

ŽELEZAR

TEDNIK - GLASILO DELOVNEGA KOLEKTIVA SŽ ŽELEZARNE JESENICE

ŠTEVILKA: 16/17. LETO: XXVII

JESENICE, DNE 28. APRILA 1978

Železar izhaja od 1. decembra 1951 kot mesečna revija, od 15. aprila 1959 kot štirinajstdnevnik in od 1. januarja 1962 kot tednik. Glavni in odgovorni urednik Joža Varl - Naslov: Uredništvo Železarja, SŽ - Železarna Jesenice. Številki internih telefonov: urednik 483, administracija 484. Tisk: GP Gorenjski tisk, Kranj. Oproščen prometnega davka po pristojnem mnenju štev.: 421/1-72

PRIPRAVE IN IZVAJANJE NOVIH INVESTICIJ

Eno od področij dela v Železarni, pomembnih za njen razvoj, je področje investicij. Rezultati dela se ne pokažejo takoj, ampak šele čez čas. Zato je še toliko bolj pomembno, da so investicije dobro pripravljene, da dajejo ob realizaciji pričakovane rezultate.

Sektor novogradenj, ki je v Železarni zadolžen za izvajanje investicijskih del, pripravlja skupaj z ostalimi službami vrsto investicij. Trenutno tečejo najbolj pomembna pripravljana dela na projektu nove

elektro jeklarne. Podpisana je pogodba s Sovjetsko zvezo za izdelavo tehnično ekonomske študije. V sredini maja je napovedan prihod sovjetskih strokovnjakov, ki bodo skupaj z našimi obdelali vse podatke, ki so potrebni za izdelavo take študije. Seveda bo treba z lastnimi močmi in s pomočjo možnih dobaviteljev iz Evrope in Japonske pripraviti še druge podatke, ki bodo skupaj s sovjetsko študijo dali dokončno osnovo za izdelavo investicijskega programa in za pričetek izgradnje jeklarne.

Važno področje razvoja v talilnicah je področje vakuumiranja jekla. Na osnovi podatkov zbranih na potovanjih po evropskih železarnah ter podatkov, ki smo jih imeli že prej, je bila izdelana študija o tehnologiji vakuumiranja. Potrebna je še raz-

(Nadaljevanje na 2. strani)

REMONT VALJARNE BLUMING - ŠTEKEL ZAKLJUČEN

Čeprav so vzdrževalci Železarne s pomočjo Vatrostalne in delavcev še nekaterih firm opravili vsa glavna dela po planu, je še preostajal govoriti o uspešno izvedenem remontu.

Informacija ima namen v grobih obrisih seznaniti bralca o izjemno obsežnih delih, ki so bila opravljena v razmeroma kratkem času.

Remont valjarne bluming smo planirali na štiri dni ali 96 ur. Valjarna pa je začela obratovati po 106 urah, kar pomeni, da je bil remont podaljšán za deset ur.

Remont valjarne trakov je bil planiran na sedem dni ali 168 ur, valjarna pa je začela obratovati po 176 urah. Termina sta torej preokračena za 8 oz. 5 %.

Med glavnimi, dobro opravljenimi deli, je treba omeniti:

- Postavljen je nov hladni navijalec trakov. Največ zaslug za sestavo in montažo ima ključavničarska skupina vzdrževalcev na Belu, ki jo vodi Marjan Azman.

- Obnovljeni sta peči vročih navijalcev. Glavna montažna dela so opravili delavci montažnega oddelka pod vodstvom Karla Pogacarja in Ivana Tušarja.

- Velika popravila preventivnega značaja so bila opravljena v

strojnici valjarne bluming in valjarne trakov. Na sedmih generatorjih je izvedena generalna revizija s

(Nadaljevanje na 3. strani)

PROIZVODNJA SLOVENSКИH ŽELEZARN V MARCU IN V PRVEM ČETRTLETJU

Lanski proizvodni rezultati po prvih treh mesecih niso bili posebno uspešni, medtem ko so letošnji občutno boljši pa tudi izvrševanje planskih nalog je uspešnejše. Letos je bila samo proizvodnja surovega železa za devet odstotkov manjša v primerjavi z enakim obdobjem lani, zaradi dvomesečnega izpada dela elektrodukcije peči v železarni Store, kar je vplivalo tudi na rezultat blagovne proizvodnje. Proizvodnja surovega jekla je 2 % večja od lanske četrtletne, je pa tudi 2 % nad načrtovano letošnjo.

Blagovna proizvodnja v železarnah je letos 8 % večja kot je bila lani, pri predelovalcih 3 % manjša,

skupno za SOZD SŽ pa je 7 % večja kot je bila ob koncu marca lani, vendar za planirano količino zaostaja za 4 %.

Letosnja vrednost izvoza je 14 % večja od lanske ob četrtletju, za planom pa zaostaja za 36 %.

Po treh mesecih dosežena vrednost prodaje je 25 % višja od lanske v enakem obdobju in odstotek pod plansko vrednostjo.

Takšen poprečni prikaz daje sorazmerno ugodno sliko, med posameznimi delovnimi organizacijami so pa velike razlike v rezultatih dela.

Proizvodnja jekla je zadovoljliva v vseh treh železarnah.

Blagovna proizvodnja je v železarni Jesenice, čeprav zaostaja 3 %

(Nadaljevanje na 2. strani)

NALOGE V ZVEZI S PONOVI TVIJO REFERENDUMA

V ponedeljek, 24. aprila, je bil sestanek sekretarjev osnovnih organizacij ZKS železarne Jesenice, ki ga je vodila sekretarka komiteja občinske konference ZKS Marija Zupancič-Vičar. Na sestanku so govorili o vzrokih za neuspešen izid referenduma za sprejem pravilnika o osnovah in merilih za delitev osebnega dohodka in dela sklada skupne porabe v nekaterih TOZD, oziroma o nizkem odstotku soglasnosti.

Po dolgi razpravi so se dogovorili, da je treba v predpisanim roku referendum ponoviti in v dopolnjenem pravilniku upoštevati vse sprejemljive pripombe delavcev TOZD in delovnih skupnosti. Razen tega so poudarili, da je potrebno intenzivno delovati na izpolnjevanju dohodkovnih odnosov, da bo vsaka TOZD imela svoja sredstva in pridobivala ter delila osebni dohodek v skladu s storilnostjo in uspešnostjo gospodarstva.

Dosedanje zajemanje vseh »samo iz enega krožnika« ni sprejemljivo za spodbudno gospodarjenje, ker pač vsak želi, da bi bila »njegova žlica« čimbolj polna, četudi bi šlo na račun sodelavca. Delitev osebnega dohodka znotraj TOZD in DSSS je potrebno postaviti čimbolj na osnovo uspešnosti vsakega posameznika. Zato je treba dobiti ustrezna merila, tam pa, kjer teh ni, naj bo merilo kolektivna uspešnost.

Subjektivno ocenjevanje delovne uspešnosti je, čeprav je bilo opravljeno z vsjo odgovornostjo, povzročilo precej hude krvi, še posebno, ker je bila delitev vezana na poprečni odstotek. V takem odnosu ni bilo mogoče, da bi bilo več delavcev ocnjenih nadpoprečno, čeprav bi to zaslužili, ker je to preprečevalo poprečje.

Potrebno bo čimpej izdelati katalog nalog in opravil, ki jih bo treba oceniti oziroma ovrednotiti in na osnovi tega priti do ustreznih osnov. Potrebno bo uporabiti ustrezno metodologijo vrednotenja.

Dogovorili so se, da bodo povečali prizadevanja, da se naloge čimprej uresničijo in pripravi takšne pravilnike, ki bodo omogočili delitev po delu in rezultatih dela, kar bo pri-

spevalo k povečani storilnosti, večjemu osebnemu dohodku in standardu delavcev Železarne. B.

ODSOTNOST POVZROČA PROBLEME PRI URESNIČEVANJU PLANSKIH NALOG

Iz rednih informacij o proizvodnih dosežkih, ki jih prinaša naš tednik, si težko predstavljamo, s kakšnimi težavami se posamezne proizvodne temeljne organizacije združenega dela srečujejo v boju za doseg svojih mesečnih planov proizvodnje. Najbrž ni TOZD ali obrata v Železarni, kjer bi proizvodnja potekala kolikor toliko v normalnih pogojih. Navedel bom le nekaj težav, s katerimi se srečujemo v našem obratu, to je v patentirnici, TOZD Žičarna.

Povprečni stalež v oddelku je 24 delavcev z delovdaji vred. Če računamo, da teh 24 delavcev mora delati na leto 6326 dni, da dosežemo planske obveznosti, potem je razumljivo, da vsaka odsotnost obremenjuje delavce, ki so na delu. To najbolj nazorno kaže razpredelnica odsotnosti z dela:

- redni dopusti 490 dni,
- izredno plačani dopusti 27 dni,
- neplačani dopusti 11 dni,
- izostanki 144 dni,

Ze iz razpredelnice je razvidno, da je skupna odsotnost zelo velika. Podrobna analiza odsotnosti pa nam

(Nadaljevanje na 2. strani)

V SREDO, 3. MAJA, BOMO POZDRAVILI ŠTAFETO MLADOSTI

Letošnja štafeta mladosti, ki nosi najiskrenejše želje in čestitke jugoslovanske mladine, delovnih ljudi in občanov tovarišu Titu za 86. rojstni dan, je tokrat krenila iz rudnika svinca Trepča. Na vsej poti po naši domovini nosilce štafete palice navdušeno pozdravljajo, vrstijo se manifestacije, na katerih tisoče in tisoče misli izraža priпадnost samoupravnemu socializmu in njegovemu inspiratorju tovarišu Titu.

(Nadaljevanje na 3. strani)

Vsem delavcem temeljnih organizacij združenega dela in delovnih skupnosti skupnih služb Železarne in njihovim svojcem ter občanom čestitamo ob

1. maju - prazniku dela

ter jim želimo veliko osebnega zadovoljstva in delovnih uspehov

Samoupravni in poslovni organi ter družbenopolitične organizacije TOZD in DSSS Železarne

PO PREDVIDEVANJH V APRILU LE TRI PROIZVODNE TOZD NE BODO DOSEGLE PLANA

Proizvodni rezultati za mesec april kažejo, da bodo mesečne operative programe skupne proizvodnje dosegle ali presegle naslednje temeljne organizacije združenega dela:

Plavž, Jeklarne, Livarna, Valjarna bluming-štekla, Valjarna debele pločevine, Hladna valjarna Jesenice, Žičarna, Profilarna, Vratni podboji, Jeklovlek in Željarna.

Mesečnega operativnega programa skupne proizvodnje po dosedanjih izglelih ne bodo dosegle naslednje TOZD:

VALJARNA ŽICE IN PROFILOV - Plan skupne in gotove proizvodnje v valjarni žice ne bo dosežen zaradi testiranja tretje žice, ki je trajalo 67 ur, prevelikega števila ostalih zastojev in večje okvare na zaganjaču pogonskih motorjev Jumping valjavskega ogrodka. Valjarna profilov bo verjetno planirano skupno proizvodnjo dosegla.

HLADNA VALJARNA BELA - Planirana skupna in gotova proizvodnja ne bosta doseženi iz dveh razlogov. Zaradi večje potrošnje valjev na Sendzimir ogrodju, kar je posledica večkratnih okvar na napravi za kontrolo natega in premera valjev in zaradi premajhnega števila razpoložljivih brušenih valjev, je bilo več zastojev in s tem tudi nižja proizvodnja. Primanjkovalo je tudi toplo valjanih trakov debeline 5 in 6 mm, ker del teh TVT, izvaljanih na valjavskem ogrodju štekla, kvaliteto ni ustrezal. Zaradi izpada večjih debelin, je bila proizvodnja nižja.

ELEKTRODE - Skupna proizvodnja bo nekoliko nižja zaradi zahtevnejšega kvalitetnega asortimenta in tanjših dimenzij proizvedenih elektrod.

KONSTITUANTNA SEJA SKUPŠČINE KULTURNE SKUPNOSTI

Dosedanji predsednik skupščine kulturne skupnosti Jesenice, Miroslav Noč, sklicuje konstituantno sejo zbora uporabnikov in zbora izvajalcev skupščine v četrtek, 8. maja. Po poročilu dosedanjega predsednika o delu skupščine v preteklem mandatnem obdobju in o usmeritvi do konca srednjeročnega obdobja, bodo delegati izvolili organe skupščine. Delegati so razen kandidacijske liste za nove organe z vabilom prejeli tudi statistični pregled o dejavnosti skupščine in njenih organov v preteklem mandatnem obdobju, ki ga v nadaljevanju v celoti objavljamo.

Prva delegatska skupščina kulturne skupnosti Jesenice je bila konstituirana 20. januarja 1975. V tem času je skupščina imela 13 sej obeh zborov, od tega sta zbora ločeno zasedala na štirih sejah, enkrat pa je

imel samostojno sejo zbor izvajalcev. Udeležba na prvih petih sejah je bila izredno dobra, saj je na njih povprečno prisostvovalo kar 72 %

(Nadaljevanje na 3. strani)

»Chicago maja 1886. V boju za osemurni delovnik je bilo na ulicah Chicaga ubitih in ranjenih mnogo delavcev. Chicški dogodki so odmevali po vsem svetu. Za ves mednarodni proletarij imajo ti dogodki izreden pomen. Julija 1889 je pariški kongres druge internacionale sprejel sklep, da se 1. maj praznuje kot praznik borbe za delavske pravice in mednarodno solidarnost delavskega razreda. S 1. majem dobi borba delavcev za svoje pravice mednarodni značaj. Od takrat praznujejo delavci in vsi napredni ljudje 1. maj v vseh deželah sveta ...»

Za Chicagom je v teh devetih desetletjih še tekla kri in še danes se delavci v mnogih deželah sveta borijo za svoje osnovne pravice — pravico do dela, organiziranja, zborovanja ... Prvomajsko borbeno geslo se je iz desetletja v desetletje v posameznih deželah spreminjalo in dobivalo novo vsebino, odvisno od že doseženih rezultatov. Pri nas se je predvsem med obema vojnama boju za delavske pravice in mednarodno solidarnost delavskega razreda, pridružil še višji cilj, ki se je še posebno manifestiral ob delavskem prazniku — **DELU ČAST IN OBLAST**. To pa je že pomenilo novo etapo v revolucionarnem boju delavskega razreda Slovenije in Jugoslavije, etapo boja za revolucionarne spremembe, za vzpostavitev pravičnejše družbene ureditve, v kateri ne bo izkoriščanja človeka po človeku in v kateri bo oblast pripadala delavcem in bo delo resnično in izključno služilo za zadovoljevanje potreb delavcev in vseh delovnih ljudi ter za zadovoljevanje skupnih potreb vseh ljudi.

Ta revolucionarna sprememba, ki so jo jugoslovanski narodi in narodnosti izbojevali v narodnoosvobodilnem boju in socialistični revoluciji pot vodstvom Komunistične partije Jugoslavije in njenega velikega voditelja tovariša Tita, pa je terjala velik krvni davek, izredne materialne izgube in nepopisno trpljenje naših ljudi. Zmagale so ideje in cilji, za katere se je bojeval naš delavski razred četrto stoletja. Te ideje in cilje so naznanjali že prvi partizanski streli in prav zato je naša socialistična revolucija dobila tako masovno obeležje z izrednim odzivom delavcev, kmetov, delovne inteligence, študentov, mladine in drugih, ki so imeli za svoje zaledje veliko večino našega prebivalstva. Le v takih pogojih lahko revolucija uspe in mi smo uspeli, uspeli, ker nas je idejno in politično vodila komunistična partija, ki je bila vsa obdobja avantgarda delavskega razreda, tesno povezana z njim in vsem ljudstvom.

PRAZNIK DELA — PREGLED DOSEŽKOV PRI URESNIČEVANJU OBLASTI DELA VSKEGA RAZREDA IN VSEH DELOVNIH LJUDI

V maju bo od zmagovito zaključenega narodnoosvobodilnega boja in uspešno izbojevanje socialistične revolucije minilo 33 let. Če bi to starost nove Jugoslavije primerjali s starostjo in razvojem človeka, potem sedanje obdobje naše socialistične razvoja pomeni najbolj zrelo obdobje. Če to primerjavo objektivno presodimo, potem bomo morali priznati, da smo to zrelost dosegli s spontanostjo, vendar postopnim razvojem doseženih revolucionarnih pridobitev, po etapah, katerih vsaka je bila bliže cilju — uresničiti oblast delavcev in vseh delovnih ljudi ter uveljaviti delo kot edino osnovo za zadovoljevanje osebnih in skupnih potreb, kot edino osnovo za prilagajanje proizvoda družbenega dela in za upravljanje družbenih zadev.

Z ustavo iz leta 1974, z zakonom o združenem delu in drugim sistemskimi zakoni smo dokončno opredelili tisto, čemur je bil namenjen boj delavskega razreda in vseh delovnih ljudi — **DELU ČAST IN OBLAST**. Opredelili, velja poudariti še enkrat, kajti s tem je bila dana osnova, glede na možnost dana zgodovinskega trenutka, da ustvarjamo razmere v katerih bodo resnično postali delavci nosilci samoupravnih družbenoekonomskih odnosov v združenem delu in v celotni družbeni reprodukciji.

V tej novi etapi razvoja socialistične demokracije, ki smo jo začeli z ustavo leta 1974, so bili doseženi tudi že prvi rezultati v družbeni preobrazbi, ki se kažejo v trdnosti družbeno-ekonomski vsebini in strukturi. Prek delegatskega sistema je bil dosežen odločilen prodor delavcev v celotno sfero družbene reprodukcije. Konkretno v Železnari smo ustvarili čvrsto osnovo za uveljavljanje samoupravnih družbenoekonomskih odnosov, osnovo, ki omogoča, da bodo delavci resnično postali gospodarji pogojev in rezultatov svojega dela. Tej osnovi pa smo prepočasno dajali vsebino, kajti uveljaviti moramo še precej novih kvalit, ki izhajajo iz zakona o združenem delu, da bomo resnično zagotovili neodtujljivost pravic delavcev pri razpolaganju z realiziranimi dohodki.

Ta zaostanek je najbolj očiten pri doslednem uveljavljanju dohodkovnih odnosov, kamor sodijo tudi osnove in merila za delitev osebnih dohodkov, kar povzroča že določene motnje v odnosih med delavci v združenem delu in v družbeno-ekonomskem funkcioniranju združenega dela. To pa je signal, da bomo po teh vprašanjih morali delati bolj intenzivno, preudarno pa tudi strokovno, saj se je po teh vprašanjih zvrstila že množica seminarjev in simpozijev, precej je napisane že ustrezne literature pa tudi praksa je dala v tem času že nekaj spodbudnih rezultatov in primerov.

To so v naših razmerah ob praznovanju praznika dela, najbolj aktualna vprašanja, s katerimi se moramo kar najbolj zrelo soočiti, jih analizirati in na osnovi tega izdelati akcijske programe za njihovo učinkovito reševanje. V dosedanjih razmišljanjih o teh vprašanjih smo verjetno premalo mislili tudi na to, čemur je namenil Edvard Kardelj svojo predkongresno študijo in na kar je opozoril in dal velik poudarek slovenski kongres zveze komunistov, da je takšnim družbeno-ekonomskim in proizvodnim odnosom potrebno hitreje prilagajati naš politični sistem v celoti. To pa pomeni sprejeti ukrepe za učinkovitejšo praktično delovanje političnega sistema in ga obogatiti s takšnimi oblikami demokratičnih odnosov in demokratične organizacije, ki bodo omogočale, da bodo pravi interesi delavcev v združenem delu izraženi čim bolj neposredno in čim svobodneje v okviru demokratičnega samoupravnega odločanja.

Na to pot smo že krepko stopili in z optimizmom lahko pričakujemo, da bomo naslednji prvi maj — praznik dela, seveda ob prizadetem sodelovanju nas vseh, praznovali še bolj radostno in zadovoljno ob doseženih rezultatih pri naši družbeno-ekonomski preobrazbi.

PRIPRAVE IN IZVAJANJE NOVIH INVESTICIJ

(Nadaljevanje s 1. strani)

prava o izbiri najugodnejšega postopka ter nato pričeti z realizacijo investicije.

Razen omenjenih področij nadaljnega investiranja v pridobivanje jekla, se proučujejo še področje transporta žlindre in težkega cestnega transporta, področje razširitve skladišča starega železa in še razne drobnejše izboljšave.

Na področju tople predelave jekla ni pomembnejših pripravljanih del za investicije, bo pa v najkrajšem času potrebno izdelati študijo o celotnem urejanju in čiščenju gredic za valjarno žice, še posebej glede na začetek obratovanja konti liva.

Intenzivneje tečejo pripravljala dela na področju hladne predelave jekla. Tako se pričenjajo dela na razširitvi proizvodnje patentirane žice. Izdelano je že nekaj idejnih zasnov, bo pa treba v najkrajšem času najti končne rešitve.

Na področju hladne predelave je treba omeniti pripravo rešitev problematike vseh starih lužnic. Najti je treba najboljše rešitve glede ukinitja nekaterih lužnic, oziroma modernizacije tistih, ki še ostanejo in prehoda na druge vrste čiščenja.

Pripravljajo se tudi programi za nekatere druge investicije: komercialni računalnik, procesni računalnik, preselitev TOZD Kovinoservis, garderobe zahodnega dela železarne Jesenice, drugo in tretjo fazo izgradnje strojnih delavnic, linija za statik nosilce TOZD Monter, ogrevanje železarne itd.

Ceprav je bilo že v uvodu rečeno, da so pripravljala dela izredno pomembna na področju investicijske dejavnosti, je realizacija investicij tista, ki je trenutno najbolj zanimiva. V teku je namreč vrsta investicijskih del, tako tistih, za realizacijo katerih odgovarja sektor novogradenj, kot tistih, ki jih obdelujejo same temeljne organizacije združenega dela. V Železnari imajo sedaj trije projekti prednost pri realizaciji, zaradi njihove izjemne pomembnosti. Ti projekti so kontinuirno vlivanje gredic, plinifikacija Železarne in izgradnja tretje žile v valjarno žice skupaj z modernizacijo jeklovleka.

Realizacija projekta kontinuirno vlivanje gredic teče v izredno tesnih rokih. Že sam začetek izgradnje je bil močno zamujen zaradi težav pri pridobitvi uvoznega dovoljenja in urejanju finančnih zadev. Termin izgradnje je narekovala dobava uvozne opreme. Roki pa so kratki in jim domači dobavitelji projektov ter

hal in žerjavov težko sledijo. Z velikimi naporii vseh sodelujočih sledimo planu, ki predvideva pričetek poizkusnega obratovanja konec letošnjega leta.

Izobraževati so se že začeli tudi bodoči posluževalci in vzdrževalci naprave. Težave so predvsem v pomanjkanju ustreznih delavcev.

Ob projektu plinifikacije Železarne — prva faza se pripravlja že več kot eno leto, se pojavlja cela vrsta težav. Bile so težave pri izbiri najugodnejšega dobavitelja uvozne opreme. Odločitev so potrdili samoupravni organi. Še večji problem je bila pridobitev dovoljenja za uvoz opreme. Sedaj pospešeno urejajo še financiranje in tako naj bi projekt v maju normalno stekel. Dobava plina bo na Jesenicah možna predvidoma ob koncu leta in zato bo potrebno zelo veliko truda, da se bodo pripravile vse reducirne in mešalne postaje ter nekatere peči za prevzem plina. Še posebej bo potrebno dobro sodelovanje z vsemi prizadetimi TOZD, ker le s pomočjo njihovih strokovnjakov lahko pričakujemo, da bo vključitev zemeljskega plina v obrate hitra in uspešna.

Že nekaj časa je preteklo, kar je bila izvršena rekonstrukcija valjarne žice in vgrajena osnovna oprema tretje žile, ki je zelo pomembna, ker bo z njo omogočena izdelava vložka za jeklovlek in bo možna ustavev profilnih valjarn. Pri testiranju tretje žile so se pokazale napake pri opremi in nekaj tudi pri kvaliteti valjanja. Kljub temu mislimo, da bodo dela pravočasno zaključena in da bo dosežen namen investicije. Vzporedno s tem tečejo tudi dela na modernizaciji TOZD Jeklovlek. Linija Schumag in peskarski stroj sta že dobavljena, linija Koch pa bo dobavljena šele koncem leta. Pripravi bi jo treba vse potrebno, da bosta po dobavi možni čim hitrejša montaža in obratovanje naprav.

Od ostalih projektov, ki so v izgradnji, lahko omenimo naprave za

proizvodnjo VAC žice, kjer teče poizkusna proizvodnja. Pripravlja se tudi tehnična dokumentacija za projekt povečanja proizvodnje oploščnih elektrod. Dobava opreme je predvidena v juniju in pričetek poizkusnega obratovanja konec leta. Dela tečejo tudi na projektu strojnih delavnic na Javorniku, vendar že precej kasni pri izdelavi delavniške dokumentacije za halo, s tem pa je povezana tudi kasnitev pri dobavi konstrukcij. Pričela pa so se dela na garderobnem objektu.

Pripravljajo tudi projekt škarij za staro železo, kjer je v zamudi projektiranje in dobava transformatorske postaje. Nekaj težav je pri izdelavi škarij v Metalni in pri projektiranju dodatne opreme. Zaključena so bila še zadnja dela pri dodatnem opremljanju hladne valjarne Bela. Izvršena je bila montaža ozkih krožnih škarij, povijalnega stroja in peskarskega stroja za valje. Razen naštetih projektov, tečejo dela še na vrsti manjših.

Ob koncu bi omenili še nekaj problemov, ki nastanejo pri investicijah. Zaradi pomembnosti pravih odločitev za investicijo in za čim boljši start nove investicije, bo potrebno še tesneje in boljše sodelovanje vseh prizadetih delavcev, predvsem iz temeljnih organizacij združenega dela pa tudi iz delovnih skupnosti. Treba je rešiti že dalj časa trajajoč problem pridobivanja dovoljenj in soglasij za lokacije in gradnje. Ti roki so ponekod izredno dolgi in močno ovirajo normalen pričetek del. V zadnjem času in tudi v bodoče, bo vedno več težav pri urejanju uvoznih dovoljenj za opremo. Tu bo potrebno še posebno mnogo razumevanja TOZD — investitorjev, ker bo v bodoče treba iskati vedno več domačih virov dobav ali pa iz vzhodnega področja. Lahko se zgodi, da bodo roki izgradnje še daljši in tudi kvaliteta opreme bo lahko nekoliko slabša.

ODSOTNOST POVZROČA PROBLEME

(Nadaljevanje s 1. strani)

pokaže še vrsto drugih problemov, ki seveda bremenijo delavce na delu.

Samo en bivši delavec je v lanskem letu neupravičeno izostal od dela 69 dni; drugi je imel v desetih mesecih, kolikor je bil v delovnem razmerju, 33 dni bolezenske odsotnosti, 25 dni izostanka, vendar ne skupaj, temveč po nekaj dni skozi

vseh deset mesecev. Razen teh dveh imamo še delavca, ki je bil lani bolezensko odsoten kar 67 dni in to v desetih mesecih. S takimi in podobnimi primeri bi se morali v vseh sredinah temeljito spoprijeti, saj je očitno, da to ni normalni pojav in da je to vprašanje povezano z odnosom do dela in sodelavcev.

Navedel bom še en primer: ko sem sodelavca poslal v sosednji obrat (hladno valjarno), ki je 100 metrov vstran, da bi razrežal jekleni trak za vezavo kolobarjev, me je naprej vprašal, kje je hladna valjarna in kje so škarje, čeprav sam dobro ve, saj je v našem obratu že deveto leto. Na njegovo ponovno zahtevo, lahko bi rekel zafkavanje, naj mu pokažem pot, tega nisem naredil. Zahteval je, da mu izstavim propustnico, da gre domov, ker mu nisem pokazal mesta, kjer naj bi opravil svoje delo. Ni mi kazalo drugega, kot da sem mu izstavil propustnico ob 15.30. Toda zgodilo se je nekaj, kar človek ne bi pričakoval. Že čez dve uri je bil v ambulantni Železarne in zaključek — dobil je bolezenski dopust vključno že s tem dnem. Komentar naj si bralci ustvarijo sami.

Ob zaključku bi rad poudaril, da je bila v obratu lansko leto le četrtina delavcev bolezensko odsotna. V obratu so štirje delavci z več kot 15 let delovne dobe, 13 delavcev pa nima niti deset let delovne dobe.

Nič nimamo proti resničnim bolnikom, ki so tudi med temi delavci, številke in primeri pa nam povedo tudi kaj drugega. Ob takih primerih se ne smemo čuditi, da je naša TOZD glede bolezenske odsotnosti na prvem mestu v Železnari. S tem pa bi se morali vsi bolj prizadeto spoprijeti.

Ciril Resman

Milan Marolt

Sekretar izvršnega komiteja predsedstva CK ZKJ tovariš Stane Dolanc se je pred kratkim v domu JLA v Kranju sestal s komunisti LAO in RS TO Slovenije, ki jih je seznanil s pripravami na 11. kongres ZKJ. Pogovora sta se poleg številnih drugih visokih vojaških starešin udeležila tudi poveljnik ljubljanskega armadnega območja generalpolkovnik Franc Tavčar-Rok in sekretar komiteja konference ZKJ LAO generalmajor Miha Petrič. Sekretar Dolanc je obiskal enoto Momčila Marjanca v Kranjski garniziji in granicarje tovariša Danila Djuroviča. Na karavli Matija Verdnik-Tomaž se je tovariš Stane Dolanc zadržal v daljšem pogovoru z granicari, ki so ga seznanili z življenjem in delom tega vzornega karavlskega vojaškega kolektiva. Na sliki: tovariš Stane Dolanc z visokimi gosti med granicari karavle Matija Verdnik-Tomaža. (Tekst in foto S. Nikolič)

PROIZVODNJA SLOVENSKEGA ŽELEZARNA

(Nadaljevanje s 1. strani)

za zbirnim planom, 19% večja kot v enakem obdobju lani. V železnari Ravne in v železnari Štore zaostajajo za lanskimi dosežki po 6% za planom letošnjega leta. V novih proizvodnih obratih se proizvodnja uteka, vendar zaenkrat niti v hladni valjarni na Jesenicah niti v proizvodnji traktorjev v železnari Štore ne dosegajo načrtovanih količin.

Med predelovalci žice so v Tovilu Ljubljana in v Žični Celje izdelali več kot lani ob koncu marca, v Plamenu Kropa in v Verigi Lesce pa zaostajajo. Enako sliko daje izpolnjevanje četrtnega plana, pri katerem zaostajajo v Plamenu za 6%, v Verigi za 15%.

Pri vrednosti prodaje se rezultati gibljejo od 12% pod lanskim dosežkom v Žični, do 40% nad lanskim rezultatom v Verigi. V železnarah so vse tri nad lanskimi dosežki, v železnari Jesenice celo 33%. V izvrševanju letnega plana sta samo železnari Jesenice s 13% in Tovila s 24% nad načrtovano vrednostjo po treh mesecih, najnižji rezultat, in sicer 20% zaostanka imajo v Verigi.

Mesec marec je bil v nekaterih delovnih organizacijah uspešen, kar je nekoliko popravilo zbirne rezultate, vendar tudi ne pri vseh.

Plavži v železnari Jesenice obratujejo dobro in so za 5% presegli poprečni mesečni plan. V železnari Štore ves mesec niso obratovali z elektroplavžem.

V vseh treh jeklarnah so delali dobro in so presegli mesečni plan, v železnari Jesenice in železnari Ravne po 8%, v železnari Štore pa celo 17%.

Blagovno proizvodnjo so izvršili na Jesenicah 101%, v železnari Ravne 98%, v železnari Štore pa 85%, predvsem zaradi izpada prodaje surovega železa.

Predovalci žice so izvršili mesečni načrt 108% in so samo v Verigi zaostali za 4%, ostali trije so izdatno presegli mesečne plane.

V vrednosti prodaje so presegli mesečni plan na Jesenicah za 24%, na Ravnah zaostali 6% in v Štoreh 12%. Predelovalci so skupno presegli mesečni plan 5%, pod planom in še to le 1%, so bili samo v Plamenu. Najbolj so plan presegli v Tovilu za 27%, v Žični za 17%, v Verigi so pa dosegli načrtovano vrednost.

Takšen je bil torej mesec marec in razen zastoja na elektroplavžu v Štoreh ne morem napisati nobenega

REMONT VALJARNE BLUMING – ŠTEKEL ZAKLJUČEN

(Nadaljevanje s 1. strani)

struženjem kolektorjev, čiščenjem in lakiranjem izolacije in popravilom mehanizmov za ogledne drsne šetke.

– Z montažo nove usmerniške naprave se bo znatno povečala obratovalna sigurnost, saj je na razpolago rezervni vir električne energije za krmiljenje električnih pogonov v strojinah.

– Obdelano je okno v valjčnem ogrodju bluming. Po tej obdelavi je zopet zagotovljeno natančno poziciranje ležajnega vstavka za spodnji valj. S tem je v veliki meri odpravljena nekontrolirana zračnost, ki je nastala zaradi labilnosti ležajnega vstavka spodnjega valja.

Na valjčnem ogrodju so strojno na novo obdelane izvrtine za uvodne valjčnice, kar bo povečalo natančnost vtika valjanca po višini. Obdelavo na valjčnem ogrodju so s poznano kvaliteto opravili specialisti strojnih delavcev s posebej za taka dela prirejenim prenosnim frezalnim strojem.

– V komandni kabini valjarne trakov je bil zamenjan krmilni pult.

– V času remonta je bilo izvedenih več izboljšav, med drugimi, je vgrajena na transporterju svitkov posebno mejno stikalo, ki zaustavi trak, če je tehnika dvignjena. Na tehničarje so bloke in trakove so opravljena vsa dela predpisana za revizijo tehnic.

– Izvedena so zidarska popravila precej poškodovanih komor globinskih peči.

– Izjemno obsežna dela so opravili ključavničarji remontnih delav-

nic na transportnih valjčnicah in njih pogonih.

Celoten program izvedenih del je preširok, da bi jih lahko našteali. Omeniti velja še, da se na delih valjarne pozna, da so svoje naloge uspešno opravili tudi delavci gradbenoremontnih delavnic.

Na splošno lahko ocenimo, da je remont potekal veliko bolj umirjeno, saj je že drugi po vrsti. Pozna se izkušnje. Mnogo bolje je bilo organizirano posluževanje s strani žerjavov. Vsi poznavalci valjarne so tudi enotni v oceni, da valjarne v vseh nivojih, predvsem pa po

kanalih, še nikoli ni bila tako temeljito očiščena kot tokrat.

Dobri koordinaciji vodje celotnega remonta tov. Koselja in sodelavcev Janeza Arha in Valentina Markeža ter drugim neposrednim vodjem dela gre posebna zasluga, da je celotni remont opravljen brez neizgode.

Po začetnih obratovalnih težavah lahko upravičeno pričakujemo, da se bo obratovalna sigurnost in kvaliteta v obeh valjarnah povečala in da bodo valjavci lahko nadoknadili izpadlo proizvodnjo.

N. M.

V SREDO, 3. MAJA, BOMO POZDRAVILI ŠTAFETO MLADOSTI

(Nadaljevanje s 1. strani)

Štafeto mladosti bomo tudi letos pozdravili na železarskih Jesenicah. V torek, 2. maja, bo štafeto palico prevzela slovenska mladina pri Mostu na Dragonji od hrvaških mladincev, naslednji dan, 3. maja, bo štafeta prek Nove Gorice, Bovca in čez Vrščje prispela v Jesenice. Ob 13.50 jo bodo najprej pozdravili v Kranjski gori. Prireditelj ob sprejemu bo pred hotelom Prisank. Na priložnostni prireditvi bodo nastopili učenci osnovne šole Kranjska gora. Štafeta bo nadaljevala pot do Mojstrane, kjer jo bodo predvidoma sprejeli pred osnovno šolo 16. decembra. Tukaj se ji bo priključila tudi tradicionalna triglavska štafeta, ki jo bodo alpinisti in planinci v organizaciji alpinističnega oddelka Jesenice prinesli z vrha našega očaka. Prireditelj ob sprejemu bodo v Mojstrani pripravili učenci osnovne šole 16. decembra in člani KUD Jaka Rabič.

V naše mesto bo štafeta prispela ob 15. uri, in sicer pred gledališče Tone Čufar, kjer bo osrednja prireditev. V kulturnem programu bodo

sodelovali člani pihalnega orkestra Jeseniških železarjev, združeni pevski zbori osnovnih šol Tone Čufar, Prežihov Voranc in Koroška Bela ter recitatorji amaterskega gledališča Tone Čufar. Slavnostni govornik na prireditvi bo predstavnik občinske zveze tabornikov Jesenice Božo Pančur. Štafeto palico bodo mladinci ponesli skozi nekatere obrate Železarne in naprej skozi Javornik do Žirovnice, kjer bo pred osnovno šolo zadnji večji sprejem štafete mladosti v jeseniški občini. Za kulturni program bodo poskrbeli učenci in mladina iz Žirovnice. Nosilci štafetne palice bodo nato krenili skozi Vrbo, rojstno vas pesnika dr. Franceta Prešerna. Na križišču v Vrbi jo bodo predali mladincem iz radovljiske občine. Nosilci štafetne palice od Kranjske gore do Vrbe bodo mladinci iz delovnih organizacij, šol, krajevnih skupnosti in družbenopolitičnih organizacij in društev.

Občinska konferenca ZSMS Jesenice poziva vse mladince, delovne ljudi in občane, da v posameznih krajih štafeto palico pozdravijo v čim večjem številu.

J. R.

KONSTITUANTNA SEJA SKUPŠČINE KULTURNE SKUPNOSTI

(Nadaljevanje s 1. strani)

delegatov, na naslednjih sejah pa je udeležba upadala. Tri seje skupščine so bile sklicane po dvakrat zaradi nesklepnosti zbora uporabnikov. Poprečna skupna udeležba na skupnih sejah obeh zborov je bila 63 % in sicer poprečno v zboru izvajalcev 67 %, v zboru uporabnikov pa 59 %. Velja poudariti, da so bile vse seje sklicane v dogovorjenem času, to je 14 dni pred sejo, gradiva o katerih so se morali opredeliti vsi delavci v združenem delu so bila dana v razpravo trideset in celo več dni pred obravnavo v skupščini.

Na vseh sejah skupščine so delegati obravnavali 88 točk dnevnega reda, sprejeli 185 sklepov in postavili 58 delegatskih vprašanj, kar potrjuje izredno razgibanost sej pa tudi aktivnost delegatov.

Izvršni odbor je imel 34 sej, od katerih sta bili dve sklicani ponovno zaradi službene zadržanosti članov. Poprečno so bile seje skoraj mesečno. Obravnavali so 282 točk dnevnega reda, sprejeli 498 sklepov in priporočil, hkrati pa pregledali vse obrobne tekoče in operativne probleme.

Vse seje skupščine so bile v popoldanskem času, prav tako tudi seje izvršnega odbora, razen ene, ki je bila zaradi nujnosti sklicana v dopoldanskem času. Večine sej izvršnega odbora so se udeležili tudi predsednik skupščine, predsednika obeh zborov in predsednik odbora samoupravne kontrole. Med ostalimi organi je najbolje delala komisija za vzdrževanje kulturnih domov in kulturnih prostorov.

Na šestnajstih sejah, med sedemnajstimi sklicanimi, je skupščina kulturne skupnosti Jesenice imela svoja delegata v obeh zbora skupščine. Delegata z Jesenic sta na skupščino vedno prihajala s stališči in mnenji, ki so bila predhodno oblikovana v ožji ali širši delegatski bazi, glede na pomembnost.

V prvem mandatnem obdobju ni bilo primera, da bi skupščina kulturne skupnosti enakopravno razpravljala in odločala o vprašanjih s področja kulture, skupaj z zbora skupščine občine.

Skupščina kulturne skupnosti Jesenice je imela svoje delegate kar v sedmih odborih pri kulturni skupnosti Slovenije in sicer: za naložbe, za likovno in galerijsko dejavnost, gledališko dejavnost, za skupni program, za film in za sodelovanje zamejstvom. Delegat z Jesenic deluje tudi v akademiji za glasbo.

Izvršni odbor je bil nosilec pobude povezovanja kulturnih skupnosti Gorenjske in na to pobudo je bil pri Gorenjskem svetu SZDL za Gorenjsko imenovan posebni odbor, v

katerem so aktivno in ustvarjalno sodelovali. Izvršni odbor je bil iniciator in nosilec ali vsaj soudeleževalec pri številnih drugih akcijah.

V poročilu delegatom za konstituantno sejo skupščine je navedeno tudi gibanje sredstev za kulturo v zadnjih štirih letih in sicer je bilo v občini združenih sredstev:

leto	za občinski program	za skupni program SRS	skupaj – din
1975	3.179.304	1.280.946	4.460.250
1976	3.590.936	4.433.168	8.024.104
1977	4.920.332	5.611.000	10.531.331
1978	6.152.000	6.780.000	12.932.000

Dosežena rast sredstev v letih 1975 : 1978 je izražena v indeksu znašala 289,93.

Zadnji dve leti se v sredstvih za skupni program kulturne skupnosti SR Slovenije zbirajo tudi sredstva za naložbe v kulturni prostor (obnova in novogradnje), ki že kažejo vidne rezultate. Drugih sredstev kulturna skupnost Jesenice za razširjeno reprodukcijo (modernizacija in novogradnje) ni združevala. Namenska sredstva za posamezne akcije so prispevali le delavci temeljnih organizacij združenega dela in delovnih skupnosti železarne Jesenice iz sklada skupne porabe.

Za akcije občinskega programa smo iz sredstev skupnega programa kulturne skupnosti Slovenije prejeli:

1975	— — —
1976	440.490 din
1977	536.000 din
1978	350.000 din (plan)

Vsekakor bo ta statistični pregled in poročilo predsednika skupščine o dosedanjem delu skupščine in njenih organov pomembna osnova za še bolj uspešno delovanje delegatske skupščine v novem mandatu.

OBVESTILA KOLEKTIVU – OBVESTILA KOLEK

DEŽURNI ZA VZDRŽEVANJE V ŽELEZARNI

DATUM:	DNEVNI:	NOČNI:
PONEDELJEK – 1. 5.	SLAMNIK IVAN	LOGAR IGOR
TOREK – 2. 5.	LEBAN IVO	MLAKAR FLORIJAN
SREDA – 3. 5.	ZIDAR JOŽE	KOSELJ ANTON
ČETRTEK – 4. 5.	SEKLOČA PETER	CEJ JOŽE
PETEK – 5. 5.	BURJA ANTON, ml.	NEČIMER FRANC
SOBOTA – 6. 5.	ARH JANEZ	FALETIČ JANEZ
NEDELJA – 7. 5.	PEZDIRNIK JOŽE	VARL ALOJZ

Telefon dežurnega za vzdrževanje v Železarni je: 358
vezni telefon je: 410

Na redne delovne dni dela dnevni dežurni od 14.00 do 18.00 ure
nočni pa od 18.00 do 6.00 ure

Na proste sobote, nedelje in praznike dela: dnevni dežurni od 6.00 do 18.00 ure
nočni pa od 18.00 do 6.00 ure

Predaja poslov se izvede v sobi tajništva vzdrževanja št. 5 v upravni stavbi TOZD Vzdrževanje.

SLUŽBA OBRATNE AMBULANTE

V dneh od 3. do 6. maja bodo delale naslednje obratne ambulante:
dopoldan: I. obratna ambulanta – dr. med. Branimir Čeh in II. obratna ambulanta – dr. med. Vesna Furlan-Zidar.

Popoldan: III. obratna ambulanta – dr. med. Želimir Cesarec in IV. obratna ambulanta – dr. med. Branimir Čeh.

V soboto, 6. maja, samo dopoldan III. obratna ambulanta – dr. med. Želimir Cesarec.

V zobni ambulanti:
dopoldan: I. zobna ambulanta – v. dentist Viktor Stražišar.

Popoldan: II. zobna ambulanta – dr. stom. Alojz Smolej.
V soboto, 6. maja, samo dopoldan I. zobna ambulanta – v. dentist Viktor Stražišar.

V dneh od 8. do 13. maja bodo delale naslednje obratne ambulante:
dopoldan: III. obratna ambulanta – dr. med. Želimir Cesarec in IV. obratna ambulanta – dr. med. Branimir Čeh.

Popoldan: I. obratna ambulanta – dr. med. Branimir Čeh in II. obratna ambulanta – dr. med. Vesna Furlan-Zidar.

V soboto, 13. maja, samo dopoldan I. obratna ambulanta – dr. med. Branimir Čeh in II. obratna ambulanta – dr. med. Vesna Furlan-Zidar.

V zobni ambulanti:
dopoldan: II. zobna ambulanta – dr. stom. Alojz Smolej.

Popoldan: I. zobna ambulanta – v. dentist Viktor Stražišar.
V soboto, 13. maja, samo dopoldan II. zobna ambulanta – dr. stom. Alojz Smolej.

Ordinacijski čas dopoldan od 6.30 do 13., popoldan od 13. do 19.30. V soboto samo dopoldan od 6.30 do 13. ure.

V skladu s samoupravnim sporazumom o medsebojnih razmerjih in odgovornosti delavcev v TOZD Družbena prehrana, dajemo

objavo

za naslednje delovne naloge oziroma opravila v počitniškem domu Biograd na moru

1. 5469 D-3	glavna kuharica	1 oseba
2. 5474 D-3	ekonom	1 oseba
3. 5473 D-2	servirka	1 oseba

Pogoji:

- Ad 1: gostinska šola in 5 let prakse v gostinstvu ali priučena kuharica z 10 let delovnih izkušenj
- Ad 2: trgovska šola s 5-letno prakso ali 8 razredov osnovne šole in 10 let prakse v trgovski stroki, šoferski izpit B kategorije, odslužen vojaški rok
- Ad 3: 8 razredov osnovne šole

Delovne naloge in opravila bodo trajale v času obratovanja počitniškega doma Biograd na moru.

Prijave z osnovnimi podatki in podatki o strokovnosti naj kandidati pošljejo v roku 15 dni na kadrovske sektor železarne Jesenice, pod oznako za TOZD Družbena prehrana.

Na osnovi sklepa odbora za delovna razmerja DS SEO, TKR in novogradnje dajemo naslednjo

OB J A V O

za opravljanje delovnih nalog

5125 U-3 tajnica poslovnega odbora 2 osebi

POGOJI: Za opravljanje navedenih delovnih nalog se zahteva:

- srednja upravno-administrativna šola in 2 leti delovnih izkušenj v administraciji
- obvladovanje stenografije
- ustrezno moralno-politične kvalitete.

Prijave z osnovnimi podatki in podatki o strokovnosti naj kandidatke pošljejo na kadrovske sektor železarne Jesenice do 14. maja 1978.

JUBILANTI 50-LETNIKI

V mesecu maju bodo praznovali petdeset let življenja naslednji sodelavci: Pavla SUŠNIK, plavž – 3. maja, Ljudmila MITKOVSKI, žičarna – 4. maja, Alojz BREGANT, plavž – 14. maja, Janko HRIBAR, valjarna debele pločevine – 14. maja, Miran VISTER, transport – 20. maja, Asim ALIŠIČ, transport – 25. maja, Franc DOLENC, jeklovlek – 29. maja, Milan RIJAVEC, valjarna žice in profilov – 30. maja in Angela FERJAN, remontne delavnice – 31. maja.

Vsem sodelavcem iskreno čestitamo k njihovem življenjskemu jubileju!

9. SEJA ODBORA ZA KADRE IN DRUŽBENI STANDARD PRI DS ŽELEZARNA

Predsednica odbora za kadre in družbeni standard Ana Kučina je 20. aprila sklicala deveto sejo in predlagala v obravnavo pregled sklepov zadnje seje, ugotovitve javne razprave o predlogu oblikovanja in delitve sklada skupne porabe za leto 1978, vloge s področja izobraževanja kadrov in razno.

Pri pregledu sklepov so ugotovili, da so sklepi 8. seje realizirani ter zadolžili kadrovske sektor, da do konca meseca maja izdela analizo kadrov srednjih šol in delovodske šole.

Član poslovodnega odbora Tone Varl je navzoče seznanil z ugotovitvijo javne razprave o predlogu oblikovanja in delitve sklada skupne porabe za leto 1978. Odbor ugotavlja, da je večina delavcev vseh TOZD in delovnih skupnosti skladno s 48. in 91. členom točke 1 Samoupravnega sporazuma o združitvi temeljnih organizacij združenega dela v delovno organizacijo železarn. Jesenice sprejela predlog oblikovanja in delitve združenega sklada skupne porabe za leto 1978 na nivoju železarn.

Odbor ugotavlja, da je sprejet tudi predlog podelitve jubilejnih nagrad za leto 1978, za katere so sredstva združena na nivoju železarn in narača finančno-računskemu sektorju, da pred praznikom 1. majem podelitev jubilejnih nagrad izvede.

Odbor za kadre in družbeni standard predlaga delavskemu svetu železarn, da sprejme ugotovitveni sklep, da je predlog oblikovanja in delitve sklada skupne porabe za leto 1978 sprejet.

Božena Dolgan je navzočim posredovala vloge iz naslova izobraževanja kadrov. Odbor je sprejel ustrezne rešitve, o katerih bodo prizadeti pisno obveščeni.

Odbor za kadre in družbeni standard je sklenil, da tudi letos organizira počitniško delo za mladino, ki mora po učnem programu opraviti prakso, oziroma se seznaniti s fizičnim delom in samoupravnim sistemom v delovnih organizacijah.

Zato skladno z 79. členom Sporazuma o skupnih merilih in osnovah za delitev osebnih dohodkov, poglavje »B« sporazuma panoge, ki predvideva nagrade za enomesečno počitniško prakso učencev in študentov v višini 20 do 60 % republiškega povprečja lanskim devetih mesecev, odbor sprejme sklep, da

praktikanti poleg denarnih bonov za malice prejmejo naslednje nagrade:

poklicne in srednje šole	in srednje šole	višje in visoke šole
1. letnik	1.000	1.300
2. letnik	1.100	1.400
3. letnik	1.200	1.500
4. letnik	1.300	1.600
absolventi		1.600

Predlog o podelitvi nagrad bo odbor za kadre in družbeni standard posredoval delavskemu svetu železarn v dokončno potrditev.

Navzoči so bili seznanjeni z informacijo o valorizaciji vrednosti točke kadrovskih štipendij na podlagi Ur. lista SRS št. 5 z dne 17. 3. 1978, katera se poviša za leto 1978 za 17 %.

Sejo odbora so navzoči sklenili s sklepom, da bodo na eni izmed prihodnjih sej podrobneje obravnavali poslovanje v kantinah železarn. Predlagali so, da bi odbor za kadre in družbeni standard vsake tri mesece poročal delavskemu svetu železarn o odobritvah finančne pomoči organizacijam in društvom.

DM

ZVEZNA REPUBLIKA NEMČIJA

Projekt naprave za proizvodnjo železove gobe v pristaniškem mestu Emden ob Severnem morju po Midrex postopku in z letno zmogljivostjo 880.000 ton, je prejel s strani komisije evropske gospodarske skupnosti posojilo v višini 45 milij. zahodnonemških mark. Komisija je dodelitev tega posojila utemeljila z ugotovitvijo, da je treba v prihodnosti pričakovati pomanjkanje visoko kvaliteten jeklenega odpadka. To pa nudi ugodno perspektivo za uporabo železove gobe.

Železarski globus

INDIJA

Iz študije, ki jo je izdelal indijski znanstveni inštitut, je razvidno, da bosta ob koncu tega stoletja postala za indijsko železarsko industrijo zanimiva direktna redukcija železove rude in proizvodnja surovega jekla s pomočjo jedrske energije. Vzrok za takšen zaključek je v tem, da zaloge premoga, primerne za proizvodnjo koksa, v tej deželi hitro kopnijo. Študija predvideva, da bo direktna redukcija in s tem proizvodnja železove gobe pričela igrati vedno večjo vlogo že po letu 1983. Kot reductent bodo uporabljali plin proizveden iz premoga slabše kvalitete, katerega zaloge so v Indiji zelo velike. S temi ukrepi bi se radi izognili velikim investicijam, ki jih zahteva gradnja integralnih železarn z velikimi plavži.

LR KITAJSKA

Izgleda, da bo postala letos LR Kitajska največje izvozno tržišče za japonske železarske družbe. V preteklem letu so izvozile 4,5 milijona ton železarskih izdelkov, letos pa računajo na 5 milijonov ton. Kaže, da bo letošnji izvoz celo večji kot v ZDA, ki so bile do zdaj največji inozemski kupec japonskih železarn.

POLJSKA

Poljske železarn, ki so proizvedle v letu 1977 15,7 milijona ton surovega jekla, predvidevajo letos povečanje proizvodnje na 19,2 milijona ton. Največji del tega velikega povečanja proizvodnje gre na račun nove železarn v Katowicah. Ta je lani proizvedla 1,8 milijona ton surovega jekla, letos pa bodo proizvodnjo povečali na okoli 4 milijone ton.

SOVJETSKA ZVEZA

Šest največjih japonskih železarskih družb je sklenilo z odgovornim sovjetskim zunanjetrgovinskim podjetjem pogodbo o dobavi premoga za kokisanje v letu 1978. Po tej pogodbi bodo kupile japonske železarn letos 2 milijona ton tega premoga, kar pa je za 500.000 manj kot v letu 1977. Potrebe so manjše zaradi velikih zalog in nižje proizvodnje japonskih železarn.

INDIJA

Japonske železarske družbe bodo v prihodnje zmanjšale uvoz indijske železove rude za 15–20 %. To bo imelo za indijsko gospodarstvo zelo neprijetne posledice. Predvidevajo, da bodo zaradi zmanjšanja proizvodnje morali odpustiti rudniki železove rude okoli 100.000 zaposlenih delavcev.

TOZD Žebljarna

IZREDNA SEJA DELAVSKEGA SVATA

Delavski svet TOZD Žebljarna je imel izredno sejo v petek, 21. aprila. Predsednik Rok Globočnik je predložil v razpravo: oceno referenduma in imenovanje komisije za pripravo sprememb samoupravnega sporazuma in pravilnika o osnovah in merilih za delitev osebnih dohodkov in dela sklada skupne porabe.

Predsednik je uvodoma povedal, da je bila izredna seja sklicana na pobudo osnovne organizacije ZK, ki je tudi predlagala DS kandidate za komisijo za pripravo sprememb samoupravnega sporazuma in pravilnika.

V nadaljevanju sta predsednik in vodja TOZD poročala o izidu referenduma in o delu oziroma nalogah novoimenovane komisije, ki bo z delom pričela takoj, razrešena pa bo ob prihodnjem referendumu.

DS TOZD Žebljarna je imenoval šestčlansko komisijo, ki je imela že prvo sejo.

TM

TOZD Vzdrževanje

IZREDNA SEJA DELAVSKEGA SVATA

V soboto, 15. aprila je bila izredna seja delavskega sveta TOZD Vzdrževanje. Vzrok za sklic te seje je bil neuspeh referendum za sprejem pravilnika o osnovah in merilih za delitev OD in dela sklada skupne porabe v TOZD Vzdrževanje, saj je zanj glasovalo le 49,2 delavcev TOZD Vzdrževanje.

Delavski svet je zato sprejel naslednje sklepe:

— Osebnih dohodkov za marec se izplača in se smatra kot dokončen. Do sprejetja novega pravilnika se izračunava OD po kriterijih pravilnika, le da vsi zaposleni dobijo

povprečni dodatek osebne ocene 12,5 %. Novi pravilnik prične veljati, ko bo sprejet.

— Delavski svet je imenoval delovno grupo, ki mora takoj začeti pripravljati predlog sprememb samoupravnega sporazuma in pravilnika. Grupo sestavljajo: Franci Pogačnik kot predsednik, člani pa so Berti Krapež, Ivan Rabič, Valentin Markež, Franc Cerkovnik, Edo Kavčič, Anton Pretnar, Ahmed Telalović, Janez Škrabelj, Marija Babič in Franc Brelih.

Grupa in vodstvo TOZD sta zadolžena, da storita vse kar je možno, da bi bil nov referendum razpisan že v mesecu maju.

— Eden od naslednjih sklepov je bil, da je potrebno pospešiti pripravo pravilnika o ustvarjanju prihodka in pravilnika o delitvi čistega dohodka, da bi lahko višino OD regulirali v odvisnosti od uspešnosti TOZD. Potrebno je pričeti z izdelavo kataloga nalog in opravil, da bi bila možna dovolj široka razprava.

— Za hitrejšo urejanje ekonomskih odnosov, za bolj ekspeditivno spremljanje finančno-knjigovodskih podatkov, je potrebno pripraviti za naslednjo sejo odbora za delovna razmerja predlog za zasedbo delovnega mesta v d. računovdja.

— Ob zaključku je bil sprejet še sklep, da je potrebno za vse TOZD pripraviti primerjalno analizo povprečnih OD, v kateri naj ne bodo upoštevana doplačila zaradi nadurnega dela in drugih specifičnih dodatkov. Tako pripravljene podatki naj bi služili tudi za primerjavo z drugimi delovnimi organizacijami in službami v okviru občine.

CB

Sodelavka v elektrodnem obratu

PRVOMAJSKO DELAVSKO SLAVJE NA ŠOBCU

Vsakoletno prvomajsko delavsko slavlje, ki ga letos skupaj organizirajo sindikati jeseniške in radovljiške občine v sodelovanju z ZKO obeh občin, se bo pričelo na Šobcu pri Lescach ob 10. uri dopoldne. Slavnostni govornik bo predsednik zbora združenega dela skupščine SRS Štefan Nemec. V bogatem kulturnem programu bodo nastopili pihalni orkester Jeseniških železarjev, godba na pihala DPD Svoboda Lesce, moški zbor DPD Svoboda Podnart, moški zbor Vintgar iz Blejske Dobrave, folklorna skupina DPD Svoboda Tomaž Godec Bohinjska Bistrica ter recitatorske skupine z Jesenic in Radovljice.

Na dopoldanski svečanosti bo predsednik občinskega sveta ZSS Radovljica Marjan Vrabec podelil srebrne znake sindikata za 1978. leto zaslužnim sindikalnim delavcem iz radovljiške občine. Ta visoka priznanja bodo prejeli: Janez Kovačič – LIP Bled – TOZD Tomaž Godec Bohinjska Bistrica, Gašper Kordež – Merkur Radovljica, Jože Kapus – Plamen Kropa, Janez Mencinger – Vezene Bled, Julij Novak – upokojenec z Bleda, Lovro Markovič – Elmont Bled, Metka Rutar-Piber in Milan Pazlar – SGP Gorenje Radovljica, Ana Teran – Ljubljanska banka – enota Radovljica, Pavel Triplat – Elan Begunje, Bogo Dobnikar, Slavko Lipuš, Huber Pogorevc in Mira Vidic – Veriga Lesce, Janez Pristavec – hotel Svoboda Bled in Janko Zorman – Hotelsko turistično podjetje Bled.

Jeseniški nagradjenci bodo prejeli srebrne znake sindikata že na osrednji občinski proslavi dneva OF, 26. aprila, na Jesenicah, njihova imena pa bodo prebrana na prvomajski slovesnosti na Šobcu.

Ob 14. uri popoldne se bo pričel zabavni del srečanja, na katerem bo igral narodnozabavni ansambel Blejski kvintet. Poskrbljeno je tudi za širok izbor jedate in pijače v novo preurejenih objektih restavracije na Šobcu.

Ce bo vreme lepo, bo prišlo na prireditev k Šobcu tudi mnogo prazničnih izletnikov iz drugih krajev Gorenjske in Slovenije.

POŠKODBE NA DELOVNIH MESTIH V MARCU

Služba za varstvo pri delu nam je posredovala podatke o poškodbah na delovnih mestih ter na poti na delo in z dela za marec. Na delovnih mestih je bilo poškodovanih 44 sodelavcev in izgubljenih 757 delovnih dni. Na poti na delo so bile tri poškodbe in 210 izgubljenih dni.

Pregled poškodb po TOZD in DS je naslednji:

TOZD	poškodbe na del. mestih	izgubljeni dnevi	poškodbe na poti	izgubljeni dnevi
Plavž	3	34	—	—
Jeklarna	5	106	—	17 od prej
Livarna	—	46 od prej	—	—
Valjarna Bela	1	40	—	—
Valjarna žice in profilov	5	107	—	12 od prej
Valjarna debele pločevine	1	35	—	13 od prej
Hladna valjarna Bela	1	19	—	—
Hladna valjarna Jesenice	1	7	1	11
Žičarna	2	34	—	—
Profilarna	3	33	—	—
Vratni podboji	—	—	—	—
Jeklovke	—	—	1	36
Elektrode	2	31	—	—
Žebljarna	—	—	—	—
Strojne delavnice	3	20	1	46
Remontne delavnice	1	41	—	—
Vzdrževanje	10	59	—	8 od prej
Energetika	1	2	—	—
Transport	1	5	—	23 od prej
Družbena prehrana	1	20	—	13 od prej
DS za komercialne in finančne zadeve	—	—	—	—
DS za kadrovske in splošne zadeve ter informiranje	1	10	—	—
DS za ekonomiko, teh. kontrole, raziskave in novogradnje	2	28	—	31

PREGLED SESTANKOV SDS

Minuli teden smo prejeli 40 zapisnikov sej samoupravnih delovnih skupin. Delovne skupine so pretežno razpravljale o enem samem vprašanju, in sicer o vzrokih za neuspeh na referendumu in ponovno o pripombah na pravilnik o osnovah in merilih za delitev osebnih dohodkov in dela sklada skupne porabe.

Posebne komisije, ki bodo zbrale in med seboj uskladile vse pripombe samoupravnih delovnih skupin na omenjeni pravilnik, so že pričele z delom.

Dve delovni skupini sta sestanek izkoristili tudi za razpravljanje o notranjih problemih in vprašanjih.

V SDS elektropeči 2 je zaradi pomanjkanja ljudi problem koriščenja letnega dopusta. Skupina ugotavlja, da letnih dopustov zaradi že sedaj okrnjene ekipe zaenkrat ne kaže odobriti. Skupina med drugim izraža željo po širših sestankih več skupin pod vodstvom vodje TOZD.

SDS proga 2400 – 1 se srečuje s problemom rezervnega žerjavovodje. Dogaja se namreč, da mora en človek upravljati oba žerjava v hali A in B, zaradi česar prihaja do zastojev ali motenj v proizvodnji. Govorili so tudi o Wellman vozu, ki se večkrat pokvari. Ta problem bodo morali rešiti s skrbnejšim vzdrževanjem, saj nov voz predstavlja veliko investicijo.

Center za proučevanje samoupravljanja in informiranje
Božidar LAKOTA

NASTANEK IN RAZVOJ MLADINSKE ORGANIZACIJE — KONGRESI SLOVENSKE MLADINE

Ker se ZSMS nahaja pred desetim kongresom, ki bo tokrat v Novi Gorici, nameravam s tem daljšim prispevkom seznaniti mlade o poteku dosedanjih devetih kongresov, in o nastanku mladinske organizacije v Sloveniji. Vsebinska je povzeta iz posebne priloge mladinske politične šole, ki je bila v Krškem.

Organizirano delo množične, enotne in samostojne organizacije mladih v Sloveniji ima svoj začetek v Mladinski OF, ki so jo leta 1941 osnovali pri izvršnem odboru Osvobodilne fronte.

Proces nastajanja Zveze slovenske mladine se je pričel konec leta 1942 in se končal s prvim kongresom ZSM oktobra 1943 v Kočevski Reki. Mladinska organizacija je nastajala in se hkrati širila s krepitvijo SKOJ.

Kako je med NOB nastajala ZSM? Mladi so po napotilih OF ustanovljali odbore po mestih, vaseh, tovarnah, šolah itd., kasneje pa so se združevali v rajonske in okrožne odbore. Kot idejno jedro je med mladimi deloval SKOJ, ki je bil tudi po prvem kongresu jedro in najaktivnejši del organizacije mladih. Januarja 1943. leta pa so pri OK OF sklenili Mladinsko OF dokončno preoblikovati in razširiti ZSM. Cilj teh mladinskih organizacij (SKOJ, sokolski naraščaj, organizacija krščansko socialistične mladine) je bil vključiti vso slovensko mladino v organiziran odpor proti okupatorju. Pred prvim kongresom so bila tekmovanja v zbiranju sanitetnega materiala, domačih zdravil itd. Kasneje so tekmovanje razširili tudi na druga področja, tako so v svoje vrste vključevali čedalje več mladih. S široko aktivnostjo pa so ustvarili možnosti za sklic prvega kongresa.

PRVI KONGRES ZVEZE SLOVENSKE MLADINE

Na prvem kongresu oktobra 1943 v Kočevski Reki, se je zbralo 190 delegatov. V resoluciji so med drugim zapisali: »Na svobodnem slovenskem ozemlju smo prvič manifestirali enotnost, ki jo je slovenski narod skoval v težki borbi. V imenu slovenske mladine, ki nas je zbrala na demokratičen način, smo poudarili našo brezmejno ljubezen do domovine in do naroda, naše vsestransko zaupanje v OF, v NOV in njen glavni štab.« Nadalje so poudarili, da se zavedajo nalog, ki jih je naložil zbor odposlancev slovenskega naroda teden dni pred kongresom, in si zastavili načrt po katerem bi te naloge tudi uresničevali. Zapisali so: »V zaledju bomo mobilizirali vse mladince, našim vojakom bomo poslali na tisoče novih borcev. Pomagali bomo tudi naši narodni oblasti. Tisti, ki pa ne bodo mogli zgrabiti orožja, bodo poskrbeli, da bo naše zaledje res pravo zaledje za našo vojsko.«

DRUGI KONGRES ZMS

Za drugi kongres so bile priprave še bolj poglobljene. Mladim je uspelo kljub hudemu sovražnikovem pritisku sklicati predkongresne pokrajinske konference. Takoj po osvoboditvi so se od 24. do 27. junija 1945 v Ljubljani zbrali za kongres.

Drugi kongres je bil obračun štiriletnega dela in razvoja mladinske organizacije v NOB, hkrati pa je pokazal novo pot, ki jo je od mladine terjala nova osvobodjena domovina. Boris Kidrič je tedaj dejal: »Mi vsi

se moramo neverjetno mnogo učiti, učiti in zopet učiti, sebe in druge. Sleherni dan v svojem življenju. Gre zato, da se učimo, kako naj upravljamo sami sebe in ljudske množice, kako naj živimo po novem — da se učimo na lastnih izkušnjah in da hkrati lastne izkušnje uravnavamo po naprednem znanju. Pridobiti si moramo strokovno znanje. Brez želje naše mladine, da postane močnejše svoje stroke, bodočnosti ne bo mogoče graditi.«

Zvezo slovenske mladine so preimenovali v Zvezo mladine Slovenije, saj je bilo dotedanje ime preozko, ker ni veljalo za mladino drugih narodnosti na slovenskem ozemlju.

TRETJI KONGRES LJUDSKE MLADINE SLOVENIJE

V gradnji in obnovi domovine je mladina do tretjega kongresa, ki je bil v Ljubljani (od 12. do 15. maja 1947) prispevala kar 2,6 milijona udarniških delovnih dni. Njena pripravljenost je izvirala iz globokega prepričanja, da so bremena ljudstva tudi njena. Mladi so čutili, da je čas velikih stvaritev tudi njihov čas. Takratni predsednik vlade Miha Marinko je v svojem govoru dejal: »Doba od drugega do tretjega kongresa mladih je bogata izkušnja. Ogromni uspehi, ki ste jih mladi dosegli v tem času, vam bodo služili kot zgled za nadaljnje delo.«

PRVA SEJA KOMISIJE ZA INFORMIRANJE PRI KS ZSMS ŽELEZARNA

V torek, 18. aprila, so se na prvi seji zbrali člani komisije za informiranje pri KS ZSMS Železarne, ki jo je vodil še stari predsednik Janko Rabič. Prisotni člani so se dogovorili, da bo nova komisija štela osem članov. Pet članov je bilo prisotnih že na prvi seji, ostali pa bodo izbrani takrat, ko bodo vse osnovne organizacije ZSMS v Železarni izpolnile svojo predkongresno dolžnost in izvolile nova vodstva in obenem tudi referente za informiranje.

Na seji so pregledali naloge komisije za informiranje in sprejeli konkretne naloge za mesec maj. Dogovorili so se, da bodo obiskali OO ZSMS TOZD Družbena prehrana, ki se je v preteklem času izkazala z zelo uspešnim delom in njeno aktivnostjo predstavili vsem bralcem glasila Železar. Naslednja naloga pred 10. majem je predstavitev OO ZSMS TOZD Kovinoservis.

Dogovorili so se, da bodo v mesecu maju izvedli krajišnji seminar za mlade informatorje. Na tem seminarju naj bi se seznanili, kako in kje naj poiščejo informacijo in kako jih je treba oblikovati za objavo v sredstvih javnega obveščanja. V drugem delu bi se seznanili s pomenom informiranja znotraj ZSMS.

Nova komisija je zadolžila Vasja Hribarja, da vsem bralcem glasila Železar predstavi zgodovino in pomen revolucionarnega mladinskega gibanja.

PRVI SESTANEK NOVEGA MLADIN- SKEGA VODSTVA TOZD TRANSPORT

Predsednik mladinske organizacije TOZD Transport je sklical prvi sestanek novega šestčlanskega mladinskega odbora v petek, 21. aprila.

Namen sestanka je bil, da se dogovorijo, kakšni naj bi bili prvi koraki za vključevanje mladih v aktivnost, ki naj bi dosegla svoj vrhunec v mesecu maju. Dogovorili so se o obliki delovanja v bodoče, da bi uresničili zastavljene cilje.

Novemu mladinskemu odboru ni znan program dela koordinacijskega odbora ZSMS Železarne, zato so na lastno pobudo sklenili za začetek organizirati nekaj akcij, in sicer:

- ogled železarne na Ravnah in prijateljsko srečanje mladih iz obeh delovnih organizacij,
- izvedba nogometne tekme v Završnici 6. maja,
- srečanje mladincev z vojniki v eni izmed karavel na območju jesijske občine, ki naj bi bilo na dan borca — 4. julija.

Predsednik je člane odbora seznanil z raznimi informacijami, med katerimi je najpomembnejša izvolitev delegatov za 10. kongres ZSMS. Sklenili so, da bo na tem kongresu zastopal mladinsko organizacijo TOZD Transport Janez Globočnik.

Odbor je obravnaval udeležbo mladih v akcijah, ki jih bo organiziral KS ZSMS Železarne in sklenil, da si bo prizadeval pridobiti čim več mladih iz TOZD za te akcije.

Spregovoril je tudi o številnih nalogah družbe in še posebej o nalogah mladih pri nadaljnji graditvi socialistične države. Poudaril je, da je glavna naloga mladih tudi po kongresu, strokovno obvladati svoje delo. Družba bo potrebovala vedno več sposobnih kvalificiranih strokovnjakov. V skladu s takratnim petletnim planom so si tudi mladi zastavili vrsto nalog, predvsem o pomoči pri gradnji industrije in v gradbeništvu, sprejeli pa so tudi obsežen program udarniških akcij. Na kongresu so preimenovali ZSM v Ljudsko mladino Slovenije.

ČETRTI KONGRES LJUDSKE MLADINE SLOVENIJE

Organizacijska in politična trdnost, ki so jo mladi dosegli že pred tretjim kongresom in jo na njem še okrepili, je omogočila, da so do četrtega kongresa svoje delo podredili zahtevam petletnega plana in vanj vključili široke množice mladih. Organizacija se je čedalje bolj širila, predvsem zunaj glavnih centrov. Od 115 tisoč članov v času tretjega kongresa (75 odstotkov vseh mladih) se je do četrtega kongresa dvignilo že na okoli 150 tisoč članov (87 odstotkov vseh mladih).

Na četrtem kongresu LMS v Ljubljani (od 5. do 8. aprila 1949) so zelo veliko pozornost namenili vprašanju mladega delavca. V resoluciji so tudi zapisali, kako naj bo organizirana delavska mladina, še posebej so opredelili vlogo tistih delavcev, ki so vključeni v idejnopolično izobraževanje.

(Se nadaljuje)

AKCIJE V OKVIRU TEDNA MLADINSKE SOLIDARNOSTI

Člani komisije za mednarodne odnose pri OK ZSMS so skupaj z občinsko konferenco klubov OZN pripravili več prireditev v okviru tedna mladinske solidarnosti, ki je bil konec meseca marca. Osrednjo proslavo so pripravili v gledališču Tone Cufar. Na njej so podelili nagrade najboljšim udeležencem likovnega in literarnega natečaja na temo — osvobodilna gibanja v svetu. V kulturnem programu so nastopili člani dramskega krožka jeseniške gimnazije. Razen tega so posamezniki klubi OZN na šolah pripravili priložnostne razstave o osvobodilnih gibanjih.

Akcije v okviru letošnjega tedna mladinske solidarnosti se med mladimi v občini še nadaljujejo. Člani komisije za mednarodne odnose in občinske konference klubov še prodajajo solidarnostne značke in nalepke, v mesecu maju pa bodo izdali še bilten, v katerem bodo predstavili delo klubov OZN, pesnike Latinske Amerike in Afrike, zanimiv pa bo tudi sestavek o osvobodilnih gibanjih v svetu.

J. R.

RAZSTAVA UMETNIŠKE FOTOGRAFIJE »ŽELEZARJI«

V mali dvorani Dolenjske galerije bo v dneh od 27. aprila do 10. maja, v počastitev dneva OF in praznika dela, odprta razstava umetniške fotografije TIHOMIRJA PINTERJA, mojstra fotografije in člana grupe ŠOLT — Ljubljana, iz njegovega cikla ŽELEZARJI.

Mojstrov najnovejši cikel, pravijo kritiki, izraža umetniški opus tenkočutnega oblikovalca. S temi umetniškimi fotografijami je zapel hvalnico železarjem, ki delajo v trdem delovnem okolju.

Če se boste za prvomajске praznike mudili na Dolenjskem, stopite tudi v Dolenjsko galerijo. Mogoče boste med številnimi liki železarja našli tudi samega sebe ali svojega sodelavca.

Pripravljenost je vedno boljša kakor golo pričakovanje ...

Tito

OSEBNA DOZIMETRIJA

Detekcija vojnih strupov z indikatorskimi cevki, s papirčki in drugo, kot tudi s prečiščevanjem zastrupljenega zraka z ročno črpalko, ne more zamenjati avtomatskega detektorja živčnih vojnih strupov. Naloge te detekcije so, da se po uporabi osebnih zaščitnih sredstev potrdi prisotnost živčnih vojnih strupov in dokaže prisotnost drugih vojnih strupov, t. j. za kateri vojni strup gre, za katero skupino vojnih strupov in podobno. Informacije takšne detekcije vojnih strupov so dragocene za ocenitev stopnje kemične nevarnosti in njenega trajanja. Na podlagi znanja o tem, za kateri vojni strup gre, se določijo postopki kemične dekontaminacije, osebne in na predmetih, opremljeni v zemljišču, kot tudi ukrepi prve pomoči in zdravljenja zastrupljenec.

Uporaba zaščitne maske v času, ki ne sme biti daljši kot deset sekund od alarma ali začetka kemičnega napada, je usodna za preživetje posledic napada. To pa spet resno opozarja na to, kakšen pouk in urjenje glede uporabe osebnih zaščitnih sredstev je potrebno.

Za prvo pomoč in reševalne ukrepe pa je nujno, da vsak posameznik dobro pozna simptome zastrupitve z živčnimi vojnimi strupi in psihokemičnimi vojnimi strupi. Identifikacija delovanja drugih vojnih strupov v glavnem ni težka. Pravočasna prva pomoč tistim, ki so zastrupljeni z vojnimi strupi, dajanje zdravil ali antidotov z avtoinjekcijo ali drugače, temelji na poznavanju simptomov zastrupitve, kar se sicer predpiše z navodilom za prvo pomoč.

Kemične analize in identifikacije vojnih strupov v vzorcih vode in hrane dajejo informacijo o kemični nevarnosti, ki utegne biti pomembna za izgubo žive sile in prebivalstva, če ne gre za nemarnost, nedisciplino ali popolno neznanje. Te analize se v poljskih razmerah opravljajo s prenosnim kemičnim laboratorijem, za katerega skrbi usposobljeni laborant iz sestave enot RBK zaščite.

Z običajnimi postopki kemične dekontaminacije se odstranijo nevarne posledice nadaljnje zastrupitve ljudi, do katere utegne priti med daljšim časom po kemičnem napadu. Osebna kemična dekontaminacija z uporabo »osebnega paketa« za odstranjevanje vojnih strupov s kože in lastne obleke je prav tako pomembna kot pravočasna in pravilna uporaba varovalne maske in drugih sredstev osebne zaščite pred vojnimi strupi.

Z vojnimi strupi kot orožjem za množično uničevanje se povzročajo množične izgube predvsem zaradi zapletenih postopkov samozaščite in zaščite ter zaradi velike hitrosti pri uporabi sredstev za osebno zaščito. Stalna vojna pripravljenost in dobro funkcioniranje zaščitnih sredstev so pogoj, da imamo ob kemičnem napadu čim manj izgub. S temeljitimi pripravami, organizacijo in poukom bomo dosegli, da bo vse manj izgub in primerov, ko posledic kemičnega napada ne bomo mogli preživeti.

Konec!

VIZUALNE OPAZOVALNICE CZ

Po drugi svetovni vojni so posvečali vizualnemu opazovanju značnega prostora dolgo časa le majhno pozornost. V raznih razglabljanjih v vojaški strokovni ali v drugi publicistiki je prevladovalo mnenje (na kakršnega naletimo ponekod še danes), da je treba z vizualnim opazovanjem le dopolniti radarsko opazovanje na posameznih smereh in na majhnih višinah.

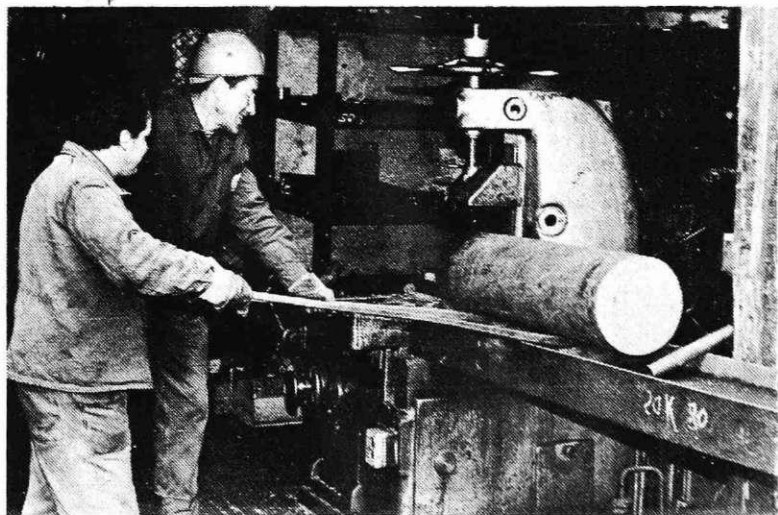
Izkušnje iz druge svetovne vojne, kot tudi iz vojn po njej, le deloma potrjujejo takšno mnenje. Poleti leta 1942 so Nemci končali graditev sistema radarskega opazovanja na obrobju vsega območja, na katerem so se vojskovali vzdolž nemške meje, ter nizozemske, belgijske in francoske obale. Pri tem niso opustili starega načina vizualnega opazovanja, čeprav je pritegoval veliko število ljudi in znatna sredstva. Kmalu se je pokazalo, da je bilo to pravilno. Radarsko opazovanje, v katerem so se šele urili, je namreč doživelo hud udarec. Po ocenitvah Nemcev je bilo z množično uporabo pasivnega oviranja (listki iz staniola — odbijalci žarkov) onemogočeno uporabljanje radarskih naprav, zato so ponovno okrepili vizualno opazovanje. Z njim so si zagotavljali najnovejšo podatke za vodenje lovskega letalstva (LL), za to, da so protiletalskemu topništvu (PLT) kazali cilje in za alarmiranje prebivalstva.

Najnovejšo vojno izkušnjo iz Vietnoma in z Bližnjega vzhoda nam kažejo, da je vizualno opazovanje še vedno pomembno pri PZO. Vietnamci so množično uporabljali vizualne opazovalne postaje (VOP) za dopolnitev radarskega opazovanja, ponekod pa tudi kot glavno opazovalno sredstvo. Po drugi strani so Američani, da bi zavarovali učinkovitost lastnega letalstva, metali na področja, za katera so domnevali, da so na njih razporejene VOP, dimne bombe, da bi jih oslepili. Očitno je, da sta obe strani pripisovali velik pomen vlogi in možnostim vizualnih opazovalnih postaj.

Na sinajski in golanski fronti v četrti arabsko-izraelski vojni leta 1973 so Arabci pritegnili bataljone VOP. Tedaj se je prvič po drugi svetovni vojni slišalo za pritegnitev tolikšnih sil k vizualnemu opazovanju. Po nekaterih podatkih so v tej vojni odkrili več ciljev v zraku z vizualnim kot pa z radarskim opazovanjem.

Izkušnje opozarjajo, da mora biti vizualno opazovanje značnega prostora danes organizirano ter materialno-tehnično opremljeno in funkcionalno povezano, tako da lahko v določenih razmerah v celoti prevzame naloge opazovanja značnega prostora.

Podatke o ciljih v značnem prostoru, ki jih dobimo z vizualnim opazovanjem, lahko le v majhni meri uporabimo za vodenje sredstev za PZO, še zlasti naj sodobnejših, to pa predvsem zaradi velike zamude in zastarelega načina prenosa.

Sodelavca pri pripravi materiala
za strojne delavnice Javornik

NOVICE IZ SINDIKALNIH ORGANIZACIJ

TOZD LIVARNA

Tretja seja izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata je bila v četrtek, 6. aprila. Delovni kolektiv livarne praznuje v letošnjem letu 80-letnico obstoja livarne. Zato predlagajo podelitev odlikovanj štirim sodelavcem. Članom kolektiva, ki so v TOZD Livarna zaposleni 30 in več let, naj bi ob praznovanju 80-letnice podelili plakete ali kip livarja, ostalim sodelavcem pa spominske značke. Predsedniku koordinacijskega odbora za kadrovska vprašanja tov. Avberju so naročili, naj do naslednje seje uredi kadrovske vprašanje, tako, da bi namesto tov. Poljanca sodeloval v obeh organih Janko Pristov.

Dogovorjeno je bilo, da bodo delovne obleke v pranje oddajali Komunalnemu servisu. Delavci naj obleke oddajo v skladišču.

TOZD ŽEVLJARNA

V petek, 7. aprila, je bila tretja redna seja izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata. Predloge za podelitev srebrnega znaka bodo posredovali pristojnim organom. Pravilnik o dodeljevanju denarne pomoči ni sprejet, vendar je bilo dogovorjeno, da bodo socialne primere reševali poimensko. Do prihodnje seje IO osnovne organizacije sindikata, je treba pripraviti predlog za imenovanje novega tajnika, ker tov. Kostić prevzema novo dolžnost.

TOZD VARLJARNA ŽICE IN PROFILOV

V četrtek, 13. aprila, je bila 18. redna seja izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata. V prvi točki dnevnega reda je Mirko Župan posredoval prospekte izletov. Imeli so dve možnosti izbiranja. Najprej so obravnavali možnost izvedbe tridnevnega izleta po poti AVNOJ na relaciji Kozara-Petrova gora-Bihać-Drvar. Ker je bila večina članov sindikata na taknem izletu že predlanskim, so kot možno varianto obravnavali tudi izvedbo tridnevnega izleta na Kornate. Sprejet je bil sklep, da bodo obe možni varianti za izvedbo izletov objavili na oglasnih deskah. Prijave sprejema Mirko Župan na tehnični. Predvidoma bodo izlet organizirali 19. maja.

Izvršni odbor osnovne organizacije sindikata je bil seznanjen se seznamom delavcev, ki so dalj časa odsotni zaradi bolezni. Denarno pomoč so dodelili 11 sodelavcem.

ENERGETIKA

V soboto, 15. aprila, je bila 8. seja izvršnega odbora osnovne organizacije sindikata. Ugotovili so, da bili sklepi prejšnje seje izpolnjeni.

Udeležencem rekreacijskega dne, ki so ga organizirali v petek, 21. aprila, na Voglu, bodo stroške povrnili, in sicer članom po 160 din, njihovim svojcem po 100 dinarjev.

V predsezoni naj bi organizirali dvodnevni izlet v Benetke in prav tako dvodnevni izlet na Češkoslovaško. Višino ter način regresiranja in datum izleta bodo določili na osnovi odločitev SDS.

Zaradi daljše bolezenske odsotnosti z dela bodo denarno pomoč izplačali dvema sodelavcema. Sodelavec Esad Čorić je prosil za denarno pomoč izvršni odbor osnovne organizacije sindikata Železarne, ki pa jo je odstopil v obravnavo OO sindikata TOZD Energetika.

Na voljo imajo štiri mesta za brezplačno letovanje na morju in jih bodo razdelili takole: dve mesti za PIV ter po eno brezplačno mesto za IE in EE. Do prihodnje seje je treba pripraviti ustrezne predloge za brezplačno letovanje na morju.

Občinskemu sindikalnemu svetu Jesenice so prek IO sindikata Železarne posredovali predlog za podelitev srebrnega znaka sindikatov Slovenije.

GRADBENO REMONTNE DELAVNICE

V torek, 18. aprila, je bila četrta seja IO osnovne organizacije sindikata. Sklepi, sprejeti na prejšnji seji, so bili izpolnjeni, zatem pa so obravnavali sklepe 10. redne seje OOS RD. Sklepi med drugim obravnavajo tudi pravilnik o osnovah in merilih za delitev OD in dela skupne porabe v Železarni ter beneficiran delovni staž, kakor tudi organizacijo referenduma. K posameznim sklepom sta pojasnila posredovala vodja obrata tov. Enikova in predsednik OO sindikata Ivan Razingar. Ker referendum ni v celoti uspel, sta povedala, da se izplačila OD do sprejetja izplačujejo kot akontacija.

Sindikalna grupa RTA je posredovala odprto pismo, v katerem je obravnavanih več vprašanj v zvezi s sprejetjem pravilnika na referendumu 14. aprila. Tudi ta vprašanja je ustrezno pojasnila vodja tov. Enikova.

Referent za oddihe in izlete tov. Kejžar je prejel plan oddihov za letovanje na morju. Sklicali bodo sejo IO in razdelili dodeljena mesta. Referent za socialna vprašanja je poročal, da so dodelili denarno pomoč dvema sodelavcema.

DVE SEJI IO SINDIKATA ŽELEZARNE

V sredo, 5. aprila, je bila 1. seja IO sindikata Železarne, na kateri so imenovali komisije, ki bodo v prihodnji mandati dobi delovale pri IO sindikata Železarne.

Komisijo za samoupravljanje in gospodarjenje bo vodil predsednik Stane Repovž. V komisiji so še Jože Ulčar, Albina Tušar, Jože Ambrožič, Igor Logar, Alojz Brgant in Milan Polak.

Komisijo za šport in rekreacijo bo vodil predsednik Aleš Lagoja. Člani komisije so: Vlado Repe, Anton Avbar, Albin Morić, Branko Jeršin in Drago Dokel.

Komisijo za kulturo in izobraževanje bo vodil predsednik Miro Skube. V komisiji so še Franci Pogačnik, Janez Makovec, Melita Jelen, Pavel Dimitrov, Rudi Makra in Ivo Govečič.

Komisijo za oddihe in izlete sestavljajo: Marica Šimon kot predsednica ter člani: Peter Simonetič, Stanko Smolej, Miha Sajević in Marija Kolenc.

Komisijo za kadre sestavljajo: Peter Ravnihar, predsednik, ter člani: Tončka Divjak, Janko Guzelj, Valentin Klinar in Janez Frelih.

Komisija za inovacije in novatorstvo šteje sedem članov. Predsednik komisije je Janez Faletič, člani pa: Stefan Ščerbic, Sašo Piber, Stane Eniko, Valentin Mulej, Janez Zaveljcina in Slavko Ovsenek.

Komisija za odlikovanja šteje pet članov. Njen predsednik je Stane Rev. V komisiji so še: Polde Lomovšek, Tihomir Kostić, Peter Zbontar, Ivan Tušar in Tončka Divjak.

V petek, 21. aprila, je bila druga seja IO sindikata Železarne.

Najprej je bila IO sindikata Železarne posredovana informacija o izidu referenduma ter o nadaljnjih ukrepih. Nato so člani IO rešili še nekaj tekočih zadev.

Stefan Ščerbic, predsednik IO sindikata, je poročal o rezultatih referenduma. Iz poročila je razvidno, da v petih TOZD pravilnik o osnovah in merilih za delitev osebnih dohodkov ni bil sprejet, v večini TOZD in DS pa je bil sprejet z minimalno večino. IO smatra, da pravilnik o osnovah in merilih za delitev OD ni bil dobro pripravljen. IO tudi meni, da bi tak samoupravni akt, kot je omenjeni pravilnik, morala sprejeti velika večina delavcev. V poročilu predsednika Ščerbice je rečeno, da nas to kot sindikalne aktiviste obvezuje, da pravilnik dopolnimo v taki meri, da bo sprejemljiv za slehernega zaposlenega delavca v Železarni. Ustanovljene so posebne strokovne grupe v TOZD in DS in tudi na ravni Železarne, ki bo povezovala delo grup v TOZD in DS. Druga strokovna grupa, prav tako na ravni

Železarne, bo pripravila ustrezne dopolnitve in spremembe samoupravnega sporazuma. IO smatra, da brez izdelave kataloga nalog in opravil ter vrednotenja teh opravil ne bo možno v Železarni dosledno izplačati OD po vloženem delu. Potrebno bo ustanoviti strokovno grupo, ki se bo ukvarjala samo z izdelavo kataloga nalog in opravil. Delo ne bo lahko in zahteva veliko strokovnega znanja in tudi časa. Zato IO poziva vodstva TOZD in DS, da strokovnim grupam pomagajo, da bo delo čimbolj strokovno opravljeno. Da bi med tem časom normalno izplačevali OD, IO apelira na vse strokovne grupe in vodstva TOZD ter DS, da k sodelovanju pritegnejo slehernega delavca, da bi pripravili tak pravilnik o osnovah in merilih za delitev OD, ki bo sprejemljiv za izplačilo OD do izdelave kataloga delovnih nalog in opravil ter njihovega vrednotenja.

V drugi točki dnevnega reda je IO sindikata Železarne obravnaval pritožbo delavcev v samskem domu na Plavžu. Rešenih je bilo tudi nekaj vlog za dodelitev denarne pomoči iz sredstev solidarnostnega sklada.

Na seji je bila posredovana še informacija, da bo proslava 1. maja, v sredo, 26. aprila, ob 12.30 pred glavnim vhodom Železarne na Jesenicah. Program bodo izvedli sodelavci iz TOZD Remontne delavnice. Strojnega vzdrževanja in TOZD Strojne delavnice. IO je bil tudi obveščen, da bo prvomajska proslava, združena za jeseniško in radovljiško občino, v ponedeljek, 1. maja, pri Šobcu. Za udeležence proslave bo z Jesenic organiziran prevoz z avtobusi. V letošnjem letu bo organiziran prevoz godbenikov za prvomajsko budnico z vlačilcem. Stroške tega prevoza krije TOZD Transport, opremo oskrbi in stroške krije TOZD Remontne delavnice.

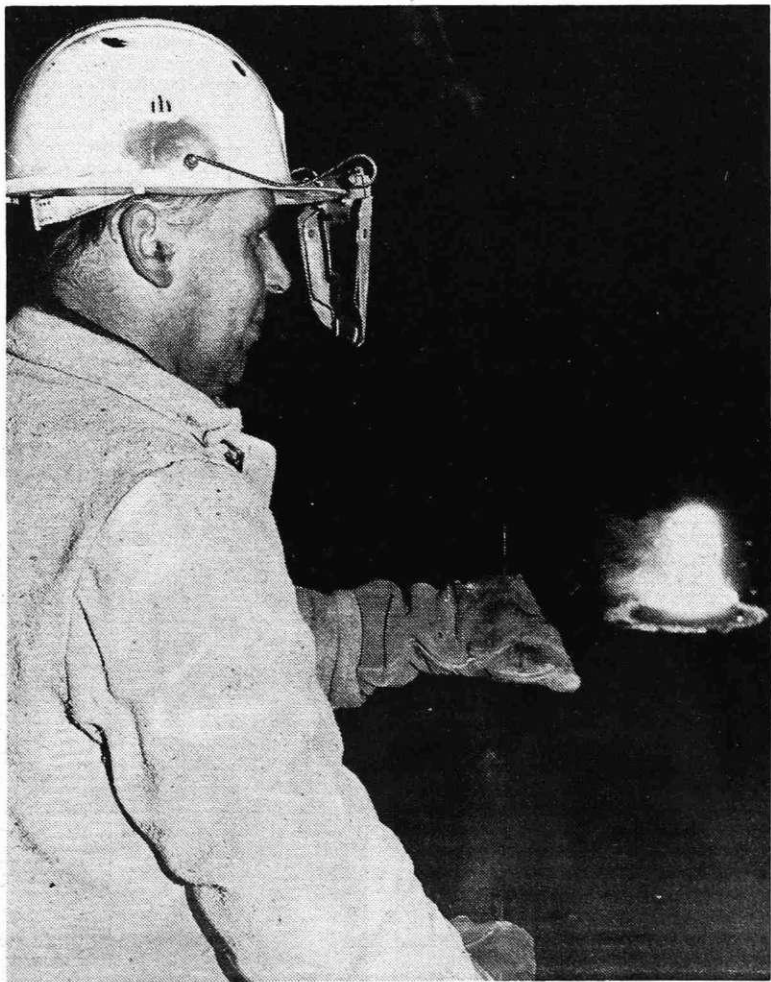
Železarski globus

IRAN

Prva naprava za proizvodnjo železove gobe v tej državi, ki spada v okvir nove železarne v Ahwazu, je pričela obratovati letos v januarju. Obratuje po postopku Purofer in je kmalu po pričetku obratovanja dosegla dnevno proizvodnjo 1100 ton, kar je 10 % nad normalno zmogljivostjo. Ta naprava za proizvodnjo železove gobe je prvi del nove železarne, ki bo po končani izgradnji imela letno proizvodno zmogljivost 2,5 milij. ton surovega jekla. Napravo je projektirala in dobavila zahodnonemška železarska družba August Thyssen.

LR KITAJSKA

V letu 1985 bodo kitajske železarne proizvedle 60 milij. ton surovega jekla, kar bo več kot podvojitev današnje proizvodnje. Takšno povečanje proizvodnje v sorazmerno kratkem času bodo dosegli z intenzivno izgradnjo desetih novih železarskih kombinatov v prihodnjih osmih letih.

Sodelavec jeklar

Čiščenje kokil v martinarni

S PRVIM MAJEM SPREMENJENI DOHODKOVNI POGOJI ZA DENARNO POMOČ OTROKOM

V tem sestavku želimo bralce seznaniti z novimi višjimi dohodkovnimi pogoji, višinami denarnih pomoči – denimo otroški dodatek posebnosti k otroškemu dodatku ter denarno pomoč za opremo novorojenega otroka – ter z nekaterimi drugimi podrobnostmi, ki bodo občanom v pomoč pri uveljavljanju njihovih pravic.

Zneski dohodka na družinskega člana, ki so pogoj za pridobitev pravice oziroma določitev višine otroškega dodatka v letu 1978, in sicer za čas po 1. 5. 1978. leta so se povečali za 18 %, to je za toliko, kot so se povečali osebni dohodki v letu 1977 medtem ko zaenkrat ostajajo nespremenjene višine otroškega dodatka, posebnosti dodatka k otroškemu dodatku in denarne pomoči za opremo novorojenega otroka.

PREGLED DOHODKOVNIH POGOJEV IN VIŠIN OTROŠKEGA DATOKA

Dohodkovni pogoji veljavni od 1. maja 1978 dalje	Višine otroškega dodatka, veljavne od 1. maja 1978 dalje		
	prvi otrok	za dva otroka	vsak naslednji otrok
do 1400 din na mesec	260 din	620 din	360 din
od 1400 do 1650 din na mesec	220 din	530 din	310 din
od 1650 do 2200 din na mesec	170 din	400 din	230 din
od 2200 do 2600 din na mesec	130 din	310 din	180 din

Iz te razpredelnice bo lahko vsak občan sam ugotovil, ali ima pravico do otroškega dodatka ter v kakšni višini, če so mu znani dejanski prejemki družine.

Pri ugotavljanju upravičenosti do otroškega dodatka se upošteva celotni dohodek družine v minulem letu. Vsi dohodki se upoštevajo v dejanskih zneskih, medtem ko se dohodek iz kmetijske dejavnosti upošteva v šestnajstkratnem znesku katastrskega dohodka. V primeru, da družina v minulem letu ni imela dohodka, se pri ugotavljanju upravičenosti do otroškega dodatka upošteva dohodek letošnjega leta.

Pri ugotavljanju izpolnjevanja dohodkovnih pogojev se ne upoštevajo naslednji dohodki:

- prejemki, za katere je po posebnih predpisih izrecno določeno, da se ne upoštevajo pri ugotavljanju gnetnega stanja družine;
- osebni dohodek za delo prek polnega delovnega časa po 27. členu zakona o medsebojnih razmerjih delavcev v združenem delu in delovnih razmerjih med delavci in zasebnimi delodajalci oziroma po 78. in 79. členu zakona o delovnih razmerjih;
- dodatek za nočno delo;
- povečanje osebnega dohodka obračunano za delo na dan državnega praznika;
- nagrada ob delovnem jubileju;
- odpravnina ob upokojitvi;
- štipendija;
- vajejska nagrada;
- dohodek od inovacij.

Pri delitvi dohodka na družinske člane se poleg roditeljev in otrok upoštevajo tudi stari starši, če dohodek starega starša ne presega 800 din na mesec.

Vsi občani, ki že prejemaajo otroški dodatek, so morali zahtevek vložiti do 20. aprila 1978. leta, sicer jim bo s 1. majem 1978. leta ustavljen izplačevanje otroškega dodatka.

Službe za denarne pomoči otrokom pri strokovnih službah regionalnih zdravstvenih skupnosti so že obvestile delovne organizacije, naj prično z zbiranjem IZJAV za ugotavljanje upravičenosti do otroškega dodatka za leto 1978, da bi tako delavcem zagotovili neprekinjeno izplačevanje otroškega dodatka. Tudi upokojnici so že prejeli IZJAVE z navodilom za izpolnitev obrazca ter z napotki, katera dokazila morajo biti priložena k IZJAVI. Ker so IZJAVE prejeli samo tisti upokojnici, ki jim je bil otroški dodatek nakazan za mesec december 1977. leta, naj vsi tisti upokojnici, ki IZJAVE niso prejeli, kupijo formular v trgovini Državne založbe Slovenije ali pa se osebno zgledajo pri službi za denarne pomoči, ki je nazadnje ugotavljala pravico do otroškega dodatka, kjer bodo prejeli IZJAVO in kjer jim bodo tudi pomagali pri izpolnjevanju obrazca. Ker se otroški dodatek izplačuje upokojnecem skupaj s pokojnino za naprej, bo izplačevanje otroškega dodatka ustavljeno za mesec junij vsem tistim upravičencem, ki ne bodo pravočasno vložili zahtevka.

POSEBNI DODATEK K OTROŠKEMU DODATKU imajo težje telesno ali duševno prizadeti otroci. Ta dodatek znaša 105 din na mesec, posebnosti dodatka prejemaajo tudi otroci samohranilcev, znaša pa 60 dinarjev na mesec.

Težjo telesno ali duševno prizadetost otroka dokazujemo z IZVILDOM IN MNENJEM pristojne komisije, oziroma dispanserske pediatrične službe, oziroma ustrezne specialistične klinike. Pravico do dodatka ima otrok za ves čas, dokler je nezmožen za samostojno delo in življenje, če je nezmožnost nastala preden je dopolnil 15 let starosti ali v času rednega šolanja.

Posebni dodatek k otroškemu dodatku prejme otrok edinega hranilca, če preživnina, družinska pokojnina ali drugi dohodki ne presegajo 800 din na mesec, s tem da lahko komisija za denarne pomoči skupnosti otroškega varstva v občini stalnega bivališča ta dohodkovni pogoj spregleda in dodeli posebnosti dodatka tudi tedaj, če je to utemeljeno s socialnim stanjem družine.

Posebni dodatek za otroke edinih hranilcev je oblika posebne družbene pomoči. Roditelji, ki želi prejeti posebno pomoč, mora uveljaviti preživnino za otroka proti drugemu roditelju. Predpis torej zahteva sprožitev postopka za uveljavitev preživnine, ne zahteva pa, da mora biti postopek zaključen s prisoditvijo preživnine. Takšna ureditev v nasprotju z zakonom o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, ki določa, da so stari dolžni preživljati svoje otroke, skrbeti za njihovo življenje in zdravje, ter jih vzgajati in delovne člane socialistične samoupravne skupnosti. Dolžnosti staršev do otrok so enake na glede na to ali so otroci razvezanih roditeljev ali pa so rojeni zunaj zakonske zveze.

O tem, ali ima roditelj utemeljene razloge, da preživnine ne uveljavlja, presoja komisija za denarne pomoči skupnosti otroškega varstva, ki lahko roditelja oprosti dolžnosti uveljavljanja preživnine oziroma dodeli posebnosti dodatke k otroškemu dodatku.

DENARNO POMOČ ZA OPREMO NOVIOROJENEGA OTROKA dobi otrok, katerega mati ima stalno bivališče v Sloveniji, ali katerega roditelj ima status delavca v združenem delu v Sloveniji.

Višji znesek denarne pomoči za opremo novorojenčka, ki znaša 750 din, dobijo družine, ki izpolnjujejo pogoj za otroški dodatek v prvi dohodkovni skupini, to je do 1400 din dohodka mesečno na družinskega člana oziroma, če je edini vir dohodka iz kmetijske dejavnosti in če letošnja ne presega 1200 din katastrskega dohodka na člana družine na leto. Vsi, ki imajo višje dohodke, imajo pravico do denarne pomoči za opremo novorojenčka v znesku 350 din. Za določitev te pomoči se torej ti zneski niso spremenili.

Predvideno je, da bodo zneski denarnih pomoči valorizirani v mesecu juliju.

HELENA REBEK (VZAJEMNOST, št. 1)

TEHNIČNE ZANIMIVOSTI

KEMIČNE IN FIZIKALNE ZAHTEVE ZA JEKLENI ODPADEK

Zahtevane lastnosti jeklenega odpadka so ozko povezane z razvojem postopkov za proizvodnjo jekla. Medtem, ko je bilo leta 1960 še okoli 72 % celotne svetovne proizvodnje surovega jekla izdelanega v Siemens-Martinovih pečeh, je ta količina v letu 1975 znašala le še 30,5 %. Proizvodni postopek v kisikovih konvertorjih se je v istem časovnem obdobju razširil s 4,1 na 51,1 %. Proizvodnja surovega jekla v električnih obločnih pečeh se je povečala iz 11 na 17 %. V bližnji prihodnosti računajo z nadaljnjim znižanjem proizvodnje SM jekla na okoli 10 do 13 % in povečanje elektro jekla na približno 20 %. Okoli 70 % celotne svetovne proizvodnje jekla bo odpadlo na kisikove konvertorje.

Razvoj v Zvezni republiki Nemčiji kaže, da je bilo že leta 1976 proizvedeno samo 14,3 % surovega jekla v SM pečeh in 71 % v kisikovih konvertorjih. Delež elektro jekla v tem letu je bil 12,4 %. V letu 1977 se je delež surovega jekla izdelanega v kisikovih konvertorjih še povečal.

Vzporedno z razvojem postopkov za proizvodnjo surovega jekla je treba obravnavati tudi uporabo jeklenega odpadka. Ob predpostavki, da je potrebno za postopek v kisikovem konvertorju okrog 250 kg jeklenega odpadka na tono surovega jekla, za SM postopek okrog 625 kg in za postopek v obločni električni peči okrog 1.100 kg, ni težko ugotoviti, da je bila do leta 1960 SM peč s 77 % največji porabnik jeklenega odpadka. V bodoče bo pri navedenem razvoju odpadlo na SM peč samo še 14 % celotne porabe jeklenega odpadka, na kisikov konvertor okoli 36 % in električne peči 50 %.

Ta razvoj ima velik pomen za pripravo jeklenega odpadka. Če ne upoštevamo splošne zahteve za čistim jeklenim odpadkom brez primesi, bo imel ta razvoj močan vpliv na velikost kosov in težo, torej na njegove fizikalne lastnosti.

Jekleni odpadki, ki je namenjen za SM peč, mora biti v pogledu velikosti kosov prilagojen velikosti peči, njenih vrat in šaržirnih korit. Teža posameznih kosov ne bi smela preseči tri tone. Važen činitelj za uporabnost jeklenega odpadka je tudi njegova nasiplna teža. Na optimalno nasiplno težo vplivajo vsaokratni obratovalni pogoji SM jeklarne, ki uporablja jekleni odpadki. Čim večja je toplotna obremenitev peči, tem večja je lahko optimalna nasiplna teža. Praktično je preveliko nasiplno težo komaj mogoče uresničiti, če pri tem ne upoštevamo blokov ter kosa velikih valjev. Ker zakladajo vedno mešanico raznih vrst jeklenega odpadka, so v tej mešanici veliki in majhni kosi, kakor tudi ostružki za zapolnitev praznega prostora, vedno zaželjeni. Na ta način je povprečna teža te mešanice vedno dovolj velika. Pomen velike nasiplne teže pada z naraščajočo količino raztaljenega grodja v vložku. Toda, dokler predstavlja zakladalni čas jeklenega odpadka pomemben del celotnega šaržnega časa, skrajšanje tega časa pomeni povečanje proizvodnje peči.

Taljenje jeklenega odpadka poteka toliko hitreje, čim večja je njegova specifična površina. Pri ostružkih in na drobne kose razbitem jeklenem odpadku, lahko pride v peči do raztaljenja zgornje ležeče površine, kar otežuje taljenje materiala, ki je spodaj. Najbolj ugodna je mešanica jeklenega odpadka s sorazmerno majhnimi kosi z zadostno veliko površino in veliko nasiplno težo.

Ocenjevanje kvalitete jeklenega odpadka doslej izhaja v glavnem iz zahtev obratovanja SM peči. Dolžina posameznih kosov je bila omejena do največ 1,5 m in kvaliteta se je zmanjševala vzporedno z debelino. Z uporabo kisikovih konvertorjev in z zniževanjem deleža SM jekla v celotni proizvodnji so se spremenila tudi merila za njegovo ocenjevanje.

Za obločno električno peč z visoko zmogljivostjo, ki proizvaja nelegirana ogljikova jekla, nima gostota jeklenega odpadka več takšnega pomena kot pri SM peči. Naknadno zakladanje do treh kosov se ne bi smelo izraziti negativno na proizvodnost obločne električne peči. Jekleni odpadki lahko tako močno zaščitijo stene, da je mogoče po vsaki založitvi obratovati z največjo možno energijsko močjo. Pri modernih pečeh je s hitrim premikanjem pokrova možno skrajšati čas odklopitve med zakladanjem na dve do štiri minute. Veliki kotli z velikim premerom pri podobnih obločnih električnih pečeh omogočajo zakladanje jeklenega odpadka z večjo prostornino. Delež ostružkov in drobnih razbitih kosov je omejen, ker se med taljenjem radi sprimejo. Zaradi mašenja odpadka v valjarnih napravah je omejena uporaba oljnatih ostružkov. Najugodnejšo velikost jeklenih odpadkov določa velikost peči, vendar pri 180 tonskih pečeh ni bistvenih omejitev do dolžine dveh metrov.

Tudi pri kisikovem konvertorju je uporaba ostružkov možna le v omejeni količini. Jekleni odpadki prevlečen z umetno maso ni uporaben, ker lahko nastali klorovodikovi plini poškodujejo naprave za odvajanje dimnih plinov in parni kotel. Na potrebno gostoto jeklenega odpadka vpliva konstrukcija jeklarne s kisikovimi konvertorji. V splošnem je zaželeno založiti potrebno količino jeklenega odpadka z enim koritom. Zato je velikost zakladanih korit zelo različna in se glede na zmogljivost konvertorja giblje med 16 in 90 kub. metri.

Važnejša kot velikost je pri konvertorju največja teža posameznih kosov jeklenega odpadka. Pri kratkih časih pihanja kisika so lahko že kosi težki ena do dve toni preveliki, da bi se med fazo pihanja raztalili. Zato je lahko največja teža enega kosa le okoli ene tone. Previdnost je potrebna pri uporabi onesnaženega jeklenega odpadka, kot so, na primer, z žlindro pomešane jeklene svinje. Pri jeklenem odpadku z veliko prostornino in pri dolgih kosih, ki gledajo iz kopeli je pihanje kisika lahko ovirano in možna je poškodba kisikovega kopja.

Pakete, kot vložek za kisikove konvertorje uporabljajo zelo neradi, ker lahko povzročijo mašenje napeljav za dimne pline.

Posebno pozornost je treba posvetiti izplenu železa pri posameznih vrstah jeklenega odpadka. Na vrednost jeklenega odpadka vpliva izplen železa, v kolikor ne zmanjšajo njegove vrednosti tudi nečistoče. Nekovinske primesi povečujejo količino žlindre, porabo energije in stroške taljenja. Pri tem je negativni vpliv zaradi višje cene električne energije večji pri obločni električni peči kot pri z gorivom kurjenih SM pečeh. Delež okujine, močno spreminjanje vsebovane vlage, rja, nečistoča, prevlek cinka, kositra, bakra in emajla kakor tudi prisotnost nekovinskih tujih snovi, je lahko pri isti vrsti jeklenega odpadka zelo različen. Zato lahko pride do različnih izgub zaradi odgora pri posameznih šaržah.

Večja odstopanja odgora lahko pri legiranju posamezne šarže povzročijo zgrešeno kemično analizo in s tem tudi neuporaben šarž. To pomeni, da bi naj bile izgube zaradi odgora čim manjše, oziroma po možnosti vsaj enakomerne. Dobimo jih tako, da odštejemo tiste izgube, ki nastanejo zaradi tehnoloških in metalurških vzrokov. Odpadki iz valjarn imajo najmanjši odgorek in sicer od 2 do 5 %, medtem ko lahko paketi iz raznih vrst zbranega jeklenega odpadka dosežejo tudi preko 20 % odgora.

Važno vprašanje za proizvodnjo surovega jekla je preskrba, oziroma nastajanje jeklenega odpadka. Vračanje jeklenega odpadka ponovno v jeklarne v prihodnjih letih ne bo mogoče v takšnih količinah kot doslej. Uporaba kontinuirnega vlivanja, katerega delež bo pri proizvodnji surovega jekla narasel v času od leta 1970 do 1980 z 10 % na okoli 40 %, je izboljšala izplen v jeklarah in valjarnah. Količina jeklenega odpadka, ki nastane pri predelavi v avtomobilski, ladjedelniški in strojni industriji, se bo v prihodnjih letih le malo spremenila. Na količino ostale-

ga jeklenega odpadka vpliva tako proizvodnja surovega jekla, kakor tudi čas uporabe proizvodov iz jekla. V prihodnjih letih bo v svetu določeno povečanje količine jeklenega odpadka. Pri zbiranju in pripravi tega jeklenega odpadka bodo imele določen vpliv tudi cene.

Če upoštevamo navedeno prognozo, bo imel jekleni odpadki še večji pomen za proizvodnjo surovega jekla. Pri naraščajočem deležu zbranega jeklenega odpadka vseh vrst v uporabljenem jeklenem odpadku postajata vedno bolj pomembni vprašanja: je ta jekleni odpadki uporaben za proizvodnjo surovega jekla, oziroma kakšen jekleni odpadki se zahteva za uporabo pri proizvodnji surovega jekla?

S povezovanjem jekla in umetnih mas, prevlekami s kovinskimi in nekovinskimi materiali, kakor tudi s povečanim deležem legiranih elementov v jeklu, postaja ta jekleni odpadki v ponovni predelavi vedno bolj onesnažen. Zato so potrebne pri proizvodnji določenih kvalitete surovega jekla že količinske omejitve.

Metalurško predstavljajo obogatitve bakra in kositra v jeklenem odpadku velik problem. Oba elementa imata manjšo sposobnost za vezanje s kisikom kot železo in zato ju ni mogoče odstraniti iz taline. Pri pripravi nelegiranega jeklenega odpadka je potrebno paziti, da je količina bakra in kositra čimmanjša. Baker, kositer pa tudi kose iz bronja je treba pred uporabo odstraniti iz jeklenega odpadka. Tako baker kakor kositer povzročata poslabšanje nekaterih lastnosti v izdelanem jeklu.

Jekleni odpadki iz zavrženih predmetov je, v nasprotju z industrijskim jeklenim odpadkom, že danes sorazmerno močno onesnažen z bakrom in kositrom. Še posebej velja to za jekleni odpadki, ki ga izločijo iz smeti, in za odslužene avtomobile. Takšen jekleni odpadki postane neuporaben. To še posebno velja za tiste jeklarne, ki so navezane na velike dobave tujega jeklenega odpadka in obratujejo brez uporabe grodja v vložku. Uporaba železove gobe bo v takšnih slušajih postala nujna, ker bo vplivala na razredčitve teh škodljivih elementov.

Drugi elementi, ki povzročajo pri proizvodnji surovega jekla velike težave, so cink, svinec, arzen in alkalne kovine. V jekleni odpadki pridejo z barvami in prevlekami. Čeprav cinka in svinca v raztopljenem jeklu praktično ni več, povzročata med taljenjem v različnih agregatih direktno in v dimnih plinih indirektno velike težave.

Cink pride v jekleni odpadki v glavnem kot pocinkani material. Razen tega je izvor cinka še medenina, zlitina bakra in cinka. Med taljenjem jeklenega odpadka cink izpari in ustrezno količino kisika v dimnih plinih delno ali popolnoma oksidira. Posebno škodljivo vpliva jekleni odpadki s cinkom v SM peči. Cinkove spojine v dimnih plinih se odsedajo na ognjestalni opoki regenerativnih komor. Zaradi tega postane izmenjava toplote v komorah slabša in vlek peči manjši. Razen tega nastajajo z ognjestalnim materialom spojine, ki uničujejo opoko.

Svinec se nahaja v jeklenem odpadku kot minijev zaščitni premaz. Razen tega so možni tudi kovinski svinčevi odpadki kot material za tesnenje ali celo avtomobilski akumulatorji. Posebno velja to za jekleni odpadki, ki ga zbirajo podjetja za odpadne surovine. Pri taljenju takšnega jeklenega odpadka se zaradi znatno večje specifične teže kot jo ima železo in kolikor ne oksidira, zbira na dnu in prodira skozi najtanjša razpoke. Predčasna obraba ognjestalne obzidave in prodori skozi dno zaradi prisotnosti svinca v vložku so pri SM postopku znani pojavi.

Fizikalna priprava jeklenega odpadka je mogoča s plamen-skim rezanjem, s hidravličnimi škarkari, s stiskanjem v pakete in z drobljenjem v napravah s klavidi (Schredler postopek). Pri tem je možno tudi mehansko ali magnetno odstraniti večje nekovinske in neželezne primesi. Razen iz odslužanih avtomobilov pripravljajo danes precejšnje količine jeklenega odpadka iz odvrgenih potrošnih predmetov v drobilnih napravah. Takšen razvoj lahko železarska industrija samo pozdravi, kajti dobro pripravljen jekleni odpadki v drobnih kosih je soliden vložni material.

Iz vsega tega spoznamo, da je jekleni odpadki material sestavljen iz železa in pripravljen za ponovno pretalitev. Vendar glede na svojo obliko, sestavo in ekonomske vrednosti ni enoten proizvod. Nastanek jeklenega odpadka in proizvodnja jekla sta v tesni medsebojni povezanosti. Za njegovo uporabo pri proizvodnji surovega jekla imajo velik pomen njegove fizikalne in kemične lastnosti. Različni postopki za proizvodnjo surovega jekla in njihov bodoči razvoj določajo zahteve za lastnosti jeklenega odpadka. Vedno večje zahteve kupcev železarskih izdelkov glede kvalitete ožijo meje kemične analize in količino neželenih elementov. To ima seveda velik vpliv na zahtevano kvaliteto jeklenega odpadka, ki ga uporabljamo kot vložek.

Podjetja za zbiranje in pripravo jeklenega odpadka so v zadnjih letih napravila velik napredek pri fizikalni pripravi jeklenega odpadka. Problem bodočnosti še vedno ostane priprava jeklenega odpadka glede na njegovo kemično sestavo. Velja poudariti, da ima velik gospodarski in ekološki pomen odstranjevanje, oziroma zbiranje jeklenega odpadka, ki onesnažuje okolje in njegova ponovna uporaba v železarski industriji.

SVETOVNA PROIZVODNJA ŽELEZOVE GOBE

Postopek direktne redukcije železove rude, katere proizvod je železova goba, se v svetu hitro širi. Posebno primeren je za železarne z manjšo proizvodno zmogljivostjo in proizvodnjo surovega jekla v obločnih električnih pečeh, kjer lahko nadomesti v vložku del jeklenega odpadka. Prednost železove gobe je tudi v tem, da ne vsebuje neželenih elementov kot so baker, kositer in še nekateri, s katerimi je jekleni odpadki danes že močno onesnažen.

V nadaljevanju bomo spoznali današnjo situacijo na področju proizvodnje železove gobe in predvideno povečanje svetovnih proizvodnih zmogljivosti do leta 1985.

Med 66 napravami za proizvodnjo železove gobe, ki danes že obratujejo ali bodo pričele obratovati do leta 1980, v 37, ali 56 % uporabljajo kot reductent zemeljski plin in v 14 ali 21,2 % premog. Med 81 napravami, ki so predvidene, da bodo pričele obratovati od leta 1981 do 1985 bodo v 38 ali 46,9 % uporabljali kot reductent zemeljski plin in v 14 ali 17,3 % premog. V ostalih bodo uporabljali nekatere druge reductente ali pa še reductent ni določen.

Med 66 omenjenimi napravami obratuje 14 ali 21,2 % po mehiškem HyL postopku (reductent zemeljski plin), 16 ali 24,2 % po ameriškem Midrex postopku (reductent zemeljski plin), pet ali 7,6 % po zahodnonemškem SL RN postopku (reductent premog) in 3 do 4,5 % po zahodnonemškem postopku Purofer (reductent zemeljski plin).

Iz razpredelnice je razvidna sedanja in do leta 1985 predvidena svetovna proizvodna zmogljivost naprav za proizvodnjo železove gobe v milijonih ton. Istočasno je naveden tudi podatek o številu proizvodnih naprav in držav v katerih te naprave obratujejo.

Leto	zmogljivost	število naprav	število držav
1976	8,8	39	12
1977	15,0	51	13
1978	18,5	58	18
1979	26,0	62	20
1980	31,0	66	20
1985	51,7	101	34

Naslednja razpredelnica prikazuje razdelitve letnih proizvodnih zmogljivosti za železovo gobo po zemljepisnih področjih v letih 1977, 1980 in 1985 v milijonih ton in odstotkih:

	milijoni ton			odstotkov		
	1977	1980	1985	1977	1980	1985
Sev. Amerika	2,2	2,9	6,4	25,1	9,4	12,5
Lat. Amerika	3,1	9,0	15,0	25,5	29,2	29,1
Zah. Evropa	0,8	3,6	5,7	9,6	11,7	11,0
Vzh. Evropa	—	5,0	5,0	—	16,1	9,7
Sred. Vzhod	—	4,4	8,7	—	14,2	16,8
Afrika	1,1	1,7	5,1	13,1	5,5	8,1
Azija	1,3	4,1	4,1	15,3	13,5	8,1
Oceanijska	0,1	0,1	1,5	1,4	0,4	2,9
Svet	8,8	31,0	51,7	100,0	100,0	100,0

Iz razpredelnice je razvidno, da ima že danes in bo imela tudi v bodoče največji delež pri proizvodnji železove gobe Latinska Amerika. Sledijo ji Severna Amerika, Azija in Afrika, katere pa bo v letu 1980 prehitela Vzhodna Evropa, oziroma Sovjetska zveza s svojo železarno v Kursku. Izredno povečanje proizvodnje železove gobe je predvideno po letu 1980 v deželah Bližnjega vzhoda. Razpredelnica kaže, da imajo države z visoko razvito železarsko industrijo manj interesa za proizvodnjo in uporabo železove gobe. To je tudi razumljivo, ker so države kot so ZDA, Sovjetska zveza, Japonska in še nekatere glavni nosilci železarske proizvodnje velike integralne železarne. V manj razvitih državah, posebno tistih, ki imajo zaloge zemeljskega plina, pa bo proizvodnja in uporaba železove gobe dobivala iz leta v leto večjo vlogo.

Za zaključek še pregled držav, ki bodo imele do leta 1980 proizvodnjo železove gobe preko enega milijona ton (v milijonih ton): Venezuela 5,07, Sovjetska zveza 5,00, Indonezija 2,30, Japonska 1,83, Zvezna republika Nemčija 1,60, Irak 1,48, Iran 1,33, Mehika 1,31, Južnoafriška republika 1,30.

NOV NAČIN PREDELAVE OLJNIH ŠKRILJAVCEV

Ena izmed možnosti za nadomestitev dela potrebne nafte so tudi oljni škrljavci. Nahajališč je na svetu mnogo, največja pa so v ZDA in Kanadi. Imamo jih tudi v naši državi in sicer predvsem v SR Srbiji.

Glavni problem, povezan z izkoriščanjem oljnih škrljavcev, ni tehnološki, temveč ekonomski. Tehnologijo predelave tega materiala so pred nedavnimi rešili v ZDA, ostal pa je problem cene na ta način proizvedene nafte, ki je v ZDA za nekaj dolarjev na sodček (158,7 litrov) višja, kot cena uvožene nafte.

V ZDA imajo ogromna nahajališča oljnih škrljavcev. Največje rezerve so na področju zveznih držav Colorado, Utah in Wyoming. Za zanesljive rezerve cenijo, da vsebujejo 260 milijard ton nafte, možne pa celo 340 milijard ton. To je 75 krat več kot so današnje znane rezerve nafte v ZDA.

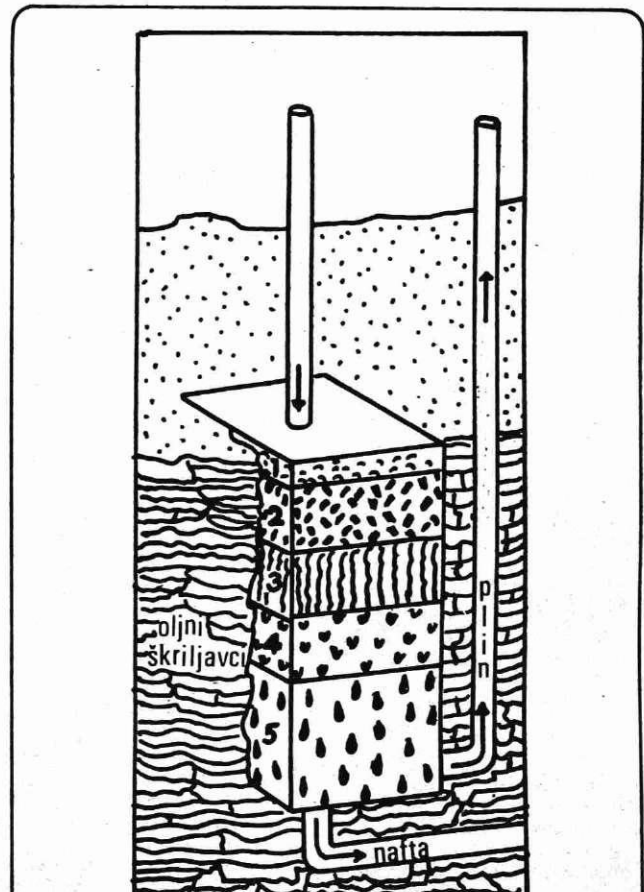
Ob upoštevanju navedenih števil in določenih negotovosti, ki je stalno prisotna v ZDA pri preskrbi z uvoženo nafto, postane jasno, da nadaljujejo z raziskavami na področju tehnologije predelave oljnih škrljavcev. Osnovni cilj je razviti takšno tehnologijo, ki bi omogočila vsaj izenačiti, če že ne doseči nižjo ceno kot jo ima uvožena nafta.

Kaže, da bo uspešen postopek, ki ga je razvila naftna družba Occidental Petroleum Corp. Njegova osnovna značilnost je ta, da omogoča proizvodnjo nafte iz oljnih škrljavcev na samem mestu, kar je tudi razvidno iz skice.

Po odstranitvi zgornjega sloja zemlje izkopljejo del zgornjega sloja oljnega škrljavca (1) in nato s pomočjo razstreliva odstranijo še drugi del (2) in istočasno napravijo proti spodnjemu delu nekakšen dimnik. Na ta način odstranijo približno 20 % celotnega oljnega škrljavca, ki se nahaja na področju predelave. Nato s pomočjo nafte zažgejo zgornji sloj in pri temperaturi 490 stop. Celzija se prične izločati nafta (3). Zgorevanje v tem dimniku se pomika počasi navzdol — 30 do 60 cm na dan — in izločena nafta kaplja proti dnu (4 in 5). Pri tem služi kot gorivo ogljik iz že izkoriščene količine oljnih škrljavcev. Nafto, ki teče proti dnu, črpajo po cevi do rezervoarjev. Kot stranski proizvod dobijo tudi plin.

Največja prednost tega postopka, ki močno zniža stroške, je v znatno izboljšanem izplenu. V primerjavi z doslej znanim postopkom, ki se odvija v posebnih napravah, dobijo iz iste količine oljnega škrljavca približno štirikrat več nafte. Razen tega je pri tem postopku manj investicijskih stroškov. Potrebne je tudi manj hladilne vode in je tudi ugodnejši z oziroma na onesnaženje okolja.

Kljub temu, da še obstajajo določene negotovosti, ki so predvsem povezane s potrebnimi investicijskimi sredstvi, omenjena naftna družba že pripravlja praktično uveljavitev tega postopka. Na štirih mestih, kjer so nahajališča oljnih škrljavcev in so last vlade, bodo skušali dobiti dovoljenje za proizvodnjo nafte po novem postopku. Vsako področje bo imelo površino okoli 20 kvadr. km in bo omogočala dnevno proizvodnjo okoli 28.000 ton nafte za obdobje 16 let. Predstavniki družbe računajo, da bo pričetek izkoriščanja mogoč še pred letom 1983.

O BORISU KIDRIČU, NAJBLIŽJEM SODELAVCU TOVARIŠA TITA, OB 25-LETNICI NJEGOVE SMRTI GOVORI NJEGOVA ŽIVLJENJSKA TOVARIŠICA

ZDENKA KIDRIČ je bila rojena v Ljubljani leta 1909. Članica Komunistične partije Jugoslavije je postala leta 1930 in je opravljala različne politične dolžnosti. Do leta 1935 je bila voditeljica Rdeče pomoči v Sloveniji. Obiskovala je tečaj za ženske na mednarodni Leninistični šoli v Moskvi. Leta 1937 je po nalogu KPJ odšla iz Moskve in prevzela partijsko delo na Dunaju, leta 1939 pa se je vrnila v Ljubljano in prevzela dolžnost sekretarja mestnega komiteja KPJ Ljubljana. Med narodnoosvobodilno borbo je delala v organih centralnega komiteja KPS. Po osvoboditvi je bila članica CK KPS in drugih najvišjih organov družbenopolitičnih organizacij. Bila je izvoljena za poslanko ustavodajne skupščine Slovenije. Je nosilka številnih vojni in mirodobičnih odlikovanj ter številnih priznanj za svoje bogato revolucionarno aktivnost. Še danes je aktivna družbenopolitična delavka in živi v Ljubljani.

VZOR LJUDSKEGA PONOSA IN TOPLINE

V Valvasorjevi ulici, v enem najlepših predelov Ljubljane, v neposredni bližini Trga revolucije, v tretjem nadstropju večnadstropnice živi Zdenka Kidrič, žena pokojnega Borisa Kidriča, uglednega jugoslovanskega državnika, enega od najbližjih sodelavcev predsednika Tita. Njeno stanovanje je le sto metrov oddaljeno od grobnice narodnih herojev, kjer je bil 14. aprila 1953 pokopan njen mož Boris.

Ceprav je od tega žalostnega aprilskega popoldneva, ko so tovarniške sirene naznanile širno našo domovino, da se poslavljamo od velikega revolucionarja, minilo petindvajset let, se Zdenki Kidrič še danes orosijo oči. Njeno skrito bolečino oblači osvežitev verzov pesnika Otona Županciča, ki so vklesani na marmorni plošči padlim in umrlim narodnim herojem:

Bodočnost je vera!
Kdor zanjo umira,
se vzdigne v življenje,
ko pade v smrt.

Ko se spominja tega trenutka in let, ki neusmiljeno hitijo in v katerih mnoge osebnosti in dogodki zbledijo, je njen spomin na Borisa še vedno tako živ kot bi bilo to včeraj ali kot bi bil v njenem življenju še danes. Njeni spomini na moža in revolucionarja Borisa so globoko vrezani v njeno osebnost, so stalno prisotni in neizbrisni. »Še danes, kadar mi pogled nehote uide z balkona v zeleni park, v katerem pod marmorno ploščo grobnice počivajo posmrtni ostanki narodnih herojev, mi pride pred oči podoba pokojnega Borisa,« pravi tovarišica Zdenka.

PRVA POZNANSTVA

Boris je bil star tri leta, ko ga je leta 1915 mati Jelica prinesla na posestvo Žurmanovih v Knežce pri Rogaski Slatini, medtem ko je njegov oče France, sicer doktor slavistike, še naprej ostal v službi v dvorski knjižnici. Tu je ostal Boris s svojo materjo do leta 1920. Bil je obdarjen z izredno naravno bistrostjo in inteligentnostjo. Namesto v prvi razred je bil takoj sprejet v drugi razred osnovne šole v Rogaski Slatini. Po vrnitvi očeta z Dunaja v Ljubljano, kjer se je zaposlil kot profesor na filozofski fakulteti, se je tudi mati z Borisom preselila v Ljubljano.

Ali se spominjate njegovih prvih nalog, saj je znano, da se je Boris še zelo mlad opredelil za napredno revolucionarno delo.

V Ljubljani je v tem času delal kot partijski delavec Vlado Kozak. Dolgo ga je opazoval in opazil, da Boris stalno nosi knjige pod pazduho. Nekega dne ga je ogovoril in hitro sta se spoprijateljila. Ne vem o čem sta govorila, vendar se mi zdi, da je bilo to odločilno za Borisovo nadaljnjo opredelitev, še posebno,

ker se je znašel v družbi revolucionarjev.

Boris je veliko bral. Zasluga za to pripada tudi njegovemu očetu Francetu Kidriču, ki mu je prinašal različno literaturo. S tem si je razširjal obzorje in pogled na svet.

Ko sem ga spoznala, sem bila navdušena nad njegovo osebnostjo, širino, neposrednostjo in toploto ljudskega ponosa, predvsem pa nad izražanjem njegovih naprednih idej, po katerih sem kot otrok siromašnih staršev še kako hrepenela.

Čudno je bilo to najino seznanjanje. Jaz sem hodila večkrat v neposredno bližino Kidričevih na obiske k svojim znancom. Za Borisa sem že prej slišala. To je bilo ob koncu leta 1930. On se je že kot gimnazijec leta 1926 vključil v revolucionarno gibanje, vendar ni prekinil stikov z Rogaske Slatine. Skoraj vsake počitnice je izkoristil in odšel k Žurmanovim v Knežce na počitnice. Tam se je srečeval z delavci in se z njimi pogovarjal. Tako je odhajal tudi v tovarno stekla v Rogaske Slatino, kjer je kasneje osnoval partijsko celico, se spominja tovarišica Zdenka.

Boris je bil še posebno občutljiv do revežev. Dal bi zadnjo skornjico kruha. Zato je bil že kot mladenič zelo priljubljen med delavci in kmeti, kjerkoli se je srečal z njimi. Že v šestem razredu gimnazije se je vključil v marksistični krožek, v osmem razredu (1929) pa je bil od takratne oblasti šestojanuarske diktature aretiran in obsojen na leto dni zapora, ki ga je prestajal v Mariboru. Po vrnitvi leta 1930, čeprav kompromitiran, je takoj pričel s povezovanjem partijskih organizacij, ki so bile po šestojanuarski diktaturi zelo zdesetkane. Spominjam se, da je dodala sogovornica, da je večkrat šla z njim tudi mati Jelica, da bi vzbujal čimmanjšo pozornost okolice.

Njegovi domači so mislili, da se bo moje znanstvo z njim obrnilo v drugo smer in da bom s tem preusmerila pozornost okolice. Boris je pogosto šel mimo hiše, v kateri smo stanovali. Ne morete si zamisliti, kako sem bila srečna, ko me je nekega dne ustavil in me zaprosil, da bi mu pomagala. Čeprav sem vedela, kaj mi je s tem hotel povedati, sem gorela od veselja in brez pomisljanja privolila.

V začetku sva mislila, da bova z najinim druženjem samo varala policijo, vendar pa ni bilo tako. Od takrat dalje sem postala skoraj vsakodnevni gost Borisovih staršev, očeta Franceta in matere Jelice, ki sta me vzbujala kot lastno hčerko.

Boris je izkoristil vsak trenutek, da me je seznanjal z napredno teorijo. Že naslednji dan sem o tem, o čemer sva govorila, morala pripraviti neke vrste referat ali kot bi danes rekli seminarsko nalogo, da je videl, kaj sem se naučila. Čeprav je največ časa prebil med ljudmi, je še vedno našel tudi čas, da me je učil francoskega jezika, uvažal v marksistično teorijo, včasih pa sva odigrala

tudi partijo šaha. Čeprav je bil mlad, je delal neugnano. Bil je tako vztrajen, da sem se včasih čudila, od kot jemlje toliko energije, da ves dan dela in pozno v noč prečepi nad knjigami.

LETA ODDVOJENOSTI

V teh burnih letih, po prestani kazni v Mariboru, je Boris Kidrič z ostalimi partijskimi voditelji obnavljal partijske organizacije. Bil je že član pokrajinskega komiteja Komunistične partije Jugoslavije. Ker sem vedela za njegovo revolucionarno dejavnost, sem tudi sama delala z vsem žarom, ker sva imela popolnoma enake ideale in interese. Imela sem srečo, da sem bila usmerjena na tisto pot naše partije, na kateri sem kasneje prevzemala odgovorne dolžnosti.

V času, ko sva najbolj intenzivno delovala, sva se morala ločiti. Čas in pogoji življenja so to zahtevali. Jaz sem morala oditi na šolanje v Sovjetsko zvezo, Boris pa na Dunaj. O njem sem od njegovega odhoda iz Ljubljane pa do srečanja v Moskvi zelo malo vedela. In še v Moskvi se nisva srečala po lastni želji, temveč po naključju, ker so to zahtevali partijski interesi. Boris je prišel na kongres komunistične mladinske Internacionalne, jaz pa sem bila takrat na tečaju Leninske mednarodne ženske šole. Skupaj sva bila nekaj tednov, čeprav sva stanovala vsak v drugem delu Moskve.

Poleti leta 1936 mi je tovariš Rodoljub Čolaković prinesel nalivno pero in sporočilo od Borisa. Šele iz njega sem izvedela, kje je Boris. Pred odhodom iz Moskve na novo dolžnost na Dunaj, sem zvedela, da je bil Boris na Dunaju aretiran. Kakšna igra usode: jaz sem prišla na novo partijsko odgovornost na Dunaj (odgovorna za pošiljanje naših prostovoljcev v Španijo), Boris pa je bil v policijskih zaporih. Toda Boris ni vedel, da sem na Dunaju, niti ga nisem smela obiskati. Šele takrat, ko je prišel iz zapora in je emigriral na Čehoslovaško, sem imela možnost, da se srečam z njim v Pragi.

Leta 1939 se je Boris vrnil v Jugoslavijo, toda policija mu ni dala miru. Bil je ujet, vendar po štirih mesecih izpuščen in takoj se je vključil v partijsko delo. Na peti državni konferenci KPJ v Zagrebu, maja leta 1940, je bil izvoljen za člana centralnega komiteja Komunistične partije Jugoslavije.

Na predvečer druge svetovne vojne kot partijska delavka Boris in Zdenka delata v Ljubljani, da bi se uresničili partijski sklepi pete državne konference. Niti pri tem delu, pravi tovarišica Zdenka, nista mogla biti vedno skupaj, ker smo zaradi varnosti morali delovati ločeno.

V NOB VSAK NA SVOJO DOLŽNOSTI

Pred vojno je Komunistična partija Slovenije imela v Ljubljani svoje celice v vseh večjih tovarnah, na univerzi in v nekaterih strokovnih organizacijah. V Ljubljani je bila 1. in 2. junija leta 1941 razširjena partijska konferenca, na kateri je tovariš Edvard Kardelj poročal o smericah CK KPJ za pripravo na vstajo v Sloveniji. Dvaindvajsetega junija leta 1941 je CK KPS osnoval glavni štab slovenskih partizanskih čet, pred tem pa je bil na iniciativu KPS 27. aprila sestanek protimperialistične fronte, ki se je koncem junija preimenovala v Osvobodilno fronto.

Komunistična partija Slovenije je leta 1941 organizirala Osvobodilno fronto – ki je v Ljubljani uspešno vključiti v odpor proti fašističnemu

Zdenka Kidrič v razgovoru z našim sodelavcem S. Nikoličem

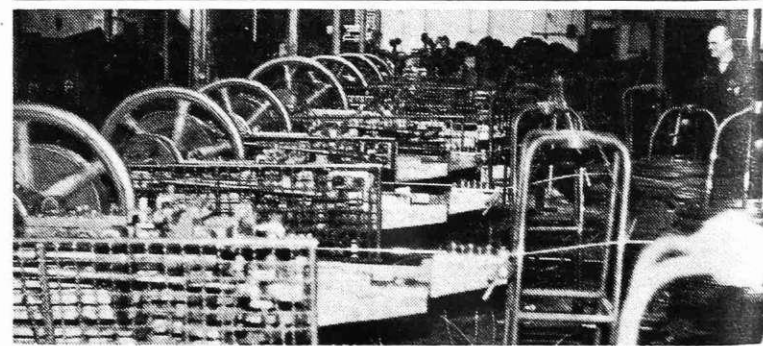
okupatorju in domačim izdajalcem skoraj celotno prebivalstvo. V takih pogojih, je nadaljevala Zdenka Kidrič, sem delovala kot sekretarka mestnega komiteja Komunistične partije Slovenije za Ljubljano, v mesecu avgustu pa sem po nalogu partije začela delati v VOS – varnostno obveščevalni službi. Na tej dolžnosti sem ostala do maja leta 1943, ko sem prešla na osvobodeno ozemlje. Boris je z ostalimi vodilnimi delavci odšel na osvobodeno ozemlje že maja 1942.

Boris je med narodnoosvobodilnim bojem opravljal znane partijsko-politične dolžnosti v glavnem štabu narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije. Jaz pa sem bila po odhodu iz Ljubljane nekaj časa v Kočevskem rogu, kjer sem delala v vodstvu VOS v bazi 20. Februarja leta 1944 pa sem po nalogu partije prešla v Belo Krajino, kjer sem delala v centralnem komiteju Komunistične partije Slovenije vse do osvoboditve, pripoveduje Zdenka Kidrič.

Ceprav nisva bila skupaj, sem večkrat v času narodnoosvobodilnega boja slišala, da je Boris veliko delal. Njegovi soborci so govorili: »To je motor, človek dela in neizčrpne energije.« Imel je globoko spoštovanje do človeka, najsibo do navadnega borca ali starešine. Kadar je odšel v kakšno partizansko enoto, kakor je pripovedoval njegov soborec, narodni heroj Tone Vidmar-Luka v času skupnega bojevanja, je Boris malo sestankoval, temveč je raje zahajal med borce in se z njimi obširno pogovarjal. Tako sva vsak na svoji dolžnosti konec vojne dočakala skupaj v osvobodjeni Ajdovščini, 5. maja 1945. Tam je Boris govoril kot prvi predsednik ljudske vlade Slovenije pred nekaj tisoč prebivalci in borci.

IZGOREL JE PRI USTVARJALNEM DELU

Boris Kidrič je bil izreden marksist in politik. Danes ga sodobniki upravičeno imenujejo za arhitekta jugoslovanskega socialističnega samoupravnega modela. Bil je eden izmed bojevnikov za ukinitev centralističnega in birokratskega vodenja gospodarstva. Z vso energijo si je prizadeval za uvajanje modernejšega in dinamičnejšega vodenja. Z ekonomskimi argumenti je pred partijo in ljudsko skupščino utemeljeval Titovo misel o delavskem samoupravljenju.

V Zebljarni

V teh letih intenzivne izgradnje domovine je Boris kot predsednik gospodarskega sveta iz zvezne planske komisije izredno veliko delal. Mnogi mimoidoči so videli v poznih večernih urah v njegovi pisarni še luč, ker je zelo rad delal v miru. Pri svojem delu je znal izbirati sodelavce. Eden od njih je član sveta federacije Vlado Begović, ki je za Borisa rekel, da je bilo z njim delati naporno, vendar pa zelo prijetno. V tem času, nadaljuje pripoved tovarišica Zdenka, je Boris mnogo pisal. V letih od 1958 do 1962 so bile objavljene tri knjige njegovih del iz obdobja 1933–1948. V povojnem obdobju (1946–1948) je pretežno pisal o ekonomski problematiki.

Od leta 1949 pa do svoje smrti je napisal veliko prispevkov, ki predstavljajo najplodnejše obdobje v njegovem revolucionarnem ustvarjanju. Ko je bil na višku svojih moči, je dodala sogovornica, je Boris delal neugnano, ne da bi se oziral na to, da je nevarna in zahrbtna bolezen že resno zajedla njegovo moč. Z velikim optimizmom je odšel še na šesti kongres Komunistične partije Jugoslavije in tam imel referat. Ko je bil v Beogradu v bolnici dr. Dragiša Miševića prikovan na posteljo, sem bila vsaki dan pri njem in mu prinašala kar si je zaželel.

Spominjam se ko je k njemu na obisk prihajal tovariš Tito in njegovi tovariši, s katerimi je delal ter sodelaval iz njegovega strokovnega štaba, ki so ga obveščali o tem, kaj delajo. Zaradi boleznih je ogluhl in so mu tovariši kasneje informacije dajali v pisni obliki. Vračal jih je s svojimi pripombami, mišljenji in predlogi za nadaljnje delo. Njegovo neugnano in intenzivno delo je trajalo vse do njegove smrti. Še takrat ko je občutil, da mu je čas njegovega življenja že odmerjen se ni predal, zato je kakor pravijo mnogi, izgorel pri ustvarjalnem delu.

Od tega usodnega enajstega aprila 1953 je minilo natanko petindvajset let. Zdenka Kidrič, Boriseva življenjska tovarišica, se še danes dobro spominja vseh besed, ki jih je pred dvestotisoč delovnimi ljudmi in občani izrekel tovariš Tito ob slovesu z Borisem. Spominjala se ga bo, kakor pravi, dokler bo živa kot zvestega tovariša, plemenitega človeka in moža, ki so ju v življenju združili splošni interesi in skupni boj v vrstah komunistov za lepšo prihodnost slovenskega in jugoslovanskih narodov in narodnosti.

Svetislav Nikolič

NUDENJE PRVE POMOČI PRI ZASTRUPITVAH Z NITROZNIMI PARAMI

ve. To je pravzaprav zmes dušikovih oksidov:

NO, NO₂, N₂O₃, N₂O₄ ter N₂O₅. Karakterističen vonj ima NO₂, ki je tudi najbolj nevaren in toksičen. Nitrozne pare prištevamo med iritanse, ki kvarno vplivajo na spodnji respiratorni sistem. Najbolj nevarni so: NO, NO₂ in N₂O₄. NO se v delovni atmosferi oksidira v nevarnejši NO₂; N₂O₄ pa razpada v sapniku v NO in NO₂.

Delavec, ki vdihava nitrozne pare v procesu luženja ali po nerodnosti,

ko se solitna kislina razlije in se v dotiku z materiali razkrajja, mora na rešilno postajo po detoksikacijsko pomoč.

SIMPTOMI PRI ZASTRUPITVI Z NITROZNIMI PARAMI

Pri vdihavanju nitroznih par (plinov) nastanejo iritacijske poškodbe na respiratornem traktu. Običajno nastopijo retrosternalne bolečine, kašelj s penicim krvavim izpljункom. Na pljučih slišimo hrupce. Na

stopi dispnoza, tahikardija in cianoza. Če so prisotni vsi znaki, moramo misliti na pljučni edem.

Prognoza pri zastrupljenju je slaba, če se poveča frekvenca dihanja in število srčnih utripov. V težjih primerih zastrupljenec umre pri polni zavesti.

Ker so nitrozne pare strup z latentnim delovanjem, ki traja 4 do 12 ur, zastrupljenca ne smemo pustiti delati. Leži naj na rešilni postaji, dokler zdravnik ne dovoli prevoza v bolnišnico.

TERAPIJA PRI ZASTRUPITVI – DEXAMETHASON

Zastrupljenec naj mirno leži in takoj naj dobi inhalacijski kisik iz Drägerjevega aparata. Prepovedano je izvajanje uravnalnega umetnega dihanja zaradi okvar pljuč (pljučni edem). Takoj naj se klicne zdravnika.

Zdravnik bo po potrebi dal sedativa, injekcijo morfija za atropinom in dexamethason. Dexamethason se daje zato, da se prepreči šok in kasnejše komplikacije.

Reševanje in detoksikacija je odgovorno delo zaradi morebitnih kasnejših posledic, ki so nepopravljive. Najhujša je okvara na pljučih, to je bronhilitis obliterans.

ZAKLJUČEK

Delavci, za katere sumimo, da so zastrupljeni z nitroznimi parametri, morajo v zdravniško oskrbo. Ne smejo delati naprej ali sami oditi domov, čeprav so dobili na rešilni postaji prvo pomoč.

Pri luženju nerjavečih jekel naj Draegerjevimi cevčicami vsakokrat merijo koncentracijo nitroznih parametrov, kar bo za zaposlene delavce (lužilce) najboljša preventiva.

Dr. Aleksander RIAZANCEV

DELOVNA KONFERENCA JESENIŠKIH UPOKOJENCEV

V četrtek, 19. aprila, je imelo jeseniško društvo upokojencev delovno konferenco, katere so se udeležili tudi predstavniki jeseniške železarne, občinske konference SZDL, krajevne skupnosti Sava, predstavniki pobratenege društva upokojencev iz Trbovlj in predstavniki ostalih petih društev upokojencev v jeseniški občini.

Jesenjsko društvo upokojencev, ki združuje 149 upokojencev ali 35,09 odstotka vseh upokojencev pokojnin v jeseniški občini, praznuje letos 30-letnico obstoja. Osmega avgusta leta 1948 je bil namreč ustanovljen občinski zbor v sedanjem gledališču Tone Čufar na Jesenicah. Tedaj je bilo v občini 625 upokojencev, društvo pa je združevalo 40 upokojencev. In kot tedaj, tako tudi danes ugotavljajo, da je med člani društva največ tistih z nizkimi pokojninami.

Pred 30 leti so imeli upokojenci sestanke v gostilni pri Kobalu, sedaj pa imajo svoje prostore na cesti pod Gozdom.

V jeseniški občini deluje šest društev upokojencev: v Ratečah, Kranjski gori, Mojstrani, na Jesenicah, Javorniku in Žirovnici. V občini je bilo v preteklem letu 4266 upokojencev pokojnin. V društvu upokojencev na Jesenicah so vključeni upokojenci iz krajevnih skupnosti Blejska Dobrava, Podmežaklja, Sava, Plavž, Hrušica in Planina pod Golico. Prav gotovo je še veliko upokojencev, ki ne poznajo dovolj dela društva in še niso člani. Med 1497 člani jeseniškega društva je 86,4 odstotka članov bivših železarjev. Železarna kot pokrovitelj daje društvu tudi letno dotacijo.

Kako pestra je dejavnost društva, pove že podatek, da delujejo poleg predsedstva, 15-članskega izvršnega odbora in nadzornega odbora še štiri komisije, to je komisija za gospodarstvo, komisija za prosvetno-kulturno dejavnost, komisija za telesno kulturno dejavnost in stanovanska komisija, ki jo sestavljajo člani vseh šestih društev v občini in deluje za vsa društva. V delo te komisije sodi reševanje stanovanskih vprašanj upokojencev od Rateč do Žirovnice.

Izvršni odbor je imel v preteklem letu 12 rednih sej, člani pa razen dela v društvu sodelujejo tudi kot delegati v krajevni skupnosti, samoupravnih interesnih skupnostih na območju občine, regije pa tudi v republiki.

Iz poročila podanega na konferenci, ki je bilo zelo dobro pripravljeno, je bilo razvidno, da je bilo delo društva v preteklem letu dobro opravljeno in je prav gotovo pripomoglo k še večjemu uveljavljanju društva.

Gospodarska komisija skrbi za redno vzdrževanje domskih prostorov, večja popravila v zgradbi in rekreacijskih objektov ter poslovanje točilnice. V preteklih treh letih so opravili vrsto del v zgradbi, letos pa bi radi uredili tudi toplotno ogrevanje. Želijo si, da bi pridobili še več prostora in tako omogočili razvoj še nekaterih dejavnosti.

Tudi kulturno-prosvetna dejavnost je v društvu dobro zaživel. V okviru društva deluje moški pevski zbor, ki šteje od 16 do 20 pevcev in ga vodi Janez Ponikvar. Zbor je v preteklem letu nastopil kar enaintridesetkrat, od tega desetkrat na raznih proslavah. Ostala kulturno-prosvetna dejavnost vključuje prikazovanje filmov – zgodovinskih in poljudno-izobraževalnih, predavanja, nastope instrumentalnih skupin ter proslave. Posebno so bili zadovoljni s koncertom pihalnega orkestra Jeseniških železarjev, ki ga je upokojenec namenila jeseniška Železarna. Članom društva je v prostorih doma na voljo radio, TV sprejemnik, harmonija, imajo pa tudi knjižnico z več kot 200 knjigami.

Dejavnosti so tudi na telesno-kulturnem področju, čeprav je komisija zaživila šele v preteklem letu. Kljub temu lahko rečemo, da so že dosegli določene uspehe, saj je kar 195 čla-

nov sodelovalo na raznih tekmovanjih. Tako so kegljači na asfaltu na regijskem tekmovanju v Radovljici in tekmovanju na Jesenicah dosegli prvo mesto, prvi pa so bili tudi na tekmovanju v počastitev krajevnega praznika v Kranjski gori.

Dobro so se odrezali tudi tisti, ki se ukvarjajo z balinanjem, teh je bilo lani kar 120. Prvo mesto so zasedli na tekmovanju v počastitev občinskega praznika jeseniške občine, na regijskem tekmovanju v Radovljici in na tekmovanju v počastitev krajevnega praznika v Žirovnici. V društvu delujejo tudi strelci in šahisti. Naj še povemo, da so v preteklem letu organizirali osem izletov, ki se jih je udeležil 401 upokojenec. Člani društva so letovali, in sicer v domovih Železarne ter v domovih Zveze društev upokojencev Slovenije.

V preteklem letu so načrtovali 281.728 dinarjev dohodka, realizirali pa 187.279 din. Največji delež predstavlja članarina članov in vzajemna samopomoč, kar 46 odstotkov ter dotacija Železarne za funkcionalne stroške – 45,4 odstotka.

Eden izmed problemov, ki jih poskušajo reševati, so tudi problemi na področju stanovanskega gospodarstva. Do leta 1980 so načrtovali odkup 70 stanovanj in to 58 iz sredstev sklada za graditev stanovanj za upokojence, 12 pa preko stanovanske skupnosti iz sredstev solidarnostnega sklada – ali 14 do 17 stanovanskih enot letno. Stanovanska komisija ima evidentiranih še precej nerešenih prošelj. Tudi Železarna po svojih možnostih rešuje potrebe upokojencev – bivših železarjev, saj se zaveda, koliko so tudi ti, sedaj že upokojeni delavci, prispevali k razvoju kolektiva.

Velja opozoriti tudi na naslednji problem: da bi tudi upokojenci – zasebni lastniki stanovanskih hiš imeli možnost dobiti ustrezna dolgo-

ročna posojila za nujna popravila svojih hiš iz sklada za graditev stanovanj za upokojence. V preteklem letu je bilo v solidarnostni stanovanski sklad pri samoupravni stanovanski skupnosti na Jesenicah vplačano od pokojnin 1.908.745 din.

Delo društva je bilo v preteklem letu nedvomno pestro in zahtevno. Društvo dobro sodeluje tudi z društvom upokojencev v Trbovljah, s katerim so se lani tudi pobratili.

Na delovni konferenci so v razpravi opozorili na zaščito delavskega doma na Jesenicah, ki ga ne bi smeli pustiti propadati.

V delo izvršnega in nadzornega odbora so vključili nekaj novih članov, sprejeli pa so tudi program dela za letošnje leto. Letos bi želeli pridobiti čim več novih članov. Še tesneje se bodo poskušali povezati z občinskimi svetom zveze sindikatov, občinsko konferenco socialistične zveze, konferenco osnovnih organizacij sindikata v Železarni ter organizacijami združenega dela. S programom kulturnim in telesno kulturnih aktivnosti so seznanili tudi zvezo kulturnih organizacij in zvezo telesnokulturnih organizacij, kar je vsekar pohlvalo vredno, saj so že decembra lani posredovali realizacijo programa v prvih devetih mesecih preteklega leta ter program za letošnje leto.

Tako bodo 13. maja organizatorji revije gorenjskih moških pevskih zborov društev upokojencev, ki bo v dvorani gledališča Tone Čufar na Jesenicah. Nastopilo bo devet zborov ali skoraj 170 pevcev, od tega trije zbori iz jeseniške, dva iz radovljiške občine ter zbori iz Škofje Loke, Tržica, Kranja in Predoselj.

V domu na Jesenicah imajo redno mesečne sestanke, in sicer prvo soboto v mesecu. Pogovorijo se o problemih, s katerimi se srečujejo, delegati v posameznih samoupravnih interesnih skupnostih pa tudi redno poročajo o vseh novostih. Navadno pripravijo tudi kratek kulturni program.

Rk

KONCERT PIHALNEGA ORKESTRA JESENIŠKIH ŽELEZARJEV ZA UPOKOJENCE ŽELEZARNE

V organizaciji odbora za kulturo pri izvršnem odboru konference osnovnih organizacij sindikata Železarne je v torek, 18. aprila, v dvorani delavskega doma Julke in Albina Pibernik na Javorniku za biveše člane kolektiva Železarne – upokojence in njihove sivoce – pihalni orkester Jeseniških železarjev priredil tradicionalni celovečerni koncert pod vodstvom dirigenta Ivana Knifca.

Upokojenci in njihove sivoce, ki so zasedli dvorano do zadnjega sedeža, nekateri pa so celo stali, je v imenu sindikata Železarne pozdravil predsednik Štefan Ščerbčič.

Koncert pihalnega orkestra je bil sestavljen zelo pestro in kvalitetno. Godbeniki so program koncerta razdelili na tri dele. V prvi del koncerta so uvrstili skladbe, katere sta Gvido Učakar in Vinko Savnik, posvetila spominu na herojsko narodnoosvobodilno borbo naših narodov in narodnosti. Njune skladbe: Venček partizanskih pesmi SLOVENSKI PARTIZAN, JUBILARNA KORAČNICA in simfonična pesnitev DESANT NA DRVAR so potrdili smisel skladateljev, da skozi glasbo prikažejo in potrdijo nepremagljivost, narodno zavest, bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti, skovano v borbi proti sovražnikom naše dežele.

Skladbe s tematiko slovenskega in jugoslovanskega narodnega melosa so sestavljale drugi del programa. Učakarjev venček slovenskih

narodnih VESELA DEŽELA, Savnikov valček JUGOSLOVANSKI BISERI in uvertura KOSOVKA Rudolfa Košiča so nam prikazali vso lepoto naše narodne glasbe in razgibanost veselih in zahtevnih ritmov.

Tretji del koncerta je vseboval skladbe lahkega in zabavnega žanra tujih skladateljev, katere so za pihalne orkestre priredili J. F. Wagner – TIROLSKI DRVARJI, koračnica, J. Wickers – KO PRIDE LJUBA POMLAD, variacije na temo piccolo solo, W. Loeffler – DIXIE PARADE, koračnica in SPLET EVERGREENOV in L. Abel – RIMBALZELLO.

Pomlajeni, skoraj 50-članski orkester Jeseniških železarjev se je tudi tokrat predstavil s mnogimi kvalitetami. Dober ritem, tonska in tonalna izenačenost so najnoveše pridobitve orkestra. Izenačenost pomeni, da se orkester posameznih skladb lotiva studiozno v vseh odlikah. Ker le tako je možno doseči, da orkester zelo zahtevne skladbe interpretira na visoki umetniški

Sodelavki v elektrodnem obratu

ravni, za kar je že dobil številna priznanja. Čeprav smo pred časom še dvomili v večje zmogljivosti »ostarelega« orkestra, že v bližnji bodočnosti lahko pričakujemo nadaljnjo kvaliteto rasti, kar zagotavlja sedanja zasedba in ambicije vseh članov orkestra. Za doseženo umetniško raven – pridobitev in ustalitev ritmičnosti, intonacije, izenačenosti, izredne zmogljivosti v tehničnem pogledu posameznih instrumentov in celote ter načina interpretiranja skladb – ima za sluge neutrudljivi predagog in dirigent Ivan Knific. Njegovi vztrajnosti in smislu za takšno delo gre zasluga, da je orkester doživel renanso in da se s sedanji glasbenimi in fizičnimi oblikami približuje samemu vrhu tega čistega ljubiteljskega glasbenega dela in muziciranja v Sloveniji in Jugoslaviji.

Večino skladb, ki so bile izvedene na koncertu, smo slišali na prejšnjih nastopih orkestra. Zato o posebnih značilnostih skladb ne bi pisali. Poudariti je potrebno le to, da skladbe iz izvedbe v izvedbo dobivajo bolj izoblikovani ritem, boljšo intonacijo in večjo zanesljivost.

Iz zelo zanimivega in zahtevnega programa je vseeno potrebno izdvojiti simfonično pesnitev DESANT NA DRVAR in variacije na temo KO PRIDE LJUBA POMLAD. Simfonična pesnitev DESANT NA DRVAR, nas spominja na zgodovinski dogodek 25. maja 1944, ko so posebno izurjene Hitlerjeve enote hotele uničiti ali zajeti vrhovni štab POJ, CK KPJ, AVNOJ in vrhovnega komandanta POJ, maršala TITA. Ta spodleteli poskus in herojsko borbo braniteljev Drvarja in zmago nad številno močnejšim in moderno oboroženim sovražnikom je Vinko Savnik močno in pretresljivo prikazal z mojstrsko uporabo glasbene tehnike, odlično harmonizacijo in večšo razporeditvijo vlog posameznim instrumentom in delom orkestra. Dokazal je, da je zelo dober poznavalec tehničnih in tonalnih zmogljivosti pihalnega orkestra, saj skladbo prav ti elementi upravičeno uvrščajo v simfonično literaturo. Solist-recitator je bil Franci Pogačnik, ki je tudi tokrat potrdil velik smisel za sodelovanje pri izvedbah takih ali podobnih skladb.

Druga skladba, o kateri je potrebno spregovoriti, je KO PRIDE LJUBA POMLAD J. Wickersa. Že sam naslov nam pove, da nam skladba v dobri interpretaciji prinaša

nekaj lepega, občutenega, toplega, kar je še kako potrebno »ljudem v pozni pomladi« – upokojencem. Pričakovanje in želje hvaležnih poslušalcev je izpolnila odlična Tatjana Lazar, ki je kot solistka na picoli, v spremstvu orkestra izvedla variacije na temo LJUBE POMLADI. Njena interpretacija je navdušila vse prisotne. Solistka je svojo nalogo opavila na pričakovan način, toplo, ritmično in intonativno brezhibno (tudi brez slučajnega kiksa, ki so možni na picoli). Prikazala je le majhen del svojih zmogljivosti, ki bi jih morala širiti z novimi tovrstnimi solo nastopi, za kar ima vse možnosti, saj ima dovolj dobre strokovne podlage. Zaradi še bolj uspešne izvedbe, bi v bodoče solistka morala biti postavljena tako, da bi bil instrument usmerjen v dvorano, ne pa v orkester, ki jo je na nekaterih mestih preveč pokrival.

Dirigent Ivan Knific je tudi na tem koncertu potrdil svoje profesionalne sposobnosti. Vedno ve, kaj je potrebno storiti, da se orkester počuti varnega in sposobnega v muziciranju. V DESANTU NA DRVAR, skladbi polni tehničnih in harmonskih zahtev, je s svojim zanesljivim dirigiranjem in prepričljivim tolmačenjem skladateljevih glasbenih koncepcij, prikazal vrednost kompozicije in skladatelja. Orkestrom solistom (krilovke, bariton, pozavne), je s svojim diskretnim, dovolj sugestivnim dirigiranjem pomagal, da svoje solo parte »prinesejo« z lahkoto in uspešno. V orkestrski spremljavi solistke Lazarjeve je ansambl držal na primerni ritmični in tonski distanci, le na nekaterih mestih je bil orkester zaradi zanesljivosti muziciranja preglasen, vendar to ni zmanjšalo splošnega vtisa solo točke.

Program je uspešno povezoval rutinirani Janez Kavčič, ki je na razumljiv način opisoval značilnosti skladb in tako prispeval k še večji pozornosti poslušalcev. Orkester je bil po vsaki točki navdušeno pozdravljen z dolgimi aplavzi in nagrajen s šopki cvetja, ki sta jih darovala društvi upokojencev Javornik – Koroška Bela in Jesenice. Na koncu programa so godbeniki zaradi viharnega ploskanja morali zaigrati še Avenikovo koračnico OSTANIMO PRIJATELJI in se tako kot prijatelji posloviti od svojih bivših sodelavcev z željo, da se čez leto dni zopet sestanejo kot dobri prijatelji.

Franjo Ropret

TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI FELJTON – TEHNIČNI

ODPORNOST JEKLA PROTI KOROZIJI MORSKE VODE

Visoka trdnost, predelovalnost, varljivost in ekonomičnost jekla so pripomogle k temu, da je postalo izredno pomemben material pri gradnji pomorskih pristanišč. Vendar ima morsko okolje z močno korozijo zelo škodljiv vpliv na jeklo. Zato so potrebni določeni ukrepi, ki zmanjšujejo vpliv korozije morske vode in s tem podaljšujejo njegovo uporabno dobo, hkrati pa se izboljša ekonomičnost ter varnost pristaniških objektov. Možnosti za obrambo pred korozijo morske vode so danes naslednje:

- uporaba jekla odpornega proti koroziji,
- barvanje ali prevlečenje jekla z organskim ali anorganskim materialom,
- katodna zaščita.

Na izbire enega izmed teh načinov vplivajo specifični pogoji uporabe jekla. Tako so jekla s prepletko zaščiteni proti atmosferski ali morski koroziji lahko raznih vrst, medtem ko sta katodna ali zaščita s prevlekom primerni za objekte pod morsk gladino.

Razvoj jekel odpornih proti atmosferski koroziji se je pričel pred nekaj leti. Ta vrsta jekla se danes pogosto uporablja za razne konstrukcije (mostove, TV stolpe, fasade in podobno) in jo proizvajamo tudi v železarni Jesenice. Ko je to jeklo, ki je

nizko legirano, nekaj časa izpostavljeno atmosferskim pogojem, nastane na njegovi površini stabilen zaščitni oksidni film, ki preprečuje nadaljnje rjavenje. Podobno kemično sestavo, samo da je še dodatno legirano v majhnih količinah z drugimi elementi, ima tudi jeklo, ki je odporno proti koroziji morske vode.

Vpliv korozije morske vode na jeklo lahko delimo z ozirom na določeno področje. Tako ločimo področja morske atmosfere, škropljenja, plime, pod morsk gladino in nad morskim dnem. Vsako izmed teh področij vpliva drugače; najbolj sta agresivni področji škropljenja in pod morsk gladino.

Nekateri činitelji kot so temperatura, vlaga zraka, gostota soli v vodi, tokovi plime ter zračno in biološko onesnaženje, imajo velik vpliv na korozijo jekla. Med najbolj korozivnimi je področje škropljenja morske vode, ker je pri tem prisotno mnogo kisika in se le tanek pljuski vode dotakne jekla. Posledica je: tri- do petkrat močnejša korozija kot v morski atmosferi.

Danes so razvili posebna jekla, ki so odlično odporna proti koroziji morske vode, obenem pa so dobro varljiva. Na razpolago je vrsta jekla za uporabo na območjih škropljenja in pod morsk gladino ter za obe področji skupaj. Te vrste jekla so primerna za uporabo povsod tam, kjer pride jeklo v stik z morsk vodo.

Organskih materialov za prebarvanje površin jekla je več vrst. Umetni kavčuk ali vinilna smola omogočata izvrstno odpornost proti koroziji, prijemljivost, plastičnost in sposobnost za debel premaz. Ti materiali, uporabljeni v kombinaciji s primarno cinkovo prevleko, imajo življenjsko dobo okoli desetih let. Predpogoj za njihovo uspešno uporabo je dobra priprav-

ljenost, oziroma očiščenost površine jeklenih delov pred pričetkom barvanja.

Razvijajo pa že nove načine za prebarvanje fiksnih konstrukcij v ali ob morju. Med njimi sta najbolj značilna barvanje pod vodo, kar olajša vzdrževanje takšnih jeklenih delov in barvanje brez predhodnega čiščenja površine jekla.

Nekatere plastične materiale, ki so zelo dobro obstojni proti koroziji, uporabljajo za premaz raznih cevovodov. Zelo primerni so tudi za konstrukcije iz jeklenih cevi na področju škropljenja. Zaradi velike elastičnosti je guma zelo primeren material tam, kjer je potrebna protikorozijska obstojnost.

Prevlečenje jeklene površine s kovinami, v glavnem s cinkom in aluminijem, ima le omejeno obstojnost in je zato uporabno predvsem v kombinaciji z rednim barvanjem. Čeprav je aluminijev premaz učinkovit za uporabo pod gladino in na področju škropljenja, ga uporabljajo le ob upoštevanju določenih zahtev in ekonomije.

Obstaja tudi cement, ki je odporen proti vplivu morske vode, vendar rad poka zaradi toplotnega krčenja in zunanjih pritiskov. Razen tega ga je treba po določenem obdobju uporabe nevtralizirati. Zato danes proučujejo uporabo cementa iz polimerne smole.

Obstaja še katodna zaščita, ki jo že dolgo uporabljajo za jeklo, ki se nahaja pod morsk gladino ali blizu morskemu dnu. Pogosto jo uporabijo za jeklene sestave, ki so brez premaza. Če jo uporabljajo v kombinaciji z drugimi načini zaščite pred korozijo, se znatno zmanjša poraba električne energije in istočasno se lahko popravijo napake, ki so nastale pri barvanju.

4 IZ KRONIKE KOKRŠKEGA ODREDA

Tedaj si je Eržen omislil kar star kolovrat, ki ga je dobil nekje v dolini in ga opremil z ustreznim mehanizmom. Ta »vrtalni stroj« je pogajal kar z nogo. Anton Zupan-Jaka, ki je bil tedaj zaradi

zob velik siromak in tudi Erženov pacient, o njegovem zdravljenju zob pravi:

»...sveder se je tudi na nožni pogon dostojno vrtel. Eržen je imel dosti dela. Zdravil je skorbut, ki ga

je bilo zaradi pomanjkanja sočiva veliko, ruval gnile ter zdravil bolne zobe. K njemu so prihajali tudi bolniki iz drugih enot in s terena. Osebnost sem bil v njegovi oskrbi štirinajst dni, kar po dvakrat na dan. Potem sem spet lahko jedel. Ne vem, s čim je plombiral zobe, a vse je nekako dobil iz doline...»

Ta čudovita »Titova vasa« je tudi ostalemu delu znotraj enote omogočila večji polet. Vedno je bilo dela dovolj za tiste, ki so bili v taborišču, kajti poveljstvo ni dovoljevalo lenarjenja. Urejeno je bilo tako, da smo dan zamenjali z nočjo, je rekel komandant.

Kdor ni lupil krompirja, je pripravljala suha in ogojena bukova drva, kajti pokaditi se tod ni smelo. S prostim očesom bi Nemci spodaj lahko natanko ugotovili, kje stoji taborišče. Neprestano so bile na vrsti vojaške in politične ure ter partijski in skojevski sestanki. Po zadnjih mobilizacijah je bilo v bataljonu veliko novincev, ki jih je bilo treba hitro usposabljanje in oboroževati z znanjem in razumevanjem, da morda vojne še ne bo tako hitro konec, kot so želeli vsi.

Vojaške starešine so večkrat imele posvet o načrtovanih akcijah, komandant pa je s tovariši tudi takoj predvidel možne smeri napada ter obrambne položaje bataljona. Zato je bilo izvedenih tudi nekaj vaj, kajti poveljstvo se je zavedalo, da sovražnik lahko napade vsak dan.

V »Titovi vasi« se je seveda razcvetelo tudi kulturno-prosvetno delo. Bataljon je kmalu imel svoj pevski zbor, ki sta ga vodila komandir Stane Bernik in politdelegat Janko Knific. Vadili so brž, ko je bilo kaj časa. Sestavila sta tudi glasbeni trio. Kdo bi pričakoval, da bo tedaj v gozdovih lahko slišal lepe glasove violine, ki jo je igral Janko Bernik, pa prijetne zvoke klavirske harmonike, ki jo je vlekel Janko Knific ter zvonke glasove kitarinih strun, ki jih je obiral poznejši politdelegat Rado Rupnik z Jesenic?

Vadili so na ustrezni strokovni ravni, težko pa bi bilo opisati, kje so dobili instrumente in note. Tako je bil bataljon ob recitatorjih in glasbenikih vedno pripravljen za kak miting ali podobno prireditev. Dva taka imenitna mitinga z veliko udeležbo prebivalstva so borci »Titove vasi« priredili v domu na Breznici, 20. decembra in 31. decembra 1944, ter 11. februarja 1945. Ob takih priložnostih so se domačini dobesedno zlili s svojo vojsko in si dajali duška tako med govori politkomisarjev, kot med izvajanjem kulturnega sporeda. Še bolj pa je bil zaželen tiste čase tako redek ples.

Več borcev in bork je pisalo svoje preproste sestavke in pesmi, ki so izražale pripadnost NOB, sovražstvo do okupatorja, izdajalcev in domobrancev, predvsem pa hrepenenje po skorajšnji svobodi.

Kulturno-prosvetni odpor bataljona je takoj po novem letu lahko izdal drugo številko žepnega časopisa »Naša borba«. Brošura je na zanimiv način odražala življenje bataljona. V tretjem bataljonu pa so izdali podobno publikacijo, drugo številko »Naprej v borbo«.

Med vsemi temi izdelki je bila prav gotovo najzanimivejša in tudi najdaljša pesnitev politdelegata Franca Markiča, sicer strojevodje po poklicu. Obsegala je kar 59 kitic. Njena posebnost pa ni samo v obsežnosti, temveč tudi duhovitosti in natančnosti podajanja razporeditve in življenja ter dela tega taborišča. Zato ima dvojno dokumentarno vrednost, zaradi teh vrednosti bomo citirali 31 najslavnejših kitic, da jih tako iztrgamo izgubi.

Kar da Srij Lanki poseben čar, so kokosove palme. Ni lepšega od vožnje, kjer se, kakor daleč sega oko, razprostirajo palme, lepe, sloke in polne sadežev. Nekateri so kokosove palme imenovali »drevo lenuhov«, drugi pa »drevo življenja«. Drevo lenuhov namreč zato, ker ne potrebujejo za rast in plodnost zelo malo, ali sploh nobene nege.

Nekaj več o kokosovi palmi: Kokosova palma cvete šestkrat na leto v dvomesečnih presledkih in ena palma da od 120 do 150 orehov letno. To je najkoristnejše drevo na svetu in zato ga tudi imenujejo drevo življenja. Niti najmanjšega delca ni na njem, ki ga ne bi mogli izkoristiti. Cvetovi so beli, v obliki

Kamorkoli greš, te spremljajo jate črnih ptičev s svojim glasnim kra, kra, vse polno je vran. Za kmečko prevozno sredstvo uporabljajo bivole, pomembna delovna sila pa so sloni, posebno v gozdovih.

Bivole srečaš na vsakem koraku. Po vseh poteh, celo po najbolj obljudenih cestah sredi Colomba. Najdeš ga vpreženega v dvokolesni, večkrat lepo polakirani in z živimi barvami poslikani voz, ki je pokrit z velikemu sodu podobno streho. V teh vozovih prevažajo blago in ljudi. Bivolje mleko daje ni slabo, čeprav je na podobnem glasu kot pri nas kozje. Prepričana sem, da smo ga večkrat pili, seveda pod imenom kravji, kajti krav je zelo malo.

Ko smo si ogledali otok, smo se tudi peljali ob svetlozelenih riževih poljih. Pravijo, da imajo žetev trikrat letno. Pot nas je vodila tudi ob džungli. Ob robu ceste so koli rdeče barve, ob vrhu pa beli, znak, da ne hodi v notranjost džungle. Tam so še divji sloni, je povedal vodič.

Ob robu ceste pred naselji je bila večkrat cela vrsta stojnic, obloženih z ananasi, bananami in kokosovimi orehi. Poskusili smo tudi kokosovo mleko. Izbereš si kokosov oreh, prodajalec odseka z ostrim nožem lep zlatorumen vrh in že se napije hladnega kokosovega soka. Če nimaš cevčice, da bi ga izsesal, lahko pričakuješ, da ga imaš več na obleki in na tleh kot pa v ustih.

Kar da Srij Lanki poseben čar, so kokosove palme. Ni lepšega od vožnje, kjer se, kakor daleč sega oko, razprostirajo palme, lepe, sloke in polne sadežev. Nekateri so kokosove palme imenovali »drevo lenuhov«, drugi pa »drevo življenja«. Drevo lenuhov namreč zato, ker ne potrebujejo za rast in plodnost zelo malo, ali sploh nobene nege.

Nekaj več o kokosovi palmi: Kokosova palma cvete šestkrat na leto v dvomesečnih presledkih in ena palma da od 120 do 150 orehov letno. To je najkoristnejše drevo na svetu in zato ga tudi imenujejo drevo življenja. Niti najmanjšega delca ni na njem, ki ga ne bi mogli izkoristiti. Cvetovi so beli, v obliki

— Pa se pomeniva, je povzela. — Zares vam dolgujem hvaležnost za dolge ure, ki ste mi jih krajšali na pošti. Ni bolj puste in ubijajoče službe, kot je pri induktorski centrali. Samo številke, številke, ki jim ne vem ne pomena ne potrebe. Še sanjam o njih, kot mora me tlačijo... A kako naj se vam oddolži poročena ženska? Nisem kriva, če ste možki lahkoverni. Vsaj tako se vam lahko malo maščujemo. Vendar vas razumem. Smilite se mi, verjemite. Poskusite srečo drugod. Tudi jaz bi se vam težko upirala, ko bi ne bila hladne krvi. Znaite zbuditi človeku iluzije.

Kakor je bil sprva razočaran, je začel žensko občudovati. Če bi živel ob taki ženski, bi lahko pesnikoval! Taka ženska je studenec spoznanj in navdahnjenj. In dognal je, da se zdaj šele resnično zaljublja.

Potočil ji je svojo zapuščeno in jalovost. Obljubil ji je, da ji položi pred noge vso bodočo slavo in vse honorarje, če ga usliši. Sredi steze jo je zadržal za roko, ki mu jo je zdaj mirno prepuščala, in pokleknil v pesek. Ni se mu zdelo mogoče, da ga ne bi uslišala.

— Ne uganjajte neumnosti. Povedala sem vam, da ni mogoče. Le igram se rada.

Molče jo je pospremil do pošte. — Ne zamerite, se je poslovila. — Pozdravite gospoda Čuka! Zahihitala se je in se zgubila v široko vežo.

I

Ko je pobral Čuk Gobca: — Kako pa kaj poštarica?, se je ta le kisló namrdnil. Čuk je uganil, koliko je ura, in zavrtel telefon. Poštarica se je zvonoč smejala in tudi Čuku privolila v sestanek. Toda Čuku se je primerilo podobno kot Gobcu, le da ga ni tako

CVETKO ZAGORSKI

prizadelo. Saj mu je bilo na stečaj odprto Malčino srce. Hkrati mu je dala veliko misliti Strupijeva gospa. Potem ko se mu je zdelo, da jo je s pismi dovolj oslepil, jo je poprosil, naj mu odgovori le besedo. Imena pa še ni povedal, ker se je bal, da se gospa strezni. Dal ji je izmišljen naslov, pošto ležeče.

In dobil je odgovor. Na odličnem papirju, napisan s čisto drobno pisavo, kakor da bi se hotela skriti.

»Hvala Vam! Vrnili ste mi košček vere v življenje. Vendar se bojim, bojim.« Namesto podpisa je bila le začetna črka: B.

Čuk je užival v zmagovalstvu. Sledila so pisma, njegova vse bolj lirčna in strastnejša, njena vse daljša in zaupnejša. Slednjič ji je odkril ime in jo poprosil za sestanek.

Čakala ga je v najtemnejši senci kostanjev na pešpoti, ki je kraj ceste vodila iz mesta. Komaj sta si podala roke, še spustila si jih nista, že se ji je mudilo domov. Plašno se je ozirala okrog sebe in prosila Čuka, naj odneha z dopisovanjem, ki da je brez smisla.

— Gospa, tako govorite, a mislite drugače, jo je zavračal Čuk. — Vi ste mi vrnilo vero v življenje je začel z napadom na čeli črti. Spretno kot mečevalec z rapirjem jo je premagoval z njenimi lastnimi mislimi in čustvi, ki jih je tako dobro poznal. — Navdahnili ste me z novimi upi, spet gledam v življenje vedro in pogumno...

Vaše pomoči, vaših besed potrebujem, gospa. Vi delate čudeže... Počasi sta hodila pod kostanji, prav ob robu pešpoti, on velik in plečat, da se je ženska kar skrila ob njem.

— Oh, gospod, je šepetala nejeverno, a polna upanja. — Kaj govorite? Jaz naj vam pomagam?

— Prav vi, gospa. Vi ste moje upanje, moja vera, moje vse, je šepetal Čuk, ki ga je docela obvladal namen. Prijel je gospo pod roko in ustavila sta se. Pritegnil jo je k sebi. Ni se branila. Stiskala se je k njemu kakor neboljen otrok k odraslemu človeku, ne da bi slutila, kako jo Čuk tehta. Takole v rokah se mu je zdela precej manj zapeljiva, nekam ohlapna, kot dragocen, a ponošen plašč.

— Gospod, gospod, je šepetala zmedenó.

— Da, gospa, življenje je lepo in vredno življenja. To vem, odkar poznam vas in odkar upam, da ne bo ostalo moje hrepenenje neuslišano. Samo tega mi ne odrecite, da vas včasih lahko vidim, da vam lahko pišem, da vas lahko poslušam.

Gospa je pozabila, da se ji mudi domov. Čuk ji je pustil govoriti, kolikor je hotela, in razumeval jo je poslušal. Iz skušnj je vedel, da pripovedovanje o lastnih težavah, dvomih in upih človeka bolj naveže kot poslušanje. V kratkih, globoko premišljenih in občutenih stavkih je razodevala svojo nesrečo in žalost.

— Kakšna škoda, da se nisva srečala že poprej! je vzdihnil Čuk.

— Ubogala sem očeta in se na njegovo željo poročila s človekom, ki je prinesel družini tako nesrečo...

Nadaljevanje

ANICA AŽMAN

V NAJVEČJEM SNEŽNEM METEŽU NA VELIKO POTOVANJE V DEŽELE OB EKVATORJU 5

Obe se zdita v svoji čisti beli lepoti kakor novi. Z vseh štirih strani držijo široke stopnice na prvo ploščad, kjer stoji dagaba. Vse dagabe so lepo zaokrožene oblike — vzorec za arhitekturo dagab so bile ženske prsi. Dagabe so postavljali davno pozabljeni kralji, sebi v čast ali pa v znamenje pokore.

Ko smo govorili o tretjem stoletju pred našim štetjem, nas je vodič opomnil, da so že takrat napravili namakalne naprave po spretno izračunanem in silno solidno izdelanem sistemu umetnih jezer. Ta jezera še danes vzbujajo občudovanje vseh ljudi in so nekatera v rabi še danes. So različne velikosti, od najmanjših do nekaj kilometrov dolgih jezer. Zgledajo kot naravna, v resnici so pa umetna. Zaradi blaginje, ki je vladala na Ceylonu, današnji Sri Lanka, bilo je dovolj vode in hrane, sezidali so velike dagabe, so se kmalu našli napadalci in osvajalci. Vladarji so se nenehno menjavali, kajti lahko je bilo Lanko osvojiti, težje pa obdržati.

Kamorkoli greš, te spremljajo jate črnih ptičev s svojim glasnim kra, kra, vse polno je vran. Za kmečko prevozno sredstvo uporabljajo bivole, pomembna delovna sila pa so sloni, posebno v gozdovih.

Bivole srečaš na vsakem koraku. Po vseh poteh, celo po najbolj obljudenih cestah sredi Colomba. Najdeš ga vpreženega v dvokolesni, večkrat lepo polakirani in z živimi barvami poslikani voz, ki je pokrit z velikemu sodu podobno streho. V teh vozovih prevažajo blago in ljudi. Bivolje mleko daje ni slabo, čeprav je na podobnem glasu kot pri nas kozje. Prepričana sem, da smo ga večkrat pili, seveda pod imenom kravji, kajti krav je zelo malo.

Ko smo si ogledali otok, smo se tudi peljali ob svetlozelenih riževih poljih. Pravijo, da imajo žetev trikrat letno. Pot nas je vodila tudi ob džungli. Ob robu ceste so koli rdeče barve, ob vrhu pa beli, znak, da ne hodi v notranjost džungle. Tam so še divji sloni, je povedal vodič.

Ob robu ceste pred naselji je bila večkrat cela vrsta stojnic, obloženih z ananasi, bananami in kokosovimi orehi. Poskusili smo tudi kokosovo mleko. Izbereš si kokosov oreh, prodajalec odseka z ostrim nožem lep zlatorumen vrh in že se napije hladnega kokosovega soka. Če nimaš cevčice, da bi ga izsesal, lahko pričakuješ, da ga imaš več na obleki in na tleh kot pa v ustih.

Kar da Srij Lanki poseben čar, so kokosove palme. Ni lepšega od vožnje, kjer se, kakor daleč sega oko, razprostirajo palme, lepe, sloke in polne sadežev. Nekateri so kokosove palme imenovali »drevo lenuhov«, drugi pa »drevo življenja«. Drevo lenuhov namreč zato, ker ne potrebujejo za rast in plodnost zelo malo, ali sploh nobene nege.

Nekaj več o kokosovi palmi: Kokosova palma cvete šestkrat na leto v dvomesečnih presledkih in ena palma da od 120 do 150 orehov letno. To je najkoristnejše drevo na svetu in zato ga tudi imenujejo drevo življenja. Niti najmanjšega delca ni na njem, ki ga ne bi mogli izkoristiti. Cvetovi so beli, v obliki

grozdov. Uporabljajo jih za okras hiš ob praznikih in svatbah ter v templjih za boga Gudha. Ko ga odrežejo, kaplja iz debela gost sok, ki ga še zgostijo in dobijo palmov sladkor, če ga pa pustijo, da sok zavre, dobijo domačo alkoholno pijačo, destilat pa je arakpalmovo žganje. Kaj pa oreh? Gosto mrežo rastlinskih vlaken uporabljajo za pletenje blazin, na katerih spijo, ali pa izdelujejo pletenjače, s katerimi zagrinjajo okna in vrata, da se obvarujejo pred soncem in dežjem. Iz vlaken delajo metle in vrvi. Trda, lesu podobna lupina, je izvrstna za žlice, igrače ter izdelke domače obrti. Oglje iz žgane lupine zmlejejo v prah in ga uporabljajo kot zobni prašek. Mleko oreha uteši žejo, uporablja jo pa tudi v zdravilstvu. Mlado snežnobelo jedro jedo kot slaščico, zrelo pa posušijo in zmlejejo in je tudi pri nas poznana kokosova moka, iz katere izdelujemo pecivo. Iz kokosovega jedra izdelujejo tudi olje. Iz stisnjene oreha pa dobijo hrano za živino in perutnino. Ogromni listi so za dekoracijo hiš ali pa za slavo loke in stene, na katere obesijo slike. Spleteni in namočeni listi dajejo gradbeni material za izdelavo streh, ki vzdržijo tudi najhujše tropsko deževje. Korenine uporabljajo za kurivo, ostale ostanke pa za gnojilo.

Po načrtu je bil izlet tudi v Sigrirjo. Že v daljavi smo zagledali temno skalo iz granita — trdnjavo Sigrirjo. Velika monolitna skala stoji osamljena sredi planjave, spodaj še pokrita z gostim zelenjem, zgoraj pa skoro popolnoma gola. Res, nedostopna trdnjava, posebno še v petem stoletju našega štetja. Kako pa je bilo mogoče živeti na tej skali z vsem dvorom v velikem razkošju nad 20 let, kakor pričajo ostanke? Vladarjevo spremstvo je sicer stanovalo v mestecu pod skalo, toda tudi le-to je bilo močno utrjeno z vsemi sredstvi takratne tehnike. Legenda pravi, da je trdnjava nastala, ker je nek vladar ubil svojega očeta in ni vzdržal več med ljudmi, zbežal je in si zgradil zavetišče Sigrirsko skalo.

Nihče, razen najožjega spremstva ni imel dostopa do vrha. Iz svoje trdnjave je vladal deželi in skušal na vse mogoče načine oprati svoj zločin.

NOVICE IZ RADOVLJSKE OBČINE

Na prvi skupni seji vseh treh zborov OS Radovljica so delegati soglasno potrdili za člane izvršnega sveta Antona Ažmana za področje planiranja in turistične dejavnosti, Franca Jereta za krajevno samoupravo, Zlatka Kavčiča za finančna vprašanja, Mihaela Kozinca za notranje zadeve, Matija Markelja za urbanizem, gradbeništvo in stanovanjska vprašanja, Alojza Pogacnika za družbeno samozagato, Borisa Praprotnika za kmetijsko gozdarska vprašanja, Jožeta Rebca za družbene dejavnosti, Marjana Ropreta za gospodarstvo, Janka Rozmana za ljudsko obrambo in Zvonka Savnika za sekretarja izvršnega sveta. Za predsednika izvršnega sveta je bil ponovno izvoljen Franc Podjed.

Delegati vseh treh zborov občinske skupščine Radovljica so za naslednje mandatno obdobje izrekli soglasje k imenovanju predstojnikov upravnih organov. Predstojnik oddelka za gospodarstvo in finance je Anton Ažman, oddelka za LO, varnost in družbeno samozagato Janko Rozman, oddelka za notranje zadeve Mihael Kozinc, oddelka za družbene dejavnosti in občo upravo Jože Rebec, oddelka za urbanizem, gradbeništvo in komunalne zadeve, do imenovanja novega predstojnika, Marko Bezjak, davčne uprave, do imenovanja novega predstojnika, Maksim Osvald, odseka za inšpekcijske službe Franc Krmelj, geodetske uprave Pavel Grilc in predstojnik sekretariata ter sekretar občinske skupščine Anton Toman.

Na četrti seji OK SZDL Radovljica, 25. aprila so delegati obravnavali pripombe občanov na skupno in splošno porabo v 1978. letu, ki so jih izrekli na drugih sejah temeljnih kandidacijskih konferenc v vseh KS v občini in potrdili stališča predsedstva OK SZDL, kot tudi poročilo o realizaciji finančnega načrta OK SZDL za 1977. leto in soglasje s finančnim načrtom za leto 1978. V nadaljevanju seje so potrdili predlog žirije za podelitev 21 občinskih priznanj OF. Sprejeli so sklep o razrešitvi dosedanjega predsednika OK SZDL Franca Jereta, ki bo prevzel druge dolžnosti. Namesto njega so po predhodnem kandidacijskem postopku v krajevnih organizacijah SZDL in na predlog predsedstva OK SZDL za novega predsednika izvolili Draga Rozmana, za sekretarja pa Jožeta Meršola.

Na osrednji občinski proslavi OF 26. aprila v Lescach so letošnja občinska priznanja s srebrnim znakom prejeli Gogala Franc in Janc Valentin iz Begunj, Fabjan Ivan, Kapus Jože in Lakota Franc z Bleda, Benčina Ivan in Zvab Ivan iz Bohinjske Bistrice, Knafelj Slavko iz Brezij, Repe Vlado iz Gorij, Habjan Reza iz Kroke, Meze Franc in Vidmar Edvard iz Lesc, Zibert Stanislav iz Ljubnega, Pintar Anton iz Mošenj, Filipič Manca, Meglič Slavka in Staroverski Slavko iz Radovljice, Torkar Rozika iz Sela pri Ribnem, Kemperl Stefa iz Srednje vasi v Bohinju, Cesar Franc iz Stare Fužine in Lotrič Ana iz Zasipa.

Na 36. seji predsedstva občinskega sveta ZSS Radovljica, 17. aprila so obravnavali in potrdili stališča o temeljnih idejno-političnih izhodiščih delovanja sindikatov v pripravah na 9. kongres ZSS in stališča o osnovah politično organizacijske graditve Zveze sindikatov Jugoslavije in Slovenije. Dogovorili so se o programu delavskega slavlja za praznik 1. maja na Šobcu ter o predlogih za podelitev srebrnih znakov ZSS zaslužnim sindikalnim delavcem v občini.

Na 23. seji predsedstva OK SZDL Radovljica, 18. aprila so podrobno razčlenili pripombe občanov na izvajanje srednjeročnih planov ter skupne in splošne porabe, ki so jih izrekli na marčevskih kandidacijskih konferencah. Največ pripomb je bilo naslovljeno na komunalno interesno skupnost, na izvajanje dogovorov o financiranju krajevnih skupnosti, na urejanje tele-

fonskega omrežja, gradnjo vrtcev in odrejanje novih šolskih okolišev. O svojih stališčih je predsedstvo OK SZDL seznanilo izvršni svet in pristojne SIS. Na seji so sprejeli okvirni frontni program aktivnosti SZDL za 1978. leto, ki ga bodo obravnavale in potrdile tudi vse krajevne organizacije SZDL v občini.

V počastitev praznika OF slovenskega naroda je OK SZDL Radovljica v sodelovanju s KK SZDL Lesce in ZKO Radovljica organizirala 26. aprila osrednjo občinsko proslavo v osnovni šoli Lesce, na kateri so podelili občinska priznanja OF zaslužnim družbenopolitičnim delavcem na območju občine. V kulturnem programu so sodelovali godba na pihala DPD Svoboda Lesce, folklorna skupina, pevski zbor in recitatorji osnovne šole Lesce in Tržiški oktet. Pred proslavo so v Šivčevi hiši v Radovljici svečano odprli razstavo plastik Tona Svetine in grafik Vojka Svetine. Razstava bo na ogled do 17. maja.

Novoizvoljeni izvršni svet OS Radovljica je na 1. seji, 17. aprila najprej opravil konstituantno, nato pa imenoval komisijo za gospodarstvo, komisijo za finance in premoženjsko pravne zadeve, za urbanizem, gradbene in komunalne zadeve, za družbeno planiranje, za varstvo okolja, za vzdrževanje občinskih zgradb, za računalništvo, za pospeševanje malega gospodarstva in komisijo za reševanje problematike vračanja delavcev iz tujine. Na seji so člani izvršnega sveta novega mandata potrdili tudi program dela za drugo tromesečje 1978.

Pod pokroviteljstvom predsednika OS Radovljica Leopolda Pernuša je bilo 17. aprila v avli osnovne šole na Bledu tekmovalno učenje gorenjskih osnovnih šol v znanju Tito — revolucija — mir, na temo Deset kongresov partije. Test 25 vprašanj je opravilo 100 učencev. V izredno pripravljenem kulturnem programu pa je nastopilo 190 učencev. Iz Kranja so nastopili recitatorji in fanfaristi, iz Škofje Loke recitatorji, iz Tržiča pevski duet, iz Predvora folklorna skupina, z Jesenic mladinski pevski zbor ter iz Radovljice mladinski zbor in harmonikarski orkester. Na prireditvi je zbranim učencem in gostom iz vseh gorenjskih občin spregovorila o 8. kongresu ZKS in 11. kongresu ZKJ sekretarka OK ZK Radovljica Vlasta Vidic. Vse organizacijske priprave in izvedbo prireditve so odlično opravili učitelji in učenci domače šole.

Po programu dela OK ZSMS Radovljica je predsedstvo od 17. do 22. aprila sklicalo mladinke in mladince, ki so jih v OO ZSMS evidencialni za delo v posamezne komisije in delovna telesa OK ZSMS. Za 17 komisij so v predvolilnem obdobju v OO ZSMS v OZD in KS evidencialni nad 140 mladih. Na seštanke novih komisij, kjer so se dogovorili o programskih smernicah, so povabili tudi predstavnike DPO, SIS in druge poznavalce družbene problematike.

V skladu s stališči in programskimi nalogami OK ZK Radovljica se je sekretariat aktiva ZK pri občinski konferenci Zveze rezervnih vojaških starešin Radovljica na zadnji seji, 18. aprila dogovoril o pripravah na ustanovitve aktivov komunistov pri vseh krajevnih organizacijah ZRVS v občini. Predvidoma bodo aktivne ustanovili že do konca maja.

Za delegate skupščine gorenjskih občin so bili na 1. skupni seji vseh treh zborov radovljske občinske skupščine izvoljeni ing. Leopold Pernuš, Franc Podjed, Štefan Hajdinjak, ing. Franc Bajt, prof. Janez Pezdich, Barbka Blaznik, dr. Marjan Žilič in Ivan Fabjan.

Iz poročila občinske volilne komisije pri SOB Radovljica je razvidno, da je na volitvah 9. marca od 16.024 upravičencev iz TOZD, OZD in drugih delovnih skupnosti glasovalo 14.965 delavcev. V KS je od 22.021 vpisanih volilcev 12. marca prišlo na volitve 20.711 delovnih ljudi in občanov. Od teh je za kandidato listo delegatov družbenopolitičnega zbora OS Radovljica glasovalo 18.103, proti 1.281, neveljavnih pa je bilo 1.285 glasovnic. Posamezni kandidati so prejeli največ 17.874 in najmanj 17.574 glasov.

V Radovljici je bilo 20. aprila na sedežu OK SZDL vsakoletno srečanje duhovnikov, članov Slovenskega duhovniškega društva Gorenjska, ki je bilo letos posvečeno 30-letnici ustanovitve. Srečanja so se udeležili tudi predstavniki gorenjskih skupščin in občinskih konferenc SZDL.

Na brigadirski konferenci v Radovljici, 13. aprila, ki jo je sklicalo predsedstvo OK ZSMS Radovljica z nekaj nad 30 udeleženci, od teh trije iz Tržiča in pet iz Škofje Loke, so spregovorili o pripravah na letošnjo zvezno delovno akcijo. Z MDB Stane Žagar bo 100 mladih, od teh iz radovljske in škofjeloške občine po 40 in iz tržiške 20 brigadirjev, že maja odšlo na izgradnjo proge Šamac — Sarajevo. Na konferenci so predlagali za komandanta brigade izkušenega brigadirja in udarnika Dušana Mandeljca, predsednika OO ZSMS Elmont z Bleda.

V spomin na sestanek komunistov z Jesenic, Gorij, Bleda in Bohinja, 20. aprila 1941. leta na Slamnkih, ko so se odločili za oboroženo vstajo proti okupatorju, so v KS Bohinjska Bela letos že drugič praznovali krajevni praznik. V četrtek, 20. aprila, so pripravili domači gasilci meddruštveno mokro vajo in prikaz gašenja požarov s kemičnimi sredstvi. V soboto, 22. aprila, je bila v Kulturnem domu slavnostna seja skupščine KS Bohinjske Bleda, nato pa krajevna proslava, na kateri so počastili tudi obletnico ustanovitve OF. Na proslavi so podelili krajevna priznanja OF Belšak Maksu, Kelbl Antonu st., Knafelj Ludviku, Pretnar Jakobu in Zupančič Betki. V kulturnem programu so nastopili člani DPD Svoboda z recitacijami in enodejanko Vita Zupana »Tri zaostale ure« ter moški zbor KUD Zasip.

Za dolgoletno aktivno družbenopolitično in društveno dejavnost na območju KS Radovljica so za dan OF prejeli krajevna priznanja OF z bronasto značko, ki jih podeljuje KK SZDL: Rudi Finžgar iz Nove vasi, Marjan Milatovič, Pavla Mulej, Vojislav Stojiljkovič, Milorad Popović in Pavla Tadini iz Radovljice ter Jože Mandelj iz Gorice pri Radovljici. Vsakoletna priznanja KK SZDL Radovljica so prejeli Franc Pretnar za zasluge v organizaciji zdravljenih alkoholikov, Janez Pretnar za uspešno vodenje Planinskega društva, Boris Robič za zasluge pri delu v SZDL in ZRVS ter plavalni klub Radovljica za uspešno vzgojno delo z mladimi športniki.

Na X. občinskem šolskem prometnem tekmovanju »Kaj veš o prometu«, ki je bilo za učence vseh osnovnih šol radovljske občine v soboto, 15. aprila, pri osnovni šoli A. T. Linhart v Radovljici, je bil med posamezniki najuspešnejši Rado Por iz osnovne šole Bled. Za posamezne skupine pa so zbrali največ točk med posamezniki Tadej Petek iz Lesc ter Branko Rozman in Marko Kovačič iz Bohinjske Bistrice. V skupini učencev 5. in 6. razredov so bili ekipno najuspešnejši učenci iz Lesc, pred vrstniki iz Bohinjske Bistrice in Gorij. V skupini učencev 7. in 8. razredov pa so zbrali največ točk učenci osnovne šole Bohinjska Bistrica pred Bledom in Lescami. Vsi najboljši so se 22. aprila udeležili republiškega tekmovanja v Novem mestu.

Delovni kolektiv Grand hotela Toplice na Bledu je dobil od britanskih turističnih agencij najvišje priznanje za gostinsko turistične storitve v Jugoslaviji. To so ugotovili na osnovi posebne ankete turistične agencije Yugotours, ki skrbi za letovanje britanskih gostov v Jugoslaviji. Predstavniki hotela Toplice so na slovesnosti v Londonu prejeli posebno priznanje.

Letošnja zvezna štafeta mladosti bo prispela v radovljsko občino iz jeseniške smeri v sredo, 3. maja, kjer ji bodo pripravili svečani sprejem v Lescach in v Radovljici. Istočasno bodo prispele še lokalne štafete iz Bohinja, Gorenjskega prelaza Vodiške planine na Jelovici in s Stola.

Komisija za kulturo pri občinskem svetu ZSS in kulturna skupnost Radovljica sta v okviru programa kulturne akcije 25. aprila ob 11. uri organizirala gostovanje dramskega umetnika Borisa Kralja in glasbenika Silvestra Miheliča s prireditvijo Glasba in beseda za šolsko mladino v avli osnovne šole na Bledu, ob 12.20 v osnovni šoli v Radovljici in zvečer ob 19.30 za učence in odrasle v osnovni šoli v Bohinjski Bistrici. Umetnika sta se predstavila z izborom narodnih, Prešernovih, Cankarjevih, Zupančičevih, Kettejevih in Borovih pesmi v priredbi za elektronsko harmoniko.

Muzeji radovljske občine so letos prvič predstavili potujočo razstavo zbirko čebelarstva muzeja na 17. gorenjskem sejmu v Kranju, ki je zbudila veliko zanimanje obiskovalcev. To zbirko bodo predstavili razen v Gorenjskem muzeju v Kranju, tudi v Škofji Loki in Trzinu, nato pa še v drugih krajih Slovenije.

PRVA SEJA NOVEGA IZVRŠNEGA SVETA

Po štirinajst dnevnem premoru se je izvršni svet znova sestel, seveda v novem sestavu kot ga je 12. aprila imenovala skupščina občine Jesenice. Že prva serija, v novem mandatnem obdobju, je bila delovna, saj je bil dnevni red dokaj obsežen.

Predsednik izvršnega sveta Ivo ŠČAVNICAAR je pričel seje namenil razpravi o pravicah in dolžnostih ter odgovornostih izvršnega sveta, organiziranosti, notranji delitvi dela ter pristojnostih, ki jih izvršni svet občinske skupščine daje ustava, zakoni, občinski dokumenti, predvsem pa statut občine. Razčlenitev definicije, da je izvršni svet odgovoren skupščini občine za stanje na vseh področjih družbenega življenja občine v okviru svojih pristojnosti, je v razpravi zadevala vse tiste elemente, ki so potrebni za uspešno delo izvršnega sveta.

V nadaljevanju seje je izvršni svet obravnaval poročilo o opravljenem likvidacijskem postopku obrtnega podjetja Kroj, ki ga je izvršnemu svetu predložil oddelek za gospodarstvo oziroma likvidator Maruš DROLČ. Znano je, da so delavci bivšega Kroja 31. 3. 1977 na zboru delavcev sklenili predlagati skupščini občine Jesenice, da sprejme sklep o uvedbi postopka redne likvidacije. Na podlagi sklepa zbora združenega dela je likvidacijski senat okrognega gospodarskega sodišča v Ljubljani pričel likvidacijski postopek in za likvidatorja imenoval Maruš Drolc. Iz poročila je razvidno, da je bila likvidacija uspešno opravljena, pomembno pa je tudi, da je bila v tem času uspešno realizirana družbena skrb glede zagotovitve socialne varnosti vsem delavcem bivšega Kroja. O poročilu likvidatorja bo na eni prihodnjih sej razpravljali tudi zbor združenega dela skupščine občine.

Biro za urbanizem in stanovanjsko poslovanje Jesenice je izvršne-

mu svetu predložil osnutek zazidalnega načrta stanovanjskega območja Hrušica — zahod. Predlog zazidave obsega območje na skrajnem zahodnem robu strnjene zazidave naselja Hrušica, na površini dveh hektarjev, predvideva pa izgradnjo štirietažnega stanovanjskega stolpca in dveh stanovanjskih devetorčkov, skupno 45 stanovanj. Zazidalni načrt predvideva tudi izgradnjo vrtca za 120 otrok. Po ugotovitvi, da je zazidalni načrt izdelan v skladu s sprejetim urbanističnim programom občine Jesenice, je izvršni svet sprejel sklep, da se zazidalni načrt posreduje v enomesečno javno razgrnitev.

Druga zadeva s področja stanovanjske problematike pa je osnutek odloka o potrditvi zazidalnega načrta stanovanjskega območja »Podmežaklja«. Izvršni svet je omenjeni zazidalni načrt že pred časom javno razgrnil, posredovan pa je bil tudi v razpravo krajevni skupnosti Podmežaklja. Zazidalni načrt obsega izgradnjo šestih stanovanjskih stolpcev s skupno 162 stanovanji ter izgradnjo trietažnega garažnega objekta s 180 garažnimi enotami. Realizacija zazidalnega načrta zahteva tudi rušitev dosedanjih lesenih stanovanjskih objektov, ki ne ustrezajo osnovnim higiensko sanitarnim pogojem ter minimalnemu stanovanjskemu standardu. Predlog zazidalnega načrta bo zborom skupščine občine posredovan tedaj, ko bo zazidalni načrt dopolnjen s projektom komunalnih objektov in naprav in bo pridobljeno ustrezno soglasje republiške skupnosti za ceste.

Izvršnemu svetu je bil predložen

tudi osnutek samoupravnega sporazuma o združevanju sredstev za gradnjo prizidka pri gimnaziji Kranj. Nekako leto dni že potekajo dogovori, da bi v Kranju ustanovili pedagoški center za izobraževanje pedagoškega kadra v 3. in 4. razredu za učence iz vseh petih gorenjskih občin. Takšna rešitev se je izoblikovala predvsem zaradi prezasedenosti ustrezne šole v Ljubljani. Pri investiciji, katere višina je 15.000.000 din, bodo sodelovale občinske izobraževalne skupnosti gorenjskih občin ter republiška izobraževalna skupnost. Glede na ključ sofinanciranja bi naša občina prispevala 8% ali 1.200.000 din. Prizidek naj bi bil gotov že do novega šolskega leta. Izvršni svet je na osnutek samoupravnega sporazuma sprejel nekatere pripombe, ki jih je posredoval investitorju — izobraževalni skupnosti Kranj in občinski izobraževalni skupnosti Jesenice kot udeležencu tega sporazuma.

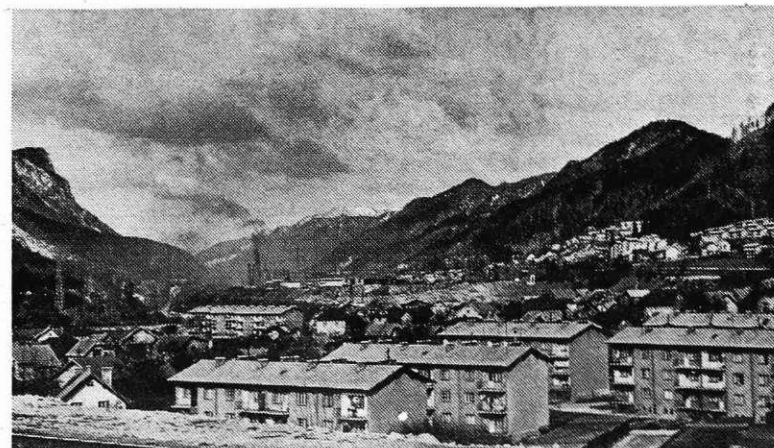
Druga seja izvršnega sveta bo v sredo 3. maja, najpomembnejša točka dnevnega reda pa bo analiza izvajanja srednjeročnega družbenega plana razvoja občine Jesenice v letih 1976 in 1977.

Božo Ahec

**GLAS
v vsako
gorenjsko hišo!**

Naselje Plavž

Naselje na Javorniku z Železarno

NAČRTI ŽE, TODA KDAJ REALIZACIJA?

Pred leti je železarna Jesenice od gradbenega podjetja Primorje kupila dve veliki leseni baraki za delavce, ki so prišli iz železarne Nikšić v Železarno na prakso. Zgradili so še nekaj manjših barak, ker le-te za velik priliv praktikantov niso zadostovale. Kasneje so v te barake naselili samce, toda počasi so se začele priseljevati družine. Tako je iz samskega postalo pravo družinsko naselje. Seveda so si delavci med seboj pomagali, kakor so vedeli in znali. V enem stanovanju sta se stiskali tudi po dve družini in še nekaj samcev. Ta stanovanja družinam niso nudila potrebnega komforta, saj barake niso bile zgrajene zanje. V Podmežaklju je nastalo eno najbolj neugodnih in prostorsko neustreznih stanovanjskih naselij v jeseniški občini.

Zaradi neustreznosti stanovanj, vendar pa nujne po potrebi nad glavo, so nastale še nove nevarnosti. Delavci so za svoje družine iskali in večkrat tudi dobili boljše stanovanja. Predno pa naj bi se v izpraznjeno stanovanje vselila nova stranka z odločbo stanovanjske komisije Železarne, je bila v stanovanju že nova družina, seveda brez ustrezne stanovanjske pogodbe.

Vse te težave in nered so povzročili pri vseljenih strankah tudi določeno zaprtost in to na vseh ravneh. Prizadevanja, da bi dosegli red in čistočo v barakah ter v okolici so bila kljub poskusom brez uspeha. Naselje živi in je živelo svoje življenje povsem zase, tudi precej zagrenjeno, kajti, kakor je bilo povedano, stanovanja v nobenem primeru ne ustrezajo minimalnim kulturnim zahtevam. Seveda so si stanovalci omislili tudi gojitev kokoši, zajcev in tako so nastajali hlevčki in kurnice, kar je že revno podoba kraja še bolj osiromašilo. Nekateri bolj varčni so si v zadnjih letih kupili tudi avtomobile. Seveda je treba tudi to dragoceno pridobitev spraviti pod streho. No in tako smo dobili iz starih desk, tramov in obrabljene pločevine

še številne garaže, ki so rasle kot gobe po dežju. Seveda vse brez vsake lokacije in gradbenega dovoljenja. Nekateri so sicer poskušali dobiti dovoljenja, toda ker rezervat za hitro cesto tod gradnjo strogo prepoveduje, se je pač gradilo tudi brez tega. Tako je nastalo naselje vseh mogočih provizorijev, postavljenih tja, kjer je bil količnik primeren prostor.

Prizadevanja krajevnih organov, da bi to situacijo vsaj omilili, so bila brez vsakega uspeha.

Končno je prevladalo prepričanje, da tako stanje ne more in ne sme trajati v nedogled in da je to tudi velika krivica za same stanovalce. Kljub številnim pomislekom o ustreznosti lokacije, je biro za urbanizem in stanovanjsko poslovanje dobil nalogo, da izdela potreben zazidalni načrt. Izdelal ga je v dveh variantah. Zazidalni načrt je bil mesec dni razgrnjen na občini Jesenice in v dvorani krajevnih skupnosti Podmežaklja. Pripomb sicer ni bilo veliko, kolikor jih je bilo, so bile zelo stvarne in utemeljene.

Da bi dobili boljši vpogled v zazidalni načrt, je predsednik skupščine delegatov KS Podmežaklja sklical skupščino delegatov in povabil k razpravi še druge občane. Na skupščini, ki je bila v sredini marca, je avtorica projekta Marjana Senčar podala podroben opis obeh variant zazidalnega načrta.

V razpravi je bil soglasno sprejet načrt za drugo varianto, katera predvideva gradnjo šestih stanovanjskih stolpčev za 162 stanovanjskih enot.

Te dni je svet KS Podmežaklja dobil na vpogled že nov zazidalni načrt, v katerem so bile upoštevane vse pripombe in predlagane spremembe v prvotnem načrtu. Novi zazidalni načrt povsem ustreza potrebam kraja.

Seveda smo še daleč od realizacije. Pri tem je največja ovira zapora za vsako gradnjo zaradi hitre ceste po pobočju Mežaklje. J. R.

TEKMOVANJE UČENCEV OSNOVNIH ŠOL

Učenci osnovnih šol so tekmovali v znanju na temo — Tito, revolucija, mir na Bledu. Letos to tekmovalstvo nosi podnaslov »deset kongresov partije«.

Tekmovanja se je udeležilo 115 učencev 23. gorenjskih osnovnih šol, ki so odgovarjali na 25 zastavljenih vprašanj. Na republiško tekmovalstvo so se glede na zbrano število točk uvrstili Karmen Bernik iz osnovne šole Koroška Bela, ki je zbrala 61 od 76 možnih točk, druga je bila Anica Klančar iz iste osnovne šole, ki je zbrala 58 točk, sledijo pa Mirjam Katnik iz osnovne šole Zirovnica s 57 točkami, četrty je bil Gorazd Rakovec z osnovne šole France Prešeren v Kranju, ki je zbral 55 točk in peta Maja Vavpotič z osnovne šole Koroška Bela, ki je zbrala 53 točk.

Osem najbolje uvrščenih ekip se bo udeležilo tudi pohoda po poteh slovenske delegacije na drugo zasedanje AVNOJA, in sicer: osnovna šola Koroška Bela, njihova ekipa je zbrala kar 270 točk, sledijo pa ekipe — osnovne šole dr. Josipa Plemlja z Bleda, osnovne šole Zirovnica, Gorje, France Prešeren Kranj, osnovna šola iz Predvorja, sedmo in osmo mesto pa sta si delili ekipi osnovnih šol iz Predoselj in Tone Čufar Jesenice. F.

PRVI NA OČIŠČEVALNI AKCIJI

Na pobudo Turističnega društva Jesenice se je očiščevalni akciji prva odzvala šola za medicinske delavce Jesenice. Dijakinje in dijaki te šole so zelo prizadevno v četrtek, 20. aprila, popoldne temeljito očistili prostor okrog bolnišnice in okolico glavne ceste vse do kina Plavž na koncu zahodnega dela Jesenic. Dva kontejnerja pobranih smeti so na smetišču izpraznili delavci Kovinarja.

V očiščevalni akciji, ki sodi v tekmovalstvo turističnih podmladkov Gorenjske, je sodelovalo 41 dijakov I. letnika, 26 dijakov II. a in 24 II. b razreda. Pri delu so jih vodile višje medicinske sestre Nevenka Marinšek, Sonja Ravnik in pedagoška delavka Maruša Podrekar. Naj povejmo, da je šola vzorno poskrbela za potrebne rokavice in večje vreče, dijaki pa so prinesli manjše vreče, kamor so nabirali smeti in jih nosili v zabojce za odvoz.

Zgledne dijakine in šole kot celoto bo pristojna komisija pri turističnem društvu predlagala za ustrezno priznanje. B.

OSNOVNA ŠOLA KOROŠKA BELA POLNOŠTEVILNA

Druga se je polnoštevilno odzvala pobudi za čiščenje okolice osnovna šola Koroška Bela. Svojo očiščevalno akcijo so kljub nekoliko deževnemu vremenu zelo uspešno in prizadevno opravili v ponedeljek, 24. aprila popoldne. Očistili so vse področje Koroške Bele, Potok, Javornika in Blejske Dobrave.

Pri čiščenju je sodelovalo nekaj nad 600 učencev, ki so jih pri delu vodili njihovi vzgojitelji. Med akcijo je bil navzoč Ciril Čop, predstavnik Turističnega društva Jesenice, ki je ugotovil, da je bil povsem dosežen vzgojni namen pa tudi efekt očiščevalne akcije. B.

vsa leta izredno aktivne, kar se posebno velja za obdobje med obema vojnama, ko je na Javorniku in Koroški Beli delovala številna in zelo močna Zveza delavskih žena in deklet. Ta se je še posebej uveljavila ob veliki stavki jeseniških kovinarjev leta 1935.

Žene na Javorniku in Koroški Beli so velik delež doprinesle tudi med narodnooslobodilno borbo. Številne med njimi so žrtvovale svoja življenja za osvoboditev.

V prvih povojnih letih so bile aktivne v organizaciji AFŽ, v zadnjih nekaj letih pa se vedno bolj kaže potreba po organiziranem delu zaradi nalog, ki jih imajo v samoupravnem in delegatsko organiziranem sistemu. Precej žena je bilo na nedavnih volitvah delegatov in delegacij izvoljenih v delegacije SIS, vendar so na prvi seji menili, da bo treba z delom nadaljevati in vključiti večji krog žena na vsa področja samoupravnega delovanja in odločanja. Nalog je veliko, že sedaj pa bo odbor sekcije za družbeno aktivnost žensk pripravil več vprašanj za tribuno potrošnikov, ki bo predvidoma v mesecu maju na Javorniku.

POMOČ PRIZADETEMU PREBIVALSTVU OBČINE BRUS

14. aprila je del Srbije na širšem vzhodnem območju Kopaonika prizadejal močan potres (7,5 stopnje po Mercalijevi lestvici). Največ škode so utrpeli prebivalci 18 naselij občine Brus, s katero ima radovljiska občina že več let tesne prijateljske stike, lani pa sta se obe občini tudi pobratili.

Takoj po prvih obvestilih o nesreči je izvršni svet skupščine občine Radovljica navezal stik s predstavniki Brusa in na izredni seji sklenil, da se iz proračunskih rezervnih sredstev takoj nakaže pomoč prizadetemu prebivalstvu v znesku 100.000 din. O položaju v pobrateni občini je bilo na izredni seji seznanjeno tudi predsedstvo občinskega sveta ZSS, ki je sklenilo, da bo prispevalo iz rezervnega sklada 10.000 din.

Prav tako je o nujnih ukrepih za pomoč prizadetim krajem občine Brus, kjer so med zadnjo vojno našle gostoljubno zatočišče številne družine iz radovljiske občine, razpravljalo na torkovi seji predsedstvo OK SZDL Radovljica. Sprejeli so sklep, da vse družbenopolitične organizacije sindikati v delovnih kolektivih, SZDL v krajevnih skupnostih pozovejo delovne ljudi in občane, TOZD in delovne skupnosti, da po svojih možnostih nemudoma priskočijo na pomoč z denarnimi zneski. Na predsedstvu so poudarili potrebo po takojšnji pomoči, saj so prav naselja, ki jih je prizadel potres, med najbolj nerazvitimi v Srbiji. To je tudi trenutek, ko menili na predsedstvu OK SZDL Radovljica, ko moramo tudi v praksi pokazati naše prijateljstvo in solidarnost, in kot pravi slovenski pregovor — v nesreči spoznaš prijatelja!

Delovne, družbenopolitične in družbene organizacije ter posamezniki bodo lahko nakazali denar na naslov: Skupščina občine Brus št. žiro računa 61930-630-37.

BLIŽA SE 60-LETNICA BOJEV ZA NAŠO SEVERNO MEJO

Na zadnji seji občinskega odbora zveze prostovoljcev-borcev za našo severno mejo 1918/1919 so govorili predvsem o pripravah za praznovanje 60-letnice bojev za severno mejo.

V jeseni letos bo poteklo 60 let, odkar je zadnje dni oktobra 1918 razpadla stara avstroogrska država in ko so bile na razvalinah le-te osnovane nove države, med temi tudi Jugoslavija. Meja na severu nove države še ni bila natančno določena in tako je obstojala velika nevarnost, da izgubimo del našega slovenskega ozemlja na severu. Redne jugoslovanske vojske seveda takrat še ni bilo in tako so ustanavljali vojaške oddelke prostovoljci, ki so se bili pripravljeni boriti za novo svobodno domovino. Na Jesenicah je bila že 1. novembra 1918 osnovana narodna straža, že čez štirinajst dni so bile osnovane ljubeljska in alpinska skupina, v Gornjesavski dolini pa Šefmanova četa. Ocenjuje se, da je bilo teh prostovoljcev z jeseniške občine okoli 450.

Na sejo so bili povabljeni tudi predstavniki družbenopolitičnih organizacij, vendar se je odzval le Ivko Saksida, tajnik občinskega odbora ZZB NOV.

Dogovorili so se, da v mesecu maju skličejo sestanek članov organizacije, na katerega bodo povabili predstavnike družbenopolitičnih

organizacij, občinske odbore zveze prostovoljcev gorenjskih občin in seveda tudi republiški odbor te organizacije.

Po predvidenem programu bi tudi letos v juniju pripravili tridnevni izlet v Novigrad, kakor vsa zadnja leta. V jeseni pa izlet na Koroško, v kraje, ki jih spominjajo na čase, ko so se tam borili za osnovne narodne pravice naših koroških rojakov. Predvidena je tudi razstava, ki naj naši širši javnosti prikaže takratne dogodke in prispevek prostovoljcev za obrambo naše domovine. V novembru naj bi bila večja proslava v dvorani gledališča, na kateri bi govoril zgodovinar dr. Lojze Ude, udeleženec bojev za severno mejo, ki je pred kratkim izdal obširno publikacijo o teh bojih.

Zamišljeni program, kateremu bodo seveda še marsikaj dodali, bo mogoče izvesti le ob sodelovanju širše javnosti, posebno družbenopolitičnih organizacij na Jesenicah.

Na seji so tudi predlagali, da bi se kapelica na starem pokopališču prenovila in da bi na spominskih ploščah ločeno zapisali imena padlih borcev NOV, prostovoljcev za severno mejo, ki so padli pri Področici in so bili pokopani na Jesenicah, in padlih avstroogrskih vojakov raznih narodnosti.

Srečko Šorli

AKADEMIJA OB MEDNARODNEM DNEVU INVALIDOV

V soboto, 22. aprila, je bila v dvorani delavskega doma Julke in Albi na Pibernik na Javorniku akademija ob mednarodnem dnevu invalidov. Uspešno so jo organizirali in izvedli člani Društva invalidov Jesenice, pokrovitelj akademije pa je bila železarna Jesenice. Dopoldan se je najprej vrstilo več športnih tekmovalj invalidov, popoldan pa so številni invalidi, njihovi svojci, predstavniki društev invalidov gorenjske regije predstavniki Železarne in drugih organizacij prisostvovali akademiji v delavskem domu na Javorniku, ki je potekala pod letošnjim geslom invalidov: INVALID — DELAVEC — SAMOUPRAVLJALEC.

Uvodoma je vse zbrane pozdravila predsednica Društva invalidov Jesenice Marica Potočnik. Najprej je spregovorila o pomenu paznika invalidov, zatem pa o današnjem delu invalidov in njihovem enakopravnem vključevanju v vsakdanje življenje in delo. Geslo INVALID — DELAVEC — SAMOUPRAVLJALEC je logično nadaljevanje akcijskih prizadevanj preteklih let, hkrati pa simbolizira današnje prizadevanje širše družbene skupnosti za uveljavljanje takšnih medsebojnih odnosov, ki bi omogočali tudi težje prizadetim občanom vključevanje v delo, družbenopolitično življenje in samoupravljanje. Ni slučaj, da so vsa gesla praznovanja usmerjena v prizadevanja za spreminjanje okolja in uveljavljanje invalidnih oseb, saj je ravno v okolju za prizadetega posameznika polno ovir, tako glede njegove potrebe po gibalnosti kot tudi glede potrebe po svobodnem izboru življenjskih in delovnih aktivnosti. Marica Potočnik je še poudarila, da praznovanje ne poteka več v krogu samih invalidov in njihovih organizacij, temveč se vanj vključujejo tudi temeljne organizacije združenega dela, samoupravne interesne skupnosti in drugi družbeni dejavniki. Ob koncu je spregovorila še o prazniških osebnostnih fronte, prazniku dela in rojstnem dnevu tovariša Tita.

Zatem je Marica Potočnik podelila dve častni in javni priznanji Komunalnemu podjetju Kovinar Jesenice in Vatrostalni Zenica TOZD Jesenice. Lani je namreč v okviru Titovih in partijskih jubilejev ter mednarodnem dnevu invalidov Komunalno podjetje Kovinar Jesenice prevzelo častno nalogo

pokrovitelja prapora, »Kum« pa je bila Vatrostalna Zenica — TOZD Jesenice.

V nadaljevanju akademije so učenci Liljana Gartner, Maja Kržišnik in Tomaž Krevsel prebrali nagrajene spise, ki so jih napisali na temo o invalidih.

Na sobotni akademiji je bil izveden zelo pester in kakovosten kulturni program. V njem so nastopali pevski zbor Vintgar iz Blejske Dobrave, pevski zbor in recitatorji osnovne šole Koroška Bela, učenci glasbene šole Jesenice, recitatorji osnovne šole Polde Stražišar, recitatorji dramskega krožka DPD Svoboda Javornik — Koroška Bela, še posebej pa so navzoče invalide navdušili člani folklorne skupine KUD Jaka Rabič Dovje-Mojstrana, ki so se predstavili z novim in dopolnjenim programom starih gorenjskih plesov.

Omenimo še, da so učenci oddelka za usposabljanje osnovne šole Polde Stražišar Jesenice pripravili v avli delavskega doma na Javorniku razstavo ročnih del, društvo invalidov Jesenice pa je razstavilo pokale z raznih tekmovalj.

J. Rabič

NA JAVORNIKU JE ZAČELA Z DELOM SEKCIJA ZA DRUŽBENO AKTIVNOST ŽENSK

V četrtek, 20. aprila, je bila v sejni sobi krajevnih skupnosti na Javorniku prva seja odbora sekcije za družbeno aktivnost žensk. Sekcija je ustanovljena pri krajevni konferenci SZDL Javornik — Koroška Bela. Na prvi seji so za predsednico izvolili Milo Barbo in za tajnico Marico Kastelic.

Članice odbora so se dogovorile, da bodo na prvi redni seji v maju obravnavale poslovnik, ki je bil pred tem obravnavan že na seji izvršnega odbora krajevnih organizacij SZDL in skladno s tem sprejele program dela. Da bi vključile v delo čim večji krog žena, nameravajo v petih naslednjih krajevnih skupnostih organizirati tričlanske aktivne.

Ustanovitev sekcije za družbeno aktivnost žensk sovpada z jubilejnim letom, ko praznujemo 35-letnico ustanovitve AFŽ. Omenjeno je bilo, da so bile žene na Javorniku

OB DESETLETNICI VESELE ŠOLE

V letošnjem šolskem letu 1977/78 mineva deset let odkar je bila v okviru Pionirskega lista ustanovljena Vesela šola za učence osnovnih šol. Zamišljal se je porodila v uredništvu tega lista. Veselo šolo sestavljajo razna zanimiva vprašanja in sestavki iz matematike, fizike, biologije, zgodovine in tako dalje. Vsako leto se je več učencev vključevalo v Veselo šolo in začelo v njej preizkušati svoje znanje.

V šolskem letu 1969/70 so bila prvič organizirana razredna, šolska, občinska, področna in republiška tekmovalnja. Takrat se je 10.000 slovenskih šolarjev odločilo, da preizkusijo svoje znanje v Veseli šoli. Lansko šolsko leto je sodelovalo že 71.000 učencev, v letošnjem šolskem letu pa verjetno še mnogo več, čeprav podatki še niso znani. Vesela šola je tako postala ena največjih akcij med slovenskimi šolarji.

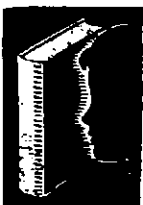
Na naši osnovni šoli Prežihov Voranc Jesenice se je v letošnjem šolskem letu prijavilo za tekmovalje Vesele šole 226 učencev, dejansko pa se ga udeležuje 201 učenec. Po sistemu izpadanja v razrednem in šolskem tekmovalstvu so ostali najboljši naslednji tekmovalci: iz tretjih razredov — Andreja Vehar, iz četrtyh razredov — Tomaž Leban, iz petih razredov — Marjan Šimac, iz šestih razredov — Stanka Grah, iz sedmih razredov — Mojca Škrli in iz osmih razredov — Romana Lončar. Ti bodo odšli na občinsko in če jim bo uspelo, tudi na republiško tekmovalstvo. Vsi smo veseli uspehov naših najboljših tekmovalcev in jim želimo tudi v nadaljevanju velikih uspehov v tekmovalstvu na občinski in republiški ravni.

Ob desetletnici Vesele šole smo vsi tekmovalci prejeli lepe nalepke, darilo založbe Mladinska knjiga in sklenili, da se v prihodnjem šolskem letu zopet udeležimo tekmovalja.

Milan Tarman, 4. c.
OŠ Prežihov Voranc Jesenice

Iz akademije ob mednarodnem dnevu invalidov (Foto: J. Rabič)

Stanislaw LEM: Nepremagljiva. Znanstvena fantastika. Tehnična založba Slovenije 1977. (Zbirka Zep-na knjiga).

Mnogi menijo, da so znanstveno fantastični romani pogosto branje, da se jih držijo vse tiste pregrehe, ki so delež sodobne množične kulture. Nad množično kulturo bodisi zmigu-jemo z rameni, bodisi se nad njo zgražamo: vsi ali pa skoraj vsi; vse-eno pa jo vsi tako ali drugače gojimo in podpiramo, bodisi kot proizvajalci, kot posredniki ali pa kot potroš-niki. Torej nam o tem ne kaže mol-čati. Sicer pa — poskusimo presoditi, kako je v tem konkretnem primeru. Mogoče hudič le ni tako črn, kot nam ga slikajo?

Najprej je treba pibiti, da **Nepre-magljiva** pravzaprav sploh ni tako slaba knjiga. Če je splošna značil-nost literarne plaže v tem, da pone-umlja ljudi, potem je to knjigo treba izvesti. (Seveda pa se stvar nekoliko spremeni, če s poneumljanjem ne menimo samo otepevanje uma, ampak tudi siromašjenja srca.) Lem je znan poljski pisatelj znanstvene fantastike, hkrati pa tudi teoretik te zvrsti in ne nazadnje tudi futurolog. Drugim piscem znanstvene fanta-stike rad očita, da pišejo zgolj po diktatu trga in da niso na tekočem, kar zadeva razvoj sodobne znanosti in tehnike. Kako je s to rečjo pri njem samem? Seveda je strokovno bolj podkovan kot večina drugih. Pri pisanju takih knjig problem ni samo v strokovnosti, ampak tudi v tem, kako narediti strokovno znanje do-stopno povprečnemu bralcu.

Vedeti je treba, da so znanstveno fantastična dela namenjena pred-vsem nekemu določenemu tipu bra-leca. Vsekakor gre za ljudi, pri kate-nih intelektualna radovednost pre-vlادuje nad drugimi potrebami. Mogoče je med njimi precej takih, ki bi postali znanstveniki in izumitelji, pa jim to iz takih ali drugačnih raz-logov ni bilo omogočeno. Razumljivo je, da pri njih lahko pričakujemo precejšnjo mero informiranosti. (Lem v tej knjigi mirno govori o »Očhamovi britvi« — ne da bi se mu zdelo potrebno razložiti, kaj je to: pravilo, ki od znanstvenikov zahteva, da ne iščejo zapletenih hi-potez tam, kjer zadostajo prepro-ste.) Čustvene potrebe bralcev znanstvene fantastike so verjetno bolj skromne. To je zanimivo tudi z neke druge plati: danes nekateri menijo, da jadra človeštvo, kar zadeva ču-stva, v nekakšno ledeno dobo, pri tem pa se bo intelekt vedno bolj raz-ševal. Kaj torej, bo literatura tega tipa literatura prihodnosti?

Človeku pridejo na misel nekatere avantgardne smeri, ki imajo s fanta-stiko nekaj sorodnega. To so literar-ne smeri, ki proglašajo pesništvo zgolj za igro (ludizem, reizem) se — podobno kot znanstvena fantastika — odraščajo od čustva, od izpoved-nosti, od konkretne človečnosti, od razreševanja sodobnih problemov in se predajajo igrivi kombinatoriki, pri čemer se ves čas gibljejo v bližini znanstvenega mišljenja.

Te značilnosti so opazne tudi v pričujoči knjigi. **Nepremagljiva** je ime vesoljske ladje, ki je pristala na nekem daljnem planetu, kjer mora opraviti svojo delovno-vojaško nalo-go. Ugotoviti morajo, zakaj in kako je propadla neka prejšnja odprava, ki je izginila brez sledu. Ze na začet-

ku zgodbe se znajdemo sredi miste-rija — podobno kot v nekaterih starejših, recimo Haggardovih roma-nih. Odprava Nepremagljive je prav-zaprav kazenska odprava; koga naj bi kaznovala, bomo zvedeli šele proti koncu in vsekakor se v tem skriva precejšnje presenečenje.

Pisatelj mora prepričljivo podati znanstveno in tehnično osnovo svoje »fantastike«, zato stopijo človeške zadeve nekoliko v ozadje. Osnovno je morda to: ti ljudje so iztrgani iz svojega človeškega (t. j. družbenega) okolja. Pravzaprav: nekega bodoče-ga okolja si ni tako lahko izmisliti. Posadka Nepremagljive je že poza-bila, kako se živi na Zemlji. Komaj-da se spominjajo Oporišča, s kate-rega so prileteli. Življenje v odpravi je urejeno vojaško. Tu so sami moški: s tem je spolnost izločena in ero-tika prav tako. Bolj zanimivo je to, da tudi prijateljska čustva niso opazna, tudi »duh enote« ni zazna-ven. Pač: ti astronauti so pošteti, korektni, moralni, tovariški. Tega pa sploh ne opazimo, saj med njimi v tem pogledu ni razlik. Med njimi ni črnih ovc. Zdi se, da so dobri (moral-ni, požrtvovalni) kakor po pravil-niku.

Zdaj je morda jasno, zakaj to ne more biti umetniška literatura. Če-tudi bi bilo res, da čustvo v sodob-

nem človeku odмира (kar pa mogoče sploh ne drži), to odmiranje ne bi smelo veljati za umetnost. Kaj ni smisel umetnosti predvsem v tem, da nam prinaša tisto, na kar smo po-zabili, česar nam primanjkuje: da je kritika in preseganje danih razmer in dane zavesti? Znanstvena fanta-stika ni nekaj slabega, ni plaža, pač pa je nekaj posebnega, nekaj, kar bo živel in se razcvetelo še naprej, skupaj z drugimi pomembnejšimi kulturnimi tokovi.

Na koncu romana je pisatelj prav-zaprav presegel zgoraj načrtani okvir. Skozi ves roman potekajo stvari tako, da posamezniki delujejo disciplinirano po ukazu poveljujo-čega »astrogatorja«. V boju z oblaki kovinskih mušic — to so nekakšni mikroavtomati, ki so se na tem pla-netu razvili samodejno iz ostankov propadle civilizacije — pa se težave stopnjujejo. V trenutku, ko se zdi, da je odprava obsojena na propad ali na umik, komandant pokliče glav-nega junaka in ga vpraša, kaj bi on storil. Še več, njemu prepusti odlo-čanje o usodi odprave. Tako na kon-cu dobi zgodba čisto nove razsežno-sti, glavni junak se »počloveči« s tem, da neha biti zgolj kolesce v stroju, in postane subjekt, ki se za-veda svojega mesta v človeški skup-nosti.

PREMIERA EKVINOKCIJA V AMA-TERSKEM GLEDALIŠČU TONE ČUFAR

V soboto, 22. aprila, je bila v amaterskem gledališču Tone Čufar na Jesenicah, zadnja premiera v tej gledališki sezoni, drama Iva Voj-novića **EKVINOKCIJ** — ENAKONOČJE v režiji Stanke Geršakove.

Ivo Vojnović se je rodil v Dubrovniku (1857—1929). Mati je bila italijanske krvi, oče pa štos-mayerski politik in univerzitetni pro-fesor. Študiral je pravo v Zagrebu, nato pa je bil v sodni in upravni službi v raznih mestih Hrvatske, največ v Dalmaciji. Obnašal se je kot kak starodavni dubrovniški aristokrat, vendar je bil le CONTE. Od 1907 do 1911 je bil dramaturg zagrebskega gledališča. Med prvo svetovno vojno so ga Italijani zapri-li, daljšega zapora ga je rešila bolezen. Po vojni je živel v Beogradu in Dubrovniku. Kot pesnik in dramatik se je začel pojavljati od leta 1880 dalje. Njegov prvenec je bila novela GERANIUM, nato je napisal novele in črtice PEROM I OLOVKOM (1884) in povest iz sodobnega dubrovniškega življenja KSANTA (1886). Salonsko dramo v treh de-janjih PSUCHE, ki govori o ljubezni mlade poljske aristokratke in polj-skega slikarja v emigraciji, je napisal leta 1889. V svojih zgodnjih delih je Vojnović posegel po dubrovniških kozmopolitskih snoveh. Opisoval je internacionalni »veliki« svet, aristo-krate, umetnike in romantične avanture. Pozornost je zbudil tudi s psihološkimi analizami. Pozneje je Vojnović pisal skoraj samo drame: Ekvinokcij (1895), Dubrovačko tri-logijo (1900—1903), Smrt majke Jugovića (1907), Gospodja sa sunco-kretom (1912), Lazarevo vaskrsenje (1913), Imperatrix (1914), sledijo Maškarade pod ostrešjem (Makara-de ispod kuplja), vse iz dubrovniške-ga ljudskega življenja in nekako nadaljujejo Dubrovniško trilogijo.

Ekvinokcij je pripoved iz življenja ljudi v Dubrovniku in dubrov-niški okolici. Konflikt: poštenje domačih ljudi in grabežljivost cinič-nega bogataša, ki se vrne in Ame-rike.

Drama se dogaja okoli leta 1850 v Konavljah pri Dubrovniku. Voj-novičev slog je lirčen in bujen, nje-gova beseda pa sugestivna.

V njegovih delih je mnogo blešče-čih, slikovitih in svečanih prizorov. Nanj so vplivale vse smeri in je uporabljal elemente francoske in italijanske dramatike. Ustvaril je hrvatsko realistično dramo lirskega značaja. Proslavil je dubrovniške patricije in se čustveno postavil na njihovo stališče. Podal je realistično, neidealizirano podobo propadajočeg-a razreda in njegovih napak in zmot, kar se čuti tudi v Ekvinokciju.

V zadnjih letih je težko najti gledališče, ki bi se odločilo za izvedbo tega Vojnovičevega dela. Sodobna dramska literatura je toliko oboga-tela, da je izbor dramskih del s po-dobno ali celo isto tematiko, zelo širok. Časi za dokazovanje pravice, srečnega ali nesrečnega življenja in resnične ljubezni s pomočjo naravnih sil (vihar v enakonočju) in svet-nikov (dan Sv. Mihaela, ko je zločin-cem sodilo ljudstvo), so danes že daleč za pravilno usmerjenimi gledališči. Toda če je bil Ekvinokcij že več let predviden v okvirnem repertoar-ju gledališča in če se vsa ta leta ni moglo najti primernejšega dela s podobno tematiko, potem ga tudi mi gledalci moramo sprejeti, saj je pro-gramska politika skrb in odgovor-nost gledališča.

Preden bi kaj napisali o posa-meznih igralcih in in drugih akterjev predstave, naj poudarimo, da je predstava v celoti popolnoma uspe-la. Vloge so dobro podeljene. Ni izrazito »glavnih« in »stranskih« vlog. Vsi imajo dosti »dela«, za kar je že poskrbel pisatelj, učinkovitost je pa izpeljala dobra režija. Igralci so pokazali svoje znanje in preizku-sene odlike v vseh vlogah. Slava Marošević, kot vdova Jele, je zelo uspešno utelesila lik prevarane ženske in z globokimi čustvi inter-pretirala lik nesrečne matere. Trp-ljenje in občutek krivde pred sinom, groznje, razumevanje do sinove lju-bezni in uboj, je na svojstven način, z zelo natančnimi in smiselnimi igalskimi sredstvi, prikazala pre-pričljivo, poglobljeno in teatrsko. Njen sin Ivo, Borut Verovšek, se je predstavil z vsemi tistimi preizku-senimi igalskimi sredstvi, s katerimi je sestavljal in sestavljal svoj uspeš-ni igalski profil. Ivan Berlot se je kot kapitan Frano Dražić rutinsko vključeval v igro bogatega Ameri-kanca. Anica hči kapitana Frana, Magda Flander, je tudi tokrat po-trdila svoje igalske sposobnosti in smisel za odsko ustvarjanje. Nace Smolej kot Niko Marinović — Ame-rikanec, je vlogo bogataša, ki ima v Ameriki rudnike in razmetava cekine in zlate prstane, želi pa mlado in lepo Anico za ženo, da bi mu »urejevala hišo«, podal rutini-rano, prepričljivo z vsemi lastnostmi bogatega Amerikanca, prevaranta in strahopetca. Posebno pozornost je pritegnil Igor Skrlj v vlogi slepega Vlaha. Ne spominjamo se, da bi katerokoli vlogo odigral tako dobro, kot je to.

Ostali sodelujoči, čolnar Pavo, Franci Znidaršič, njegova žena Kata, Bernarda Gasperšič, Lucija, Rezka Torkar, Grobar, Drago Smolej in ljudstvo, so v večini mladi igralci in so disciplinirano izpolnje-vali postavljene naloge in prispevali, da je predstava dobila potrebno celovitost.

Režiserka Stanka Geršakova je s svojo izkušnostjo omogočila igral-cem razviti njihove zmogljivosti in ustvariti ter izoblikovati dobro pre-dstavo. Veliko pozornosti je namenila tudi glasbenim in svetlobnim efek-tom. Za glasbeno spremljavo neka-terih odskih dogajanj je izbrala iz Kozinove opere Ekvinokcij odlomke, ki so bili prilagojeni potrebam scene in zamislili režiserke. Ostali efekti, kot šumenje morja, grmenje in bliskanje, so v nekaterih scenah pre-glasni in predolgi in motijo gledalca pri spremljanju teksta in predstave v celoti. Efekti med tretjim in čet-rtim dejanjem, če že morajo biti, naj bi bili krajši in diskretniji, ker utrujajo. Scena inž. Rijavca in Jo-zeta Bedića je vredna pohvale, kakor tudi kostumi Bedića. Pavli Torkar, ki je skrbel za razsvetljavo in efekte, Stanko Razingar — odrski mojster, Jože Tresoglav — izdelo-valet kulis in Anica Tomažević — oblikovalka kostumov, so se s svo-jimi deleži predstavili kot izjemno sposobna ekipa, na katero je gleda-lišče lahko ponosno.

Franjo Ropret

VEČ SVEŽINE IN NOVOSTI V AMATERSKO KULTURNO DEJAVNOST

Pretekli ponedeljek, 17. aprila, je bila ob dobri udeležbi in prisot-nosti nekaterih gostov redna konferenca Zveze kulturnih organizacij občine Jesenice. Če bi v nekaj besedah ocenili njeno vsebino, moramo reči, da je bila zelo razgibana, s številno udeležbo razpravljalcev, katerih misli so se prepletale med stereotipnimi problemi in razmišlja-nji ter smelimi pogledi na vlogo in naloge kulture v samoupravni socialistični družbi in v zahtevah po večji svežini ter modernejših ob-lakah delovanja. Osnova za živahno razpravo sta bila pisno poročilo o dveletni dejavnosti zveze in njenih članov, ki so ga delegati prejeli že z vabilom ter dovolj kritičen referat predsednika Rudija Makra na konferenci.

V uvodnem referatu, ki je bil, ka-kor smo že poudarili dovolj kritičen, so bile značilne tri ugotovitve — ne-zadostna povezanost zveze in njenih organov s kulturnimi društvi in or-ganizacijami ter ostalimi organizira-nimi socialističnimi silami, prepu-šanje posameznih dogajanj stihiji in ugotovitev, da so bila kulturna društva in organizacije preveč pasiv-ni opazovalci pojavov malomeščan-ske potrošniške miselnosti, vsemogo-čih oblik kiča in plaže na vseh pod-ročjih kulturnega ustvarjanja in po-dobno. Ugotovitve, ki bi v razpravi zaslužile vso pozornost, a so šle ne-opazno mimo razpravljalcev. Ne-dvomno jih bo novo vodstvo zveze moralo preanalizirati in jim nameniti vso pozornost.

Iz obsežne razprave omenimo le nekatere najbolj značilne ugotovit-ve. Med temi je vsekakor vprašanje svobodne menjave dela med delavci v materialni proizvodnji in amate-rskimi kulturnimi delavci. To vpraša-nje se povezuje z bolj odgovornim načrtovanjem kulturne dejavnosti v dogovarjanju in sporazumevanju z delavci v materialni proizvodnji, z določanjem ustreznih standardov in meril, oziroma s ustreznim vredno-tenjem amaterske kulturne dejav-nosti. Vprašanje je najtesneje pove-zano tudi z delitvijo sredstev med kulturno skupnostjo oziroma zvezo kulturnih organizacij in izvajalci kulturnih programov. V vseh teh od-nosih je še precej starih proračun-skih odnosov, ki bi jih morali zame-njati s samoupravno dogovorjenimi standardi in merili.

Del razpravljalcev se je loteval vprašanja ustreznih strokovnih kad-rov (zborovodij, dirigentov, reži-serjev ipd.), katerih pomanjkanje je očitno in kar je največji vzrok, da se nekatere dejavnosti v občini ne raz-širijo, predvsem pa kvalitetno ne dvignejo. Dejstva kažejo, da je med delovnimi ljudmi in občani dovolj zanimanja in pripravljenosti ama-terško delovati le, če je na voljo ustrezen strokovni kader. Postavlje-na je bila zahteva po ustreznih sti-mulaciji strokovnega kadra in zago-tavljanje sredstev za strokovno li-teraturo (notni material in podobno). Poudarili so tudi potrebo po ustreznem strokovnem izpopolnje-vanju obstoječih kadrov in sploh odpiranja možnosti dopolnilnega usposabljanja ob delu pri rednih višjih in visokih šolah. Dejstvo je, da sedanje visoke šole ne dajejo ustre-znih strokovnih kadrov za amatersko dejavnost in da bo zato potrebna temeljita reforma.

Nič manj aktualno ni vprašanje o ustreznem usposabljanju vodstven-ih delavcev v kulturnih organiza-cijah in društvih pa tudi o smelej-šem pomlajevanju. V občini imamo zelo malo kulturnih animatorjev v organizacijah združenega dela in v krajevnih skupnostih pa tudi ustreznih komisij za kulturo, ki bi skrbale za zadovoljevanje kulturnih potreb delavcev in občanov. Ob vsem tem in ob dejstvu, da je jeseniška občina edina, ki nima na zvezi kulturnih organizacij profesionalne-ga delavca, bi se morali resno zami-sliti, kajti brez načrtnejšega ureja-nja teh vprašanj si težko zamišljamo hitrejši in kvalitetnejši razvoj kul-ture v občini. Vsa ta vprašanja so v najtesnejši povezanosti s pojmo-vanjem vloge in nalog kulture v naši samoupravni družbi.

Naslednji sklop misli razpravljal-cev se nanaša na zaprtost kulturnih društev in organizacij, tako v pog-ledu programiranja svojega dela, ka-kor tudi ponudbe svojih programov organizacijam združenega dela in krajevnim skupnostim. O vsem tem že nekaj let teče razprava v občini, vendar so premiki neznatni, čeprav ne bi smeli zanikati prizadevanj zve-ze kulturnih organizacij občine. Od-sev vsega tega se kaže v stereotipnih programih, zastarelih repertoarjih in podobno. Tako stanje toliko bolj upravičuje predhodno ugotovitev, da bo potrebno hitrejšo pomlajeva-nje vodstev društev in organizacij ter permanentno usposabljanje le-teh. Na Slovenskem bi morali imeti enoten in stopnjevan program uspo-sabljanja amaterskih kadrov preko delavskih univerz, da se izognemo improvizacijam in ponavljanjem. Odgovorno nalogo ima republiška zveza kulturnih organizacij.

Precej pozornosti je bilo namenje-ne kulturni vzgoji in igli šole pri kulturni vzgoji najmlajših. Poudar-jena je bila izredna vloga šol pri raz-vijanju bralne kulture preko najbolj

masovne kulturne akcije — Finžgar-jeve bralne značke. Na šolah je iz-redno razvita tudi zborovska dejav-nost in različna druga prireditvena dejavnost ob praznikih in jubilejih, kar pa je bolj internega značaja, če-prav so prireditve kvalitetne in je vanje vloženo mnogo prostega časa učencev in pedagogov. Vse to bi la-hko posredovali širšemu krogu. Šole bi se tudi same morale povezovati s svojim okolišem, oziroma krajevni-mi skupnostmi in z njimi skupno or-ganizirati proslave in prireditve za krajanje. Pozitivno je bilo ocenjeno delovanje prvega šolskega kulturne-ga društva na celodnevni osnovni šoli v Žirovnici, ki v programskem smislu pomeni veliko svežino. Tudi na ostalih šolah bo potrebno pospe-šiti prizadevanja za ustanavljanje šolskih kulturnih društev, kajti v je-seni bodo za to imele pogoje prav vse osnovne šole v občini, pogoje pa imajo tudi šole druge stopnje.

Največ obravnavanih pa tudi ne-obravnavanih vprašanj se nanaša še na nerazumevanje vloge in nalog kulture v samoupravni socialistični družbi. Mnogo prizadevanj bo še po-trebnih, da bo osvojeno spoznanje, da so kulturna društva in organiza-cije sestavni del socialističnih sub-jektivnih sil, tako kot SZDL, sindi-kat, ZSMS, zveza komunistov kot avantgarda delavskega razreda in drugi. To pa pomeni, da so, oziroma bi kulturna društva in organizacije morale biti vključene v prizadevanja za samoupravno preobrazbo naše družbe, to je v uveljavljanje socia-lističnih demokratičnih družbeno-ekonomskih odnosov in delegatskega sistema ter s svojimi programi dviga-ti samoupravljalško zavest delovnih ljudi in občanov, jih osveščati, spo-bujati in odpirati vedežljivost, dvi-gati razgledanost in podobno.

V razpravi je bilo rečeno, da je kultura sestavni del združenega dela in zato izvajalci kulturnih progra-mov pridobivajo dohodek na osnovi svobodne menjave dela z delavci v materialni proizvodnji. Osnova za svobodno menjavo dela so programi dela, ki so bili doslej preveč forma-listični, oblikovani v ozkih krogih ob odsotnosti delavcev v združenem delu in krajanov v krajevnih skup-nostih.

Iz teh vidikov bi morali preso-jati delo kulturnih društev in organiza-cij v preteklem obdobju, ki je bilo sicer izredno obsežno, vendar pa vedno ne dovolj kvalitetno niti vse-binsko ustrezno. Ravno zato je to-liko bolj utemeljena trditev, da kul-ture še vedno ne razumevamo kot bitke za osvoboditev človeka in dela, kot bitke za večjo produktivnost dela, za razvoj ustvarjalnih sil ljudi in vsestranskega razvoja osebnosti, humaniziranja socialističnih demo-kratičnih odnosov in splošnega na-predka družbe.

Kulturna društva in organizacije morajo postati bolj prisotne pri raz-vijanju in utrjevanju delegatskega sistema in delegatskih razmerij, kakor tudi nosilci novih pogledov na vlogo in naloge kulture v naši de-mokratični socialistični družbi.

Na konferenci je bilo izrečenih še več drugih misli in pobud, ki jih bo novo vodstvo moralo upoštevati pri programiranju svojega dela.

Ob koncu so delegati izvolili nov trinajstčlanski izvršni odbor in nad-zorni odbor zveze ter štiri strokovne komisije. Za novega predsednika Zveze kulturnih organizacij občine Jesenice je bil izvoljen Janez AM-BROZIC, za podpredsednika pa Franci JELENC.

FOTO-KLUB TRIGLAV PONOVO ZAŽIVEL

V Mojstrani je pred leti zelo uspešno deloval foto-klub Triglav, ki so ga sestavljali predvsem mladi. Po letu 1974 se je aktivnost zelo zmanjšala, to pa je bil tudi vzrok, da so člani ostali brez svojega prostora. Sedaj je nekaj nekda-njih članov foto-kluba skle-nilo, da delo ponovno poži-vijo in da vključijo nove člane, ki jih privlači foto-grafiranje.

V četrtek, 4. maja, stari odbor foto-kluba Triglav sklicuje občni zbor ob 18. uri v prostorih hotela Tri-glav. Navzoči bodo ocenili dosedanje delo kluba, se-znanili se bodo s problemi prostorov in tehničnega materiala, razpravljali in sprejeli bodo nov pravilnik foto-kluba ter izvolili nov odbor. Na občni zbor so vabljeni vsi, ki se v prostem času radi ukvarjajo s foto-grafiranjem. J. R.

Prihodnja številka
Železarja bo za-
radi praznikov iz-
šla 11. maja

55-LET ČLAN SVOBODE

Slavko Tarman — st. v mladih letih

Slavko Tarman — starejši praznuje letos 50-letnico članstva v delavskem kulturnem društvu Svoboda. Leta 1923 je postal član Svobode v Črni na Koroskem. Tam je deloval v telovadnem odseku. Službena pot ga je vodila od tam v Ruše, v Maribor in v Litijo. Dolga leta je bil zaposlen kot trgovski poslovodja pri socialističnem trgovskem podjetju KONZUMNO DRUŠTVO ZA SLOVENIJO. To je bilo pred drugo svetovno vojno največje trgovsko podjetje v Sloveniji s 96 poslovalnicami. Povsod v teh krajih je deloval v pevskih in dramskih odsekih.

Končno ga je službena pot leta 1930 za stalno pripeljala na Jesenice, kjer se je takoj vključil v dramski odsek DPD Svoboda na Javorniku. Aktivno je sodeloval v dramskem in pevskem odseku Svobode na Javorniku in na Jesenicah in to do pričetka druge svetovne vojne.

Ob 40-letnici članstva je prejel knjižno darilo za predvojno aktivno delo v naprednem delavskem kulturno-prosvetnem in političnem gibanju. Razen sodelovanja v kulturnem društvu je Slavko Tarman st. že pred drugo svetovno vojno našel čas še za svojega drugega konjička — miniaturno pisavo. Pisal je v različne predvojne časopise.

Za praznik 1. maja je napisal in poslal v naše uredništvo nenavadno čestitko. Na hrbtno stran dopisnice je izpisal z najmanjšo možno pisavo besedo Železar in to 2550-krat.

Na enakem formatu je z miniaturnimi črkami napisal Titovo ime kar 7156-krat. To bodo jeseniški železarji poslali maršalu Titu kot čestitko za njegov 86. rojstni dan.

Kljub visoki starosti ima izjemno vztrajnost, ki ji na tem področju ni primere.

Našemu bivšemu sodelavcu smo ob tej priložnosti zastavili nekaj vprašanj, na katere je takole odgovoril: — KAKO SE JE KRIZNA SITUACIJA LETA 1932 ODRAŽALA V KULTURNEM DELU SVOBODE?

Kriza je prizadela delavski razred, seveda pa se je odražala tudi v številu dramskih predstav. Društvo je znižalo ceno vstopnicam za 50 % in tako omogočilo ogled delavskemu sloju. V tem letu je bilo precej odpustov z dela in sploh je bilo težko za zaslužek.

Kako se spominjate predvojnih društvenih prireditev in praznovanj 1. maja?

V avgustu leta 1932 smo javorniški sodruzi praznovali desetletnico ustanovitve delavskega izobraževalnega društva Svoboda na Javorniku. Otvorilni govor so povezovali recitacije in koncert delavskih pesmi. Pevci smo imeli slavnostni koncert v kinu Radio na Savi, popoldan pa vrtni koncert pri Konjiču na Javorniku.

V jeseni istega leta je bila ustanovljena izobraževalna sekcija, ki je imela na programu vrsto predavanj. Predavali so napredni delavci iz Celja, Ljubljane in Kranja.

Predvojnih prvomajskih praznovanj se rad spominjam. Bila so razgibana, gotovo prav zato, ker je vladajoči režim predvojne Jugoslavije izvajal stalni pritisk na napredne organizacije.

Praznovali smo na Poljanah, v Završnici in na Hrušici.

Na predvečer 1. maja leta 1932 se spominjam množične trosilne akcije propagandnih letakov. To je bila le ena izmed oblik društvenega delovanja.

Večina članstva je bila čez dan zaposlena. Kdaj ste našli čas za vašo kulturno dejavnost in izobraževanje?

Prosti čas smo našli ob večerih. Društveni prosvetni večeri so bili vedno dobro obiskani. Sodelavci smo

predvsem mladi člani in se vzgajali v igranje, pevce in režiserje. Ti večeri so postali naša stalna oblika delovanja. Spominjam se tudi počastitve 15. obletnice Cankarjeve smrti. Tokrat smo recitali odlomke iz njegovih del. Sledil je tudi pevski koncert revolucionarnih pesmi. Društveni prosvetni večeri so bili pravzaprav predpriprava za razna praznovanja, obletnice in obenem pevske vaje za koncerte, ki so bili pred nami.

— Ali ste se v okviru društva še na kak drug način oddolžili spominu Cankarja?

V decembru leta 1934 smo skupaj z jeseniško Enakostjo in javorniško Svobodo izvedli Cankarjev večer v Delavskem domu na Jesenicah. Za uvod smo javorniški pevci zapeli Internacionalno, nato pa sta združena pevska zbora z Javornika in Jesenic zapela pod vodstvom Franceta Mencingerja več revolucionarnih pesmi. Oris Cankarjeve osebnosti pa je podal jeseniški revolucionarni pisatelj Tone Čufar.

— Gotovo ste z dramskimi nastopi gostovali po bližnjih krajih. Ali ste se udeležili zleta Svobode Slovenije v Celju leta 1935?

Največkrat smo gostovali na Jesenicah. Tako smo februarja 1935 gostovali dvakrat z Moškricevo igrordečo rožo v režiji Franceta Keliha v Delavskem domu na Jesenicah, obakrat pred polno dvorano. Gostovanj v Trbovljah pa se nisem mogel udeležiti zaradi službene obveznosti. Bil pa sem na zletu Svobode v Celju. Ta dan, 7. julija 1935, smo se svobodno Javornika in Jesenic odpeljali

s posebnim prvim jutranjim vlakom. Zlet Svobode v Celju velja še danes, po toliko letih, kot najboljše organizirana akcija med obema vojnoma. Ta dan se je Celje povečalo za 12.000 ljudi, ki so po ulicah mesta izražali svoje nezadovoljstvo zoper politiko buržoaznih strank. Prvi govornik na zborovanju je bil Franc Leskošek. Za njim bi moral govoriti Vencelj Perko. Tajna policija pa ni pustila nikogar več na govorniški oder. Toda Perko je kljub vsemu govoril zbranim svobodno. Po njegovem govoru pa so žandarji podrli govorniško tribuno in z zborovanjem je bilo pri kraju. Ta manifestacija je bila povod za razpustitev zveze Svobode v Sloveniji.

Po razpustu Svobode na Javorniku nismo mirovali. Ustanovljen je bil mešani pevski zbor, ki ga je uspešno vodil France Mencinger. Sledili so koncerti in gostovanja.

— Ali se vam je kakšen dogodek posebej vtisnil v spomin?

Od seveda! Bilo jih je več. Toda najbolj nenavaden dogodek, posebno za današnje razmere, je bil leta 1933, ko smo člani dramskega odseka javorniške Svobode odigrali igro Poslednji mož. Predstava se je odvijala vse do konca v redu, kljub temu, da so nam sovražni elementi odvzeli električni tok in smo skoraj celotno predstavo odigrali ob svečni razsvetljavi. Danes si je to težko predstavljati. Vsi, igralci in gledalci smo vztrajali do konca.

Ob koncu naj povem, da je bilo naše delo ljubiteljsko. Skupaj smo vztrajali iz prepričanja in ljubezni do žive gledališke besede in tudi lepih pesmi. Bili so nepozabni doživljaji, ki se jih rad spominjam, kljub odmaknjenemu času.

DELO DPD SVOBODA RUDI JEDRETIČ RIBNO

V začetku aprila je imelo delavsko prosvetno društvo Svoboda Rudi Jedretič — Ribno občni zbor, ki se ga je udeležilo 80 članov, ljubiteljev kulturne dejavnosti. Med njimi so bili tudi predstavniki družbenopolitičnih organizacij Ribno in dva predstavnika zveze kulturnih organizacij občine.

Iz poročila predsednika smo izvedeli o njihovih težavah, naporih in tudi uspehih. V zadnjem mandatu obdobju so naštudirali pet dramskih del, tri otroške igrice in eno enodejanko. Igror Trije vaški svetniki so uprizorili 13-krat, Lumpacij Vagabund 15-krat, otroško igrico Sneguljčica petkrat, Mojco in živali sedemkrat, Svoje glavoček 15-krat, Razvalino življenja petkrat, enodejanko Mati enkrat, Kam iz zadreg 14-krat, otroško igrico Dedek Mraz sedemkrat.

V mandatu obdobju, to je v štirih letih, je bilo izvedenih 83 predstav, 12 proslav in pet družabnih večerov. Skupno je bilo organiziranih 107 predstav. V Ribnem je gostovalo 32 drugih dramskih skupin. Organizirali so sedem razstav ročnih del in slik slikarjev amaterjev.

Z nabavo novih zaves za dvorano in oder, za popravilo elektrike v dvorani in na odru, za pet novih reflektorjev in za preureditev garderobe so porabili 90.000 dinarjev. Razen tega je bilo opravljenih veliko prostovoljnih ur. Za požrtvovalno delo so najzaslužnejši v zahvalo prejeli knjige.

Krajevna konferenca SZDL Ribno je podelila priznanje društvu in njegovemu predsedniku Radu Mužanu. Priznanje je dobila tudi os-

novna šola Ribno in njihova zaslužna učiteljica tovarišica Arhova.

V razpravi je tovarišica Torkarjeva poudarila, da se premalo ve o naporih in težavah društva. Družbenopolitične organizacije bi morale dati društvu več moralne pomoči. Zavedati bi se morali, je dejala, da je kultura pomemben dejavnik pri osvoboditvi človeka. V slehernem človeku naj bi se prebujala večja potreba po kulturnem udejstvovanju, zato je pomembno čim širše vključevanje otrok v kulturno dejavnost. Otroci je odprto in čustveno bitje, ki mu je potrebno čimprej predramiti njegovo notranjo potrebo po kulturnem udejstvovanju. Le tak duševno razgiban otrok bo postal bodoči upravitelj in ustvarjalec na vseh področjih v naši samoupravni socialistični družbi.

Tovariš Vidic je v razpravi izrazil željo, da bi se društvo čim bolj povežalo s krajevnimi družbenopolitičnimi organizacijami in zaželelo društvu uspešno delovanje.

Predsednik ZKO Radovljica Niko Rupel je ugodno ocenil delo društva in pohvalil požrtvovalnost članov in drugih krajanov, hkrati pa opozoril na nekatere pomanjkljivosti programa za bodoče delo.

Na občnem zboru so obravnavali tudi program dela, ki je zelo obsežen. Tako obsežen program narekuje, da v dejavnost vključijo čim širši krog krajanov. Organizirati bo treba društvo prijateljev mladine. Želja društva je, da bi ustanovili pevski zbor. Imajo možnosti, da se razširijo kulturno dejavnost, toda manjka jim strokovnih delavcev, na primer pevovodja. R. T.

OB DNEVU INVALIDOV

»Dva in dvajseti april je mednarodni dan invalidov«, je začela pripovedovati tovarišica. Pogovarjali smo se o pomenu praznika. Invalidom ta dan gotovo veliko pomeni. Za marsikoga je to dan, ko se na organiziranih srečanjih in na prireditvah ponovno zave, da ni sam, da jih je veliko, ki jih je doletela podobna nesreča. Prav vsi pa ji morajo kljubovati. In to invalidi znajo! Pri tem jim moramo vsi pomagati.

»Kako?« sem ponovila, ko sem se lotila pisanja naloge s tem naslovom. Tako kot čustviš v srcu, je vedno prav.

Imela sem dedka. Tudi on je bil invalid. Vsakokrat, ko sem ga obiskala, ni mogel skriti, kako me je vesel. Imel me je rad in tudi jaz sem ga imela. Zanj sem bila majhno dekletce, ki mu prinaša veselje in radost. Mnogo sva se pogovarjala. Priluhnila sem njegovim šalam. Morda je vanje skrival vse tiste kaplje grenkega pelina, ki mu ga je prinašalo trdo življenje. Občutil je krizo tridesetih let. Spoznal je, da je vedno dobro obiskani. Sodelavci smo

Zadnje leto vojne je bilo zanj najhuje. Dobil je hude omrzline na nogah. Posledice je kmalu začutil. Leva noga mu je začela črneti in ko ni bilo več pomoči, so mu jo amputirali.

»Kako začeti znova?« je pogosto premišljeval. Bil je zamišljen in redkobeseden. Ko pa sva bila midva skupaj, je bil vder in nasmejan.

Danes, ko dedka nimam več, čutim, da sem mu s svojo otroško razigranostjo prinašala vedrino in smeh.

Na Javorniku je bila ob dnevu invalidov lepa prireditev. V programu so sodelovali tudi šolarji s Koroške Bele, recitatorji so s svojimi pesmimi navdušili polno dvorano. Marsikatero oko se je orosilo, ko je strmel v srečni mladi rod. Tople besede recitatorjev so vzbujale nova upanja. Med takimi ljudmi bomo vsi lahko uresničevali geslo letošnjega praznovanja INVALID-DELA-VEC-SAMOUPRAVLJALEC.

Lilijana Gartner, 8. razred
OŠ 16. december — Mojstrana

KOLENDAR PLANINSKOALPINISTIČNIH OBLETNIC V MESECU MAJU

Mesec maj je mesec šolskih izletov, pa tudi najbolj navdušeni ljubitelji in obiskovalci gora načrtujejo manjše in krajše izlete v planinski svet. Toplo in blagodejno sonce v prisojnih že budi k novi rasti nabreklo popje planinskih rož ključavalc, snežen in beleden. Sonce poljublja še zasnežena in v led vkovana čela skalnih spikov.

V tem lepem času prebujenja, ko se nara-va kiti z razkošnimi in pisanimi preprogami cvetja, na žalost nekulturni, lažni ljubitelji cvetja začno brezsrčno, celo vandal-sko uničevati edinstveno lepoto naših gora, ki jo hodijo občudovat svetovno znani botaniki, ki znajo resnično ceniti vse lepo in redko.

1. maja 1943 je pogorela kočna na Lubniku nad Škofjo Loko.

1. maja 1944 so partizani razobesili sedem metrov dolgo slovensko zastavo z rdečo zvezdo na Babjem zobu nad Bohinjsko Belo.

Od 3. do 5. maja 1952 se je odigrala ena izmed največjih tragedij v naših gorah: v severni steni Spika, Dibonovi smeri, se je smrtno ponesrečilo pet mladih planincev.

4. maja 1927 je na Dovjem umrl »triglavs-ki kralj Matjaž« Jakob Aljaž v 82. letu starosti. Zgradil je Triglavski planinski dom, Kredarico, Staničevo zavetišče pod Triglavom, Aljažev stolp na vrhu Triglava in kar tri Aljaževe domove v dolini Vrat pod severno steno Triglava.

12. maja 1973 so naši vrhunski alpski smučarji prvič smučali z vrha Triglava.

15. in 16. maja 1932 je bila severna stena, slovenska smer, prvič preplezana v zimskih razmerah.

15. maja 1975 v svetovnem letu žena je stopila na »tretji zemeljski pol« — streho sveta« Mount Everest prva ženska, Japonka.

18. maja 1904 je bil predrt bohinjski železniški predor.

21. maja 1948 je startala na vrhu Trigla-va prva triglavska Titova štafeta.

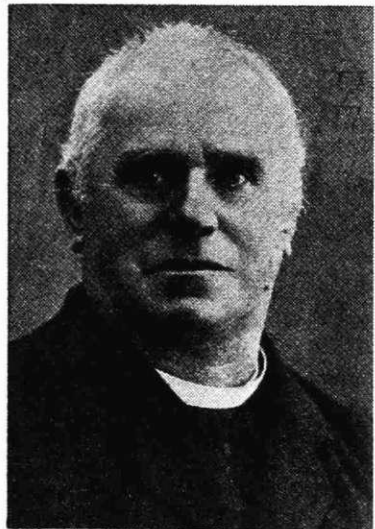
23. maja 1954 je bilo ustanovljeno pla-ninsko društvo v Bohinjski Bistrici.

25. maja 1953 je bil prvič osvojen 8848 m visoki Mount Everest.

26. maja 1929 je bilo ustanovljeno 38. pla-ninsko društvo v Gorjah.

28. maja 1950 se je pripetila velika VTK tragedija v severovzhodni steni Jalovca, v Hornovi smeri.

29. maja 1975 se je na vrh Mount Evere-sta povzpela druga ženska, Kitajka.

Jakob Aljaž

PROSLAVA JUBILEJEV JESENŠKIH PLANINCEV

V sredo, 19. aprila, je bila v dvorani ama-tersekega gledališča Tone Čufar na Jeseni-cah proslava 75-letnice ustanovitve prvega slovenskega planinskega društva za bivši kranjskogorski okraj in 200-letnice prvega vzpona na Triglav.

Proslave se je udeležilo veliko število nekdanjih in sedanjih planincev in planin-skih delavcev ter ljubiteljev narave, tako da je bila dvorana zasedena do zadnjega kotička. Slavnost je otvoril pihalni orke-ster Jeseniških železarjev s SLAVNOST-NO KORAČNICO pod vodstvom dirigenta Ivana Knificia, slavnostni govor je imel Stanko Ravnik, republiška in zvezna pri-znanja in odličja, ki so jih dobili številni zaslužni planinci, je nagradjenec izročil predsednik PD Jesenice Janez Košnik.

V nadaljevanju slavnostnega večera so v kulturnem programu poleg pihalnega orkestra Jeseniških železarjev še sodelo-vali recitatorji osnovnih šol Prežihov Voranc in Tone Čufar pod vodstvom men-torice Marine Rovnove, moški pevski zbor DPD Svoboda Slavko Černe Kranjska gora pod vodstvom zborovodje profesorja Daneta Škerla, harmonikarski orkester glasbene šole Jesenice pod vodstvom Rada Kleča in folklorna skupina KUD Jaka Rabič Dovje — Mojstrana.

Organizator proslave PD Jesenice je v sodelovanju s kulturnimi društvi in orga-nizacijami poskrbel za zelo pester kulturni program. Prvi je prisotne navdušil Mario Pakj z recitacijo o zlatorogu, oblečen v pa-stirsko obleko. Pravilno o zlatorogu so izvedli pionirji — recitatorji. Škoda, da tudi oni niso bili oblečeni v pastirje, pla-nince, lovce in podobno. Recital so izvedli dobro. Kranjskogorski moški pevski zbor je zapel tri pesmi: Na planine, Tam kjer pisana so polja in Triglav moj dom. Njihovo petje ni moglo navdušiti poznaval-ce in ljubitelje zborovskega petja. Opazna je bila slaba intonativna podlaga zbora in glasovna neizenačenost. Za hitrejša tempa nimajo dovolj vokalne tehnike, tako da je zlitost slaba in površna, dikcija pa pomanjkljiva. Nekateri člani zbora nepo-trebno forsirajo svoje močne glasove in

tako škodujejo glasovni in ritmični izena-čenosti zbora. Ker zbor in zborovodja izkazujejo veliko prizadevnost in željo po dobrem petju, bi bilo potrebno odstraniti navedene pomanjkljivosti, ki jih navajam dobronamerno.

Harmonikarski orkester glasbene šole Jesenice se nam je predstavil z odlomkom iz koncerta za harmonikarski orkester in solo harmoniko Kurta Malla in skladbo Pahorja Brigade s hribov. Pod vodstvom izkušenega glasbenika, pedagoga in diri-genta Rada Kleča so zaigrali skladbe tako dobro, da je vsak komentar nepotreben. Nadvse je navdušila solistka na harmoniki Mojca Legat, ki skupaj z ostalimi člani orkestra predstavlja prijetno osvežitev v kulturnem življenju Jesenic.

Folklorna skupina KUD Jaka Rabič Dovje — Mojstrana je v sestavi petih parov zaplesala splet gorenskih plesov s petjem. Če je značilnost te folklorne skupine ohraniti bogato folklorno preteklost, potem so z izvedbo spletov gorenskih plesov to delno že izpolnili. Plesne sta pripravila in koreografsko izoblikovala Rudolfino Ko-smač in Viktor Janša, člana skupine, ki sta žal že pokojna. Zelo uspešno »po doma-če« je ples spremljal na dobri stari diatonični (knofovski) harmoniki Peter Peter-nel.

Za zaključek je pihalni orkester zaigral koračnico Zlatorog. Potek slavnostnega dela proslave in spored je s prigradnim tek-stom povezoval Janez Kavčič.

Proslava jubilejev jeseniških planincev je tako pomenila tudi prijeten kulturni dogodek. Franjo Ropret

DOPISUJTE V ŽELEZARJA

NASTOP MLADIH TELOVADK V TRBOVLJAH

V soboto, 22. aprila, so mlajše telovadke TVD Partizana Jesenice nastopile v telo-vadnici osnovne šole v Trbovljah. S sovrst-nicami iz sedmih občinskih gimnastičnih zvez in društev Partizana iz vse Slovenije so se pomerile v športni gimnastiki. Tek-movale so za memorial Ivana TRUGARJA, nekdanjega trboveljskega reprezentanta v orodni telovadbi.

PROSLAVA PLANINSKEGA DRUŠTVA JESENICE

Planinsko društvo Jesenice je 19. aprila pripravilo proslavo ob 75-letnici ustanovitve prvega slo-venkega planinskega društva za bivši kranjskogorski sodni okraj in 200-letnici prvega pristopa na Tri-glav.

Na proslavi so sodelovali pihalni orkester Jeseniških železarjev, moški pevski zbor iz Kranjske gore, harmonikaši glasbene šole Jese-nice, folklorna skupina iz Mojstrane in recitatorji — pionirji osnovnih šol Prežihov Voranc in Tone Čufar. Na proslavi so podelili priznanja oziroma plakete starejšim najza-slужnejšim planincem, planinskim društvom in Planinski zvezi Slove-nije. Priznanja so podelili tudi slo-venkim planinskim društvom v Celovcu, Celadnu, Gorici in Trstu. Predstavniki teh društev so prinesli simbolična darila in pozdrave čla-nov svojih društev.

Ker je bila ta proslava zelo slo-venna, so se je Jesenčani v velikem številu udeležili.

Klemen Gričar, 4. c
OŠ Prežihov Voranc Jesenice

Ekipo Partizana Jesenice so sestavljale: Metka Močnik, Mateja Kelih, Brigita Fer-bežar, Katarina Bregant, Vesna Georgijev in Mateja Klinar. Prikazale so precejšnjo mero znanja telovadnih prvin in kljub ne-izkušenosti dostojno zastopale barve Par-tizana Jesenice.

Po ostrih bojih je v moški konkurenci prvo mesto osvojila prva vrsta gimnastične zveze Maribor, ki je zbrala 203,35 točke, pred ekipo TVD Partizan Trbovlje (197,85) in drugo vrsto gimnastične zveze Maribor 160,70 točke.

Med posamezniki je pri pionirjih slavil član prve mariborske vrste Igor Šumandl s 53,25 točke, pred Bojanom Ivkovičem 52,20 in domačinom Bojanom Pilihom, ki je zbral 51,70 točke.

Pri pionirkah so v ekipni konkurenci zmagale tekmovalke prve vrste gimnastične zveze Ljubljana s 145,50 točke, pred drugo vrsto Ljubljane (144,90 točke) in tekmovalkami druge vrste gimnastične zveze Maribor (142,90). Četrte so bile naše predstavnice z zaostankom 6,80 točke, zbrale so 136,10 točke.

Med posameznicami je zmagala tekmo-valka prve vrste gimnastične zveze Ljubljana Anka Markun z 38,00 točkami, pred Natašo Ivanušo 36,90 točke in predstavnico druge vrste gimnastične zveze Ljubljana Mojco Murn, ki je dosegla 36,40 točke. Med našimi dekletki se je najbolj izkazala Močnikova z uvrstitvijo na 9. do 10. mesto z rezultatom 35,25 točke. Ostale Jese-nčanke so zbrale: Mateja Kelih in Brigita Ferbežar 34,30 točke, Vesna Georgijev 30,50, Katarina Bregant 30,20 in Mateja Klinar 27,90 točke. Skupno je nastopilo 41 pionirk.

Tekmovalke jeseniškega Partizana so na posameznih orodjih dosegle naslednje naj-boljše rezultate: na dvovisini bradlj (9,20) in gredi (9,00) Metka Močnik, v pre-skoku čez konja (9,20) Mateja Kelih in v parterni vaji (8,70) Vesna Georgijev. Pose-bej je treba omeniti Matejo Klinar (tekmo-vala je kot posameznica), ki je prvič telo-vadila v tekmovalni areni. B. A.

VIATOR, TOZD POTNIŠKI PROMET IN DELAVNICE JESENICE

objavlja naslednja prosta delovna opravila in naloge:

1. PROMETNIKA POTNIŠKEGA PROMETA

POGOJI: srednja šola prometne ali splošne smeri, 2 leti delovnih izkušenj na enakih ali podobnih delih

2. VEČ VOZNIKOV ZA MESTNI PROMET

POGOJI: kvalifikacija poklicnega voznika, »D« kategorija, 2 leti izkušenj na delu poklicnega voznika

Kandidatom s »C« kategorijo omogočimo pridobitev kategorije »D«.

3. VOZNIKA ZA LINIJO LIPNICA – KROPA – JESENICE

POGOJI: kvalifikacija poklicnega voznika, »D« kategorije, 2 leti izkušenj na delu poklicnega voznika.

4. VEČ AVTOMEHNIKOV

POGOJI: kvalifikacija avtomehanske stroke, 2 leti delovnih izkušenj

5. KOVINOSTRUGARJA

POGOJI: VK ali KV strugar, dve leti delovnih izkušenj pri samostojnem delu strugarja.

6. VRATARJA

POGOJI: končana osemletka, znanje slovenskega jezika, nekaznovanost. Delo je primerno tudi za mlajšega upokojenca.

Izbrani kandidati bodo sklenili delovno razmerje s polnim delovnim časom za nedoločen čas, za vsa opravila pa je določen tudi posebni pogoj poskusnega dela v trajanju 3 mesecev.

Prijave z opisom dosedanjih zaposlitev pošljite v 15 dneh po objavi na naslov: Viator, TOZD potniški promet in delavnice Jesenice, Titova 67.

VIATOR, TOZD POTNIŠKI PROMET IN DELAVNICE JESENICE

objavlja naslednja prosta učna mesta za šolsko leto 1978/79:

- 2 UČENCA ZA POKLIC AVTOELEKTRIK,
- 2 UČENCA ZA POKLIC AVTOKLEPAR,
- 2 UČENCA ZA POKLIC AVTOLIČAR.

Kandidati naj pošljejo prijave najkasneje do 15. 5. 1978 na naslov: Viator, TOZD potniški promet in delavnice Jesenice, Titova 67. V prijavi navedite učni uspeh ob polletju in priložite mnenje šole.

VIATOR, TOZD POTNIŠKI PROMET IN DELAVNICE JESENICE

objavlja prosta delovna opravila in naloge

KNJIGOVODJA

Kandidati, ki izpolnjujejo naslednje pogoje:

- imajo dokončano srednjo šolo ekonomske smeri in dve leti delovnih izkušenj na enakih ali podobnih opravilih,
- obvladajo knjiženje na stroju ASCOTA,

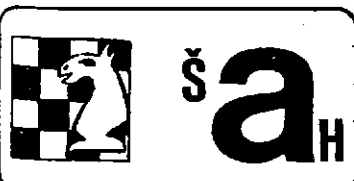
naj pošljejo prijave v roku 15 dni po objavi na naslov: Viator, TOZD potniški promet in delavnice Jesenice, Titova 67. V prijavi navedite tudi dosedanje zaposlitve.

Izbrani kandidat bo sklenil delovno razmerje s polnim delovnim časom za nedoločen čas, določen pa je tudi posebni pogoj poskusnega dela v trajanju 3 mesecev.

NOVOUREJENO TENIŠKO IGRIŠČE VABI

Sportno društvo Jesenice in delovna skupnost obveščata ljubitelje tenisa, da bo od nedelje, 30. aprila, naprej odprto vsak dan novourejeno teniško igrišče v športnem parku v Podmežaklju.

- Delovni čas:
 - ob delavnikih od 10. do 12. ure in od 15. do 19. ure (6 ur na dan);
 - ob sobotah od 9. do 12. ure in od 14. do 19. ure (8 ur na dan);
 - ob nedeljah od 9. do 12. ure in od 14. do 18. ure (7 ur na dan).
- Cena za enournno uporabo enega igrišča je 45,00 din, oziroma za igro dvojic 22,50 din na igralca in za igro parov 11,25 din na igralca.
- Pri nakupu permanentne karte za leto 1978, katere cena znaša 600,00 dinarjev, ima vsak koristnik pri vsakokratni enournni uporabi enega igrišča 33,4 % popusta, torej namesto 45,00 din na uro plača le 30,00 din na uro, oziroma namesto 22,50 din na igralca v igri dvojic le 15,00 din na igralca, namesto 11,25 din na igralca v igri parov 7,50 din na igralca.
- Garderoba s kopalnico je zagotovljena.
- Program za praznične dni:
 - V dneh 30. aprila, 1. in 2. maja bo tenis igrišče odprto:
 - nedelja, 30. aprila, od 10. do 12. ure in od 15. do 18. ure;
 - ponedeljek, 1. maja, od 10. do 13. ure;
 - torek, 2. maja, od 9. do 12. ure in od 15. do 18. ure.

OBČINSKO PRVENSTVO ZA PIONIRJE IN PIONIRKE

Končalo se je občinsko prvenstvo za pionirje in pionirke posameznice. Pri pionirjih je nastopilo kar 32 igralcev, ki so igrali devet kol po švicarskem sistemu (jugoslovanska krožna varianta). Presenetljivo je zmagal mlajši pionir Branko Ivelja, ki je izgubil le eno partijo, pokazal pa je tudi zelo dobro igro, tako da bo s pridnim delom lahko še zelo napredoval. Drugo mesto je zasedel Janko Kokošar, ki je veljal za prvega favorita turnirja, osvojil pa je 7,5 točke, tretji je bil Vinko Toman, sledijo pa: Tavčar, Pajk, Horvat, Crnkič itd.

Ivelja, Toman in Tavčar so na tem turnirju osvojili tretjo kategorijo, Ivelja pa si je pridobil pravico nastopa na pionirskem korenjemskem prvenstvu, ki bo v Radovljici. Pri pionirkah je nastopilo 11 tekmovalk, ki so igrale po Bergerjevem sistemu vsaka z vsako. Po izredno zanimivih in izenačenih borbah je zmagala Anka Danilovič, ki je zbrala 8 točk in s tem dobila pravico nastopa na gorenjskem prvenstvu. Drugo do četrto mesto so si razdelile: Bojana Jonke, Irena Lebar in Stanka Pušar. Sledijo pa: Darja Klinar, Doris Jeklič in Pika Mlačnik. Vse te igralke so osvojile tretjo žensko kategorijo.

DEŽURNE TRGOVINE

V soboto, 29. aprila, bo na Jesenicah od 15. do 19. ure odprta

**SAMOPOSTREŽNA
TRGOVINA ROŽCA
NA PLAVŽU.**

V soboto, 6. maja, bo na Jesenicah od 15. do 19. ure odprta

**DELIKATESA – KAŠTA
4 NA PLAVŽU.**

ZAHVALA

Ob prerani in tragični izgubi naše drage mame

JUSTINE PIVK

se iskreno zahvaljujemo vsem znanecem, sosedom in vsem, ki so počastili njen spomin, nam izrekli sožalje, darovali vence in cvetje in jo v tako velikem številu spremili na njeni zadnji poti. Hvala tudi pevcem društva upokojencev Javornik – Koroška Bela za poslovilne žalostinke.

Pivkovi in Gajskovi

ZAHVALA

Ob nenadni izgubi moža, očeta in brata

IVANA ŽUSTA

se iskreno zahvaljujemo vsem sodelavcem obrata plavž, prijateljem, znanecem in vsem, ki ste sočustvovali z nami in ga pospremili na njegovi zadnji poti. Iskrena hvala vsem sosedom za izkazano pomoč v teh težkih dneh, vsem darovalcem vencev in cvetja ter predstavniku krajevnega odbora ZB NOV Lesce za izrečene poslovilne besede ob odprtem grobu.

Njegovi žalujoči

ZAHVALA

Ob nenadni smrti moje mame

JELISAVETE PAVLIČEK

se iskreno zahvaljujem vsem sodelavcem raziskovalnega oddelka in izvršnemu odboru sindikata DS za ekonomiko, tehnično kontrolo in raziskave ter novogradnje za izraženo sožalje ter za denarno pomoč.

Aleksander Pavliček

ZAHVALA

Ob tragični izgubi našega ljubljene

JANKA ČELESNIKA

se iskreno zahvaljujemo vsem, ki so nam v teh težkih trenutkih stali ob strani, kakor tudi vsem govornikom za poslovilne besede in pevcem za žalostinke.

Posebna zahvala družini Bobič za vso pomoč, vsem darovalcem cvetja in vsem, ki so sočustvovali z nami, nam izrekli sožalje in ga v tako velikem številu spremili na njegovi zadnji poti.

Družine Čelesnik, Uršič, Hutar, Houson

ZAHVALA

Zahvaljujemo se tov. Branku Blenkušu, ki je vsem pevcem podaril sliko našega pevskega zbora z željo, da bi še naprej tako lepo peli.

Moški zbor DPD Svoboda
Slavko Černe Kranjska gora

ZAHVALA

Izvršnemu odboru osnovne organizacije sindikata TOZD Strojne delavnice se najlepše zahvaljujem za prejeto denarno podporo v času bolezni.

Justina Čelik

ZAHVALA

Osnovni organizaciji sindikata TOZD Jeklovlek se najlepše zahvaljujem za denarno pomoč v času moje bolezni.

Pavel Potočnik

HITROPOTEZNI TURNIR ZA APRIL

Na hitropoteznem turnirju za mesec april je nastopilo 18 igralcev. Prvo mesto je prepričljivo osvojil mojstrski kandidat Železnik, ki je zbral kar dve točki več kot drugouvrščeni Krajnc. Tretji je bil Krničar, sledijo pa: Jan, Poljanšek, Zajc, Lužnik, Kosmač, Soklič itd.

DESETI TRIGLAVSKI TURNI SMUK

Gornjesavska planinska društva Javornik – Koroška Bela, Jesenice, Martuljek in Mojstrana organizirajo v soboto, 6. maja, že deseti tradicionalni triglavski turni smuk. Jubilejni smuk spada tudi v praznovanje 200-letnice prvega pristopa na Triglav in jubileja planincev naše občine.

Proga turnega smuka poteka z grebena Rži nad Staničevim domom, v kontu pod Rjavino, prek Apnenice do ovčarske kočice pod Oklom na Polje in prek zasneženih melišč pod Drazkovimi vrhovi v dolino Krme. Proga je dolga okoli sedem km in poteka po edinstvenem visokogorskem svetu. Proga bo obeležena z zastavicami in ima značaj turnega smuka – ne tekmovalnega, zato čas vožnje ni važen. Triglavski smuk je postal tako popularen, da se ga udeležuje vsako leto več smučarjev-gornikov, tako da so prenočitvene kapacitete v Staničevem domu in na Kredarici že mnogo prepolne.

Udeleženci smuka se pripeljejo do Kovinarske kočice na Zasipski planini po pluzni cesti iz Mojstrane ali Bleda v soboto, 6. maja, zjutraj. Kovinarska kočica bo odprta in zasilno oskrbovana. Od tod do Staničevega doma (2332 m) je šest do sedem ur hoje. V domu, ki ga oskrbuje delovno planinsko društvo Javornik – Koroška Bela in bo v obeh dneh zasilno oskrbovan, bo možno dobiti tople pijače in prenočitve. Tudi v domu na Kredarici bodo na razpolago skupna ležišča. Udeleženci smuka naj vzamejo poleg smuču tudi primerno zimsko obleko, rezervno perilo, kalorično hrano in brezalkoholne pijače.

Udeleženci smuka bodo prejeli za enkratno udeležbo posebno bronasto značko, za trikratno srebrno in za petkratno zlato značko. Letos bodo prišli na smuk nekateri jubilarci že deseti. Prejeli bodo lepe ročno izdelane diplome in posebne zlate značke, ki so jih prav gotovo zaslužili.

Dežurni ob progi triglavskega turnega smuka bodo gorski reševalci iz Mojstrane. Snega je še dovolj, tako da ne bo problem prisluščati prav v dolino Krme. Če bodo slabi snežni in vremenski pogoji, bo smuk pravčasno odpovedan (Delo, radio Triglav Jesenice).

Janez Krusič

Kaj bomo gledali v kinu

Kino RADIO

29. in 30. aprila franc. barvni film – drama POCESTNICA, režija Walerin Borowczyk, v gl. vlogi Sylvia Kristel, ob 17. in 19. uri

1. in 2. maja amer. barvna komedija TIŠINA, SMEJEMO SE, režija Mel Brooks, v gl. vlogi Marty Feldman, ob 17. in 19. uri

3. maja franc. barvni kriminalni film JUDO IN KARATE PROTI TOLPI, režija Kristian Jack, v gl. vlogi John Filip, ob 17. in 19. uri

4. maja ni predstav.

5. maja italij. CS barvni kriminalni film NASILJE V NAPOLIJU, režija Umberto Lenzi, v gl. vlogi Mavricio Merli, ob 17. in 19. uri

6. in 7. maja mlad. amer. barvni kriminalni film ŠTIRINOŽNI DETEKTIV BENJI, režija Joe Camp, v gl. vlogi Peter Breck, ob 17. in 19. uri

8. in 9. maja amer. barvni film – komedija VELIKI SKAVT, režija Don Taylor, v gl. vlogi Lee Marvin, ob 17. in 19. uri

10. maja amer. barvna lj. drama DEKLICA, KI SEM JO LJUBIL, režija Sydney Pollack, v gl. vlogi Barbara Streisand, ob 17. in 19. uri

11. maja ni predstav.

12. maja jap. barvni kriminalni film GOLGO 13, režija Junija Sato, v gl. vlogi Ken Takakura, ob 17. in 19. uri

13. in 14. maja amer. barvni kriminalni film ZA PRGIŠČE DIAMANTOV, režija Val Gvest, v gl. vlogi Teli Savalas, ob 17. in 19. uri

Kino PLAVŽ

29. in 30. aprila amer. barvna komedija TIŠINA, SMEJEMO SE, ob 18. in 20. uri

1. in 2. maja franc. barvni film – drama POCESTNICA, ob 18. in 20. uri

3. maja ni predstav.

4. maja jug. barvni pustolovski film POKONCI, DELFINA, ob 18. in 20. uri

5. maja franc. barvni kriminalni film JUDO IN KARATE PROTI TOLPI, ob 18. in 20. uri

6. in 7. maja amer. barvni film – komedija VELIKI SKAVT, ob 18. in 20. uri

8. in 9. maja amer. barvni ml. krim. film ŠTIRINOŽNI DETEKTIV BENJI, ob 18. in 20. uri

10. maja ni predstav.

11. maja italij. barvni CS kriminalni film NASILJE V NAPOLIJU, ob 18. in 20. uri

12. maja amer. barvni film – ljub. drama DEKLICA, KI SEM JO LJUBIL, ob 18. in 20. uri

ZAHVALA

Predsedniku koordinacijskega odbora Društva upokojencev Jesenice, Janku Verdniku, se Društvo upokojencev Rateče prisrčno zahvaljuje, da se je odzval našemu vabilu in se udeležil naše redne letne konference ter nam ob tej priliki marsikaj pojasnil in zanimivega povedal.

Društvo upokojencev
Rateče

BIRO ZA URBANIZEM IN STANOVANJSKO POSLOVANJE JESENICE, Cesta M. Tita 18

OBJAVLJA

prosta dela in naloge:

1. Gradbeni nadzornik I – visoke gradnje 1 oseba,
2. Referent stanovanjskega sklada 1 oseba,
3. Stavbni mizar – tesar 1 oseba.

Poleg splošnih pogojev morajo kandidati izpolnjevati še naslednje pogoje:

- Pod 1.: – da imajo visoko strokovno izobrazbo gradbene smeri,
- opravljen strokovni izpit,
- najmanj tri leta delovnih izkušenj v stroki.

Za dela je predvideno poskusno delo v trajanju dveh mesecev.

Pod 2.: – da imajo srednjo strokovno izobrazbo ekonomske smeri,

- najmanj eno leto delovnih izkušenj,
- znanje strojepisja.

Pod 3.: – da imajo dokončano poklicno šolo za mizarja ali tesarja,

- pet let delovnih izkušenj v mizarški ali tesarski stroki,
- prednost imajo kandidati z opravljenim strokovnim izpitom iz varstva pri delu za tesarska dela.

Kandidati naj svoje pismene prijave z vsemi potrebnimi dokazili o strokovnosti in praksi pošljejo na naslov v roku 15 dni od izida te objave.

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNI ZAVOD JESENICE

razpisuje za TOZD osnovna šola 16. december Mojstrana proste naloge in opravila za določen čas (zaradi odhoda delavke na porodniški dopust)

TAJNIK – BLAGAJNIK

Pogoj: končana srednja ekonomska šola in praksa na takšnem ali podobnem delovnem mestu.

Nastop dela takoj.

Prijavo in potrebna dokazila pošljite na osnovno šolo 16. december Mojstrana.

TRETJA SAMOSTOJNA RAZSTAVA BONIJA ČEHA

Vendar splošni vtis Čehovih stvaritev ni mračen. Z zanj značilnim kombiniranjem oblik in nežnih, često lazurnih, komplementarnih barv, ustvarja v slikah dinamično napetost, ki povzroča uravnoteženost temnih in svetlih strani našega bivanja.

Grafike odlikuje izredna svežina in tonska raznolikost. Zven barv postaja vedno močnejši in ostrejši, vendar so posamezne barve še vedno mešane. Posebno temne mešane barve z žametastim leskom, položene ob močno rdečo ali modro barvo, so značilne za slikarja.

Mala plastika pomeni prenos likovne problematike, ki jo slikar rešuje v grafikah, tudi na področje tretje dimenzije. V njej je nenehno prisotno avtorjevo ustvarjalno hotenje, njegova neustavljiva želja po oblikovanju, njegova vedno živa ustvarjalna igra.

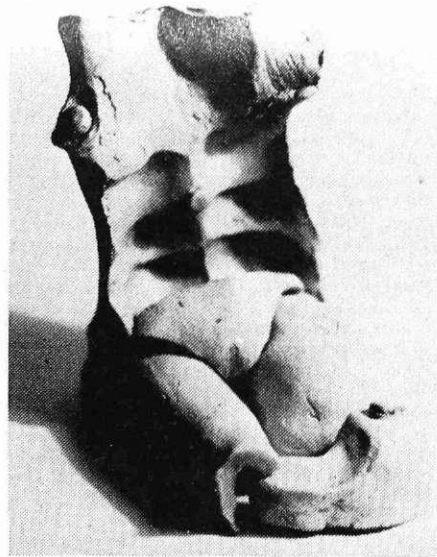
Nobeno njegovih del nima imena, ki bi ga pojasnjevalo. Morda je temu vzrok avtorjevo spoznanje, da je umetnikovo delo rezultat ustvarjalnega napora, ki nosi v sebi polno neznanih zakonitosti, ki jih tudi avtor sam pogosto ne pozna dovolj.

BONI ČEH, rojen leta 1945 na Jesenicah. Po končani gimnaziji je študiral na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani, pri profesorjih: Slavku Pengovu, Francetu Miheliču, Mariju Preglju, Nikolaju Omerisu in Maksu Sedeju. Diplomiral je leta 1970, zaposlen pa je kot likovni pedagog na osnovni šoli Koroška Bela.

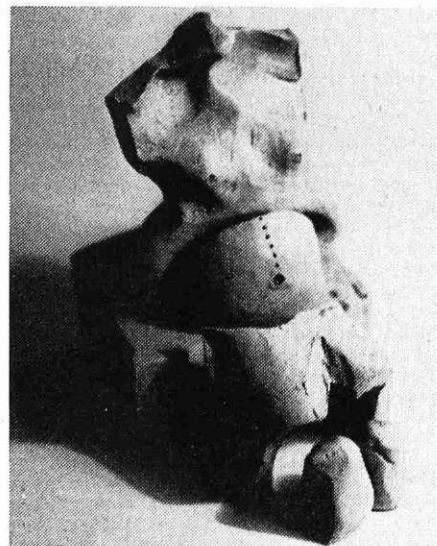
Doslej je samostojno razstavljal na Bledu, v Ljubljani, Radovljici, v Kranju, ob koncu maja pa bo imel prvo samostojno razstavo tudi na Jesenicah.

Sodeloval je na razstavah: Beograd, Bled, Bugojno, Kranj, Ljubljana, Maribor, Murska Sobota, Piran, Radovljica, Reka, San Benedetto, Tuzla, Zagreb in na številnih likovnih razstavah skupaj s člani jese-niškega DOLIKA.

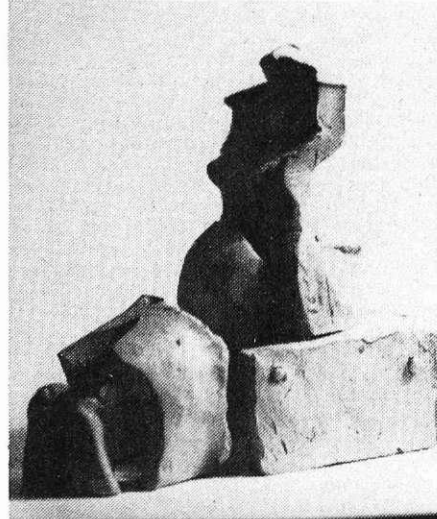
Nagrade: tretja nagrada EX TEMPORE Piran 1976 in posebna nagrada na razstavi COOPERATIVA PRODUZIONE E LAVORO San Benedetto 1976.

Boni Čeh – mala plastika

Boni Čeh – mala plastika

Boni Čeh – mala plastika

LISTI izhajajo kot priloga tednika ŽELEZAR – glasila delovnega kolektiva SOZD SZ ŽELEZARNA JESENICE. Ureja kulturno umetniški klub pri DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice, glavni in odgovorni urednik Joža Varl.

KDO IZ MENE POJE:
LJUDJE, LJUDJE, LJUDJE...

LISTI

Uredil kulturno-umetniški klub TONE ČUFAR

Štev.: 37/VIII

Jesenice, 27. aprila 1978

Franci Črv: Prebod plavža

MITJA KOŠIR

PRED 160. LETI, 5. MAJA 1818, SE
JE RODIL KARL MARX

Človek je v aktivnem odnosu do narave. Kot **biološko bitje** iz narave izhaja in je njen del. Neposredno je odvisen od nje, kajti naravno okolje mu pomeni osnovni življenjski vir. Brez narave torej ni človekove eksistence. Toda človek je tudi **družbeno bitje**, ki je preko svojega generičnega akta – človeška dela, v neposrednem dialogu z naravo. Človek s svojim ustvarjalnim delom spreminja naravo in s tem tudi samega sebe. **Delo** je torej proces med človekom in naravo, proces s katerim človek s svojo dejavnostjo posreduje, uravnava in kontrolira menjavo snovi med seboj in naravo, kot bi rekel Marx. Nasproti naravni snovi nastopa kot naravna sila.

Človekova tesna povezanost z naravo mu že od najzgodnejših začetkov osmišljenja, pa vse do današnjih dni, ukazuje povsem določeno spoznavanje in razumevanje narave same in sebe v njej, seveda glede na zakonitosti zgodovinskega razvo-

ja. Skozi tisočletja je človekov družbeni razvoj pridobival na vsebinskosti, tako, da je človek iz zgolj naravnega bitja **po sebi**, postajal družbeno bitje **za sebe**. To razvojno potovanje iz teme golega eksistiranja v luč osmišljenega življenja je vzpodbudilo Pascala, da je dejal: »Za človeka ni sramotno, če mu rečemo, da je žival; žaljivo pa je, če ne povemo, da je tudi nekaj več«. Podzavestni, biološki akt čutenja narave je postajal vedno bolj zavesten, družbeni akt razumevanje narave, človek pa edino živo bitje, ki je sposobno miselno obvladovati sebe samega ter prostor in čas, v katerem živi. Sposobno pa je tudi razumevanje zgodovine v svojih preteklih in bodočih razsežnostih.

Vsa ta spoznanja se izražajo tudi konkretno, skozi človekovo življenje, polno nepredvidljivih, vendar premagljivih za-

prek. Premagljivih zahvaljujoč njegovi sposobnosti misliti zgodovinsko, kozmično. To premagovanje je kot iskanje na svetovnem planu, iskanje iz sebe samega v svet. Njegov nemirni duh ne dovoli intelektualnega mrtvila, kot da ukazuje – išči, človek! Prometejevska volja in moč ga vodita skozi zgodovinske Scile in Karibde, zato je večni popotnik, kot Faust, ki stoji nemiren ob svoji delovni mizi in predstavlja najbolj dodelan subjekt človeške želje in nagnjenosti k tistemu – **nekaj**, ki na tak, ali drugačen način razsvetljuje sanje o stvareh, življenju in svetu.

Bistvena značilnost materialističnega stališča je, da je materija primarna, a duh sekundaren!

(Nadaljevanje na 2. strani)

Boni Čeh – mala plastika

Če pomeni Kantu umetnost **igro oblik**, ali kot sam pravi, da oblika naredi umetnost za umetnost, je za Hegla umetnost mnogo več. Pomeni mu prisotnost **absolutnega v čutnem** — na nek način mu je umetnost razodetje absolutnega poleg religije in filozofije. Ker pa le filozofija lahko posreduje resnico absolutnega v njegovem lastnem elementu — v pojmu, sta lahko religija in umetnost le predstopnji pravega absolutnega. Heglu je, na primer antična grška religija pomenila umetniško religijo, vendar ne zaradi svoje tematike, temveč zato, ker bi brez grških umetnikov ne bilo grških bogov. Umetnost je dala Grkom njihove bogove. Ta grška umetnost je **prava umetnost**, pravi Hegel, vse ostale umetnosti v zgodovini so le njeni derivati in rudimenti. Vendar vsa kasnejša umetnost ni bila nadomestek zaradi nekakega padca iz svetih višin Olimpa v meglena brezna, temveč zaradi dejstva, da se je zavest o bogovih dvignila više, kot pa lahko seže umetnost, pravi Hegel. Zanj pomeni umetnost predstopnjo absolutne religije — **krščanstva**. Zato Hegel smatra umetnost kot nekaj minulega, ker v življenje nič več ne vnaša novo, bistveno, da bi s tem opravičila svoj najvišji naziv.

Tudi Marx je posegel v antično grško zgodovino, ko je v **Uvodu v Očrte** opredeljeval povezavo med resnico in svetom in ugotovil njuno **mitološko** determiniranost. Pri starih Grkih so bile naravne in družbene oblike pred pravo umetniško obdelavo že predelane v ljudski fantaziji na nezavedno umetniški način. Zato Marxovo stališče, da grška umetnost predpostavlja grško mitologijo. Gradivo te umetnosti je prav mitologija. Poskusi razumevanja umetniškega procesa pa nam bodo bližji, če ne bomo zanemarili nekega drugega Marxovega stališča, ki je pomensko vzporeden Heglovemu konceptu usode umetnosti. »Pri umetnosti je znano, da določena obdobja njenega razcveta nikakor niso v sorazmerju s splošnim družbenim razvojem, torej tudi ne z materialnim temeljem, ki je prav tako skelet njene organizacije... Za nekatere oblike umetnosti, npr. za ep, je celo priznano, da ne morejo biti nikoli producirane v svoji svetovni epohalni klasični podobi, brž ko nastopi umetnostna produkcija kot taka; torej so v okviru umetnostnega področja samega možne določene pomembne upodobitve le na neki nerazviti stopnji v razvoju umetnosti.«

Sodobno, racionalno in tehnološko obvladovanje naravnih sil in moderna tehnika nikakor nista združljivi z umetnostjo, ki zahteva »mitološko« bazo, niti s katero koli umetnostjo, ki svet oblikuje in obvladuje v domišljiji in z domišljijo. Marx pravzaprav misli, da takrat, ko svet dokončno postane v popolnosti znanstveno-tehnični svet, lahko o umetnosti govorimo s Heglom, ki pravi, da je umetnost v svoji najvišji determiniranosti za nas preteklost. Ob taki radikalizaciji problema se nam vsiljuje vprašanje, če vesplošni razvoj družbe pomeni proces, v katerem umetnost odмира, ali so moderna tehnika, znanost in meščanska družba nasprotna sovražna umetnosti, medtem ko pomeni novi svet človeških odnosov (komunizem) nek kvalitativno drugačen odnos do umetnosti. Seveda je Marx kritično obravnaval vse tisto, kar je zraslo iz ekonomskih odnosov kapitalistične proizvodnje kot sovražnost nasproti vsaki umetnosti. Vprašanje je globalnejše, kot pa so to enostavne spremembe ekonomskih odnosov. Tukaj ne gre le za odnose v proizvodnji, temveč gre za proizvodne sile same kot take, kajti one niso nekaj nevtralnega, temveč tudi med njimi obstoje **kvalitativne** razlike v različnih družbeno ekonomskih obdobjih.

Razvoj sodobnih kapitalističnih in seveda tudi socialističnih proizvodnih sil, sodobna znanost in tehnika, vse to je še

vedno v nasprotju s svetom umetnosti, torej s tistim svetom, ki je obvladovan in oblikovan v domišljiji in z domišljijo. Zato se ni čuditi Marxovi zahtevi, da mora proizvodnja bodočnosti dobiti umetniški značaj, da bi se s tem kvalitativno razlikovala od proizvodnje preteklosti. Da bi ne ostal nedorečen, moram nujno pripomniti, da za Marxa proizvodnja bodočnosti z umetniškim značajem ne bo temeljila na mitološki osnovi, kajti njej se je čas iztekel. Temelj te nove proizvodnje in s tem tudi umetnosti, bo predstavljal kvalitativno drugačen odnos do narave in družbenih oblik, odnos naravnega, prazadetkom zgodovinskega življenja bližjega razumevanja vsega, kot pa je bilo to novoveška tradicionalna znanost in tehnika.

Kako sedaj razložiti dejstvo, da umetnost kljub vsemu ni podvržena času. Njena vrednost je ista danes, jutri, vedno brez ozirov na čas, kraj in pogoje, v katerih je nastajala in oblikovala svoja dela. To dejstvo vsekakor pomeni, da umetnost govori jezik, ki je v svojem bistvu **nadzgodovinski**, ki ni zgolj jezik našega časa, kajti ko bi to bil, bi ne vztrajal v času in proti njemu. Če bi bila umetnost, oziroma umetniško delo le čisti **odraz** ali **izraz** družbenih razmer, potem bi zaradi prehodnosti in minljivosti teh razmer tudi umetniško delo samo padlo v pozabo. Vendar umetnost živi in preživi vse te družbene razmere, kar nam dokazuje, da ni le odraz ali izraz, temveč vsebuje v sebi več, kot sama družbena stvarnost. Umetnost nam ohranja trenutke življenja preteklih dob, zaustavlja čas in mu ne dovoli, da bi uničil tisto **človeško** v zgodovini.

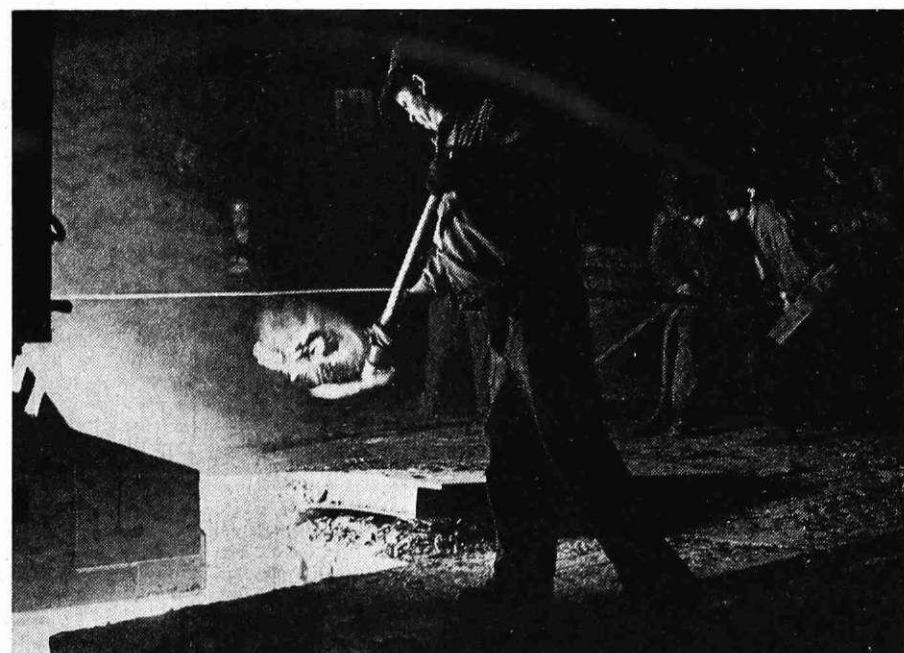
Rekli smo, da umetnost ni vezana na dani družbeno zgodovinski prostor in čas. Tako tudi zveza med umetnostjo in mitologijo ne more eksistirati v družbah na razvitejši stopnji racionalnosti, kot pa je bila značilna za antično grško skupnost. Ko čas očisti umetniška dela vsega, kar je značilno in ga veže na določeni družbeno zgodovinski prostor, čas in pogoje, se nam tista dela odkrijejo čista kot biseri, večna in zgovorna. Ni nam nujno vedeti veliko o Vergilu, Homerju, ali o času in okoliščinah, v katerih je nastala Eneida, Iliada, da lahko razumemo delo, ker je samo **zadostna resnica** o sebi. Zato se Marx sprašuje: »Ali je Ahil sploh mogoč s smodnikom in svincom? Ali Iliada s tiskarskimi stroji in tiskarnami? Ali ni nujno, da

petje in pripovedke utihnejo ob tiskarski stiskalnici, ali ne izginejo nujni pogoji epske poezije.«

Enostavno povedano, oblike mitološke zavesti postanejo anahronizmi v modernjših življenjskih pogojih. Vendar je kljub zgodovinski nujni prisotnosti mitologije v umetnosti (mitologija, antična grška umetnost itd. le kot primer), prisotna še ena, globlja razsežnost — **tista**, ki omogoča trajanje umetniškega dela. Marx ugotavlja, da ni težava v tem, da razumemo, da sta grška umetnost in ep povezana z določenimi družbenimi razvojnimi oblikami. Težavno je razumeti, da sta nam še vedno v umetniški užitek in da v nekem smislu veljata kot pravilo in nedosegljiv vzor. Na zastavljeno vprašanje si tudi sam odgovarja, ko pokaže na odnos med enotnostjo normalnega otroštva človeštva in duhovnega življenja ljudi, ki so se rodili mnogo kasneje. In še to. Njegovo vprašanje ne vodi nazaj k problemom nastajanja družbe, temveč do oblikovanja osnovnih principov estetike v okviru obsežne dialektične povezanosti.

So pa tudi umetniška dela, ki niso nikakršen odraz ali izraz obstoječega, temveč so »zaušnica« obstoječemu (Camus), izziv obstoječemu in negacija obstoječega. V svojem delu umetnik uresničuje tiste racionalne in humane možnosti, ki njemu in vsemu človeštvu dajejo smisel obstojanja, tiste možnosti, ki jih obstoječi red v imenu »občega« interesa ne more in tudi ne more ustvariti. Umetniku ni potrebno govoriti o tistem, kar človeku manjka, temveč mu to na umetniški način lahko daje. Umetnost je lahko tudi protest proti tistemu, kar je, in tistemu **človeškemu** pribežališču in zaklonišču. V vseh teh primerih umetnost ni odraz.

Sedaj vendarle lahko zapišemo, da se umetnost uspešno upira času, ki neizprosno izriva in odriva v pozabo vse, kar je brez vsebinskega sporočila, tistega nadzgodovinskega, ki ni last neke dane epohe, temveč last (če sploh lahko govorimo o lastniški kategoriji) preteklosti, sedanjosti in bodočnosti hkrati. Mislim, da umetnost ima te lastnosti, kajti, kot so v umetnosti človekove sile opredmetene na **očlovečen, družbeni**, to je **celovit** način, a spor med naravo in človekom razrešen, tako je v enemu delu človekove **prakse** uresničena bistvena predpostavka človekove svobodne dejavnosti v njeni popolnosti. Popolni razcvet te **praxis** pa Marx pričakuje v **komunizmu**.

Franci Črv: »Vsi za enega, eden za vse«

V obzidje so bile vključene tudi trdnjave in ogledni stolpi, večinoma kot poudarjene obrambne točke pri prehodu cest skozi obzidje. Danes ustaljeno ime za ta obrambno-zaporni sistem je **claustra Alpinum Iuliarum** (zapore Julijskih Alp) (4) in se je uporabljalo tudi v času kasne antike, t. j. v času njegovega nastanka. Omeniti pa je treba, da se to ime ni uporabljalo dosledno in so različni sodobni pisci uporabljali tudi različna imena kot **Iulia claustra (Pacatus), angustiae Alpinum Iuliarum (Ammianus Marcellinus)** in **claustra Italiae (Eusebios)** (5).

Za Gorenjsko, t. j. dolina reke Save med Karavankami in Julijskimi Alpami, se predpostavljajo tri možne variante lokacije zapor, ki pa direktno arheološko niso dokazane in so formulirane predvsem na osnovi zemljepisno-morfoloških momentih in splošno arheološko izpričani situaciji (6): savska ožina pri **Šmarni gori**, savska ožina pri **Kranju** in območje **Rateč**. Nedvomno pa moramo v strukturo in sestav širšega sistema zapor v okviru Gorenjske pritegniti še **Gradišče nad Pivko pri Naklem**, **Gradišče nad Bašljem pod Storžičem**, **Gradišče pod Begunjsčico v dolini Drage**, **Gradišče nad Sotesko pri Potokih**, **Ajdno**, arhitektonske ostanke v »**Stagnah**« pri Zasipu (pri hiši M. Jensterla), **Bleiski grad**, **Ajdovski gradec** v Spodnji bohinjski dolini in verjetno še druge lokacije. Težave so v tem, ker je celotna Gorenjska, predvsem pa njen gornji del premalo splošno raziskan, kar velja tudi za obdobje kasne antike. Pri današnjem stanju raziskovanj in poznavanju problematike, lahko predpostavimo, da je pri omenjenih lokacijah šlo na eni strani za utrdbे večjega ali manjšega obsega, ki so na pomembnejših mestih kontrolirale in varovale ceste in cestne prehode, po drugi strani pa za pribežališča (**refugije**) v času nevarnosti. Se najjasnejši je pomen in vloga utrdb na Ajdovskem gradu. Ta naselbinski kompleks s halštatsko in latensko tradicijo je nedvomno čuval cesto — vpadnico, ki je preko sedla Čez Bačo vodila po dolini Bače in Soče direktno v Italijo. Rimskega in kasnoantičnega obdobja pripada razmeroma dobro ohranjeno obzidje, ki ga je že Valter Smid povezoval z kasnoantičnimi zaporami. Tloris je podolgovat, hribu prilagojen mnogokotnik. Po Smidovem in tudi starejšem Morlotovem načrtu tlorisa je bil jugovzhodni vogal utrjen s stolpom, medtem ko za druge to ni sigurno. Sicer pa drugih stolpov najverjetneje sploh ni bilo, kakor se je pokazalo in se kaže pri nestrokovno grajenih refugijih tipa Vranje pri Sevnici, Rifnik pri Sentjurju, Brinjeva gora pri Zrečah in Ajdna nad Potoki. Omenjeni vzhodni stolp je najverjetneje del klavikularno utrjenih vrat, do katerih je posevno po pobočju vodila pot. Ob tej poti je zunaj obzidja nasipa železne žlindre. Druga vrata so bila na zahodni strani in so vrisana tudi v Morlotovem načrtu. Nekatera mesta v notranjosti obzidja so zrvanana in tod je Morlot predpostavljal hiše in nekatere od njih je Smid kasneje tudi izkopal. Novčene najdbe izvirajo predvsem iz vrhnega ravnega platoja. Po Dimitzu segajo dokaj številni izkopani in najdeni novci od Augusta do Constancija II., oz. Valensa.

III.

Končno podobo upravnih enot v Vzhodnih Alpah nam podaja neznan geograf iz Ravene (**Anonymus Ravennatus**, živel okoli leta 670) v svoji kozmografiji. Podatke za opis je črpal pri virih iz sredine 6. stoletja, torej iz časa tik pred prihodom Slovanov. Štiri pokrajinske enote, ki jih za področje zahodnega Balkana navaja Anonymus, se ne skladajo z zemljepisno-upravnimi enotami kasne antike, ki jih poznamo, čeprav ostale province tega dela rimskega imperija sicer dosledno in vestno navaja in na osnovi delno

Franci Črv: Karavanke

dobro znanih virov. Te štiri pokrajinske in do določene mere nove enote so: **Liburnia Tarsaticensis** (območje Rijeke, Gorski Kotar in Kvarnerski otoki), **Valeria (Media provincia, področje Dolenjske do okolice Siska)**, **Carantani** (Karantanija) in **Carneola** (Gornjesavska dolina s prehodom v dolino Ziljice, Kranjsko polje in na jugu del Cerkljansko-notranjskega Krasa).

Prostor, v katerega spada Carneola po Anonymu, obdajajo pokrajine **Venetia et Histria** (Benečija in Istra), dežela Korontanov, **Liburnia Tars.**, **Pannoniae** in **Valeria**. Od Italije jo ločijo Julijske Alpe.

Potem, ko nam locira **Carneolo**, Anonymus pravi:

In qua Carnech patria quasdam fuisse civitates legimus, ex quibus aliquantas designare volumus, id est Carnium, Patium, Biplium, Ris, Planta, Clemidium, Sedo. Item in valle eiusdem patriae sunt civitates, id est Seutium, Patium, Sorbam, Eperunto, Precona, Lebra, Ambito, Barneo, Paris, Elebra, Ecuno, Selunto, Poreston, Artara, Rano, Rinubio, Benela, Cliona. In cuius patriae sumitate montium lacum esse legimus. Quae patria diversa habet flumina, inter cetera fluvius qui dicitur Corcac. (7)

V orisnem goratem svetu je samo ena prostorna dolina, na katero se lahko nanaša oznaka **vallis eiusdem patriae**, dolina gornje Save, v katero bi bilo edino možno postaviti vseh 18 izrecno za dolinske označenih postojank **Carneole**. Na vzhodno obrobje navedenega območja pride Carnium, današnji Kranj, identifikacija, ki je od vseh v tem poglavju naštetih naselbinskih podatkov tako zaradi navedenega, kot zaradi glasovne enakosti (8), arheoloških ostankov in najdb iz antike, zgodnjega in visokega srednjega veka ter listinskih omemb iz 11. stol. edino možna. Zanimiva je omemba reke **Corcac**, ki ne more biti ne dolenska ne koroška, še manj pa dalmatinska Krka. Kot izgleda, preostaja prav pri Kranju od karavanskega prelaza Jezersko v Savo izlivajoča se Kokra. Ta hudournica reka je utegnila biti pomembna zaradi tovrstne poti v Podjuno na Koroškem ter zaradi dejstva, da je skupaj s Savo varovala eminentno naravno utrdbo **Carnium**, postojanko, ki je sčasoma postala regionalno središče. V skladu s pravkar navedenim bi bilo možno, da je **lacus in montibus** treba locirati na **Jezersko**, kjer je bilo do 19. stol. manjše jezero, znano predvsem popotnikom, tovrstnikom, pastirjem in domačinom. V

gornji dolini Save same iz Ziljice leže sicer še Blejsko, Bohinjsko, Rabeljsko in Belopeška ter Triglavsko jezero; vendar pa je za pokrajinsko omejevanje irelevantno, katero jezero je Anonymus konkretno imel v mislih, ker so edina v področju **Caeneole** in daleč na okrog.

Da pa je **Carnium patria** obsegala več kot navedeni dolinski prostor, kaže poleg omembe reke, Julijskih Alp in gorskega jezera ter obmejitev s sosednjimi pokrajinami predvsem od ostalega izločeno nastevanje prvih šestih naselbinskih postojank. Ker pisec hoče s tem nakazati njihovo geografsko ločenost od ostalih postojank, kar sicer dosledno prakticira, in ker poselitev visoko v Karavanskem pogorju ni možna, je treba iskati njihovo lokacijo na področju Kranjskega polja ter v Cerkljansko-notranjskem Cerkljansko-notranjskem Krasu ali še južneje.

Osnovni namen pričujočega zapisa je bil, podati širši antičnodobni historični in kulturno-politični oris, ki je za razumevanje domače tovrstne problematike potreben in nakazuje nekatere nove in nekatere manj znane probleme in dejstva s področja obravnavane problematike.

Opombe

1. R. Egger, Führer durch die Ausgrabungen und das Museum auf dem Magdalensberg. Klagenfurt 1956, 27 s., abb. 13.
2. Plinius, Naturalis historia 3, 136 — 137.
3. R. Egger, Frühchristliche Kirchenbauten im Südtirolen Noricum 1916, 70 ss.
4. J. Šašel, Alpes Iuliana, Arh. vest. 21 — 22, 1970 — 71, 37 s.
5. Claustra Alpinum Iuliarum 1, 1971.
6. Omenjeni cit.
7. Anon. Ravenn. 4. 21. Prosti prevod se glasi: »Kot sem bral, so bila v deželi Carnech (sinonim za Carneolo) nekoč številna mesta iz katerih številna bi žele imenovati Carnium (Kranj), Scolidium, Biplium, Ris, Planta, Clemidium, Sedo. Prav tako so bila v dolini te iste dežele mesta Seutium, Patium, Sorbam, Eperunto, Precona, Lebra, Ambito, Barneo, Paris, Elebra, Ecuno, Selunto, Poreston, Artara, Rano, Rinubio, Benela, Cliona. V tej deželi je bilo tudi jezero na vrhu gore. Dežela ima tudi številne reke in med ostalimi reko, ki ji pravijo Corcac (Kokra)«. Naj dodam, da se zgornji tok Save še danes enostavno imenuje »Dolina« tako kot ga označuje že Anonymus.
8. Fr. Ramovš, Kratka zgodovina slovenskega jezika I. 1936, 24 s.

oddolžil s tem, da ga je postavil za **magistra militum per Illyricum**. Alarih je nato poskušal isto funkcijo izsiliti od vzhodnorimskega cesarja **Arkadija** še za vzhodni del imperija. Ker na vzhodu ni uspel, je ponovno odrinil proti Italiji in se v okolici Ebone zaustavil ter zahteval povračilo stroškov, nakar mu je rimski senat na Stilihov pritisk tudi obljubil 4000 funtov zlata. Med tem časom pa so v Rimu Stilihona na Honorijev ukaz, ker se je uklonil Alarihovim zahtevam, zahrbtno umorili. Potem, ko je Alarih nekaj časa zaman čakal, je cesarju Honoriju ponovno stavil zmerne pogoje in obljubil, da bo svoje čete iz Norika odpeljal v Panonijo. Honorij je odbil tudi ta predlog. Zato je Alarih prodril do samega Rima in ga začel oblegati. Ko so mu plačali bogato odkupnino, je prekinil obleganje in pristal na ponovna pogajanja. Tokrat se je bil pripravljen zadovoljiti z obema noriškima provincama, ki sta bili sicer zelo ubožnani in sta Rimu prinašali minimalne dohodke. Toda tudi ta predlog je Honorij, ki se je zaprl v Ravenno, zavrnil. Tedaj je Alarih s svojimi Goti 24. avgusta 410 zavzel in popolnoma oplenil Rim. Nato ni odšel v Norik, ampak se je odpravil v južno Italijo, od koder je nameraval zavzeti severno Afriko, a je nenadoma v južni Italiji umrl, kjer je bil po legendi pokopan na dno korita reke Busento pri Cosenzi. Zahodni Goti pa so se nato pod njegovim naslednikom **Ataulfom** odpravili v Galijo, kjer so ustanovili svojo državo. Rimljani so ponovno vzpostavili oblast v Noriku in Panoniji, odstopiti pa so morali **Hunom** severni del Panonije, nekdanjo **Pannonio Inferior**.

Hunska nevarnost je dobila pravo podobo šele, ko je Hunom zavlada **Atila** (434 – 453), najprej skupaj z bratom in nato sam. Atila je s svojimi spletkami hotel zaplesti zahodno polovico cesarstva v boje z germanskimi sosedi, da bi na ta način oslabil njeno moč. Ker pa se mu namen ni posrečil, je leta 451 začel svoj veliki pohod proti Galiji. Njegova ogromna armada, ki je bila sestavljena v večini iz podjarmljenih vzhodno-germanskih plemen, se je pomikala proti zahodu v dveh kolonah. Južna armada se je pomikala skozi Norik, med tem, ko je severni del prodiral po dolini Donave severno od Alp. Atila to pot ni uspel, ker se mu je postavila na **Katalaunskih poljanah** nasproti združena armada Rimljanov in zahodno-germanskih plemen in ga odbila. Na čelu rimske vojske je stal sposobni **Ecij**. Tako je Rim po smrti Stilihona zopet, ravno v pravem trenutku, imel na razpolago sposobnega vojskovodjo.

Atila je takoj naslednje leto (452) ponovno udaril na zahod, to pot direktno na Italijo. Če ni uničil rimskih mest ob jantarni cesti v prvem pohodu, je to sigurno storil v tem drugem pohodu. Ta maščevalni pohod je arheološko dokumentiran v skoraj vseh naselbinah (Poetovio, Celeia, Emona, Aquileia, itd.) z obsežnimi plastmi žganine, ki pričajo o temeljitem uničevanju in rušenju vsega po vrsti.

Po Atilovi smrti leta 453 so se podjarmljeni narodi otresli hunske nadvlade, posebno, ko so premagali že tako hitro propadajočo hunsko moč v bitki pri reki **Netad**. Huni so se umaknili k obalam Črnega morja, Panonsko nižino (**Pannonia Prima**) pa so tedaj zasedli Vzhodni Goti (**Ostrogoti**). Zasedli so tudi področje današnje vzhodne Štajerske s Ptujem.

Na nekdanji noriški meji so se v tem času severno od Donave naselili **Rugijci**, ki so bili najprej zavezniki (**foederati**) rimske države, nato pa so prekoračili Donavo in si podvrgli precejšen del severnega Norika. Njihovo glavno središče je bilo v okolici današnjega Kremsa. Z zahodne strani pa

so začasno v Norik vdrli tudi **Alamani**. Zaradi nastalih razmer, je vladala tedaj v omenjenih krajih velika nesigurnost in del romaniziranega prebivalstva se je pod vodstvom **sv. Severina** zatekel pod zaščito in varstvo rugijskega kralja **Theet-heusa**.

Rugijsko državo je leta 486 uničil barbarski vladar Italije **Odoakar** in preselil večji del tamkaj živčega romaniziranega prebivalstva v Italijo. Ko so po Odoakarjevem porazu leta 488, oz. 493 prevzeli v Italiji oblast Ostrogoti pod modro vladno **Teoderika**, je tudi ozemlje današnje Slovenije in Koroške prišlo v gotške roke. Tedaj se je v teh krajih za pol stoletja ponovno obnovilo blagostanje in vladal je relativen mir. Po Teoderikovi smrti leta 526 so se začeli najprej skoraj desetletje trajajoči notranji boji med samimi Goti za nasledstvo, nato pa še dvajset let trajajoča okrutna vojna med bizantinsko in ostrogotsko državo (535 – 554), ki jo je sprožil bizantinski cesar **Justinijan** (527 – 565). Le-ta je stremel po obnovitvi nekdanjega nedeljenega rimskega imperija v vsem njegovem obsegu in sijaju ter univerzalnosti. Rezultat te osvajaalne vojne je bil skoraj popolna iztrebitev Ostrogotov in nastanek blede in trhle državne tvorbe, ki je sicer sklenjeno potekala okoli Sredozemskega morja, vendar je bila, v od Bizanca oddaljenih zahodnoevropskih predelih zgolj nominalna in omejena na ozke obalne pasove, ter se je ob prvih sunkih islama in slovanско-obrskih udarcih začela rušiti. Borbo med Ostrogoti in Bizancem pa so znali izkoristiti **Franki**, ki so si prilastili gorate predele (predvsem one izven same Italije) ostrogotske države, predvsem Norik. Franki so namreč nameravali, v zvezi z drugimi germanskimi plemeni, napasti bizantinsko državo. To pa jim je preprečil spretni diplomat Justinijan na ta način, da je prostovoljno ponudil in odstopil **Langobardom**, ki so živeli tedaj v področju Dunajske kotline in na Moravkem, leta 546 **»poleg drugih pokrajin tudi mesto Norik«**, t. j. današnjo Štajersko. Sicer pa so Langobardi zasedli približno isto ozemlje, kot so ga imeli v rokah Ostrogoti pred svojim pohodom Italijo in celotno Panonijo. Zaradi vedno večje nevarnosti in pritiska **Avarov**, pa so se Langobardi na velikonočni ponedeljek leta 568, pod vodstvom kralja **Alboina** odpravili v Italijo.

V spremstvu Avarov pa so na izpraznjeno področje, t. j. v svojo bodočo domovino, začeli prodirati **Slovenci**, ki so do leta 592 oz. leta 600 v glavnem poselili svoje prvotno obsežno etnično ozemlje, se v gornjem Podravju udarili z **Bavarci** (596) in okoli leta 600 že silili skozi **»istrska vrata«** v Severno Italijo.

II.

Od 4. stoletja dalje je zahodnorimska vlada začela načrtno graditi svojo obrambo na loku Alp od Kvarnera (**sinus Flanaticus**) do Ligurije. V obdobju hudih bojev med zahodnimi in vzhodnimi cesarji 4. stoletja je pomenil alpski zid zadnjo pregrado med obema cesarstvom. Rimljani so pri tem alpskim vrhom in predalpskim prelazom posvečali vzvišen, celo simboličen pomen naravnega varuha zahodnorimskega cesarstva in njegove matice Italije. S tega stališča moramo razumeti pomembnost, ki so jo imeli prelazi v zahodni Sloveniji, kot najbolj značilni vojaško-zemljepisni dejavniki, povezan z varstvom Italije. Seveda pa je vse to povezano in vzajemno pogojeno s takratno politično situacijo in zgodovinskimi dogodki. Do usodne bitke pri Ajdovščini (6. IX. 394) so se vojaški poveljniki vseskozi izogibali, da bi z germanskimi in drugimi najemniškimi odredi stopili na tla Italije.

Posledica in rezultat te miselnosti je bila izgradnja zapornega zidovja, ki je bil speljan na črti **Rijeka – Snežnik – Rob**

Pozno rimska upravna razdelitev v Vzhodnih Alpah

– **Rakitna – Vrhnik – Grahovo ob Bači – Ziljska dolina** s sistemom dodatnih in dopolnilnih utrd ob glavnih in manjših cestah – vpadnicah v Italijo. Zasnovo te obrambe na prelazih iz Podonavja, Balkana, Dalmacije in Vzhodnih Alp proti zahodu je postavil Diocletijan z ustanovitvijo novih treh legij, ki so se po mestu bivanja imenovala po Julijskih Alpah (**I., II., III. Legio Iulia Alpina**). Glavna naloga teh legij je bila izgradnja in obramba zapornega zidu, dolgega preko 70 km, in domnevnih lesenih palisad med zidanimi zaporami, s čimer je bila zaprta že omenjena črta med Rijeko in Ziljsko dolino v razdalji 250 km. Z organizacijo dodatnih utrd in kastelov, stražnih stolpov, prež, utrditvijo naselij in podeželskih kmečkih vil pred in za glavnim zapornim sistemom, je bil ustvarjen domisel in skrbno izdelan obrambni sistem. Prednost te »vojne krajine« v njenem centralnem in težiščnem delu je bila v njeni slabi poseljenosti in kraškem svetu brez vode, s čimer je bil morebitni sovražnik vnaprej obsojen na lakoto in žejo. Bojni razpored je bil s svojo širino in globino prirojen za defenzivno taktiko. Pogoj za brezhibno delovanje je tako organizirane obrambe je bilo tudi hitro in učinkovito obveščanje o bližajoči se nevarnosti. Temu pogoju ustreza lega trdnjav in utrd, saj običajno ležijo na vzpetinah in vrhovih s širokim in dobrim razgledom. Moremo pa tudi domnevati, da so bile v sistem obveščanja vključene tudi naselbine in samotije zunaj same obrambne cone.

Obveščanje s kresovi in dimnimi signali je dovoljevalo vojaštvu bivanje v vaseh in mestnih naselbinah in zasedbo položajev le v času preteče nevarnosti in sovražnikovega prodora. Po vsej verjetnosti je tak koncept obrambe dovoljeval in omogočal uporabo tretjerazrednih vojaških formacij, ki so prijele za orožje le v času nevarnosti, sicer pa so neke v zaledju kmetovale in se drugače preživljale. To domnevo potrjuje tudi njihov opis v vojaškem priročniku **Notitia dignitatum**, kjer so uvrščene kot **pseudocomitatenses** (pomožni stacionirani oddelki) in sicer I. in III. legija v Italiji ter II. v Iliriku. Pod pojmom Italije je tu mišljeno področje od zapor do Aquileie in kot Ilirik širše ozemlje današnje Ljubljanske kotline.

Glede na nizek status enot in obrambni značaj celotnega sistema zapornega obzidja, je bil le-ta prvotno namenjen zavezitvi navalov ropajočih in preseljujočih ljudstev. Obzidje samo je bilo sorazmerno tanko in je merilo v podnožju dober meter (okrog 1,3 m). Običajna višina obzidja je bila verjetno 3–4 m. Obzidje je bilo pri vrhu stanjšano za obhod in prsobran. Na razdaljah okoli 100 m je bil zid običajno okrepljen s stolpi.

VALENTIN POLANŠEK

OB SEDEMDESETLETNICI SLOVENSKE PROSVETNE ZVEZE NA KOROŠKEM

Ljubezen v srcu, ponos v zavesti, radost v očeh! Tako smo se zbrali na današnji slavnosti v počastitev 70-letnice SPZ. Vsak je prinesel iz svojega kraja gorečo plamenico: slovensko ljubezen do naše krvi, naše materinščine, naše slovenske kulture. Vsak je pustil svojo vsakdanjost na delovnem mestu in se okrepil s ponosom za današnji skupni narodni praznik. Vsak si je prihranil v požrtvovalnih pripravah in vzpodbujajočih pričakovanjih sopeke radosti, da z njo olepša današnjo slavo sredi Celovca.

Naša skupna ljubezen do slovenske kulture, naš upravičen ponos na skupne dosežke, naša svetla radost, naj nas tesneje strnejo v skupno srečo! Naj pokažejo sosedu in svetu našo avtohtonost v koroški deželi, naj izpričajo kulturno samobitnost mestu Celovcu, koroški deželi in avstrijski državi.

Naša slovenska narodna zavest je globoka človečanska zavest! – je svobodi, pravici in napredku odprta kulturna zavest.

In s to lučjo kulturne zavesti osvetlimo nekaj obdobja iz preteklosti naše osrednje kulturno-prosvetne organizacije: 12. januarja 1908 prvi redni občni zbor takratne »Slovenske krščanske socialne zveze za Koroško«. Že na ustanovnem občnem zboru 20. oktobra 1907 (v današnjem Kolpingovem domu) v Celovcu je pristopilo 12 izobraževalnih društev v mlado Zvezo. Prvi predsednik je Matija R a ž u n, odločen borec za pravico slovenskega ljudstva.

Leta 1910 je po uradnem slovenskem štetju na Koroškem 134.920 – po nemškem uradnem štetju 82.212 Slovencev... (in danes leta 1978?). Šestdeset let pred tem, 1850, obišče cesar Franc-Jozef Celovec, kjer mu uradno povedo, da je tretjina celovških prebivalcev slovenska.

Leta 1911 združuje nova centralna organizacija že 34 društev širom koroške dežele. V samem Celovcu je tik pred prvo svetovno vojno 32 različnih slovenskih organizacij: od Mohorjeve družbe, Osrednje zadruge za vnovčenje živine in pospeševanje živinoreje, Abstinentskega društva, Zveze slovenskih učiteljev, **Slovenskega delavskega društva**, prvega koroškega tamburaškega društva »Bisernica«, Telovadnega odseka... do Zveze slovenskih koroških županov.

Na Zvezinem občnem zboru 1913 se zbere v Celovcu nad 200 delegatov iz vseh krajev naše zemlje. Leto pozneje se začne prva svetovna vojna. Slovenci krvavijo na vseh frontah za tiste mogočnejše, ki jim doma na Koroškem kratijo pravice.

Po plebiscitu se znajde koroški Slovenec kot manjšinec – in spet je koroškim oblastem napoti – v senžermenski republiki Avstriji. Koliko jih je padlo! Preživeli pa bodo peli »Oj Doberdob, slovenskih fantov grob«.

Po kratkem zatišju zaživijo prosvetna društva na podeželju. Prvi povojni občni zbor, 2. marca 1922, kaže nezlomljivo voljo našega ljudstva do samostojnega kulturnega življenja. V teh letih skoraj ni nobene slovenske prireditve, da je ne bi motili z uradnim nasiljem ali z napadi narodnih odpadnikov in drugih nestrpnih žev.

Velikega dela se loti v tem času Franc Aichholzer z ustanovitvijo slovenskega časopisa »Koroški Slovenec«, ki ga tiskajo dunajski Čehi, ker ga v Celovcu nihče noče. Aichholzer je preživel nacistična taborišča v drugi svetovni vojni in je leta 1952 začel izdajati s koroškimi slovenskimi učitelji šolski list »Mladi rod«, ki še danes po 26 le-

tih razveseljuje k dvojezičnemu pouku prijavljene slovenske šolarje na Koroškem. Časopis »Koroški Slovenec« ima vse do leta 1941 pomembno obveščevalno funkcijo o delovanju krajevnih društev in o akcijah osrednje Zveze.

Kljub vsem oviram leta 1927 naraste število včlanjenih društev na 46. Odločijo se, da v Celovcu ustanovijo centralno knjižnico. Po letu 1928 začne delovati v Zvezinem okviru Milka Hartmanova z »gospodinjskimi tečajji«. Koroški Slovenci se v prvi vrsti borijo za kulturno avtonomijo in to predvsem za avtonomijo na šolskem področju.

Po 25 letih se preimenuje centralna organizacija v **SLOVENSKO PROSVETNO ZVEZO**. Avstrijska republika izgine leta 1934 v diktaturi stanovske države. Nacionalni krizi se pridruži še socialna kriza preprostega koroškega Slovencea. Koliko jih je brezposelnih! In slovenske kmetije grejo na boben! Prvi predsednik SPZ je Vinko P o l j a n e c, ki je takoj po »anšlusu« štiri leta pozneje med prvimi žrtvami koroških nacistov.

Nacizem v letih 1938 do 1945 spada v najtemnejše obdobje slovenske koroške zgodovine. Ne samo koroški Slovenci, ampak vsi Slovenci – in vsi Slovani ter Židje so od hitlerjanskih rasističnih krvnikov obsojeni na smrt. Nacisti, s koroškimi SS-veljakom Maier Kaibitschem na čelu, izselijo 300 slovenskih koroških družin v Nemčijo. Poprej so še zaprli ali pregnali nad 50 slovenskih duhovnikov in ostale narodno zavedne izobražence. Naslednja akcija v letu 1942 je: Masovna izselitev 50.000 koroških Slovencev v Ukrajino.

V tistih brezupnih dneh se oglasi v naših gozdovih uporna pesem partizanskih pušk, borbena pesem slovenskih rodoljubov in antifašistov, pesem, ki je krik in boj skozi stoletja teptane slovenske duše, vse od takrat ko so naši predniki v Karantaniji prišli pod tujevo nadoblast, se tolkli za »Staro pravdo« v kmečkih uporih in hlapčevali habsburškim mogotcem.

April 1938: Skofovski pastirski list sili kristjane, da glasujejo 10. aprila 1938 za Hitlerja. April 1941: Hitler razkosa Jugoslavijo, konec časopisa »Koroški Slovenec« in mladinskega mesečnika »Mladi Korotan« (urednik Joško Hutter) – nove aretacije zavednih rojakov.

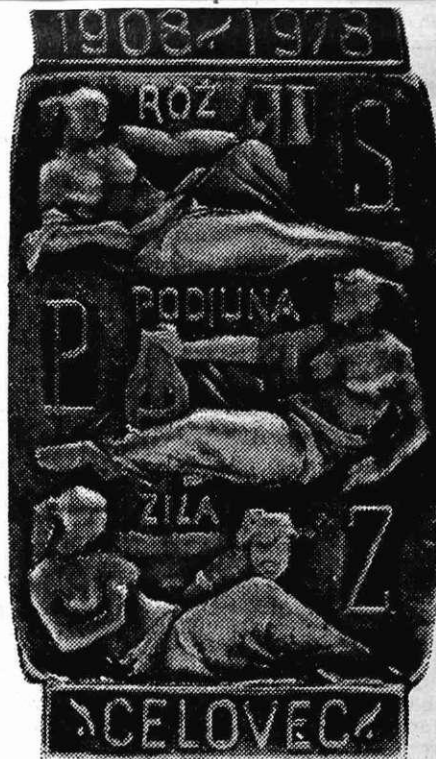
April 1942: 300 koroških slovenskih družin izselijo v Nemčijo.

April 1943: Obglavljenje 13 rojakov izpod Košute in Obrira, dolgoletne ječe za nad 60 trpinov, taborišča se polnijo.

April 1945: Tik pred koncem vojne poboj Peršmanove družine pod Peco pri Železni Kapli, leto dni prej uboj in sežig treh Polanškov pri Hojniku v Lepeni.

Po klavnem razsulu bahavega tisočletnega rajha in z zmago zaveznikov maja 1945 zaživi organizacijska dejavnost koroških Slovencev z borbenimi izkustvi in prekaljenim novim poletom. Občni zbor SPZ je 20. marca 1946. Oblast potrdi Zvezin pravila, ki so v bistvu iz leta 1934, šele 16. maja 1946 in zahteva nov odstavek: Namen društva je... podpirati lojalno in z vsemi močmi obnovu Avstrije, katere obstoj garantirajo zavezniki ter v svojih vrstah gojiti duh miru in odločno nasprotovati vsem terorističnim in šovinističnim pojavom...«

V prvih povojnih letih je prodrla v kulturno delovanje napredna misel. Prva kulturna manifestacija koroških Slovencev je 15. aprila 1946: »Dan slovenskih izseljencev«. Določeni sovražni krogi v Celovcu napadajo udeležence s kamenjem in brizgalkami.

Aprila 1947 gre 99 pevcev SPZ na prvo povojno turnejo po novi Jugoslaviji. SPZ zasnuje v okviru svojega delovanja novo Centralno študijsko knjižnico. V poletju 1947 vloži SPZ na Ministrstvo za pouk na Dunaju zahtevo, da se za šolanje slovenske mladine na Koroškem ustanovi v Celovcu Slovenska gimnazija in učiteljske.

Junija 1947 uprizorijo prvič Cankarjevega »Hlapca Jerneja« in igrajo Žižkovo »Miklovo Zalog«; zbori SPZ to leto prvič nastopijo v celovškem mestnem gledališču.

Ob 40-letnici SPZ leta 1948 se zaznajo prvi znaki razhajanja, ki se pozneje stopnjujejo in privedejo do cepitve. Vzroki so v polarizaciji konzervativnih in progresivnih teženj – ne pa v zgolj kulturni perspektivi. Tedanji predsednik dr. Franci Z w i t t e r je naglasil, da ni svojevrstne ljubljanske, tržaške, goriške ali celovške, še prav posebno pa ne koroško-slovenske kulture, temveč je ena sama s l o v e n s k a k u l t u r a.

V nedeljo, 10. 2. 1952, vabijo na prvi »Slovenski ples« v restavracijo celovškega Funkhauza. Po 26 letih je danes ta prireditev masovno srečanje vseh Slovencev in naših prijateljev.

Ob svojem zlatem jubileju leta 1958 ustanovi SPZ **DRABOSNJAKOVO PRIZNANJE**. Koroške oblasti še leta 1948 svetohlinsko zagovarjajo obvezno dvojezično šolstvo kot sodobno in vzorno obliko šolske vzgoje otrok sosednjih narodov... ker pač potrebujejo argumente pri pogajanjih za Državno pogodbo (in ker se pod angleško zasedbeno oblastjo nemškutarski nacionalisti in nacisti še ne upajo na dan).

V letu 1958 – v letu zlatega jubileja SPZ – doživljamo šolske štrajke: tri leta po podpisu avstrijske državne pogodbe in po ponovnem pojavu nemškonalončnih organizacij, ki pa so po členu 7 prepovedane.

Zaman je naš klic: Zbliževati mladino sosednih narodov v skupni šoli, ne pa deliti v dva sovražna tabora!

Se isto jesen, septembra 1958, ukine koroški deželni glavar obvezno dvojezično šolstvo, kar je za vse prosvetno delo in vse koroške Slovence najhujši udarec.

Nazadnjaške nemško-nacionalne sile spet odločajo v škodo slovenskega življa

(Nadaljevanje na 4. strani)

kot so to delale skozi zadnjih sto let, na nečloveški, nekulturni način.

Na proslavi 60-letnice SPZ, ki je bila tako kot 50-letnica v Domu glasbe v Celovcu, slišimo iz ust tedanjega predsednika: »Resnična kultura je vedno širina, ki ji je končni cilj dejansko počlovečenje ljudi.« Posebno v letošnjem letu človekovih pravic je vsa naša narodna borba usmerjena na novo človeško vsebino, ker se zavedamo našega pravega odnosa do resničnosti...

V tej službi resnici se mora naša zavest čim bolj ujemanj s stvarnostjo. Kdor zagovarja vindišarstvo, ne more govoriti o kulturi in kulturnosti. — Ta izrodek ni poje, ne zavest, marveč laž — laž pa je nasprotje resnice.

Tako smo prepotovali z lučjo kulturne zavesti sedemdeset let zgodovine naše osrednje kulturno-prosvetne organizacije.

Sodobniki, kulturni ustvarjalci, idealisti, aktivisti, borci in iz naravne, počtene narodne zavesti prizadeti rojaki občudujemo naše prednike, kako so svojo predanost do duhovnega osveščanja in srčne omike vlagali v dobrobit koroškega Slovence. Čeprav niso mogli vsepovsod dvigniti svojega prizadevanja v novo rast, so vsaj reševali narod sredi naplavin germanizacije, renegatske asimilacije. Vedno so v prvi vrsti stali vneti prosvetasi, ki so se razdajali v občudovanja vredni ljubezni do slovenstva in postavljali temelje organiziranega kulturno-prosvetnega udejstvovanja.

Takšni so prosvetasi še danes: neutrudljive čebelice, njih nesebični vsakdanji heroji, živ utrip neusahljivega slovenskega srca v tej deželi! Hvala vam!

Narodna dolžnost je tudi, da se spomnimo bivših voditeljev SPZ in njene predhodnice kot so pokojni Matej R a z u n c, K o š i r, S e k o l, V i n k o P o l j a n e c. Slava jim!

Spoštovanje in globoko hvaležnost izrekamo živčim predhodnikom na vodilnem mestu SPZ: Janku O g r i s u, dr. Jošku T i s c h l e r j u, dr. Franciju Z w i t t r u in Hanziyu W e i s s u.

Ponavljamo, da smo kulturni ustvarjalci in poudarjamo hudo prizadeti, ker delujemo v tako nekulturnih okoliščinah. Ponavljali bomo to resnico v ljubezni, ponosu in radosti skozi vse letošnje leto v proslavah »70-letnice SPZ«. Ponavljal jo bo vsak od nas v svojem srcu, s svojo pogumno besedo, s svojim kulturno-prosvetnim delovanjem, da se prerodimo, da se obnovimo, da prebudimo našo sosesko.

Nova slovenska generacija dorašča. Iz nje prihajajo mladi idealisti in realisti, ki stremijo po kulturni kvaliteti, po sodobnem ustvarjanju in poudarjanju, preteklosti in sedanjosti odprti intelektualci, ki kažejo politično zrelost in jo predpostavljajo pri vsakem sodobniku. Le taka kulturno-politična zrelost zagotavlja osamosvojitve poedince kot člana družbe, v kateri živimo. Osvobajali bomo sebe kot demokratične in napredne Slovence, ko bomo prisotni na vseh kulturnih prizoriščih na Koroškem, v Avstriji in v svetu!

Samo ena slovenska kultura je, tako kot je samo en France Prešeren, ki je pred več kot sto tridesetimi leti, v nazadnjaških cesarsko-kraljevskih razmerah vžgal svojim sodobnikom kulturno zavest »ki smo zato se zbrali, ker v srcu dobro mislimo.«

Samo en Oton Župancič je, čigar stoletnico rojstva obhaja ves slovenski kulturni svet — Župancič, ki je v strahnih dneh zadnje svetovne vojne prižgal plamenice slovenske vere, ki je zapisal: »... ne izpustim iz srca Korotana.«

Ob današnji sedemdesetletnici SLOVENSKE PROSVETNE ZVEZE smo se zbrali koroški Slovenci, da ne izpustimo iz srca Korotana!

Skozi nadvse razgibana zgodovinska obdobja, ko je živela, živila, trpela in

brepnela, se je ohranila SPZ. Koliko novih situacij, prelomnic, porazov, novih podvigov, notranjih prepovedov, novih konfliktov z novimi problemi, trdih preizkušenj in zopet novih, nepričakovanih poletov... sedem desetletij, v katerih je koroški Slovenec preživel države, ki so vedno mačehovsko ravnale s s l o v e n s k o b e s e d o, s slovenskim človekom... sedem desetletij! In še danes smo pri prvinih slovenskega narodnoobrambnega boja za obstoj materinske, za bodočnost slovenskega jezika... danes leta 1978, kakor leta 1908. To je za sodeželana pred svetom madež, ki prekriva vse fraze okoli domovinske zvestobe in ljubezni (v preživelim nacionalističnem nazadnjaškem duhu). Ko hočemo samo svobodno prisotnost slovenske besede in naravne pravice v deželi, ki je S l o v e n c e m s t o l e t n a d o m o v i n a!

In naše kulture! Naše ustvarjalnosti! Naše poudarjanj! Naše samobitne identitete! V vseh pogledih živega narodovega telesa! Nam kulturnim aktivistom, slovenskim prosvetlašem je jezik pot do kulture, do svobodnega humanizma, ki ga pozna umetnost in znanost, kajti brez njega ju sploh ni.

Ob vseh ponavljanih trpkih zgodovine se vsiljuje vprašanje našemu koroškemu sodeželanu: Mar nismo koroški Slovenci izkazali od leta 1908 svojo kulturno-prosvetno organizacijsko zmogljivost in aktivno sposobnost na kulturno-prosvetnem področju, kar je v korist vse dežele? Obdržali smo svojo samoniklost skozi nenaklonjenost treh državnih stvorov, ki so vzeli pač zato konec, ker so bili zgrajeni na nepravici, nedemokratičnosti in nemški oholosti. Mar živimo v tako nerazvitnem, zaplotniškem, anahronističnem okolju, da zaman čakamo na sosesko, pozitivno odzivnost, na kulturni soutsip brez vsakršnega solznodolskega kiča in folklorističnega tradicionalizma? Je to od sodeželanove strani učinek renegatskega kompleksa, ki se je skozi stoletja tako ali tako skotil iz asimilacije? Je to posledica nekulturnega posiljevanja poedincev in socialno vedno šibkejših Slovencev? Je to »odziv« tiste koroške etnične plasti, skozi rodove germanizirane, ki sestavljajo tabor naših nasprotnikov — janičarje? Ni čuda, da se ob takih negativnih pojavih forsiranega potvarjanja, počuti naš rojak kot »T U J C A V D O M O V I N I«... kajti naši nasprotniki niso le tuji v zgodovini koroške dežele, ampak tudi tuji v kulturni in kulturi. To je njih velika tragika!

Velik del našega ljudstva je več ali manj brezbrizhen do lastne kulture in lastne zgodovine. Gospodarsko šibki poedinec, manjšinec ali celo majhen narod prekruto občuti odvisnost glede vsakdanjega kruha. Gospodarska odvisnost ga tira v kulturno brezbrizhenost, politično brezpravnost, v družbeno nepomembnost, osebno pasivnost. Od tod je samo malo še do okužitve z lažjimi kulturnimi frazami s strani močnejšega. Tragika je stvarnost narodovega položaja v obrobni krajih, pretresljiva za sočloveka, sorojaka, ki je v ogroženem položaju še v dodatni zaostalosti koroške družbene danosti.

Narodna zavest nam — kot plemenita človečanska zavest — nalaga dolžnost, da pomagamo takim ljudem, ljudem naše krivi! Kulturna zavest, kot zmaga svobode, kot poročilo pravice, kot cilj napredka, nas obvezuje, da takih narodnih blodnežev in omahljivcev ne izbrisemo iz srca in duha.

Prelomnice v nehanju in delovanju naše osrednje kulturno-prosvetne organizacije koroških Slovencev v Celovcu so povezane tudi z notranje- in zunajpolitičnimi fazami avstrijske države in prek te še z zgodovinskimi političnimi spremembami v Evropi. Tako so prihajali iz ruskega ujetništva koroški rojaki in prinesli vesti o dogodkih oktobrske revolucije. Razglasitev Socialistične republike Avstrije no-

vembra 1918 je učinkovala na delavce-rojake tako, da so iz proletarskega, revolucionarnega vidika zanikali kraljevino SHS, prav tako je vnašal revolucionarni nemir februarški puč 1934 (upoštevajoč akcije v zvezi s požigom justične palače 1927 na Dunaju). Julijski puč 1934 z umorom Dollfussa (ki je kot avstro diktator svoje vrste prepovedal vse politične stranke) je že dal slutiti bližajočo se nemški nacionalsocializem. Za koroške Slovence so zlasti pomembni dogodki po letu 1945.

Ob primerjavi strukture koroškega slovenskega prebivalstva pred prvo svetovno vojno in danes, moramo ugotoviti velikanske spremembe: na eni strani kmečko-podeželski človek, ki številčno stagnira, če že ne upada, na drugi strani pa sedaj (vsaj zadnjih 10 do 15 let) vedno večje število domačega slovenskega izobraženstva. Vse tja do predvojne avstrijske republike je bil kmečki človek v večini in z njim vse stopnje kmečko-bajtarsko-beračevskega proletariata. S socialnim napredovanjem družbenega razvoja je kmečki proletarijat izginil — izginja pa z neposredniško skupino kot delovalec tudi iz narodnostne substance. V delavskih vrstah je narodnostni osip najhujši. Zato se vsiljuje vprašanje: Zakaj je tako? Izboljšanje se kaže v najnovejših zametkih ustvarjanja avtohtonih ekonomskih osnov.

Pristopov do jubileja sedemdesetletnice SPZ je več...

Pomlajujemo svoj častni jubilej s pretresom, s kritiko, z oceno, s prilagoditvijo k realnemu stanju kulturnega, političnega — in gospodarskega! — položaja koroškega slovenskega človeka v današnjih resnih dneh.

Ponavljajmo realne danosti in težkoče, da pridobimo nove sile, da obnovimo izkušene — a zastarele prijeme, da zaobjamemo vse, kar je potrebno za boljši svet bodočih boljših ljudi!

V kolikor v koroški deželi in avstrijski državi ni zadostne odzivnosti naše samobitne koroške slovenske kulture, jim postavljamo vprašanje: Zakaj je tako? Predpogoj je kulturnostna zmogljivost in kulturna zahtevnost ter sprejemljivost, da posameznik kakor družba ali narod zmore sprejeti vase kulturo kot adekvatno identiteto. Če odzivnosti ni, lahko očitamo, da se nihče ne more slepiti z varljivim ponosom, da je »večina« — prav posebno ne v kulturi!

Slovenska prosvetna zveza je in bo vselej širokogrudno odprta raznolikim lokalnim, tradicionalnim in ekstravagantnim hotenjem posameznikov in vodenih grupacij. Pristno kulturno-prosvetno izživljanje predpostavlja odprtost prav tako v vseh naših domačih koroških slovenskih vrstah. Zato tudi kulturno odprti in napredni, politično zreli partnerji ugotavljamo: Če je s takratno centralno organizacijo leta 1908 bilo vsajeno tako dobro narodno drevo, ki nosi sedaj kar dvoje vrhov, je to dokaz, da bomo Slovenci na Koroškem stali tudi trdno v bodoče.

Ko se pripravljamo že na osemdesetletnico SPZ, se sprašujemo, ali ustvarjamo predpogoje za prej ali slej nastali K u l t u r n i d o m v C e l o v c u, da ga bomo oživel s svojimi kulturnimi ustvarjalci in poudarjamo — in ga napolnjevali ne samo z gledalci in poslušalci, ampak tudi z za kulturo dovtetnim in v bodočnost rastočim občinstvom!

Koroška dežela, ki je stoletja že skupna domovina Slovencev in Nemcev, naj bi si štela v čast, biti skupna domovina dveh narodov in skupna dragocena posoda dveh kultur, saj ji je v kulturno bogastvo, da jo ljubijo in opjevajo pesmi dveh jezikov. Kulturni svet ne pozna večinske ali manjšinske kulture, marveč samo k u l t u r o, ki je last vsa človeštva in je odlika svobode, napredka, humanizma.

(Govor Valentina Polanška — predsednika SPZ Celovec na osrednji proslavi jubileja v Celovcu 16. aprila 1978)

kuga za katero je zbolel in leta 181 umrl. Njegov sin in naslednik Commodus je z barbari sklenil mir in opustil osvajaalne načrte. Obdržal je le 7,5 km širok pas ozemlja na levem bregu Donave. Potem so Germani začeli v velikem številu vstopati v rimsko vojsko in se deloma, predvsem na obrobju imperija, v opustošenih pokrajinah tudi naseljevati.

Leta 193 n.š. je legija XIV. Gemina v Carnuntumu oklicala za cesarja dotedanjega panonskega namestnika in poveljnika Septimija Severa, ki je bil doma iz Leptis Magne v Severni Afriki. Podobno so storili tudi drugi upravni provinci in prišlo je do državljanske vojne, v kateri je zmagal Sever. Prebivalstvo Norika nad njim ni bilo navdušeno, ker se mu je zameril še v času, ko je bil upravnik v provinci Panoniji in je zato začel proti njemu še ostreje nastopati. V čast legijam, ki so ga podprle in proglasile za cesarja, je dal l. 193 kovati denar z njihovimi imeni in insignijami.

T. i. constitutio Antoniniana s katero je leta 211 cesar Caracalla, sin in naslednik S. Severa, dal državljanske pravice prebivalcem celotnega imperija, ni prinesla posebnih sprememb v družbene razmere; pač pa je dobil fiscus z enotno davčno politiko, nekaj več dohodkov.

Tudi 3. stoletje je bilo izpolnjeno z medsebojnimi boji posameznih cesarskih pretendentov. Naj omenimo le nekatere med njimi kot Galliena, Ingenua, Regalliana, itd. V drugi polovici 3. stol. so postali vedno pogostejši in nevarnejši napadi posameznih plemen Alanov na meje Panonije in predvsem Norika (leta 256 in 270 — 75), vendar današnje področje Slovenije zaradi tega ni dosti trpelo. Mnogo nevarnejši, predvsem za Panonijo, je postal pojav Gotov v področju severno od spodnje Donave (Vlaska nižina). Goti so, podobno kot pred njimi Kelti, nekajkrat prodrli globoko v Grčijo in v Malo Azijo. Istočasno so se pojavljale in razsajale razne nalezljive bolezni, posebno kuga, ki je divjala po vsej državi in zdesetkala prebivalstvo. Vse te katastrofe in ujme so rimsko državo pripeljale na rob gospodarskega in političnega propada. Blagostanje v Noriku in sosedni Panoniji je močno trpelo. Sele cesar Dioklecijan, doma iz Doclee v današnji Crni gori, je s svojimi administrativnimi in vojaškimi reformami zajezil propad in začasno napravil red v vsej državi. Razdelil je celotni imperij na štiri dele (prefektore), uredil nasledstvo in ločil vojaško upravo od civilne. S tem je hotel preprečiti državljanske vojne in boj za nasledstvo, ki so stalno slabile gospodarsko in politično moč že tako, zaradi zunanje ogroženosti opešano državo. Vendar so te reforme le malo preživele njega samega. Število legij je povečal od 33 na 66 (število vojakov v eni legiji se je zmanjšalo) in razdelil celotno armado na stalno stacionirane granicirne (limitane) v obrambnih črtah na limesu in v notranjosti in na redno operativno — gibljivo vojsko comitatenses). Posamezne province je razdelil v manjše enote. Tako sta nastala dva Norika (Noricum ripense in mediterraneum) in štiri Panonije (Prima, Sava, Secunda, Valeria). Mejo same Italije je najverjetneje pomaknil še bolj proti vzhodu na črto Gorjancev tako, da je bila celotna današnja Slovenija, izvenški Stajersko v okviru same Italije. Prefektore so se delile na diocese in le-te v province. Na čelu civilne uprave je stal praesens namesto prejšnjega prokuratorja. Praesens je stal na razpolago močan štab uradnikov (officium) s princepsom kot njegovim namestnikom. Davčne zadeve, ki so tudi doživele korenite spremembe, je vodil šef katastra. Zraven so spadali še arhivar, računovodja in drugi nižji uradniki. Vsi ti uradniki, ki so sestavljali zapleten birokratski sistem, so bili stalni nameščenci in so nosili posebne uniforme. Razen osnovnega upravnega aparata so obstojale še nekatere samostojne službe kot pošta, finance, carina, monopoli, itd.

Ker je bila država močno ogrožena, je Dioklecijan v svoji temeljitosti reorganiziral državo in njeno upravo do potankosti. Če niso ustrezale dajatve v denarju, so jih davkoplačevalci morali nadomestiti v naturi, ali z delovno silo. To je bil tudi vzrok nastanku omenjenega upravnega, uradniškega aparata. Ta sistem, ki je tedaj rimsko državo rešil najhujšega, je ostal v praksi na zahodu z nekaterimi spremembami in dopolnitvami kasnejših cesarjev, predvsem Konstantina Velikega (324 — 337), do propada zahodnorimskega cesarstva, na vzhodu pa, dokler niso Turki leta 1453 zavzeli Carigrada.

V rimski upravi so važno vlogo igrale samoupravno organizirane mestne enote (municipiji in kolonije), ki so tudi v Dioklecijanovem sistemu ohranile svoj republikanski — demokratični značaj in pomen. V bistvu je bil ves rimski imperij agregat avtonomnih mestnih skupnosti z ustreznimi, čim večjim teritorialnim zaledjem (agrom). Uprava je bila razmeroma maloštevilna in konstantna. Na čelu sta bila v kolonijah dva župana (duoviri iure dicundo), dva edila za policijsko gradbeno in tržno službo in en questor za denarne zadeve. Vsi so bili voljeni za določeno leto. Občinski svet, ki je bil v bistvu senat v malem, je običajno sestavljalo sto dosmrtnih članov (ordo decurionum). Vsakih pet let je bilo ljudsko štetje in cenitev (census) premoženjskega stanja državljanov. Duoviri, ki so bili izvoljeni za to leto, so imeli vzdevek quinquenales. Župana sta, poleg drugih dolžnosti, morala skrbeti tudi za pobiranje davkov, sodstvo in rekrutacijo.

Omenjene javne funkcije so bile na začetku honorarne in so se državljanji zanje celo potegovali. Ko pa je pričela nastopati revščina in gospodarska kriza, so morali nosilci teh funkcij jamčiti s svojim pripravnim premoženjem za pravilno funkcioniranje podrejenih ustanov in primanjkljaj kriti iz lastnih virov. Te službe so postale nadležne in vsi so se jih otepli.

S splošnim gospodarskim propadom tretjega stoletja se je pričelo tudi propadanje provincialnih mest in njihovega blagostanja. V smislu Dioklecijanovih reform so bili mestni očetje imenovani in so morali s svojim imetjem jamčiti, da je bila dosežena potrebna davčna kvota. Član mestnega sveta je lahko postal vsakdo, ne glede na poreklo in izvor, le da je imel potrebno premoženje. Pod Dioklecijanovo vlado je nastopilo prvo in zadnje večje preganjanje kristjanov. Po njegovem mnenju so le-ti slabili moč države. Na področju Podonavja in Vzhodnih Alp se je krščanska vera širila predvsem iz dveh močnih žarišč, Sirmiuma (Sremska Mitrovica) in Aquileie (Oglej). Tako je bila razširjena tudi na področju Norika in Panonije in iz obdobja Dioklecijanove vlade poznamo nekaj mučencev, kot sta npr. škof Viktorin iz Poetovija in namestnik noriškega praesensa Florijan, ki so ga leta 304 vrgli v Anizo. Licinij in Konstantin Veliki, ki je svoj vzdevek Veliki dobil kasneje zahvaljujoč hvaležnosti cerkvenih krogov, sta že leta 313, ko je bil upokojeni Dioklecijan še živ, objavila sledeči edikt: »Kristjanom in vsem drugim dajemo možnost, da se prostovoljno opredelijo za vero, da bi, kar že obstoja bogov in božanskih bitij, bili naklonjeni nam in našim podložnikom«. To je bil t. i. milanski tolerančni edikt, s katerim je bila enakopravno priznana krščanska veroizpoved. Od Teodozija Velikega (379—395) dalje, pa je krščanska vera postala državna in edina priznana vera. S tem je krščanstvo zmagalo, vendar šele po dolgotrajni in ogorčeni borbi, nad domačini ilirsko-keltskimi božanstvi in nad ostalim poganskim Olimpom. Posebno težka je bila borba z orientalskimi mističnimi kultmi, posebno s čaščenjem sončnega boga Mithre. Njegov kult je bil v celem imperiju močno razširjen in tudi pri nas poznano precej njemu

posvetenih svetilk. V Ptujtu so bila odkrita kar štiri.

Kristjani so že v prvi polovici 4. stoletja t. j. takoj po objavi omenjenega edikta, začeli graditi številne in raznovrstne objekte, predvsem bazilike. Kako močno je bila razvita cerkvena organizacija v samem Noriku, nam dokazuje koncil v Serdici (Vidin v današnji Bolgariji) leta 343, kjer so sodelovali že noriški škofje. V južnem Noriku so bile tedaj naslednje škofije: Virunum (Gospa Sveta), Aguntum (Lienz), Teurnia (St. Peter v Lesu pri Spitalu) (3) in Celeia. Vse so spadale pod Aquilejsko jurisdikcijo.

Dioklecijanova razdelitev imperija v štiri dele, pa se ni obnesla, saj je že med njegovimi, posebno pa med nasledniki Konstantina prišlo do hudih bojov in medsebojnega obračunavanja, ki je zajelo vso državo in je pri tem le-ta močno trpela zaradi pustošenja.

Istočasno so postajali vse hujši in pogostejši napadi barbarov na meje imperija. Sam cesar Valentinijan je s svojo osebno prisotnostjo na donavski meji poskrbel za obnovo in izpolnitvijo utrd. Nekaj kastelov so tedaj (l. 370) zgradili tudi v Barbariku, na ozemlju Kvadov. Leti so, razkačeni zavoljo tega leta 374 skupaj z Jazigi, vdrli čez Donavo in neusmiljeno plenili. Da bi se jim maščeval, je še isto leto ponovno prišel cesar Valentinijan na donavsko mejo. Posebno skrbno so tedaj utrdili odsek meje med Carnuntumom in Brigetiom (Czöbny na današnjem Madžarskem). Tu je cesar istega leta tudi umrl.

Leta 378 pa je v znameniti bitki pri Odrinu, v današnji Bolgariji padel cesar Valens II v borbi proti Vizigotom, ki so se po rimskem porazu razšli po imperiju. Ta bitka v zgodovini pomeni začetek obdobja preseljevanja ljudstev. Valensov naslednik Teodozij se je v dveh vojnah proti uzurpatorju Maximu in nato še Eugeniju, bojeval v naših krajih. Prvič je prišlo do bitke pri Ptujtu 21. VI. 388, v kateri je cesar zmagal. Po tej zmagi je prodiral skozi Celeio, čez Atrans do Emone, proti Maximu, ki ga je čakal v Aquilei.

Po Teodozijevi smrti 17. januarja 395, so preko Donave na področju med današnjim Dunajem in Budimpešto, vdrli preko meje Kvadi, Markomani, Huni in Sarmati. Najverjetneje so takrat propadla legijska taborišča na omenjenem odseku meje, zahodno od donavske vertikale, predvsem Carnuntum, ki tedaj preneha obstajati. Oddelek barbarov so prodrli celo v Dalmacijo, do Salone pri Splitu. Toda še isto leto jih je pregnal vojskovodja Flavij Stilicho, ki je bil tudi sam German v službi zahodnorimskega cesarja Honorija. Del Markomanov pa je z njim sklenil pogodbo, da bodo branili meje Pannonie Prime, ozemlje med Blatnim jezerom, Dunajsko kotlino, Dravo in Donavo. Zahodni Gotje, ki so po bitki pri Odrinu in po pogodbi s Teodozijem (l. 382) prebivali v imperiju, so bili po Teodozijevi smrti nekaj časa mirni. Ko pa niso dobili pričakovanih daril in njihov poveljnik Alarih ustreznih vojaških funkcij, so se leta 400 odpravili v Italijo. Pridružile so se jim tudi horde pod vodstvom Radagaisa, ki so se sicer zadrževale v področju Donave, zahodno od Dunaja. Na jesen leta 401 je Alarih prispel v severno Italijo do Ravenne, kjer se je takrat zadrževal zapadno rimski cesar Honorij. Pod pritiskom grozeče nevarnosti je Honorij obljubil Gotom Galijo in Spanijo, kamor so leti tudi odrinili, a jih je tedaj zahrbtno pri Pollentii napadel in premagal Stilicho. To naj bi se zgodilo na veliko noč leta 402, naker se je Alarih vrnil nazaj v Ilirijo. Radagais pa je ponovno leta 405, z ogromno množico ljudstva vdrl v severno Italijo, a je ponovno klonil pred odličnim vojskovodjem Stilihonom, v Fesulanskih gorah. Medtem se je Stilicho Alarihu

NEKAJ HISTORIČNIH

IN

GEOGRAFSKIH MOMENTOV

I.

Okoli leta 400 p. n. š. se je začel proces, ki ga poznamo v okviru evropske prazgodovine kot ekspanzijo Kelto. Keltška plemena so se z današnje Francije in Južne Nemčije pomikala proti severu (Britanija), zahodu (Spanija), vzhodu (Podonavje) in jugu (Italija, Balkan) Evrope. Na svojih prodiranjih po Balkanu so premagali Makedonce in gospodarili po Grčiji. En njihov del je šel preko Helesponta in se naselil v maloazijski pokrajini Galaciji (277. leta p. n. š.). Strahovali so več ali manj celotno malo Azijo, dokler jih ni oslabil rimska ekspanzijska politika. Leta 389 ali 386 p. n. š. so oplenili in požgali tudi sam Rim, vendar so se nato morali umakniti v severnoitalske pokrajine in Alpe.

Pri nas so Kelti zasedli in naselili predvsem plodne ravnine; ker jih je bilo razmeroma malo, se po goratih in odmaknjenih dolinskih predelih niso intenzivneje naseljevali tako, da so se staroselci (Iliri) ohranili še daleč v obdobje rimske okupacije. Tako pri nas, kot drugod, kjer so se Kelti po obdobju svoje ekspanzije naselili, so postali v političnem in kulturnem smislu vladajoči razred. Značilen za antiko je sužnje-posestniški red, ki pa je imel pri Keltih nekatere značilnosti fevdalnega reda. Nastala so v tem času (3. stol. p. n. š.) številna keltška mesta (oppida) in to predvsem že na predhodno kultiviranih rodovitnih in prometno važnih točkah. Utrdili so tudi posamezne višine, kamor so se v sili in nevarnosti zatekali (refugia).

Konec drugega stoletja so ilirsko-keltška plemena ustanovila t. i. Noriško kraljestvo (Regnum Noricum), ki je v glavnem obsegal področje današnje Avstrije in Slovenije, s težiščem na današnjem Korškem. Območje Gorenjske tja, do okolice **Naupertusa** (Vrhnika), so poseljevali keltski **Taurinski**. Imena pomembnejših keltskih plemen (**Norici**, **Ambilini**, **Ambidravi**, **Uperaci**, **Saevetes**, **Laianci**, **Ambisontes**, **Elveti**, itd.) so omenjena v napisih z Magdalenske gore na Korškem (1) in pri rimskem pisatelju Pliniju (2). Glavno mesto kraljestva je bila Noreia, ki je dandanes nezanesljivo locirana v Neu-markt. V okolici Noreie se je leta 113 p. n. š. odigrala važna bitka med **Noriki** in **Cimbri** ter **Tevtoni**. V tej bitki je nastopila, kot noriški zaveznik tudi rimska vojska, vendar je bila poražena. S tem pa se je že začela izražati rimska penetracija v Noriško kraljestvo, ki pa je bila v začetku temeljena zavezništvo in trgovsko-gospodarski osnovi. Tako je noriški kralj **Voccio** poslal Cezarju v njegovi vojni proti Ariovistu kot pomoč 300 konjenikov.

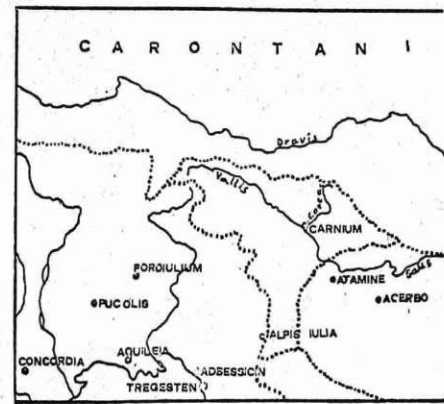
Prva leta po smrti Cezarja (leta 44 p. n. š.) je bilo ozemlje med Jadranom in Julijskimi Alpami še vedno v posesti domačih keltskih plemen, zato je bila severna Italija (Padška nižina z Aquileio) stalno ogrožena. Poleg nekaterih keltskih plemen (Karni), so na to področje vpadali in ropali tudi Histri in plemena Panoncev, ki so živela v Posavju (današnja Hrvatska in severna BiH), s centrom v Segestici, poznejši rimski Siscii (Sisak).

Okavijan je po pogodbi v Brindiziju (leta 42) dobil v upravo področje Ilirika in je še pred izbruhom državljanske vojne z Antonijem zavzel in pokoril plemena na ozemlju današnje Bosne in Hrvatske do Save, oz. Drave. Kasneje je podvrgel zahodnoalpska plemena, dokler nista njegova sinova Tiberij in Druz leta 15 p. n. š. zavzela še gorati svet do reke Inna. Naslednja leta je bilo treba očistiti še

posamezna, težje dostopna dolinska področja, kjer so se plemena vztrajno in junaško upirala. Takrat so bila podvržena tudi številna recijaka in vindilejska plemena na ozemlju današnje Švice. V času 12–9 je Tiberij osvojil še ozemlje med Dravo in Donavo. Med temi osvajanji je bilo leta 16 p. n. š. verjetno brez boja, priključeno tudi Noriško kraljestvo. Avgust je nameraval mejo imperija razširiti še z Rena na Labo, vendar mu je te načrte preprečil veliki dalmatinski – panonski upor (leta 6 – 9 n. š.) in Ariminjeva zmaga nad rimsko armado v Teutoburškem lesu (leta 9 n. š.). S tem so bila v glavnem končana osvajanja severno in srednjeevropskih dežel.

Rimljani so Norik sicer okupirali, vendar posebnih upravnih sprememb niso uvedli. Norik je obdržal status nekakšne klientelne vazalne države, v kateri ni bilo redne rimske vojske. Ravno v zvezi s tem je Avgust odcepil južni in vzhodni del nekdanjega Noriškega kraljestva in ga priključil novo nastali provinci Panoniji. Okolica **Carnuntuma** (Bad Deutsch – Altbürg), **Emone** in **Poetovia** je bila priključena Panoniji in v teh krajih so bila zgrajena legijska taborišča z vojaškimi posadkami.

V Noriku je trajala nominalna okupacija do časa cesarja Klavdija I (41 – 58 n. š.). Medtem ko je v sosednjem Iliriku divjal v času med letom 6 in letom 9 n. š. silovit upor keltsko-ilirskih plemen, ki so ga Rimljani po silovitih naporih s težavo zatrli, je bilo v sosednjem Noriku mirno. Domačini so morali služiti v pomožnih četah (auxilia) in lokalni milici (**beneficarii**). V Noriku je bilo detaširanih tudi nekaj kohort in al panonskih legij. Vsi ti oddelki so bili pod poveljstvom Avgustovega in kasneje Tiberijevega legata v

Carneola in njene približne meje

Carnuntu. Po letu 45 n. š., ko je cesar Klavdij Noriško kraljestvo spremenil v provinco, pa je upravljal to področje noriški prokurator. V zvezi z našim ozemljem moramo poudariti, da je bilo ozemlje celotne Gorenjske, z izjemo dela od današnje Kranjske gore navzgor, izvzeto skupaj z Ljubljansko kotlino (Emona) iz okvira Norika in priključeno Panoniji.

Leta 69 po smrti cesarja **Nerona**, so renške legije proglasile za cesarja A. Vitelija in se podale v Italijo, da bi odstavile s prestola Neronovega naslednika Otha. Le-temu pa so ostale zveste panonske legije in noriške čete.

Norik je bil tedaj v veliki nevarnosti, ker ni imel redne vojske in je bilo pričakovati, da ga bo poveljnik prednjih Vitelijevih čet **Alienus Coecina** poskušal zasesti. Vendar se je le-ta iz Raecije obrnil direktno v Italijo. Jeseni istega leta pa so noriške čete ob Innu ščitile panonske legije, ko so potem, ko je bil v Carnuntumu z njihove strani priznan za cesarja tretji pretendent za prestol in kasnejši ustanovitelj flavijske dinastije Vespazijan, prodirale v Italijo.

Dokler je bila donavska meja toliko trdna, da je vzdržala vedno večji pritisk številnih germanskih plemen, je užival Ilirik t. i. »rimski mir« (pax romana). Ko pa so leta 168 Kvadi in Markomani skupaj s številnimi drugimi plemeni zlomili obdonavski limes, so se začeli za Norik in Panonijo težki in žalostni časi. Germani so najprej uničili dvojce legijskih taborov, **Vindobono** (današnji Dunaj) in **Carnuntum**, nato pa se kot povodeni širili vzdolž nekdanje jantarske, sedaj rimske magistralne ceste proti Italiji. Prišli so skoraj do Akvileje. Utrujenih mest niso toliko prizadeli, zato pa so ropali in uničevali podeželske vile rustike in vasi. Preko Donave so spravili ogromen plen in mnogo ujetnikov, saj jih je kasneje cesar Mark Aurel, po zmagi nad njimi (leta 172), dobil nazaj okoli 150.000. Vendar se gospodarsko uničene pokrajine niso nikdar več opomogle.

V času pred to katastrofo je romанизacija v Podonavju in Vzhodnih Alpah močno napredovala in v provincah je vladalo precejšnje blagostanje. Mnogi profani in sakralni objekti nam to potrjujejo. Po zavrnitvi germanskih plemen je cesar Mark spoznal, da donavska meja nikakor ni sigurna in trdna in je nameraval s ofenzivno politiko in vojaškimi akcijami prenesti mejo imperija na Sudete in Karpate. Nameraval je ustanoviti dvojce novih provinc, Sarmatio in Markomanio. Verjetno je prav on prestavil mejo Italije s črte Julijske Alpe – Hrušica (**Ad Pirum**) – **Oera Mons** – **Arsia** (Raša) na črto Karavanke – Kamniške Alpe – **Atrans** (Trojane) – okolica današnje Višnje gore – Raša. Njegove načrte pa je prekinjala

Bilo je v tistih dobrih starih časih, ko so ljudje imeli bolj žuljave roke in manj kruha kot dandanašnji, pa so živeli mirno in zadovoljno. V veliko veselje jim je bilo, če je zemlja dobro obrodila, če je vinograd dal rujnega vina, če je bil na morju obilen ribji lov, če ni bilo prehudih zim, prevelikih povodenj, potresov in nalezljivih bolezni. Ljudje pa so se, kot vse čase, najbolj bali vojne, te norosti vseh norosti, ki prinaša zemlji in ljudem največ gorja.

V tistih dobrih, starih časih je pri Zobinovih v Bregu, vasi pod Sočerbom, prišlo na svet otrok, prav tak kot vsi drugi otroci, le neznansko je bil močan in velik. Ni mu bilo para.

Ko se je mati prebudila iz porodnih krčev in je v sobo vstopil srečen oče, sta se začudila:

»Hoj, kakšen velikan je! Prevelik bo za Istro, ki ima še za majhne ljudi premalo kruha.«

Toda Tiče, dali so mu namreč to ime – se za pripombo staršev ni zmenil. Z vso slastjo se je oprijel materinih prsi in hlatal po mleku kot pravi požeruh.

»Hudo je žejen,« je modroval oče. »Če bo tak pivec vina, mi bo na tešče popil tistih nekaj sodov črnine, ki jo iztisnem iz vinograda.«

Tiče Zobin pa se ni zmenil za očetove besede. Jedel je, pil, se potegnil in razširil v pravega silaka. Se tako trdne plenice in povoji niso vzdržali njegove moči. Mati, drobna, ko mravlja pridna ženica, često ni vedela, kaj s Tičetom početi.

Sreča, da je Tiče hitro shodil. Kmalu nato je zagospodaril nad vaškimi paglavci. Bili so mu poslušni pri igri in potepanju. Zdaj ni več ven in ven vlekel matere za krilo in zahteval jesti in piti. Razen večne lakote, ni imel posebnih nadlog. Zato je bil zdrav in trden kot dren. Mlatil je, kot pravimo, seno in slamo. Izbirčnosti ali vihanja nosu ni poznal. Kot je komu zalegla skodelica močnika, toliko je njemu pomenila skleda žgancev in lonec mleka. Tičetovi nadlogi je trda predla zlasti pozimi, ko rečna mati ni imela kdo ve kaj založene shrambe.

Za Tičeta se je začel srečnejši čas, ko je zorelo sadje – češnje, hruške, jabolka. Po njih je hlatal kakor medved. Ni bilo tako visokega drevesa, da ga ne bi okomajsalo do vrha.

Sosedi so ga sicer gledali kot nebodigatreba, po strani in izpod čela. Vendar se mu nihče ni upal črhiniti v brk, reči žal besede, zakaj njegovih medvedje močnih rok so se strahovito bali. Star deset let je bil že tako močan, kot drugi pri dvajsetih. S petnajstimi leti je sam odnesel voz na sleme najvišje hiše. Pri dvajsetih je zadržal dva para mladih konj. In ljudje so dejali:

»Močnejši je od Martina Krpana, silnejši od Velega Jože ali Petra Klepca!«

Glas o njem je šel daleč v Istro, na Kras ter prek Žavelj, Škedenja in Trsta ...

V veselje materi je Tiče s petnajstimi leti postal marljiv in resen fant. Ni več otresal tujih dreves in sosedi so ga odkrito občudovali. Loteval se je vsakršnega dela in ker je bil močan, ga je opravljal igranje. Očetu je bil v nenadomestljivo oporo in zato je bil ponosen na sina, ki se je z rovači zagnal v vinograd in na kamenite ograde, obdelal jih je na dušek. Če je pihal beli veter ali bošteran, morjak, podgorčan ali podsončnik, je v strmem bregu nad vasjo sekal in ruval drevesa ter napravljal drva za mesto. Doma je bila revščina, zato je hotel staršem pripomoči do kakšnega pribojška.

V Istri tedaj, razen osličkov, ni bilo voznikov in konj. Zato je Tiče kar samotež prevažal drva v Trst. Kdaj pa kdaj so se

mu sicer pri vožnji pridružili dečki njegovih let. To je bilo umljivo za njih radovednost. Radi bi kaj lepega doživeli in si dodobra ogledali mesto, ki je gosposko in bogato vrvelo v zalivu.

Trst je bil dečkom vselej veliko doživetje z obiljem in revščino, množicami ljudi in ladjami v pristanišču.

Ko so nekoč peljali drva z Miljskih hribov, se je Tiče malo za šalo malo za res usedel na voz kot kočijaž. Mislil si je: »Navzdol pomagajo vsi svetniki.« Njegov hi-hot je odmeval daleč na okoli. Ljudje ob cesti so malce začuden, malce osupli opazovali to čudno vožnjo, naposled pa se obregnili:

»Tiče, te ni sram? Saj si kot kakšen Neron!«

Tičetu se ni bilo treba sramovati. Čeprav so bili dečki še šibki, pravi pobalini, jih ni bilo nič manj kot pol ducata. In on, Tiče, ki je vse skupaj vzel za nekakšen cirкус, je zaradi bodljikavih jezikov jadno skočil z voza, pobaline kot snopje nabasal na voz in sam peljal tovor kot navadno ribniško krošnjo. Zdaj so ljudje ob cesti utihnili in od začudenja ostrmeli.

»Močan je kot medved,« so modro pritrjevali in bili ponosni, da se je prav v revni Istri rodil tolikšen velikan.

Zdaj je glas o Tičetovi neznanski moči zašel tudi med fante. Čeprav še ni bil vojak, so morali napraviti izjemo in ga sprejeti v svojo družbo. Tiče je z veseljem plačal fantovščino in s fanti sklenil pobratinstvo. To je bilo nekega večera. Dež je pršel od Kopra, da je bila vsaka suknja mokra, a kljub temu so se fante zbrali v krog pod lipo in sredi vasi zapeli tisto najbolj priljubljeno:

Pupica moja, kaj bo tu,
šišice nimam, slabo bu:
čakaj me še tri letica,
da ti zazidan šišicu!

Tiče je bil poslej fant z vsemi pravicami in moške so ga vabili v svoje hrame, matere pa predenj polagale na mizo velike hlebe kruha. Jedel je, a ni se prenaedel, pil, a ni se upijal. V njem se je oglašil čuden nemir – istrskega oslička bi rad zamenjal za bele konje lipicance ...

V ta nemir je Tičeta zapeljal stari stric Tomo, ki je bil dragonec na Ogrskem. Bilo je poletnega večera. Morje v nižini se je v mesečini srebrnkasto svetlikalo, kakor da je zacvetelo. V brijadah pod Sočerbom je drobil slavec in v vetru je vel duh po rožmarinu. Iz vasi se je oglasila dekliska pesem o dekletu, ki je tako lepa kakor pomaranča, pa jo je le mati v gori umila, burja ji zibelka bila, zibali jo morja valovi, ribiči v mrežo lovili ... Mislili so, da je ribica, pa je bila le mlada deklica ...

Ko je med vaškimi hišami zamrlo ubrano petje, se je oglašil stric Tomo. Pripovedoval je o konjih in Tičetu se je zdelo, kot da je pred njim razgrnil svoje mlade sanje. Govoril je o dragoncih in lipicancih, ki so doma v Lipici, nedaleč onkraj hriba.

»Lipicanci, to so najlepši konji na svetu,« je zatrdil Tomo kot čisto resnico. »Samo govoriti ne znajo ...«

Tiče je boljšeal in pil njegove besede. Lipica, to si je vredno ogledati, se mu je utrnula misel. Čemu bi tratil te svoje neznanske moči za krhko in drobno kmečko delo! Zdelo se mu je, da bi s pestmi drobil kamenje, z rokami ruval drevesa, premikal gore in klatil zvezde.

Poslej je Tiče živel še samo za Lipico, poslej je samo tuhtal, kako priti do konjev, kako se odtrgati od matere, očeta in doma, ki jih je imel rad. Ob tem se je počutil ne-močnega, saj je to vendar velika stvar: za-

MOČNEJŠI KOT LEV

pustiti dom in oditi v svet. Sam sebi je bil v napatjo, teslo nerodno, v njem pa je vihrala neznanska moč, da bi koga kar za šalo premikastil ...

Spet je v Istro prihajala pomlad. Vsa vas se je s spočitimi močmi in veliko vnemo zagnala v njive in vinograde. Z očmi so božali zemljo in modrovali: »Da, da, brez setve ni žetve ne kruha.« Brežina se je kmalu spremenila v zeleno leho upanja: žulje bo poplačala jesen z dobro letino.

Ko so pri Zobinovih obdelali zadnjo njivico, je v Tičetu dozorel sklep, da bo poskusil srečo v Lipici. Nekega jutra, ko je izza Slavnika in Vremščice sinila rdečkasta zora, si je natihoma zavezal v culico nekaj nujnih reči, se v duhu poslovil od očeta in matere ter se odpravil od doma. Korak je nameril v breg, kjer so ptički z vsem radostnim živzavom pozdravljali mlado jutro. Vrh klanca se je oddahnil, za trenutek postal in se ozrl na prebujajočo se vas. Iz nizkih dimnikov se je pravkar začelo kaditi; v hlevih so se oglašali petlini. Kakor se je Tičetu zdela odločitev neodložljiva, tako ga je bridko stisnilo pri srcu. Začutil je, kako težko se je posloviati od ljubljene doma, od zelene pomladi, cvetočih breskev in češenj. Kakor veliki šopki cvetja so bile na gosto posejane po obronkih. Skoraj mu je bilo žal, da odhaja od te lepe in tople domačnosti.

Se trenutek je postal, zamahnil z roko domačiji v pozdrav in se skoraj v teku spustil po klancu navzdol. Onstran tesne doline se je steza ovinkala v strmino, poraščeno z borovci. Objel ga je duh po smoli in pelinu. Na sedlu se je gmajna preveznila v položnejši svet. Sonce je bilo že visoko. Tiče se je znašel na beli cesti. Za borovci na jasi se je belila Lipica ...

»Lipica ...«, je zaustavil korak. Spreleta ga je s čudnim občutkom pomešana misel. Tesnoba in bojazen. Strmel je – vendar je tu cilj njegovih sanj. Konji. Da, rad bi delal pri konjih, jih jездil, tako kot v mladih letih stric Tomo.

Počasi in oklevajoče se je napotil dalje. Se mu bo nasmehnila sreča? Ko se je ustavil pred »velbanco«, obokanim hlevom, je v zadregi menal; ni vedel, kaj bi storil. Z začudenimi očmi je opazoval čredo belih konj ob kalu. Niti opazil ni konjarja, ki je stopil iz hleva. Na njegovem rdečeličnem obrazu je počivala dobrodomnost.

»No, fant, imaš rad naše konje?«

»Rad jih imam! Tudi moj stric je bil dragonec,« reče Tiče.

»Cigav pa si?« je radovedil konjar.

»Mar nisi Zobinov z Brega? Slišal sem že, kakov korenjak si.«

»Da, Zobinov sem. Rad bi delal pri konjih,« se je fantu razvezal jezik.

»Jaz pa sem Tone Jurko. Moj rod je že od davna v Lipici. In če imaš ti konje zares rad, lahko ostaneš pri nas. Ne bo ti žal.«

Tičetu se je odvalil kamen s srca. Ostal bo v Lipici, pri konjih. Tonetu pa se je za hotelo, da fanta še preizkusi in je zaklical: »Plut!«

Iz črede se je iztrgal in v galopu pridirjal h konjarju veličastni žrebec. Tudi Tiče ga je potrepljal po košati grivi; zdelo se je, da so se spoprijateljili Jurko, Tiče in Plut.

Za Tičeta se je začelo povsem novo življenje. V Lipici se je počutil kot doma. Bil je močan ko medved, zato pa kos še tako divjemu žrebcu. Razen Pluta so bili še drugi, najimenitnejša Maestoso in Siglavy, pa kobil Thais in Karmen. Rodovi najlepših lipicancev so šli v dolga desetletja. Prav tako rodovi konjarjev. Konjarji pa, sami Kraševci, ki so bili sicer krepki in zdravi, so

(Nadaljevanje s 5. strani)

Tičeta za moč zavidali in ga hkrati občudovali.

Tone je često zatrjeval: »Pri konjih pomeni spretnost več, kakor moč.«

Tiče, ki se je prepiral o Tonetovem mojstrstvu, je hitro osvajač vse njegove skrivnosti. Kmalu je postal odlični kočijaž in jezdec. Enako spretno je vodil različne vprege in uvajal konje v različne umetnije. Vsak dan znova se je prepiral, da so lipicanci konji lepote, iskrivosti, skromnosti in vztrajnosti. Brez lipincev ni bilo cirkusa, turnirja ali parade, ne slovesnosti državnikov in vladarjev.

»Tiče, ugaheš, zakaj rastejo v drevo-redu drevesa tri po tri?«

Ni vedel, če se je še tako naprezal. Zato mu je povedal Tone: »Po običaju so drevesa zasadili konjarji v spomin, ko so vsako leto peljali tri leta stare žrebce na Dunaj.«

»Kaj so s konji počeli na Dunaju?«

»Urili so jih, da so v visoki španski jahalni šoli postali največji mojstri in vzbujali občudovanje.«

Vse bi bilo v najlepšem redu, če se tiste dni ne bi bil pripeljal ogrski trgovec s konji Janoš Orloy s hčerko Iluško, ki sta bila v Lipici stalna gosta.

»Ta frklja, pa konji,« se je Tiče zafrkljivo obregnil, ko se je naslednje jutro Iluška pojavila v velbanci. Čebljala je po domače in naposled dejala, da bo jezdila na sprehod v bližnjo okolico.

Tone, ki je Iluško že poznal, je le skomizgnil in se nasmešnil. To je pomenilo, da dekletu želje ne more odreči. S klina je snel sedlo in stopil h Karmen, Tičetu pa je velel, naj osedla Pluta, da bo dekletu spremljal na sprehodu.

Sprva sta se mlada jezdec pognala korakoma, nato stopnjevala ježo v dir in galop. Tičetu je bilo zdaj malce žal, da se je bil tako nemarno izrazil o frklji. Komaj jo je dohajal, vmes pa opazoval, pogumno in lepo. Na vzpetini onkraj jase sta zastavila, se razgledala po obsončenem Krasu. Vetr je vel v borovcih.

»Rada bi zajezdila Pluta,« je odločno rekla Iluška. Tiče se ni upiral.

»Izvoli,« je dejal, skočil s Pluta, ki je bil njemu pokoren, z dekletom na hrbtni pa je zdivjal, se vzpenjal vnic kot da se hoče otresti neljubo breme. Iluška je konja spretno krotila, a mu ni bila kos. Plut je v divjem galopu vihral naravnost k hlevom, kjer ga je prestregel Tone. V bližini je stal njen oče, bled od strahu. Ko je prišel k sebi, se je zapenil od jeze:

»Ta konjar je kriv! Hčerka je za las ušla smrti! Če ne gre iz Lipice on, grem jaz!«

Za Tičetom je bilo vsem hudo. Zaradi trgovca pa so odločili v njegovo škodo. Ni se upiral. Svoje drobnarije je zmetal v culico in se napotil proti Trstu.

Tičetu ni bilo lahko slovo od konjev in prijateljev. S tesnobo v srcu se je po kamentiti cesti približeval Trstu in morju, hrupu in vrvežu. Ko je zakoračil med visokimi, bogatimi hišami, se je izmikal gosposkim kočijam.

Ko se je znašel v predmestju, kjer je bila ladjedelnica, je oklevajoče vstopil v pisarno.

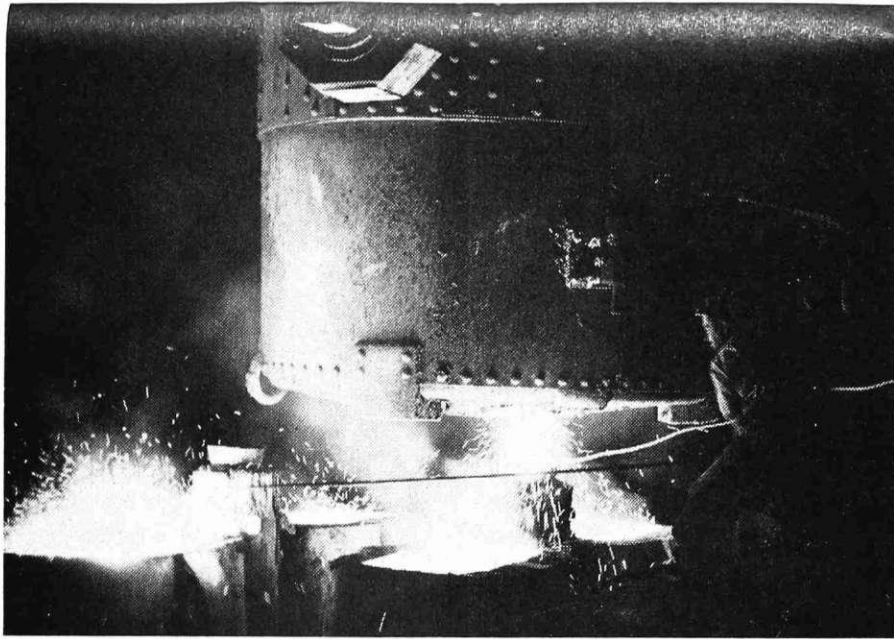
»Delo iščem,« je nerodno mencal pred pisarjem.

Pisar ga je premeril od nog do glave, nato zadovoljno prikimal:

»Dela boš imel čez glavo, če boš hotel uporabiti svoje moči.«

Tiče jih je zgrabil in delal za štiri. Prenašal je jambore in hlode, poprijel, kjer je bilo treba. Zlomila ga niso najtežja bremena. Po ladjedelnici pa se je raznesel glas o njem. Nima ga para, tak velikani je. Močan pa — hitro izmoli kesanje, če mu prideš v pesti. O njegovih podvigih so se širile resnične in izmišljene. Polovnjak vina da nese kakor drugi bariglico, z golimi rokami da je na mestu ustavil dva para konji.

Nekoč je v gostilni nastal velik pretep. Tiče je nekaj časa mirno opazoval pijani direndaj, nato je ugnal v kozji rog vseh trideset pretepačev. V ladjedelnici so menili:

Franci Črv: Vhivanje jekla

»Martin Krpan je premlatil le petnajst iblajtarjev.«

Meseci so hitro minevali in približal se je čas, ko je Tiče moral pred naborno komisijo. Videč velikana, scela ulitega, razumnega, so se gospodje kar spogledovali. General je dejal:

»Polk takih fantov — vojska sovražnikov bi pokazala pete!«

Častniki so kimali, ogledovali, občudovali, naposled dejali:

»Dragonec boš, Tiče Zabin. Krotil boš divje žrebce po ogrskih stepah!«

Tičetu je zaigralo srce. Če je zmogel stric Tomo, pa ne bi on, ki je že navajen konj.

Ni minilo veliko mesecev, ko je od naborne komisije dobil pošto, da bo moral k vojakom.

»Videl boš veliko sveta,« si je dajal poguma, ko je vlak zavil nad Barkovljami proti Nabrežini. Z očmi je pobožal morje in mesto ter domače griče onkraj Škednja nad Zavljami in se poslavljaj. Boleče ga je presunila misel na očeta in mater, da ju mora zapustiti. Stisnil se je v kot, ko je vlak zapeljal v grič, in predel misli. Vlak je čedalje hitreje drvel čez Kras proti vzhodu.

Izstopil je na samotni postaji ob jezeru. Pred očmi se mu je odprla neznana dežela, tuja, nepregledna ravnina, stepe s samotnimi topoli, stepe ob jezeru z nizkimi griči v ozadju.

»Aha, to je Blatno jezero, jezero veliko kot morje. In kraj se imenuje Segesvar, se je Tiče razgledoval. Na severu je opazil nizko hribovje, Verteško goro in Bakonjski gozd.

Kmalu se je znašel med nizkimi hlevi in stotinami konj, ki so mu poslej dolge mesece ostali edini prijatelji.

Tiče je že nekaj mesecev služil vojake na ravninah ob Blatnem jezeru, jezdil na iskrivem vrancu za velikimi čredami divjih konj, se vživljal v novo življenje in malodane pozavljaj na dom in domače, ko je sprejel črnoobrobjeno pismo. Od doma mu pišejo, da umira mati.

Dopusti tedaj niso bili v navadi, toda za Tičeta so naredili izjemo. Dovolili so mu, da obišče bolno mater. Odpravil se je nemudoma, zakaj mater je imel najraje na svetu.

Ze ga je vlak jadno potegnil iz ravnine čez Kras do morja. Prišel je prepozno, prav v trenutku, ko so pogrebci spuščali krsto v črni grob. Pogrebci in ljudje, ki so spremili blago ženo na zadnji poti, so se molče umaknili Tičetu od zevajoče jame.

Molče in bled je stopil h krsti, jo z golimi rokami razklenil, čeprav je bila zabita z močnimi žebli.

Ko se je pred njim pokazalo blede obličje mrtve matere, je skrušen pokleknil h krsti in zajokal kakor otrok. Razjokal se je, nato mrtvo truplo potresel s cvetjem, zabil krsto in jo na lahko položil kakor spečega otroka, nazaj v jamo. Obstal je, kot se je v tem trenutku zavedel, da je mati ena sama in edina. Vedel je, da za mrtvo mater ni več pomoči.

Po pogrebu je oče, ki mu je bilo hudo v praznem domu, priredil sedmino. Tiče je darežljivo iz hrama nanosil črnine, da so vsi vaščani pili v spomin blage žene in matere.

»Ni prav, če se pred vaščani kažem kot kakšna cmera,« se je bodril Tiče, čeprav mu je bilo za materjo zelo hudo. Tudi solz na grobu ga je bilo skoraj sram, zakaj močni ljudje ne jokajo, stisnejo le pesti in zobe.

Dom brez matere se je zdel Tičetu kot gluha praznina. Tudi oče je bil brez nje ves reven in ubog, da se ni vedel kam deti in kaj početi. Oče in sin sta hotela drug drugemu napolniti to praznino s toplo besedo, vendar so dopustni dnevi naglo minili. Tiče se je spet poslavljaj od očeta in na grobu od matere. Moral se je vrniti k dragoncem v daljino ogrsko deželo.

Tesnobe v srcu se je znebil šele potem, ko je vlak vozil med kraškimi griči. V mislih je bil vedno bolj na ravninah ob Blatnem jezeru, vedno bolj je bil zopet dragonec, ki je s konji delil večji del svojega veselja.

Po enem dnevu in po eni noči vožnje, se je pred njim, v jutranjem svitu, razgrnila nepregledna ravnina s topoli. Pokazale so se hiše Segesvara in v ozadju konjski hlevi.

Življenje v polku je Tičeta polno zaposlilo. Dela se je oprijel z vsem ognjem, ves se mu je posvetil. Od kar ni imel več matere, ni več čutil niti domotožja, zato pa je postajal tak dragonec, ki mu ni bilo enakega v polku. Bil je drzen, hraber in pogumen, nihče ni znal lepše jezditi na paradah, nihče ga ni mogel prekositi na konjskih dirkah. Nekoč po dirki je pred Tičeta zmagovalca stopilo deklet s šopkom rož:

»Se me še spominjaš iz Lipice,« je Iluška gostolela z zvonkim smehom.

Tiče se ni malo začudil. Na »frkljo« je bil že davno pozabil. Tudi na to, da je moral zaradi njene samovolje po krivici zapustiti Lipico. Zdaj je pristopil oče Orloy, ugledni trgovec s konji. Očitno je bil

predstavljen samo Romani in Germani, res je vse skupaj prostorsko in časovno omejeno, vendar... človeka prevzame razstavljena Umetnost. Teje gospé doktorici danega v naši dolini solz: znanje, pridnost, čas, denar, baje ženska očarljivost. Vsega skupaj kar zadosti za mogočen ključ, ki ji je povsod odpiral vrata. Za nameček ga ji je pozlatil njen plemiški naslov. Kar je zbrala, ni pohištvo iz tlačanskih koč. Podložniki za gosposko renesanso in barok najbrž niso bili kaj prida vneti. To stran medalje »Evropska stanovanjska kultura« preprosto zamolči. Sicer pa: tako počno tudi v Versaillesu, v Louvru, v Eremitažu, v Zimskem dvorcu, v Sanssouciji, v Tadž Mahalu — povsod po svetu, kjer se Božanska Zgodovina predstavlja sodobniku.

Sklep (čeprav sem z vsem srcem na tlačanski strani):

Če me bo pot še kdaj zanesla v Wetzlar — prvi obisk bo namenjen palači Papius.

Spet sva na asfaltu. Sonce je že prekorračilo zenit. Dan se neopazno preveša v pozno poldne. Obstanem.

»Je kaj narobe?«

»Najraje bi se vrnil.«

»Storite to kdaj drugič! Objekta, ki jima morava trenutno posvetiti vso pozornost (zaboga! mar tudi v deželi čudežev poznajo prazne fraze?), sta najina želodca. Pridite!«

Ubogam.

Razgledujem se po uličici, pa se mi usta razstegnejo v nasmeh: korakava po Goethejevi c e s t i. Oddolžim se radovednemu pogledu spremljevalca. Razložim, kakšna prešerna misel se mi je utrnula.

Zmigne z rameni, se malo skrči in razširi roke:

»Največja Nemca. Srečali ju boste kot kamen, bron, kot solo ali ulični napis v najbolj zakotnem nemškem gnezdu.«

Vem, kaj misli. Ne le Goethe — hkrati vedno tudi Schiler.

»Skupaj sta živela, skupaj sta delala, v isti grobnici ležita skupaj še po smrti. Skupaj sta in bosta ostala v spominu poznih generacij. S svojimi deli sta prežela Nemčijo, Evropo, svet. Redka rariteta, na katero smo Nemci upravičeno ponosni.«

Resnica, zgodovina jim je v svojo oporoko zapisala marsikaj, zaradi česar danes povešajo glavé. Ne samo bližnja, tudi ona druga, zgodnja. Ne sklanjajo jih vsi in ne povsod; ne zmerom. Potihem upajmo, da še dolgo dolgo ne bo birgermajstra, ki bi si upal predlagati mestnim možem, naj kako ulico ali trg poimenujejo po kakem izmed štirih G (rusko: Gitler — Gering — Gimler — Gebels).

Za razmišljanje ni časa. Srečujeva cel kup ljudi. Pol mesta je na nogah; ljudje hitijo po opravkih. Ampak ni ga še bilo človeka, ki bi Ebertz ne voščil »dober dan!«. Pa ne tja v tri dni, neobvezno, temveč izrecno jasno, določno njemu posvečen pozdrav:

»Dober dan voščim, gospod Ebertz!«

Možaki snemajo klobuke, smpatja se kdo rokuje z njim, spregovori nekaj prijaznih stavkov; ženski svet se ob pozdravu zlomi v pásu. Če je znanec le predobro in grozi klepet, me predstavi in izrabi za opravičilo, da greba lahko po svoji poti.

»Marsikomu iz mesta vas ne bom predstavljal. Prihajate iz dežele, katere ime bi tem gospodom zvišalo krvni pritisk.«

Ze razumem. Partisanengebiet, Banden, Mörder, Hallsteinova doktrina za milostni strel. Seveda pa se da na stvar pogledati drugače: poceni nemška okupacija Jadrana v mirnem času, mogočna armada naših ne-kvalificiranih, polkvalificiranih, prekvalificiranih, preveč kvalificiranih in visoko izšolanih gastarbajterjev pri njih, nepovrnjena škoda žrtvam medvojnega nasilja (Je mogoče z markami plačati človekovo trpljenje, nasilno smrt!)... Pustimo!

Se kar naprej strmim:

Upokoženec ali gospodinja, šolarka ali študent, uradnik ali delavec, duhovnik ali

branjevka, trgovec ali obrtnik — vse po vrsti ga pozdravlja, vse po vrsti se mu klanja. Pa ne zato, ker bi poznali njegov obraz s tévé zaslona — ne: osebno ga poznajo!

»Wetzlar je staro mesto. In kar j starega, zasluži mojo pozornost in primerno spoštovanje. Praktično torej vse, kar v tem mestu ne diha in ne živi. Prelezel sem se skozi njegove najbolj skrite kote. Na takih miroljubnih pohodih sem spoznaval prebivalce. In oni mene. Mislim na ljudi, ki so v javnem življenju samo številke v volilnih imenikih.«

Stopila sva v gostilno. Slabó: v lépo, domače, a z okusom opremljeno gostinsko sobo. Poldne je zbežalo; prostor je napolnjen. Gromko pozdravljen z vseh strani moj muzealec smehljaje se odzdravlja. Domnevam, da je tukaj stalen gost, kajti dva možakarja se takoj vzdigneta s klopi v kotu in se presedeta k sosednemu omizju.

Sédeva. Po čelu curlja znoj. Robca sta vsa mokra. Gostilničar za točilno mizo vprašujoče dvigne brado. Naroča sosed.

»Kot vedno — dvakrat!«

Možje se dregajo s komolci (v lokalu ni nobene ženske). Sredi glasnih, a ne pijanih »ja« in »naaa« kdaj pa kdaj kaka pritajena beseda na uho. Ugibajo pač, kdo bi mogel

biti tujec, da si ga je oprtal Ebertz kljub sončni pripeki, ki mehča asfalt.

Postrežena sva bliskovito. Samó takó se tému lahko reče. Dobila sva vsak svojo mešanko med safalado in klobaso s kruhom, gorčico in velikim vrčem piva. Za lakoto dovolj, za žejo vse premalo. Glej čudo: birt se vrača k mizi, tokrat samo s pivom. Ebertz tipa za denarjem, gospodar pa m u odkima:

»Je že dobro! Vse plačano!«

»Kdo pa, za vraga...«

In spet samo nasmeš:

»Dober tek! Na zdravje!«

Vodičeva veljava v mojih očeh skokovito raste. Kot delnice na borzi, kadar se sproži plaz.

»Se en obisk v mestu, potem greva pa na deželo.«

S Schilerjevega trga sva vstopila v staro hišo. Po lesenih zveženih, izhujenih stopnicah sva štokljala do podstrešja. Zaklenjena vrata so velela: stoj! Ne. Čudodelnik je segel v žep, izvlekel dolg starinski ključ, odklenil in povabil, naj mu sledim.

Stala sva v sobi, v kateri si je sodil Karl Wilhelm Jerusa-lem, »der Schwerblütige«. Goethejev Werther. Junak romana, s katerim so zasloveli vsi trije, a vsak po svoje: pisec, Lotte, on.

Franci Črv: Elektroieklar

Njej nasproti, na drugi strani trga, berem na četrti plošči, da je v prvem nadstropju zgradbe živela in umrla viharinikova stara teta — sestra njegove babice.

Takoj za vogalom se zasveti peta:

Mladenec se je ob prihodu v Wetzlar za prve dneve tu nastanil...

»To seveda ni še vse,« me tolaži gospod Ebertz. »Kar jih je še ostalo, jih prepustiva času! Saj menda niste zadnji tukaj?«

Zdaj zakoračiva navzdol. (Wetzlar iz doline reke Lahn raste v griče, ki se vzdigujejo nad njo.) Ustaviva se pred palačo Papius. Sedanja podoba ji je namreč dal asessor komornega sodišča Franz von Pape, v ljudskem jeziku imenovan von Papius. Doživela je že hude čase: pred vojno so jo vsak dan polnili šolarji, med vojno so v njej delili živilske nakaznice in živila, po vojni spet niso mogli stlačiti šolskih otrok drugam kot sèmle, potem pa so jo zasedli trgovci, obrtniki, organizacije in društva, šola za odrasle pa še prijavi urad se je stisnil vanjo.

Zdaj je palača v posesti mestnih muzejev, gospa dr. Irmgard von Lemmers — Danforth pa v njej razstavlja svoje življenjsko delo: zbirko pohištva iz štirih dežel s skupnim naslovom »Evropska stanovanjska kultura«. Mogoče bi bilo lahko ime nekolikaj bolj skromno: obiskovalcu se predstavljajo italijanske, francoske, holandske in nemške renesančne in baročne stanovanjske opreme. V bistvu torej šestnajsto in sedemnajsto stoletje v graščinah in dvorcih štirih evropskih dežel (po današnjem pojmovanju, kajti na razstavi ločeno občuduješ *holandski* in *flandrijski* barok, *rensko* in *južnonemško* renesanso pa še *kólnsko* navrh, da naprej sploh ne naštevam).

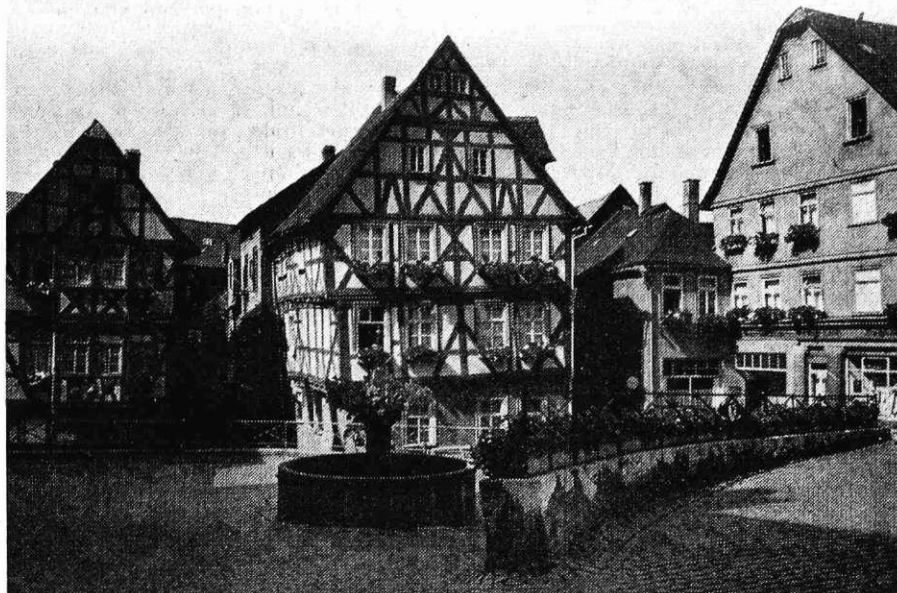
»V spomin na začetek — upajva! — dolgotrajnega prijateljstva,« je zapisal Walter Ebertz v razstavnem katalog, ki mi ga je ob vhodu ponudil namesto vstopnice. Stodvanajst strani na razkošnem papirju!

»Knjigo bom prebral, ko bom v naslednjih dneh počival pri prijatelju v Königsbergu.«

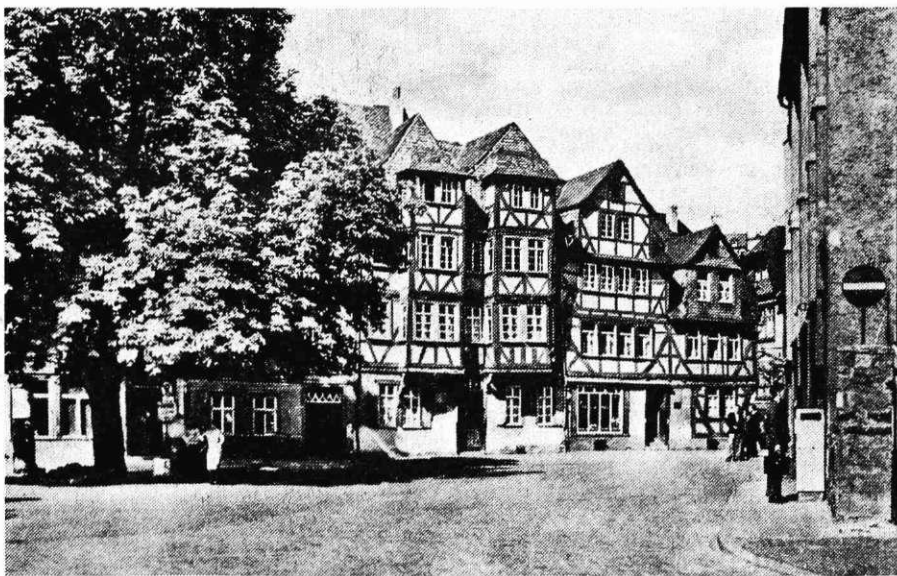
Kaj bi listal zdaj po knjigi, ko pa je živi leksikon z menoj! Za vsak kamin pové, čigav je bil, kateri mojster je pečnice pekeli, kje ga je doktorica Danforthova staknila, kje ga je on — Ebertz — zalepil, da se ne vidi poč. Na omarah, skrinjah, stolihi kaže sledove svojega rézbarskega nožiča, razlaga scene na tapiserijah (ojoj, celotna zgodovina florentinskega koncila iz leta 1439!) *Pater Patriae* (oče domovine) *Cosimo Vecchio Medici* pa bizantinski cesar s svojim spremstvom — aha! tukaj vidite najbolj razgledane učenjake z vzhoda — da ne pozabim: tale je carigradski patriarh in... O, kako strašna čednost je nevednost!), se mimogrede obregne ob obenovinate intarzijske na nizkih pručkah, boža s figurativno okrašene mizne noge, ob prednici nam znane zofe preide na etruščanske sarkofage ter v isti sapi govori o vplivu starih Grkov, Rimljanov ter Michelangela Buonarottija, opozarja na čistost, trajnost in skrivnostno zapletenost barv, požene pod strop segajočo salonsko uro in jo naravnava v naš čas, da bide, prižiga lestence, mi daje v roke pozlačene kipe, se sam težko ločuje od porcelanskih vaz, razšopirjenih po skoraj vseh omarah, s pobožnostjo govori o malih predalnikih s še manjšimi predalčki, ki so resnične umetnine, previdno hodi ob preprogah, zajame z roko in pogledom vibasto stebričje v preddverju, včasih molče vzdigne glavo in se zazre v slike, kot da bi kdo mogel kar tako — meni nič tebi nič — mimo italijanskih, flamskih in francoskih mojstrov, ki vse po stenah — vidim: živí s slehernim predmetom, ki stoji ali visi tukaj kot paša za oči.

No, da priznati moram:

S svojo sodbó imenu, ki so ga izbrali za razstavno sem bil prej prestrog. Resda so

Na wetzlarskem žitnem trgu (Kornmarkt) je 1772. leta Goethe preživel štiri poletne mesece (hiša v sredi). V zgradbi na desni strani slike je na svojega zlahtnika oprezovala skozi okno njegova resnično stara teta, sestra njegove babice.

Wetzlar. Schillerjev trg s hišo Karla Wilhelma Jerusalema, čigar tragična smrt je Goetheja dokončno vzbudila k pisanju Wertherja. Njegov samomor imenujejo nemški pisci najraje »Freitodt« (svobodna smrt). »In od pravic, ki čas jim je odprta, svobodna in resnična je le smrt.«

(Janez Menart, Polnoletnost)

tudi ta pozabil na neprijeten dogodek v Lipici, sicer ga ne bi v svojem in hčerinem imenu povabil v goste na svojo graščino.

Mlad, korenjaški dragonec je z veseljem sprejel prijazno povabilo in ob prvi priložnosti pojezdil k dvorcu, ki se je belil med konjskimi hlevi in zelenimi topoli.

»Hej,« je zaklical in si pomežiknil. »Naj dekle pokaže, kaj zmore.«

V njej je bilo nekaj deškega; ni pokazala zadrege. Urno je osedlala iskrena lipicanca. Nekaj časa sta jezdila vtric, nato spodobila v dir in galop. Iluška tudi zdaj ni zaostala, hotela je biti vsakemu kos.

Ko sta se vračala in zadrževala konja v zibajočem koraku, je za visoko stepsko travo tonilo rdečkasto sonce. »Kaj je pravzaprav to dekle,« je Tiče radovedil in ugibal. »Oči ima črne kot ciganka, če je toliko muhasta in trmasta, razvajena in ukazovalna, kot je lepa, potem ne bi bilo dobro z njo skupaj česenj zobati.«

Pred graščino sta se poslovila z njeno prošnjo in njegovo obljubo, da bosta ob prvi priložnosti spet skupaj jezdila na široko stepe. Na nebu so se prižigale zvezde in noč je z meglicami padala na ravnino... Tičeta pa je še vedno vznemirjalo vprašanje:

»Ali je preprosta nagajivka? Ali nečimrna pustolovka?«

Tudi ko je Tiče drugič in tretjič jezdil z Iluško v stepe, si ni rešil uganke, kaj se pravzaprav skriva v dekletu. Če je v muhavosti in vihravosti zgolj mladostna razposajenost, je to kar lepa čednost. Sicer pa kaj bi se toliko ubadal s to mislijo, kaj bi si gradil gradove v oblake.

V domači vasi, v Lipici in tudi v tržaški ladjedelnici je bil navajen na poštene, odkrite ljudi. Take je imel rad, zoprni pa so mu bili taki, ki so vedno imeli nekaj za bregom. S takimi človek ne more biti prijatelj, tudi pomoči ne moreš iskati pri njih, če si v nesreči.

Zdaj pa je kar znenada stopilo v njegov svet, to nekoliko gospodovalno dekle. Gospodovalno, kajpak... Zablistajo se ji črne oči in reče: »Pridi, moraš priti, da bova jezdila v stepe...«

Doslej mu niso prišla niti na mar, dekleta, čeprav so ga bili že potrdili k vojakom in so ga fantje sprejeli v svojo bratovščino. Le Luca, dekle, ki je nekega večera pela na vasi o dekletu, ki je lepa kakor pomaranča, mu je nekoč pripela na klobuk šopek gorečk... Pa ga je bilo sram in jo ni hotel več videti...

Ko sta se mlada jezdec nekega pomladnega večera vračala iz stepe in je v zraku dišalo po brstju in svežih brazdah, je Iluška začela pripovedovati o sebi. Mati ji je umrla že v detinstvu, ostala je sama z očetom. Rasla je, kot rase mladika brez vrtnarja, oče pa ji je vedno govoril o svoji bogatiji. In zdaj ima raje konje kot ljudi... »In tebe imam rada,« mu je rekla za slovo.

Minevali so meseci. Trikrat dvanajst mesecev je minilo in iztekal se je zadnji dan, ko bo Tiče slekel vojaško suknjo. Tičetu se je zdelo, da so ti meseci naglo minili. Spočetka se je s težavo privajal ravnini, neskončno pusti in tudi trdemu redu vojaškega življenja. Toda sčasoma mu je zlezal v kri vojaški red, priljubili so se mu kraji. Bil je zdrav in močan — to pa je pogravitno.

Tudi divji in spočiti konji Tičetu niso delali težav. Nekateri so se jih bali, približali so se jim s strahom. Konji to čutijo in so pripravljeni strahopetce odganjati z ugrizi in kopiti. To je bila za mnoge huda šola. Tiče je bil drzen in je konje nadvladal s pogumom, v njegovih rokah so postali pohlevni in pokorni.

Tega ni mogel nihče doumeti in so vpraševali:

»Mar konje začaraš, da so ko ovčke?«

Tiče se je muzal, ko so mu pripisovali čaranje. Dejal je:

»S konji moraš biti prijatelj!«

»Da, prijatelj, sicer bi se mi na dirkah ne pustili voditi kakor igračke.«

Dan se je nagnil v večer. »Odhaja?« ga je presenetila Iluška s popotnico. »Pozdravi mi Lipico in morje,« mu je naročila in odhitela v mrak, ki se je gostil med topoli.

Tiče je odšel v hlev in za slovo nasul konjem ovsu. »Jejte, moji prijatelji!«

Preden je Tiče slekel dragonsko uniformo, je v mislih še enkrat preletel tri leta dolgo vojaščino. Kot se je bil težko privadil, tako se zdaj s skrbjo poslavlja od trdega, vendar brezskrbnega vojaškega življenja. Začeti bo moral znova v tržaški ladjedelnici. Ta misel ga je spremljala na vsej dolgi vožnji v domače kraje.

Zdaj ga ni več budit glas trobente, niso ga več čakali konji. Vse se mu je zdelo kakor v sanjah. Večni živžav kot na semnju in vrvež, ki ga je neprestano spremljal na ulicah. Razlika med ogrsko ravnino in živahnim mestom, je bila neznanska. Tišini navajeno uho, se je privajalo vrvežu in hrupu.

Vrnil se je na delo v zaliv. Da se je bil izkazal pri vojaki so upoštevali tudi v ladjedelnici. Zato so mu dali primernejše delo in boljšo službo in zaslužek. Za delo je zgrabil s polnimi močmi.

V enem izmed tistih dni, ko se je Tiče vračal z dela s skupino tovarišev proti središču mesta, je po glavni ulici korakal nenavadni sprevod klovnov in slonov. Klovni so v pisanih in smešnih oblekah in še bolj na šegav način vabili meščane v cirkus Busch. Rekli so, da so to najimenitnejši cirkus na svetu. Po mestu pa se je že bila raznesla govorica o velikanu.

»Pojdimo v cirkus, Tiče,« so ga vabili tovariši. »Videli bomo najmočnejšega človeka na svetu.«

Ni se dal dvakrat prositi. In so šli. Rad bi bil videl nenavadnega velikana, o katerem so se klovni toliko širokoustili.

Množica, ki se je zgrinjala z vseh strani in se usedala okoli arene, je nestrno pričakovala cirkuških vratolomnosti. Muzika, ki je doslej igrala ciganske melodije, je za hip utihnila, nato so zaropotali bobni. Prižgale so se vse luči v mavričnih barvah.

Sredi v areni se je pojavil velikan, najmočnejši človek na svetu, obdan z vencem našemljenih klovnov. Mož — velikan se je izprsil, klovni pa so mu prinašali uteži, ki jih je dvigal, debele je klele palice, ki jih je lomil v podkve in krivulje, kakor tanko žico. Pokazal je še to in ono čudo, nato pa se je obrnil k občinstvu, napel mišice in dejal: »Kdo iz vašega velikega mesta se drzne spoprijeti z menoj?«

Nastala je gluha tišina. Kdo bi se drznil? Kdo bi si pustil streti kosti? Fantje pa so kljub temu spodbujali: »Tiče, daj!« »Kar bo, pa bo,« se je Tiče znašel sredi arene. Množica je zarjavela. Vendar se je našel nekdo, ki se bo spoprijel z velikanom. Spet je nastala grobna tišina.

Sredi arene sta se spoprijela. Kite so se napele kakor vrvi. Toda boj je bil kratek. Kot bi trenil je Tiče položil velikana in mu pokleknil na prsi. Ta je hropel in se penil od jeze in sramu...

Občinstvo je hrumelo od navdušenja. Spet sta se zgrabila silovito in brezobzirno, kot dva Herkula. Kite so se napele, členki pokali. Kdo bo koga? Glasovi iz množice so bodrili Tičeta: »Daj, daj, ne pusti se!« Ruvanje dveh orjakov je spravilo na noge ves cirkus. Kazno je bilo, da je cirkuškemu velikanu popustila samozavest. Bil je že upehan, ko sta se spopadla, da so zaškripale kosti. Velikan je klecnil in Tiče ga je položil kakor otroka. Gledalci so ploskali in rjuli. Odkrili so novega junaka.

Tičetu ni bilo toliko do cekinov, kakor do cirkusa. Mož se mu je tudi zasmilil. Ob novem spopadu je cirkuški orjak navidezno premaganega Tičeta zmagovalno položil sredi arene.

Občinstvo je ostalo mirno, kot da je zasluhtilo prevaro. Zaploskali so le redki. Tiče pa je dobil cekine in službo v cirkusu.

To je bilo zanj docela nekaj novega. Življenje med klovni in akrobati ga je spočetka popolnoma zmedlo. Toda privaditi se je moral cirkuškim navadam.

Cirkus — beda in blesk, vratolomnost, drznost, spretnost, slava in čestokrat tudi smrt. Tiče se je vživljal s tesnobo in le počasi odkrival skrivnost harlekinov in baletk, akrobatov in krotilev zveri. Zveri so mu bile vabljiva uganaka. Rad jih je opazoval v kletkah, dremajoče, zevajoče in navidez dobrodušne. Predstavljal si je krotilca samega med levi, tigri in leopardi, med sloni, medvedi in šakali. In še med konji, poniji, psi, opicami, kamelami, žirafami in zebami, v pisanim svetu živali in zveri do golobov in papagajev. Kolikor različnih živali, toliko nejasnih občutkov, toliko uganak med mikavnostjo in strahom. In vendar strahu žival ne sme občutiti — če ga, je igra z njo izgubljenja.

Kljub temu bi Tiče rad postal krotilec. Človek s časovno močjo, ki v krog svoje volje zaklepa zveri, da pohlevno in ubogljivo sledijo njegovemu povelju.

Tiče je postajal ob kletkah in meril v sebi pogum in strah in prisotnosti duha. Le redki so ljudje, ki so jim zveri pokorne.

Tičeta je ob kletkah često zalotil Tung, dobrodušen Kitajček in cirkuški akrobat. Uganil je, kaj ga mika in mu razlagal cirkuške skrivnosti. Vsaka zver ima svoje lastnosti in posebnosti. Vsaka se počuti opeharjena za džunglo in se maščuje za prisilno ujetništvo. Tung ni bil slep. Uganil je Tičetovo vročo željo:

»Priporočil te bom Grocku, da te vzame v šolo.«

»Se morda Tung norčuje?« je ugibal Tiče.

»Pravi krotilec mora imeti vse lastnosti dobrega vzgojitelja. Biti mora jeklenih živcev, neustrašen in pogumen. Na zveri mora vplivati kot gospodar in prijatelj. Takih ljudi je malo, zato so tudi krotilci redki, njih imena pa so slavna,« se je nasmehnil Tung in nadaljeval:

»Biti učitelj učencem, katerih popadljivost često zapušča rane in brazgotine, je nevarna in tvegana stvar. To, da vtepaš zverem v glavo krotkost in ubogljivost, da jih naučiš sedeti na stolčkih, skakati skozi jeklene obrobe; naučiti nerodne slone, da plešejo stoji na eni nogi, da naučiš konje in medvede malo manj kot govoriti, je dolgotrajna, potrpežljiva šola,« je Tung razlagal natančno in nazorno. Tiče pa si je samo predstavljal, s kakšnim olajanjem se krotilec umakne iz kletke in kakšno samozavest čuti, da mu uspe, trmastim in svojeglavim živalim dokazati, da je njihov gospodar.

S Tungom sta stala ob levji kletki. V njej je dremal levji samec, z dolgočasno zdehal, renčal, grčal in napolisel zarjul.

»Glej,« je dejal Tung, »lev, čeprav star, se vselej zaveda svoje kraljevske moči, toda pravi krotilec ga začara v krog svoje močne volje. Le tako se zver podredi krotilcu, da na njegovo kretnjo skače skozi ognjene obrobe, krotko poseda v iz zveri sestavljeni piramidi in počenja še druge umetnije.«

Ne bodi len, se je Tiče drzno približal levu, nepremično ga zroč v oči. Lev se je umaknil in zleknil v kotu kletke.

»Dobro znamenje!« je Tung potrepljal Tičeta po ramenu, »dobro znamenje, če uspe z očmi začarati zver. V očeh zver več bere, kot pa v kretnjah in pretnjah. Krotilec ima največjo moč v očeh, in če mu uspe obvladati leva, mu bo uspelo tudi slona, tigra ali medveda.«

Tiče se je zdrzil; nekaj nedopovedljivega ga je vlekle k zverem. Sla po tveganju, predrznost, častihlepe? Pohlep po slavi in denarju? Ne! Samo želja, spoprijeti se z enako močnim.

V ušesih so mu še vedno zvenele Tungove besede o cirkusu. V davnini so prirejali igre v čast bogovom, pozneje je cirkus pomenil kruh in zabavo. Konjske dirke, lov na bive zveri, boj gladiatorjev in bikoborci — to je bila najprivlačnejša zabava. K temu so v cirkusu Busch dodali še atrakcije na konjih, vratolomnosti akrobatov, bravure na trapezih, vesele točke klovnov in

(Nadaljevanje na 8. strani)

kot višek — zveri... Cirkuse in cirkuške umetnike, kot so bili Fratellini in Sodonas, so opevali celo pesniki.

Ob kletkah je nekdo prihajal, se ustavljal in se pogovarjal z mogočnimi ujetniki. Čudno, niti ena zver ni zarjavela.

Bil je velik krotilec Grock, lovec na zveri v afriških džunglah in lastnik velikega zverinjaka. Ko je opazil Tičeta, kako brez strahu pospravlja okoli kletk, je postal, potegnil cigaro in rekel:

»Fant, se ne bojiš? To niso tičnice s kanarčkii!«

»Strahu ne poznam, pa tudi zveri se ne bojim,« je dejal Tiče.

»Kolikor vem, bi rad postal krotilec,« mu je nekoč dejal Grock. »Močan si, vidim, in ker si pogumen, utegneš postati mojster pri zvereh. Sklenil sem, če si za to, da te vzamem za učenca. Mlad si, pogumen, zlahka se boš privadil zverem. In zveri tebi. Te imajo svoje muhe. Včasih so trmaste, uveljavljati hočejo svojo voljo. In maščevalne so, nevarne in popadljive. Čar krotilčevega dela je prav v nenehni nevarnosti in zadoščenju nad uspehi. Če imaš voljo, te sprejemem.«

Tiče je moče prikimal.

Prikimal je, vendar s tesnobo.

»Dobro,« reče Grock, »najprej boš moj pomočnik, da se privadiš, potem bomo videli. Za poskušnjo boš vabil slone.«

»Slone?« je vprašujoče pogledal Tiče.

»Da, slone,« je pritrdil Grock. »To so najbolj častitljivi očki cirkusa, hkrati pa so zelo razumne in nenevarne živali. Kljub nerodnosti in neokretnosti, se sloni dajo veliko naučiti. So pa zelo zamerljivi, če se kdo norčuje iz njihove častitljivosti, zlepa ne pozabijo, pa tudi maščujejo se.«

Tako je Tiče iz cirkuškega pometaca in klovna postal Grockov pomočnik. Kmalu se je izkazal in Grock je bil z njim zadovoljen, saj mu je bil zvest tovariš v zverinjaku.

Poslej je moral Tiče vsako jutro sam k zverem. V vsem je posnemal Grocka, ponavljal pri levih njegove gibe in kretnje, vse tisto, kar je imel strogo za svojo skrivnost. Polagoma se je spoprijateljil s sloni, medvedi in levi, pri tigrh pa je še vedno čutil mraz v kosteh. Vedel je, da so to najzahrbtnješe in najkrvoločnejše mačke, ki jim zlepa ne prideš do živega. Strahopetnost te zveri ne živi zama v domišljiji in v ljudskih pripovedkah azijskih narodov, kjer tigri kraljujejo in strahujejo, pa bodisi v močvirnatih gozdovih Azije ali v Sibiriji, kjer trga svoje žrtve rdečkastorumeni ali beli tiger.

Krotilec Grock je nenehno zatrjeval:

»Zveri imajo odličen spomin. Z njimi ne smeš ravnati kruto in surovo. Zveri se za okrutnost maščujejo, kadar najmanj pričakuješ.«

Tiče se je nekoč nalašč spustil v dvoboj s starim medvedom. Ostala sta nepremagljiva in zato velika prijatelja. Po Trstu se je razširil glas o njegovi strahoviti moči; vsakdo ga je hotel videti na lastne oči.

Mladega krotilca je zdaj tudi cirkuški velikan gledal s prijaznimi očmi. Čestital mu je in ga hvalil, saj je ukrotil medveda, najzahrbtnjega starca v cirkusu.

Grock si je želel ob nastopu zveri čim več rjovenja. To je bila za občinstvo grozljiva in vabljiva postalica. Mravljinci po hrbitih, kurja polt. Za tak veličasten pevski zbor zveri je pred slehernim nastopom pokrbel tudi Tiče. Cirkus se je stresel od rjovenja, občinstvo pa je drhtelo od grozice.

Prvi so nastopili mlajši, pohlevnejši levi in leopardi, nato kamele in sloni, nato lokavi in vselej nevarni rjavi in črni medvedi. Višek predstave je bil vselej stari, orjaški lev. Bil je mrk, renčec s košato grivo, kot da so ga pravkar pripeljali iz afriške džungle.

Ko je lev prihrumel v areno, je v cirkusu nastala gluha tišina. Pozornost, napeta kot struna, je bila uprta v zver in

krotilca. Upornost, ki jo je lev kazal z renčanjem in divjim opletanjem z repom, je polagoma popuščala; očitno je bilo, da zmaga je nad zverjo moč krotilčeve volje.

To ni človek, to je čarovnik,« je o Tičetu menilo občinstvo. Tudi sam je čutil, da je v delu z zvermi odkril skrivnost, ki se ne da povedati z besedami. Poslej mu zveri niso več pomenile uganko, ki vzbuja grozo in strah. Z voljo in dobrotu je kakor s pronicljivo lučjo posvetil v globino čustvenega življenja zveri. Tudi levov in tigrov.

To voljo in moč je Tiče naposled preizkusil na tigru, zahrbtni zveri, ki se ji je s strahom izmikal celo Grock, ki je priznal: »Učenec je prekosil učitelja.«

Grock, mož, ki je imel veliko izkušenj v delu z zvermi, je Tičetu često govoril o dresuri tigra. Upogniti to prekanjeno mačko, jo napraviti ubogljivo, ni kozja molitvica. Tiger ni lev in ne medved. Že v ukročenem tigru se znenada prebudi džungla in sla po svobodi. Tedaj je smrtno nevarno in le strel iz puške gaspet prisili k umiku v začarani krog.

Nihče, niti Grock ni verjel, da bo Tiče spravil to zakrknjeno zver na kolena. Lotil se ga je s strastjo človeka, ki ne pozna strahu in se zaveda jeklene volje in moči. V tej zavesti je včasih šel predaleč; igra s smrtjo mu je prešla v kri kakor omama. Čutil se je vselej zmagovalca, tudi nad tigrom.

Poslej je nastop s tigrom veljal za višek cirkuške predstave. Za cirkus je bilo to več ko privlačna reklama; občinstvo je drlo v cirkus in ga napolnilo do zadnjega kotička.

Zima se je polagoma umikala v gore. Čeprav je Trst še pometala kraška burja, se je pomlad oznanjala v prvih mandljevih cvetovih. V tistih dneh je tudi cirkus odhajal na pot po velikih evropskih mestih. Pisani vagoni, ki so vozili skozi predore in izseke, soteske in gozdove, so povsod vzbujali veliko pozornost, višje otrok in zijala radovednežev.

Tiče je stal s Tungom ob oknu. Kot na filmskem traku so bežali mimo znani in neznanji kraji.

Cirkuški ljudje ne poznajo dolgočasia, ne domotožja. Radi pa imajo spremembe, druge kraje in druge ljudi. Klovni, ti so šaljivci. V krvi jim je nemir potepuštvu, doma so povsod in nikjer, kamor pa pridejo, razveseljujejo ljudi z obešenjaškimi prigradami in smehom. Tudi drugi, akrobati in krotilci, požiranci ognja in meča, plesalci na vrvi, rokohitrci in ravnotežci, so večidel vetrnjaki in pustolovci.

Tičetu se je zdelo, da se v to pisano družino uživlja s posebnim zadovoljstvom. V kratkem času, od kar je v cirkusu, je počel le uspehe. Iz pometaca je postal krotilec, splezal je v cirkuški vrh in zdaj so pred njim velika mesta, uspehi in slava.

Vlak pa je drvel proti severu in se s cirkuškim vrvežem ustavljal po velikih mestih... Dunaj, Hamburg, Pariz, Rim, Praga... Povsod blišč in beda, bogate hiše in raztrgane bajte, marmornati dvorci in cerkve... Povsod drugi ljudje in običaji, pesem in govorica... Cirkus Busch, ki je slovel že od davna, je razgibal vsako mesto... Predstave in množice, zadržani dih in sproščeno ploskanje... Višek predstave je bil Tičetov nastop s starim tigrom...

Ko se je po dolgem popotovanju cirkus ustavil v Budimpešti, velikem mestu ob Donavi, se je poletje umikalo jeseni. Glas o prihodu se je z naglico razširil, časopisi so prinesli sliko velikana, glavnega krotilca v igri s tigrom. Bil je pošasten prizor, višek cirkuške predstave. Tiče je bil počaščen, smehljaj se je v svojo sliko na prvi strani časopisa...

Tičeta so objeli spomini. Nekje nedaleč na zahodu je Segesvar. Tam je preživel vojaška leta, ki so bila pobarvana z vrsto prijetnih doživetij. Zdaj je vrtal po možganih in ugibal imena najljubših mu konj, oživljaj je dogodka, ki so se mu bili najbolj utusnili v spomin.

»Vrag vedi, kaj je s tistim dekletom, z Iluško,« ga je misel popeljala na stepe daleč za Segesvarom, kjer se je od daleč v

soncu svetlikalo Blatno jezero. Da nje že tedaj ni bil popolnoma ravnodušen. Sicer pa, kaj bi nasledal utvaram! Zdelo se mu je bolj podobna dečku ko deklici. Bila je muhasta in vihrava, ko neukročeno žrebe. Toda konje je imela rada in pri jezdenju bi bila prekosila marsikatega huzarja. Zdaj je bila odrezava in robata kot kakšna možača, zdaj vročekrvna in nagle jeze kot ciganka.

»Vzgoja brez matere,« jo je nekdanji vojak skušal opravičevati. »Vrh vsega pa zdaj z njeno lepoto računa oče, trgovec.«

V teh mislih ga je premotil Tung:

»Kaj, ni lepa ta dežela?«

»Lepa? Preveč je ravna in človek se v njej počuti majhnega.«

»Kako?«

»V ravnini še glas nima odmeva...«

»Tam, kjer se rodiš, je zmerom najlepše...«

»Če je v bližini morje in gore na očeh...«

»V cirkusu morava, množica že čaka,« je prekinil pogovor Tung, ko se je iz arene zaslislala godba, kot bi zvenele ostroge...

Prostor pod cirkuško streho, napolnjen z občinstvom, je blestel od luči in žarometov. Godba je ubirala melodijo čardaša, po areni so se prekopicali in razdirali obešenjaške potegavščine našemljeni klovni. Cirkus je pokal od smeha.

Klovnom so sledili vrvohtodci, rokohitrci, papige, golobi, psi in ples konjev. Pristopicalo so opice, kamele, pristorkljali sloni in medvedi... Navdušenje občinstva je po presledkih paralo tišino. Na vrsti so bili akrobati. Ob vratolomnostih je zastajal dih. Takoj nato se je sredi arene pojavila deklica, ovita z velikanskim udavom... Srh je zlezal v kosti do otrplosti. Neprijeten občutek med gnusom in strahom, se je sprostil šele čez trenutek. In zdaj bodo pridrvele zveri...

Oči vseh gledalcev so bile nepremično uprte v razsvetljeno areno, v sedem levov in v osmega, ki je prikorakal zadnji, kot veličastni stari kralj.

Sedmerica levov je poslušno sledila krotilcu in se uravnavala v piramido. Le starec je renčal in se izmikal; bil je očitno razdražen in pripravljen za napad. Tiče in lev sta si stala iz oči v oči. Kdo bo zmagovalc? Lev se je očitno potuhnil in se rjoveč zrinil na piramido. V mrzlični tišini je lebdele napetost... Zdaj zdaj bo višek... Krotilčeva glava v levjem žrelu. Toda zver se je zlovešče usločila ko vzmet... Tedaj je leva stresel sunek z viška. Bil je Tung, ki se je za prijatelja odločil za smrtni skok...

Nihče v cirkusu ni opazil te nevarne igre s smrtjo. Videli so le drzen in skrajno tvegan višek predstave. Množica je zavalovala, vzklikala in ploskala, ko se je Tiče, kot zmagovalc, nad zverjo postavil sredi arene.

Tedaj mi je iz prvih vrst priletel v naročje šopek rož z belim listkom.

Ves čas predstave se je Tičetu zdelo, da ga nekdo opazuje. Toda, kdo? Tega sredi množice ni mogel ugotoviti. Vsa njegova pozornost je bila osredotočena na zvereh, ki jih mora imeti v šahu. Zdaj se je umaknil v ozadje in na listku prebral:

»Čakala te bom ob izhodu. Iluška.«

Cez obraz se mu je raztegnil nasmehek. »Prišla je, da me vidi,« je predel vesele misli in z množico rinil k izhodu.

»Tiče,« je zaslišal njen glas.

»Iluška,« ji je stisnil roko kot stari znanci.

»Spoznala sem te iz časopisa,« je čebjlala. »Nemudoma sem zapregla kočijo, da vidim slavnega krotilca. In zdaj sem tu.«

Tiče je bil presenečen in srečen. Kaj naj ji reče? Naj ji pove, da se često spominja na doživetja vojaških let, nanjo in na izlete v puste za Segesvarom.

»Hvala ti, da si prišla,« ji je dejal iskreno.

Bil je večer in zvezde visoko nad mestom. Ustavila sta se na mostu čez Donavo...

Temna reka, ki se je valila pod mostom ko pošast z mogočnim pljuskanjem in šu-

OBSTATI. A glej: našel se je človek, ki so mu v težkih, nespečnih nočeh vplele orgle po glavi. Dr. Ernst Leitz starejši, lastnik znamenite firme Leitz, ki ima od nekdaj svoj sedež v Wetzlarju in ki tudi danes tam proizvaja s polno paro. Možakar je ponudil mestu, da kupi za katedralo nove orgle. Najboljše in najlepše za mrtvi čas, ki je tedaj zavladal po nemških mestih in vaséh. Postavil pa je dva pogoja:

— orgle bodo služile vsem meščanom obeh konfesij,

— na orgle sme igrati (in to velja za vse čase) samo resničen virtuoz, umetnik.

Firma Leitz si je postavila sijajen spomenik, prebivalci Wetzlarja pa uživajo v zastojnih orgelskih koncertih.

»Pojdiva pogledat, kar je ogleda vredno!«

Moj razlagalec uglajeno priganja.

Lesena Pietà v stranski kapelici je stara šeststo trinajst let. Trpeči izraz na materinem obličju pretrese. Sinove nenaravno dolge, koščene roke s krčevito stegnjenimi prsti, glava — kako dokončno mu je omahnila v smrt — s trnovo krono in ugaslimi očmi, surovo prebodene prsi, okrvavljeno, lomeče se telo — bil je velik rezbar, kdor je ustvaril to mater in sina.

V svetišču, ki ga restavrador Ebertz pojmuje samo kot kulturno zgodovinski spomenik, se mu je zdelo vredno opozoriti le še na poznogotsko Madonno, nato pa sva stopila v topel, svetel dan. Mudilo se mu je k zvoniku. Kar hitro sem dojel, da gre za ljubljena posebne vrste.

Enainšestdeset metrov visoki kamniti kolos je bil po bombnem napadu pošteno zdelan. Toda prav njemu je vsako stoletje vtisnilo svoj pečat. Zaljubljenec v to starino, Ebertz, je od mestnih očetov iztisnil nekaj sto tisoč mark, zbral stare načrte in ljudi, ki so takim delom kos pa ga z njihovo pomočjo in s svojimi rokami naredil spet takšnega, kakršen je stal nekdanj. Po teh naporih in uspehu mu denar za nadaljnja obnovitvena dela brez težav doteka. Poglaviti vir dohodkov je res še vedno občinski proračun, a tudi mnoga društva in združenja odvijajo v ta namen čisti dobiček od svojih prireditvev.

Goethejev prapraded po materini strani je pri državnem komornem sodišču v Wetzlarju pridno pletel spletke celega četrta stoletja, ded polno desetletje, oče štiri leta, njih potomec pa je v umazanem mezdru zdržal komaj štiri mesece. Za prvimi tremi v mestu ni sledu, na četrtega opozarjajo spominske plošče, kamor se prestopiš.

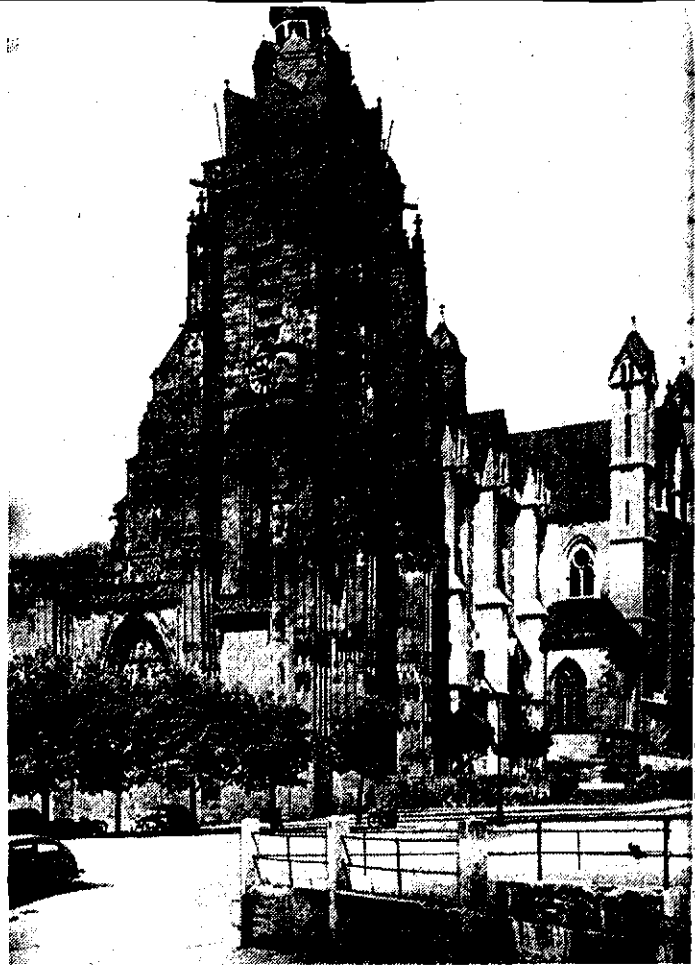
Že na stavbah, ki obkrožajo trg pred katedralo, sta vzdani dve:

Prva naznanja, da je za temi zidovi okrog tisoč uradnikov, prislednikov, prisklednikov, tajnih sodnih, dvornih in cesarskih svetnikov, revnih zapisnikarjev, razcapanih pisarjev državnega komornega sodišča — da je tule vsa ta vzvišena plemiško-meščanska podkupljiva zmes stoletja dolgo vlekla nemške pravde (če se to bere neverjetno: proces med Nürnbergom in Brandenburgom se je začel leta 1526, pa v letu 1806, ko je sodišče nehalo delovati, ni še bil končan); 25. maja 1772 se je v spisak tistih, ki so pripadali visokemu sodišču, kot pravniški praktikant vpisal trindvajsetletni Frankfurtčan Johann Wolfgang von Goethe;

druga pripoveduje, da je bila tam svojčas gostilna »Pri kronskem princu«, v kateri so se zbirali člani »viteškega omizja« — družba mladih, duhovitih, študiranih brezdelnih gizdalinov, ki se jim je pridružil tudi mladi Goethe z viteškim nazivom »Goetz krepostni« (med pesnikovo weimarsko prtljago je že ležal rokopis dela »Goetz von Berlichingen«).

Tretja na Kornmarktu (Zitnem trgu) zraven »Rimskega cesarja« prča, da je Goethe v hiši stanoval.

Wetzlarška katedrala — »Dom Naše ljube Gospice. Mnogo dela, znanja, znoja in denarja je bilo treba, preden je ta kolos v vsej svoji nekdanji veličini znova zrasel iz ruševin.

Orgle v wetzlarški katedrali pojejo, jočejo, vriskajo, grme, stokajo, trpijo, hrumiyo, se smehljajo in bučijo; njih glasovi igrajo hvalnico življenju.

(Nadaljevanje s 23. strani)

Zenske razganja radovednost: Kako je kaj pri nas. Kdo smo, kaj jemo, pijemo, delamo, kako se veselimo, kakšne so naše plače, koliko velja funt prave kave — krščenma-tiček, kaj tega spraševanja res ne bo nikoli konec? Tak obetajoč vesel večer — pa tako klavir zaključek. Morije nas odredi sicer spodobna Ella. Prešerno si spodreca krilo skoraj do kraja, kjer se cepijo noge, nato pa se pod vplivom alkoholnih hlapov zadere čez omizje.

»Kako pa je kaj s seksom na Slovenskem? Se ljubite po pločnikih, na klopcah, v gmajni, v kinu? Preganjate homoseksualce? Tiskate pornografijo? Kakšen je narodni prirastek?«

Viharen smeh je živahno govornico ustavil. Potem je do polnoči v neslišno noč odmeval naš krah. Drug drugega smo prehitevali s »Si tistega že slišal?«, strigli ž ušesi do konca zgodbe, dokler nisem ugotovil, da so zasoljeni vici povsod po širnem svetu najmanj dvojčki, če si že niso podobni kot jajce jajcu.

Šobota, dne 10. avgusta 1973.
Wetzlar z okolico.

Kot pravi Nemec, ki mu natančnost pomeni pol življenja, me je gospod Ebertz hotel pričakati točno ob devetih v muzeju Lottehaus. Za trohico sem ga prehitel, ker sem računal s pravilom, zasidranim globoko v nemški duši: immer peinlich genau.

Najprej sva si ogledala vitrine z wertleriano. Slovenske izdaje seo se zdaj razkazuje na vidnem mestu. Vodič, v spoštljivi razdalji pobirajoč stopinje za nama kakor slédni pes, je vedel povedati, kako neki naš zdomer iz Giessna prihaja vsako leto sem in toži nad pomanjkljivostjo razstavljenih tiskov. Vselej je upal, da se bo pod steklom zasvetila mojstrovina v jeziku, ki ga je naučila mati. To je že nekaj več kot navadno domotožje. Ko se bo spet oglasil, ga bo pogled na Borkovo in Gerlančevo darilo zagotovo potolažilo.

Strmo navzdol se spuščajoča ulica od Charlottine rojstne hiše pripelje človeka naravnost pred wetzlarško katedralo. Mogočna, osem stoletij stara zgradba, v kateri se prepletajo vsi slogi od začetnega romanskega mimo pozno gotskega vse tja do baroka, vzbuja zaslužen občudovanje. Ebertz ji pravi osemstoletna kamnitna zgodovina stavbnih slogov. V letu 1140 so jo začeli graditi, potem pa so potrebovali pol stoletja, preden so pokrili sleme na strehi. In nikoli ni prešlo stoletje, da bi česa ne dozidali, prezidali, razširili, povečali, spremenili, postavljali nove stolpe in stolpice, si izmišljali stranske kapele, nove oltarje v cerkveni ladji (ko se jih je nabralo že skoraj trideset, so pred sto leti pometli vso navlako ven) — dokler ni mesto obubožalo pa je zaradi pomanjkanja denarja graditeljsko veselje usahnilo. Nazadnje so ameriški letalci ob koncu zadnje vojne zgrešili železarno Bruderus pa so svoj bombni tovor darovali Naši ljubi Gospé, da se je znašla v ruševinah.

Reformacijsko gibanje se je v Wetzlarju utrdilo leta 1542. Napolnih dvajset let kasneje sklene nova protestantska verska skupnost s katoliško za tiste (kako bi to veljalo šele za današnje!) čase nenavaden sporazum:

Katedrala mora služiti obema verodostojnim! Resda so novice malo utegnili (kor s stranskimi kapelami so še po tistem služili le katolikom) — pa vendar pesim in mačka sta našla dom pod isto streho in ga ohranila vse do današnjih dni.

Dvokrilna ma-sivna vrata so se odprla na stečaj. Nalik pravljicnemu Sezam, odpri se! Notranjo stran desnega krila so napolnili s plakati in obvestili katoliki, levo evangelizirani. Potiskani in podpisani papir na obojih krilih vrat izraža strpnost.

»Boja za dušo v našem mestu ne poznamo!« se nasmehne moj vodnik. »Mene ne morejo med svoje šteti niti tile (stoji na

Najstarejša med Buffovimi otroki. Charlotte Sophie Henriette, ki so jo klicali kratko Lotte, je štela komaj osemnajst pomladi, ko jim je umrla mati (1771; leto dni pred Gothejevim prihodom v Wetzlar). Prevzeti je morala hišno gospodinjstvo. Zgornjo sliko je ilustrator Wertherja naslovil »Lotte reže kruha«.

Charlotte Sophie

Lotte je kot žena sledila materi: svojemu možu Johannu Christianu Kestnerju je rodila dvanajst otrok... Kestner je v svojih pismih in zapisnikih docela nepristransko orisal družino Buff, pa tudi vse junake iz Wertherja. Svojemu neposrednemu tekmeču v ljubezni, Gotheju, je bil zares pravičen sodnik. — Po dvanajstdesetih letih je veliki pesnik spet videl svojo wetzlarško ljubezen: v Weimar je prišla obiskat svojo sestro, govorila pa sta predvsem o njenem bratu Hansu, ki si ga je Goethe kot najstarejšega ob svojih obiskih pri Buffovih še posebej zapisal v srce.

sprejel za simpatičen nasmeh. Vsa ta pantomima in balet za mojim hrbtom ni veljala meni; lahko le tretjemu med nami. Njemu. Ebertzu.

Seznani me z neznancem, čigar ime sem v trenutku slišal, preslišal in pozabil. V neki možganski celici pa se je zasedrila pripomba, da asketski, stegnjeni gospod skrbi za red in čistost v katedrali. Ni mežnar, strežnik. Skrbnik in nadzornik se mu zrcalita z obraza.

Vstopimo. Vrata za nami se neslišno spet zapro. Velikanski prostor se polni z mavrično svetlobo, ki jo pošiljajo sončni žarki skozi barvna okna. Varuha me molče vodita k oblaginjini klopi pred oltarjem. Posedemo se.

»Zadonijo bobni in trobente glasne...« S kora so priplavali do nas prvi akordi. Mehka glasba se je zljila z veličastjem okrog nas. Skriti glasbenik v ozadju je začel odpirati registre. Iz skladbe je zazvenel Upor, za njim Onemoglost, Skrušenost, Obup... Počasi, kot bi se zvijal v krčih, se je levil v Prošnjo, ki se je previdno dvigala v Rotenjo, dokler se zmagoslavna ni sprostila v Odrašenju.

Trajalo je nekaj časa, preden sem se spet umiril. Postalo mi je jasno, da sem poslušal orgelski koncert. Ne vem, ali me je vznemiril Haydn ali Bach — saj bi se nič ne spremenilo, če bi tudi vedel. Iz ravnotežja me je vrgla skladba, t a k o zaigrana, kakor mi je še pravkar vdiral skozi ušesa in prebudila v meni tisto lepo, čemur pravimo ganotje. Če kdo hoče: doživeti.

Pomirjujoč dotik z roko me je priklical v resničnost. Vzdignili smo se. Še vedno ni nihče odprl ust, čeprav ni bilo žive duše v cerkvi. Obrnili smo hrbet oltarju; skozi ladjo smo se med dvema vrstama klopi napotili proti koru.

Orglar nas je pričakal pod stopnicami. Med predstavitvijo sem mu hvaležno stisnil roko. Tokrat sem bil jaz tisti, ki se je molče priklonil.

»In zdaj, gospóda, bódita tako dobra pa razložita gostu, kako je wetzlarški Dom Naše ljube Gospé prišel do takšnih orgel in do organista z akademskimi naslovi!«

Zgodba je kratka, vendar zanimiva: Ameriške bombe so petinštiridesetega zadele kor in zmele katoliške in protestantske orgle v žalostno kovinsko kašo. Razrušena, pobita, lačna, napol gola Nemčija se je tedaj borila le za BITI in

mom, je ustvarjala tesnobno občutje. Ali je reka res podobna življenju, kjer se le bežno svetlikajo zvezde?

Nad reko so slonele hiše, v krošnjah topolov je vršal jesenski veter.

Tiče in Iluška sta slonela na mostni ograji in strmela v reko. Nenadno srečanje ni rodilo gostih besed.

»Prišla sem, da te vidim,« je po premolku dejala ona. »Hotela sem te videti junaka, močnejšega od leva...« Že v Segesvaru sem občudovala tvojo drznost in pogum.

Tiče se je čutil v precepu. Vrednost človeka se ne meri samo po strahu in pogumu. Vrsta je različnih vrst, ki so vredne spoštovanja in občudovanja. Rekel je:

»Tudi cirkus ni vse, beda je in blišč.«

»Toda krotilec levov — to je kralj!«

»V areni kralj, sicer pa...«

Ni hotel izreči zadnje besede. Mar je njena prijaznost le zavoljo njegove cirkuske slave. Te misli se ni mogel znebiti, čeprav se mu je dekle zdelo mirnejše, bolj dekliško. Toda še vedno je bilo v njej nekaj neopredeljivega. Vihra iz stepe? Ciganska vročevrnost in nemir? Sla, ki ne pozna ovir?

»Od pesnikov,« je dejala, »imam rada Petöfija, ki je padel kot upornik in junak!«

Ko sta se vrnila na ulico med visoke hiše, je od neke prihajala melodija ciganskih violin. V bližnjem, razsvetljenem gostišču, so mladi pari v divjem ritmu plesali čardaš.

Vstopila sta in se usedla k prazni mizi. Tiče je naročil pijačo. Trčila sta in pila na zdravje. Z ugodjem ju je objel sij luči in valovi ciganske godbe. V njunih besedah se je iskrla iskrenost.

»Kaj bi dala, da bi lahko postala krotilka zveri.«

Tiče se je zdrznil:

»Krotilka zveri? Ne bi ti privoščil tega kruha, ki je trd in grenak. To ni za ženske.«

»Ako ne krotilka zveri, pa vsaj dreserka konj,« je Iluška trmasto vztrajala v svojih nenavadnih željah.

»Cirkus je cirkus. To je življenje potepuhov in pustolovcev, ljudi, ki nimajo doma, ne domovine.«

»Ni nujno, da si potepuh, pustolovec in brezdomec,« je z tito ugovarjala.

»Še vedno hoče uveljavljati voljo,« je pomislil Tiče, »še vedno je muhasta, gospodovalec otrok stepe, ki hoče vse doseči in ne pozna ovir.« Tiho je rekel: »Vrni se k očetu!«

»Ne, k očetu se ne vrnem,« je v zadregi sklonila obraz. »Nočem, da bi me omožil z nekim... Ne, pri tebi ostanem!«

»No, zdaj sem pa v kaši,« je prešinilo Tičeta. Bil je v hudem precepu in ni vedel, kaj naj stori. Prepričevati jo, da cirkus ni to, kar si predstavlja in da je najpametneje, če se vrne k očetu, je pomenilo toliko, kot bob ob steno.

»Pri tebi ostanem, v cirkusu, pa naj se svet obrne narobe,« je trmasto vztrajala.

Tiče do dekleta, z nemirno cigansko krvjo, ni bil ravnodušen. Bil je ujet in uklejen, ni je mogel odbiti, čeprav je vnaprej vedel, da mu njena prisotnost ne bo prinesla sreče. Njegovo življenje se je že zdaj razcepilo na dvoje. Iluška mu je sledila na vsakem koraku in vzklikala: »Cirkus, to je življenje! Pravljica dežela!«

V deželo je zopet prihajala jesen z nehnem deževjem, vlago in mrazom. Kamor je človek stopil, blato do gležnjev; povsod je vladala mrkost in čemernost.

Tiste dni se je cirkus znova odpravil na dolgo potovanje v toplejše kraje. »Če hitro ne odinemo,« se je jezil Grock, »bo zveri vzel hudič!« Spričo tega je imel Tiče dela čez glavo. Zveri je bilo treba pripraviti za potovanje in prav v tem se je pokazala beda cirkuskega življenja.

Iluška, ki si je doslej predstavljala samo blišč in slavo, se je najprej zaprla v molk, nato je izbruhnila: »Tebi so zveri več kakor jaz, ki gnijem v tem brlogu!«

Nekega dne po takem izbruhu je odšla, ne da bi se bila poslovila.

Tiče je skrušen, klet vrage in bogove.

Na poti v južne kraje se je cirkus ponovno ustavil v Trstu, kamor je bil Tiče povabil svojega očeta. Najprej ga je bogato pogostil, nato najel kočijaža. Vozila sta se po mestu do Miramarja in nazaj do vzhodja Miljskih gričev.

Oče, priletel, moder mož je znal brati tudi sinove misli, ki niso božale le mladih let in domačih krajev, pač pa so se vračale nekam daleč na ogrsko ravnino. Oče mu je vmes razpredel svojo kmečko modrost:

»Leva ukrotiš in tigra, zato pa ne misli, da boš ukrotil tudi žensko... Nikar si tega ne ženi k srcu. Kar je človeku najtežje, najbolj drago, je navadno tudi najbolj varljivo in pogubno. Ob tem pa ni, da bi omagal, obupal, vrgel puško v koruzo. Treba je začeti znova, od začetka in ni vrag, da nekoč ne prekosiš samega sebe. Odmerjene ti je toliko in toliko ravne poti, ki jo moraš prehoditi, in toliko in toliko kamenitih

klancev, na katerih se moraš spotiti — pa prideš do cilja. Vidiš, jaz se ubadam na skopi istrski zemlji in star sem že, pa sem zadovoljen. Nimam preveč želja, ne potreb. Ti pa si se naučil zajemati s preveliko žlico,« je utihnil oče.

Očetove besede so padale kakor na zemljo.

»Prav imaš, oče,« je dejal sin. »Včasih nisi kriv, da se stvari zapletejo in ko jih hočeš razvozlasti, se še bolj zapletejo,« je Tiče odgnal misli na Iluško kot vsiljiv mrčes.

Tisto o levu, tigru in... pa si, sin, dobro zapomni. Ob ognju se lahko prijetno ogreješ, pa nevarno opечеš,« je bil oče ves dobrodušen.

Kljub cirkuski slavi je bilo za Tičeta vedno najlepše doživetje obisk v domači vasi. Tedaj je spet kot nekoč v mladih letih zaživel pristno in preprosto. Vaski otročadi je prinesel igračo, očetu lepo izrezljano pipo, vaščane pa je povabil na gostijo. Jedli so, pili in peli; na borjaču je harmonika vabila na ples. Za pojedino so odrli celega vola, napekli kruha, nastavili polovnjake črnine. »Jejte in pijte, bodite dobre volje!« je Tiče bodril znance in prijatelje.

Vaščani so bili poslušni. Jedli so, pili in občudovali velikana.

»Pod njim se trese zemlja,« so modrovali. In: »Prazna vreča ne stoji pokonci!« Po vasi se je bil raznesel glas, da Tiče za zajtrk pospravi dva ducata jajc, za kosilo pleče mesa, za večerjo celega purana, kar pa vselej zalije z navrhano mero dobrega vina.

Vaška gostija se je končala šele ko so vaščani Tičeta spremili do mesta čez Glinščico in mu zaželeli srečno pot.

V cirkus Busch so bili pripeljali leve in tigre naravnost iz džungle in Tičetova naloga je bila, da jih zdresira pred novo turnejo. Dela se je lotil z vso paro in kaj kmalu je imel mlade zveri v šahu. Tudi stari lev je bil zdaj pokoren, kot starček vdan v svojo usodo. Toda starega tigra, potuhnjenega zver, je Tiče namenil za višek predstave. Takšnega »skoka k izhodu« ali »glavo ponuditi tigru za prigrizek«, še ni pokazal živ človek v cirkusu...

Na potovanju po evropskih mestih od Madrida do Prage, je cirkus Busch žel velike uspehe. V časopisih so izhajali članki, polni hvale, o velikem čarovniku pri zvereh, ki se imenuje Tiče Zobin.

Zopet se je poletje nagibalo na jesen, ko je cirkus vznemiril Budimpešto. Tri leta je minilo, ko je zadnjič odhajal iz mesta.

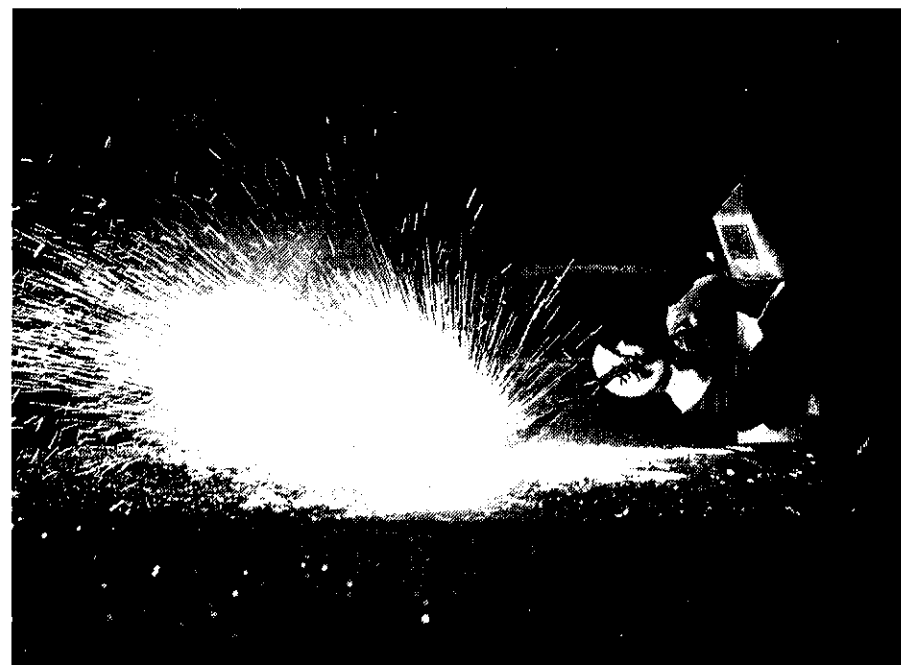
»Tri leta,« je prešinilo Tičeta. »Kako naglo teče čas!« Spomnil se je tistih dni, Iluške, kakor da bi to bilo včeraj. Rana, ki mu jo je prizadejala, še ni bila zaceljena. Toda nocoj bo pokazal, kaj je in kaj zna.

Predstava v svečano razsvetljenem cirkusu se je odvijala po običajnem redu. Najprej so nastopili klovni, razvneli občinstvo v smeh, nato rokohitri, vrhovodci, ples konjev, vragolije z opicami, igre s psi, z golobi; pojavili so se sloni-pramodrijani in — deklica z udavom... Občinstvo je nemelo zadržanim dihom in nato hrmeto v odobravanju.

Višek predstave bo tudi nocoj nastop s tigrom. Igra med življenjem in smrtjo. Najprej ples s tigrom, nato skok skozi ognjeni obroč in — krotileva glava v tigrinem žrelu.

Tik pred začetkom je Tiče opazil Iluško v krogu mladih huzarjev. Spreletelo ga je ko leden curek. Zmeden se je vrgel v igro z zverjo, začutil, da se nekaj ruši. Tedaj se je zver sprožila ko vzmet in se zagrizla vanj, vendar je od silnega sunka vzletela vznak in znova naskočila... Na tleh je hropel klopič zveri in krotilca... Izza kletke je počil strel, zver je omahnila... Tičeta so, razmesarjenega, odnesli iz arene...

Na koledarju se je bilo zmenjalo nekaj letnic, ko se je zgodnjega jesenskega večera pojavil v Bregu nenavaden berač. Bil je ubog in beden, bos in raztrgan ter — po-

Franci Črv: »Flemanje«

polnoma nem. Spehan in očitno sestradan je počasi ob palici, med otroškim vriščem, krevljal po vasi. Z muko se je zavlekel na Zobinovo dvorišče, se ustavil, kot popotnik z dolgega popotovanja. S praga ga je uzrl ostareli oče, ostrmel in z grozo v glasu vzkliknil:

»Pa nisi ti, Tiče? Joj, kako te je zdelal svet!«

Tiče je stal ko okamenel in grgal nerazumljivo besede. Ni mogel povedati, kaj se je bilo z njim zgodilo. Iz njegovega momljanja in kretenj je oče bolj uganil kot razumel, da je žejen in lačen. Na klop pred hišo mu je položil kruha in vina. Z muko je jedel in pil; debele solze ganotja so mu tekle po iznakaženih licih.

Nekdanjega velikana ni bilo moč prepoznati. Ljudje so menili:

»Slava ga je bila upijanila.«

Zdaj so bila daleč za njim slavna cirkuška leta, ko je bil močnejši od leva in ga ni bilo strah spoprijeti se s tigrom. Svet ga je slavil in častil, dokler je bil najmočnejši, najpogumnejši in se je ljudem z zabavo podajal v smrtno nevarnost. In ko jo je skupil, ni bil več potreben in svet ga je zavrgel. Preostala mu je še edino rodna streha, ki ga je invalida, živega mrliča, sprejela s toplim gostoljubjem...

Ljudje, ki so bili do Tičeta polni usmiljenja, so ven in ven ugibali, kaj ga je bilo doletelo, pahnilo v tako strašno nesrečo. Ugibali so po globokih brazgotinah na obrazu, rokah in prsih, po grozljivi iznakaženosti, ki mu jo je zapustila ponorela zver. Kako se je bilo to zgodilo, niso nikoli zvedeli. In ker so ga imeli v lepem spominu in so bili ponosni nanj, na velikana, so marljali:

»Zakaj ni ostal kmet, ribič ali mornar!«
Kako je prišlo do sinove nesreče, ni zvedel niti oče. Nekoč ga je vprašal:

»Kaj je s tisto žensko, ki si jo nekoč objokoval v Trstu, tedaj, ko sva se vozila v kočiji?«

Sin se je zdrznil. Na iznakaženi obraz mu je legla temna žalost. Očitno je bilo, da se je sinu ob vprašanju odprla rana, nezaceljena rana. Pred seboj je uzrl tigra, vanj se je bila zažrla zmedenost, ki jo je bila zakrivila Iluška, ko mu je s svojo izzivalno prisotnostjo razkrajala osredotočenost v igri s tigrom.

Grozljivega dogodka se je tiče spominjal ko v daljnji megli. Globoko v podzavesti se je ko v sanjah znašel v grozljivem vrtincu iz katerega je polagoma padal v črno temo...

Iz teme se je prebudil po dolgih mesecih, ko je v bolniški postelji visel med življenjem in smrtjo.

Minilo je leto in več, ko je Tičetu v zamegli spomin dahnil prvi žarek svetlobe. V blede luči bolniške sobe sprva ni vedel, kaj se z njim pravzaprav dogaja. Z otrplimi rokami si je mukoma otipal obraz... V oči se mu je vtisnila groza in obup... In prvi žarek upanja so se mu v spominu zvrstile osrečujoče slike lastnega življenja... Dom v Bregu nad morjem, Lipica s ponosnimi lipicanci, ladjedelnica v tržaškem zalivu, velika evropska mesta in cirkuška slava... Vse je minilo in se razpršilo kot milni mehurček, kot mine mladost in pomlad in vsi letni časi...

»Kako kruto in kratko je življenje,« ga je nekje na dnu prešinila trpka, žalostna misel. Ničesar drugega: ni več želel, kot še enkrat videti domači kraj, morje, slišati domačo pesem, vdihavati duh domače zemlje.

Ko je naposled toliko okreval, da je mukoma hodil ob bergih, se je sam samcat znašel pod streho neba v neznanem svetu. Nekdanji velikan je postal razvalina, ves neobglen, onemogel in ubog. Želja po domačih krajih ga je gnala proti zahodu, od hiše do hiše, od vasi do vasi. Hodil je čez neskončno ravnino, mimo pasočih se konj in mrzlih ljudi. Ko je v daljavi uzrl prve vinske griče, se je nasmehnil sredi svoje ne-

sreče. Neizrekljivo toplo mu je bilo pri srcu, da se je bližal domovini, da mu je ob dobrih ljudeh zvenela v duši materina govorica... Pot pa je bila še vedno pred njim, spal je, kjer ga je zalotila noč, pil iz studenčev, jedel iz rok dobrih ljudi.

Prišla je spet pomlad, poletje in jesen. Odcvetelo je cvetje, dozorelo klasje in zdaj vre v hramih vino. V dolgih večerih so se zbirali ljudje v ognjenicah — kuhinjah z odprtim ognjiščem, pokušali novo črnino. Ob sladkem moštu so se razvezali jeziki in v ognjenico se je priselila ljudska modrost.

»Kdo ve, kaj je to: Ena žlica masti se po vsem svetu razleti?«

»Sonce,« so rekli vsi v en glas.

»Kolač pri kolaču, dolga kot ena kača?«
Oči so uprli v verigo nad ognjiščem.

»Štiri sestre: dve za dvema tečejo, a se ne ujamejo?«

»To so pa štiri kolesa pri vozu.«

Ko so takih sneli že za celo rešto in si povedali še o vremenu, da od Trsta zmoči za dva prsta, od juga za dva pluga, od Kopra pa je vsaka suknja mokra, so zapeli tisto najlepšo:

»Pupica moja, kaj bo tu...«

Odpeli so in se spomnili na Tičeta... Bil je še mlad, ko so ga sprejeli medse, plačal je fantovščino in to isto pesem so zapeli pod lipo... Dolgo je že odtlej in zopet je jesen. Slavní cirkuški velikan je reven in ubog usihal in naposled presahnil v istrsko zemljo... Tudi o njegovi smrti je šel glas v Istro, na Kras in prek Šklednja in Trsta... In kmetje ob trtah in oljkah, ribiči ob srebru rib in soli in mornarji na oceanih še dandanašnji modrujejo: »Tudi Istra je rodila velikana!«

Takšnale velikanska »Grilloffena« samo zaradi tega, da mu motorček nad žerjavico vrti prevezano prašičje stegno... V travi zraven peči čepi »mali prijatelj vseh živali«, Thomas.

požagano na čisto. Res je: na čistini že poganjajo mladike. V ravnih vrstah kakor v pléterskem sadovnjaku. Ob poti velikanski kupi neznanskih debel; dvajset, trideset metrov merijo v dolžino. Skladanicam metrskih drv ni videti konca.

Gozdnata dolina skriva asfaltni trak, ki veže Wetzlar z Giessnom. Pobočje na nasprotnem hribu odkriva dve še goli, tri za silo že zelene in tri popolnoma zarasle frate. Živa slika načrtnega, sistematičnega dela. Vendar je vzpetina videti kot pobalin, po čigar frizuri neki amater premika stojček, s katerim bi ga rad ostrigel na balin. Po strniščih sem pa tja leseni stolpci. Lovska stojišča.

Gozdovi so deželna last, lovske revirje pa si kupujejo magnatje iz mesta in vasi. Na stotine hektarov, lovski čuvaj in lovske kočje, škoda na posevkih, gonjači na brakadah, tropi lovskih psov, najmodernejše orožje za odstrel divjadi — to niso mačje solze. To je lep kupček mark, v katerem »deset tisoč« zaleže toliko kot nič. (Pregršna misel, dolgo se ne mudi: s tako plačo v dinarjih za celo leto dela bi bil že kar zadovoljen.) Kljub temu se lovskega revirja brez plemensko-plemenitih VIP ne da dobiti. Podobno kot pri nas:

»Spoštuj rodbinske in druge zveze, ker le po njih se kam pride.«

(Janez Menart, IV. človeška zapoved)

Vsekakor so domači kunci boljši kup kot tisti bliskonogi hazelni na Nemškem. Prištejmo še kakšno neumno jerebico in srno v šoku, ko zasliši šum pa se potem ne zna ogniti krogli, pa dobimo nič kaj poceni rezultate najbolj potratnega rekreativnega športa med Anglosasi. Lisice sem namenoma izpustil, ker jih v gozdovih ni. Po gospodarskem bumu so se preselile v mesta, za njimi pa so odplavale še ptice — roparice. Za škodljivce, kar jih je ostalo po poljih in med drevjem, sta danes dosti spray in prašek. Kar pa zadeva ptice pevke: kdor bi jih rad slišal, mora v trgovino s ptiči.

Na tej strani griča, koder med zdaj vodi pot, še nisem bil. — Kamor seže oko — samo zoreče klasje. Zakoračim k njivi: žito je že zrelo. Iz daljave prihaja ropot. Komhajn je na delu. Polje sega prav do kolo voza, ki učinkuje kakor meja: hodim med pšeničnimi klasi na eni strani in ščavjem, trnjem, robidovjem, lesnikami, praprotjo in šopi visoke, suhe stepne trave na drugi. Dva svetova, ki ju ločujeta le dve kolesnici: na levi se polje kot plitva zajemalka končuje na obzorju, na desni kamnita pu stinja iz časov pred Adamom. Občinski očetje iz bližnjega Königsberga niso vedeli, kaj bi počeli s to vesino. Še živini ni prišlo na misel, da bi zašla semkaj.

Prišel je hrupa siti, reklam, motorjev, neonske razsvetljave, tovarniškega prahu, kasarniških povelj in disco klubov naveličani mestni človek. Na tej kraški goličavi je našel, kar je dotlej zaman iskal: odmaknjenost od hrupnega sveta. Sem bi pri peljal svoje za konec tedna.

Zupan je zavohal denar, trgovec, mesar in gostilničar korist. Razparcelirali so nekoristni svet. Delili so ga na enake kose: tisoč kvadratnih metrov kamenja, trnovih grmov, kačjih gnezd in gloja za peščico srebričkov. Kajti to je svet za malega človeka, ki si ga bo iztrebil s svojimi rokami. Ki ne bo vihal svojega nosu, kadar se bo srečal s kmetom, čigar traktorska prikolica bo zvrhoma naložena s hlevskim gnojem. Ki bo rad pokukal v hlev, kakšna je prireja, kako neso kokoši, je svinja že povrgla, kako kaj raste žrebe, če je že silos poln.

Začetni del pobočja prav zdajle uradniki vseh vrst spreminjajo v vrtove. Osem preprostih hišic je raztresenih po položnem griču. Nič razkošja, nič baharije, nič brunaric s strehami iz skodel. In brez vode, brez luči. V vsaki bajtici je sicer vodovod, speljan iz rezervoarja za kapnico. Pitno vodo pripeljeta iz Königsberga za vse novoselece dva, ki premoreta svoj avto. V navadnih kantah.

Če pa prideš sredi tedna, kot smo to storili mi sinoči, in če svojega vozila nimáš

(moj prijatelj daje prednost hoji), potem pač privežeš polno kanto vode na nabit nahrbtnik, vse skupaj pritrdiš s špago na trebuhu in odkorakaš proti cilju. Prijetna nošnja, če upoštevam potovalski v rokah.

Naproti se mi pripodita Thomas in Gero, kar pomeni, da imamo goste. Walter se je pri nas naučil peči ražnjice v naravi. Navdušen nad odkritjem si je sezidal na parceli veliko peč z ognjiščem, nad katerim zganja zdaj svoj »grill!«

A kaj sem videl? Motorček, za spoznanje večji od navadne ročne okrogle baterije, je enakomerno vrtel nad aluminijasto folijo trikliško goro z vrvico na vseh koncih in krajih prevezanega in zavozlanega mesa.

»In tole bi mi rad prodal za ražnjice?«

Da ne, se je opravičeval. Z ražnjici je že poskusil, a mu ne ratajo. Že zreže jih narobe, premalo posoli, preveč popopra in — kdo bo lupil česen pa... Takole je bolj enostavno: greš k mesarju, poveš, kaj naj pripravi in mu prepustiš, da bo naročeno o pravem času dostavljeno na dom. Kimam, prikimavam — samo za tanko špranjo je manjkalo, da nisem zinil:

»Podobno kot pri nas...«

Ob sončnem zahodu ostaja pečenega mesa še na preték, naši želodci so pa polni. Iz večernih senc se motovili sosedje. Iz njihovih koč jih je izbezala pesem, navdihnjena z domačo gorenjsko slivovko in kaj vem kakšnim vinom. In seveda radovednost. Vsi bi radi videli Jugoslavana, ki ni gastarbajter, ampak se gre gosta pri enem izmed njih. Može in ženske so že v letih, toda njihov apetit je v redu. Walter priloži na ogenj, da bi kdo ne segel po sosedovem kozarcu. Glasovi se krepe. Pesem spravlja Ello in Güntherja v ekstazo. Ko po trenutku tišine zadoni na obronkih Westerwalda melanholično-vzkipljiva Bolen mi leži mile pop Jordanov v makedonsčini, se mi srce ogreje. Nisem prepričan, da je za meglo v očeh krivo popito vino...

(Nadaljevanje na 24. strani)

Franci Črv: Železar

»Das Lottehaus« (Lottejina hiša) v Wetzlarju. V njej je z družino živel oskrbnik posestev nemškega reda Heinrich Adam Buff. Žena mu je rodila šestnajst otrok, od katerih jih je dvanajst ostalo pri življenju. Hiša je bila ob koncu vojne bombardirana, a so jo že 1949. leta popolnoma obnovljeno odprli spet za javnost.

DNEVNIK S POTOVANJA PO OBEH NEMČIJAH

Preletel je vsebino, spustil papir na mizo, se vzdignil, segel z roko na polico in položil predme atlas.

»Kje ste doma?«

S prstom potujem po karti. Čas se je ustavil. Dva radovedna izobražena nape-njata ušesa, dokler nas ne zmoti mali Thomas, ki se mu je za malo zdelo, ker od vsega skupaj ni ničesar razumel.

Dečko je bil z očetom že pri nas. Najbolj se mu je vtisnilo v spomin Grančišče, hišni maček Miki in podrti škarpa v gredi. Če smo že pozidali novo, bi rad vedel. Aha, pozidali, pozidali. Tudi iz rdečega kamnja, kot sta oni dve ob poti k hiši? Tudi. Je bil Miki med tem časom že spet kdaj zastreljen?

Miki je že sedem let pri hiši. Doma za mačka pač ni dela. Na lov odhaja v širni svet. Sempatja zmanjka tudi za dva ali tri dneve, potem pa prišanta po treh, medtem ko četrti tačka razmesarjena mahedra po zraku. Enkrat se je kot pribito izvelel iz pasti, nekajkrat so ga zadele šibre, svinec iz zračnih pušk pa je v njegovih bedrih stalen gost. Njegova koža pod kožuhom je ena sama brazgotina. A ostareli veteran se vedno zliže. Kot okrevanec na kavču v kuhinji s prijaznostjo sploh ne skopari, do odraslih obiskovalcev je pozorno vljuden, otrokom se preda na milost in nemilost. Zato Miki Thomasu ne gre iz glave.

Poglavitna Thomasova skrb velja neznancu. Ali je Muki pes — no, pes, mislim, reče — ali samo navaden kuža? Skloni se in pokaže, kako velik bi smel biti kuža. Samo laja ali tudi grize? Ga bo lahko vodil na sprehode?

Da, da, pred letom dni sem bil še človek. Ob vsakem srečanju na vasi obvezni:

»Dober dan! Pozdravljen! Živel! Nam ga je spet zagodlo (vreme kajpak), kaj? Si za ekonomo? Pa tako naprej. Prazne, prijazne vaše manjre.«

Zdaj me to ščenč vlačil na jermenčku, ker mu je moj tempo prepočasen. In kakor da se je vsa vas zarotila. Od tistih s prvimi nogami pa tja do takih s sivimi lasmi samo še:

»O, Muki! Zdravo, Muki! Kam greš, Muki? Ja, Muki, kako si ti prijazna žvauca!«

Kot da sem jaz meglä. Kot bi se razblinil v nič. Nobenkrat »Dobro jutro!« več. Samo še:

»Muki! Mukec, kako je kaj s teboj?«

Thomas, kustos in gospod Ebertz so se krohotali. Sam sem zlahka ostal resen. Ko človeka cela vaška skupnost poisti s štirinajstimi potepinami, čigar pradedni predniki so enkrat v silurju podili jazbece iz lukenj, potem to neha biti smešno. Vsakomur se v očeh iskri spoznanje, kako ta pasji cucek omalovažuje spoštovanje, ki bi ga bil sicer dolžan gospodarju. Zato pa je ves nor na vaško otročad. Pomladi je začel hoditi v malo šolo. Se smejete?

»Hitro, hitro pridi, da boš nekaj videl!« Ženi se je glas kar lomil v falzetu. Stopim na balkon. Tršica je malošolčke peljala na sonce, na sprehod v park. Zdaj so se vračali v šolo. Lepo v parih — dva in dva. Noge so jim korakale naprej, glavé so se obračale nazaj. Na začetku je korakal Muki. Sam. Brez para. S povešenimi uhlji,

z visoko dvignjeno betico, prijazno mežikaje v sončni dan, kot slavnosten zaključek vaše male šole. Žabi pasji še malo ni za mar njegova majhnost, saj deklici pred njim še gležnjeve ne dosega. Najine združene klice »Muki, domov!« je prestišal, kot da so otroci zanj edina skrb na svetu.

Drugo jutro sem se ravno spravljal k delu, ko me je zmotil hišni zvonec. Trije pobiči

Prijateljeva počitniška hišica v Königsbergu. Vozadju Westerwald z dobro vidnimi zasneženimi zaplatami — fratami.

so se na verandi pričakujoče zastrmeli vame. Dveh še poznal nisem. Sosedov Karli se je opogumil:

»Stric... (v zadregi) bi nam... posodili... (jecljaje) Muki? (Dolg, proseč pogled. Hlastno:) Samo za pol ure.«

Drugi mu je pokukal izza hrbta, pogoltnil slino in ponovil ves brez sape:

»... pol ure, prosim!«

Hotel sem se jim potepsti, da se naša rjavodlaka kepa bogvekod preganja s pasjo družino, ko se v kuhinji razleže pozdravni hov-hov-hov. Nesnagi sem pripel jermenček, potem pa je vse štiri kar odneslo s praga.

Pol urice se je raztegnilo v pol dneva. Otrokom v igri čas obstane. Šele prazni želodci so jih raztepli po domovih.

Tako se mi je odkril nov poklic: sposojalec pinča.

Gospod Ebertz se je pozanimal, koliko časa sem si odmeril za bivanje v tem kraju. Listal je po svojem koledarju, brundal predse, zmajeval z glavo, si prikimal, tiho poživigaval, končno pa zadrlesknil debelo pratiko.

»Ja, to bi šlo. Bi hoteli biti pojutrišnjem moj gost? Malo bi se razgledala po mestu in po hessenski deželi.«

Zgodi se, da ti žlica pade v maslo.

Petek, dne 9. avgusta 1973. Königsberg

Od Koblenza ob Renu do Marburga ob Lahni pa še dalje se nad dolino tihe, mirne, lene, umazane, smrdljive reke Lahn razteza širni Westerwald. Takih gozdov mi ne poznamo. Na rahlo valovitem svetu kipé proti nebu visoka, mogočna drevesa. Ponajveč listavci, a tudi smreka, bor in macesen niso redki gostje. To je resnično mešan gozd: ob gabru raste vitka jelka, ob grčavem hrastu se poganja kvišku stegnen bor, pritlikavo jelšo je očak macesen dobrotno vzel v svoje varstvo.

Gozdne ceste so široke, potegnjene z ravnilom skozi skrivnostni svet gozdov. Številne bližnjice med njimi opominjajo na človekov lov za časom. Steže so varljive: noga se do gležnja vdre v namočeno blazino gnilega listja. Tu ga nihče ne grabi; okleščkov, vej, vrhačev nihče ne pobira. Prepovedano. Vse obleži na mestu, kamor je pač padlo. Podrast obrobja samo jase;

med drevjem bi zaman iskal poganjek. Tako gnoje gozdno zemljo s tistim, kar jesén, zima in starost spravijo z dreves. Gorje človeku, ki bi brez dovoljenja spravljaj vkup drva za zimo! Ne sekal — zvalčil le na kup, kar gnije čezimčez po tleh. Kazni so neusmiljene. Gozdarji na zahodnonemški družbeni lestvici kotirajo precej visoko. Kadar nanese govor nanje, dihahtja iz besed strah in spoštovanje.

Kamorkoli se nameriš, vkréber ali v dol — pot je vselej dolga, položna, ovinkasta in naporna. Na vsake četrte ure prečkaš cesto, potem pa se spet otepaš s pajčevinami in pajki, tipaš z nogo, da bi se ne pogreznil pregloboko, odrivaš veje ali stopaš nanje v tišem upanju, da niso še dovolj nagnite in da bodo zdržale pritisk, pa se pod nogo trhljad zlomi. Ob taki hoji zmeraj manj razumem, kako je mogel priti Westerwald v nemško vojaško koračnico. Resda samo kot refren z obveznim holadrijo-holadno na koncu, pa vendar... začetek pesmi ne more biti bolj germanski, kakor je (Heute wollen wir marschieren...).

Na poti skozi temino gozda me spremlja zadah po trohnobi. Naposled se pred mano vzdigne griček. Čisto majhen, a dovolj visok, da rahle sapice spihljajo liste z njega. Podložim si nekaj vej in sédem.

Tu vlada pravi, resnični, na tem svetu vse bolj redki mir. Celó moja sapa moti to tišino. Nobena drevesna krošnja se ne zaziblje v vetru. Z nobene se ne oglasi ptičje petje. Ni je stopinje plahe srne, da bi zmotila izumrlost. Kar je tu življenja, raste v zemljo in pod nebes.

Vzdignem se ter se lovim in jadram do najbližje ceste. Potapljanja sem se naveščil. Do prvega križišča, potem pa v pravem kotu k vrhu griča, kjer sem svoj pot začel.

Pred mano se nenadoma zjasni. Gozdä je konec, kot da bi odrezal. Frata. Vse

NA OBALNI CESTI

Šel je po poti, po kateri je moral hoditi, nekoliko malomarno in neenakomerno, poživigaval je predse, z glavo, nagnjeno postrani, je gledal v dalj, in če je zašel na kriva pota, se je to zgodilo zato, ker za nekatere sploh ni prave poti. Če ga je kdo vprašal, kaj za vse na svetu misli pravzaprav postati, je odgovarjal kaj različno, kajti imel je navado reči (in to je bil tudi že zapisal), da nosi v sebi možnost za tisočere oblike življenja, obenem pa skrivno zavest, da so to v bistvu same nemogućnosti...

THOMAS MANN, Tonio Kröger

Tržaška železniška postaja je bila polna Jugoslovancev, ki so se vračali s sobotnega nakupovanja nazaj v domovino. Ženske se nikakor niso mogle zadržati, da ne bi že kar v čakalnici začele z razkazovanjem in pomerjanjem nakupljenih stvari. Iz polivinilastih vrečk in potovalk so vlačile živopisane puloverje, majice in farmerke, jih mečkale, raztezale, si jih polagale na život, primerjale cene, si pravile, kdo bo kaj nosil, kdo česa ne bo nosil, z žarečimi obrazy vzklíkale: Joj, kako je to lepo in: To je pa zares poceni. To se sploh ne mečka. To se koj zmečka. To so obstojne barve, sploh ne zbledijo na soncu ali pri pranju. To obleko bo moja hčerka imela za novoletni ples, ampak kaj, ko ji bom za maturo morala kupiti spet drugo. Kaj res, koliko je pa stara? Že toliko? Moj sin jih bo pa šele petnajst spomladi, smo pač pozneje začeli. Ali so te hlače za sina? Ne, naš si že vse kupuje sam, izbirčen je, nič mu ni več po volji, kar mu kupiva midva z možem. Kaj ne bo izbirčen, saj je najbrž že cel fant, dandanes so petnajstletniki že pravi bikci, da o dekletih sploh ne govorimo. No, naša je tista nora leta že prebolela, tako mirna in pozorna in skrbna in urejena je postala, prej pa nikoli nismo vedeli, kaj nam bo skuhal. Ja otroci otroci, velik križ je z njimi. Ampak še večji bi bil, če jih sploh ne bi bilo. Saj imate prav gospa. Ja, ja...

Fant, ki je s potovalko v roki prišel v čakalnico, sredi tega splošnega živčava ni vzbudil kakšne posebne pozornosti. Tudi on se ni kaj prida menil za ljudi okoli sebe. Bil je utrujen od potovanja, povaljan in neobrit, sklanjal je glavo, obraz mu je ves čas lezel v mučeniške gube, ker ga je mučil zobobol. V glavi mu je kljuvala topa bolečina, hkrati z utripanjem krvi v sencah. Obrazi čakajočih žensk, njihovo govorjenje, vrvež ljudi, ki so hoteli na perone, svetloba neonskih luči — vse to se mu je zivalo v nakakšno rdečkasto migetanje pred očmi. Ko je zobobol začel postajati že neznosen, se je začel ščipati v roke in v bedra, ker je naivno upal, da bo ta nova bolečina, ki si jo je povzročal s ščipanjem, pregnala ono prejšnjo. Potem je stavil še na zadnjo karto. Z zaigranim nasmeškom na obrazu si je rekel: »Odlično se počutim. Bolečina je zanemarljiva. Tudi ta metoda je odpevala. Bolečina se ni dala prevarati. Ura je bila osem zvečer. Potniški vlak na progi Trst — Opčine — Sežana — Divača — Postojna — Ljubljana — Zagreb — Beograd je bil pripravljen za odhod. Množica v čakalnici se je razgibala, ženske so pospravljale svojo robo in se jeje drenjati proti izhodu. Čakalnica se je spraznila, saj je poleg fanta z zobobolom ostal v njej samo še star berač

z umazano sivo brado, ki si je dajal opraviiti z vsebino smetnjaka ob vhodnih vratih. Vsako stvar je vzel iz zaboja, si jo skrbno ogledal, po tem pa se sam pri sebi zaničljivo namrdnil in jo spustil nazaj v smetnjak. Med vso mogočo in nemogočo šaro, ki jo je privlekel iz smetnjaka mu je nazadnje ostalo v roki nekaj belega in malo rdečega — okrvavljen damski vložek, še moker in lepljiv, pravkar uporabljen in pravkar odvrgen. Starec je preklinjajoč odšantal iz čakalnice, brisoč si roke ob hlačnice.

Fant je tako ostal sam, dokler ni prišel dežurni železničar in ga s klici »Chiuso, chiuso!« spodil ven. Šel je na drugo stran, v čakalnico prvega razreda, ki je bila na srečo odprta. Če sem bil v drugem razredu brez karte, si je mislil, sem lahko tudi v prvem. Udobno se je zleknil v mehki naslonjač in si pretegnil razbolele in otrdele ude. Zobobol ga ni več mučil, lačen pa je bil še zmeraj. In to zmeraj bolj. Bil je brez denarja in že dolgo se ni pošteno najedel. In kot da bi to vedeli in mu hoteli nagajati, so po vseh sedežih okoli njega ljudje ves čas nekaj vtikali v usta, mleli, cmokali, obirali kurja bedra, lupili sir in salamo in pomaranče, lomili kekse z zobmi, valjali bonbone in zvečilne gumije po ustih.

»Cento lire, signore, cento lire,« je zavpil za njim straniščar, ko je šel fant mimo njega v scalnico.

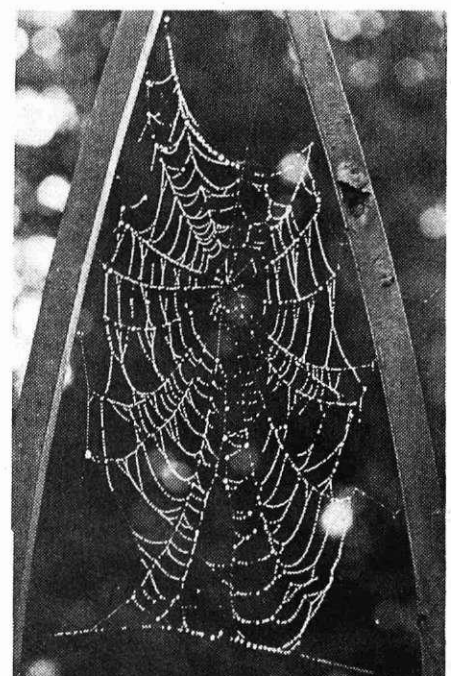
»Saj grem samo odlit.« Hvalabogu, vsaj to. Vsaj poščiješ se lahko zastonj. In celo roke si lahko zastonj umiješ. In lase si lahko zastonj počeseš pred ogledalom.

Na hodniku ga je prestregel starejši človek s skrbno pristrženimi brčicami in svetlo sivim klobukom na glavi.

»Boste cigareto, mladi gospod?« »Hvala ne kadim.«

Tip ga očitno ni razumel. »No fumare... Capito?« je ponovil fant v njegovem jeziku.

Možakar se je malce zmedel. »Mislim sem... Gotovo nimate kje prespati...« je zajecjal.

Franci Črv: Pajčevina

»Kako pa veste, da nimam kje prespati. Jaz lahko prespim kjerkoli. V hotelu Miramar, če se mi slučajno zljubi.«

»Mislim sem... Jaz imam prostor pri sebi, pa bi lahko... Že prej v čakalnici sem vas opazoval. Tako samotni in žalostni ste se mi zdeli... Tudi jaz sem tak, vidite... Lahko bi se kaj pogovorila... Ljudje nismo ustvarjeni za samoto...«

»O čem naj bi se pogovarjala?« »Oooo — o vsem... o Umetnosti... O poeziji... Zaljubljen sem v poezijo, veste. Ali morda poznate stare latinske pesnike Ovida, Katula, Horaca...«

»Nikoli nič slisal o njih,« je rezko odvrnil fant. Potem pa mu je prišlo na misel, da bi lahko starca pripravil do tega, da bi mu plačal večerjo in je dodal: »... No, nekoliko že... Spominjam se jih še iz srednje šole, zelo bled spomin, veste... Metaformoze, čigavo je že to?«

»Metamorfoze,« ga je z dvignjenim prstom popravil starec. »Napisal jih je pa Katul. Odlično delo. Grandioso!«

»Če se ne motim je to Ovid in ne Katul,« je fant spet skušal uveljaviti ostanke svojega srednješolskega znanja o starorimski književnosti.

»Izključeno,« je kategorično zanikal starec. »Katul je, bral sem ga v latinskem izvirniku, je pribil z avtoritetno poznavalca.

Pred tako odločnostjo je moral fant seveda popustiti. Od vse latinske književnosti mu je ostala v spominu samo Ovidova »Umetnost zapeljevanja«, ki jo je študiral že kot osmošolec, seveda ne iz ljubezni do Ovida, ampak iz čisto praktičnih razlogov. Takrat je bil namreč do ušes zaljubljen v neko Mileno iz sosednjega razreda in se je po načelu najprej teorija, potem praksa, iz knjig učil, kje imajo ženske svoja mehka mesta, na katere tipke je treba pritisniti, da se raznežijo. »Umetnost zapeljevanja« se je resda naučil skoraj na pamet, na prakso pa potem ni nikoli prešel, ker je bil preveč strahopeten za kaj takega in se je Milene celo na daleč izogibal, ker je v njeni bližini zmeraj čez vsako spodobno mero jecljal in zardeval.

»Da bi me vsaj povabil v restavracijo na večerjo!« se je fantu ves čas motalo po glavi. Samo zaradi tega se je zapletel s tem starcem in samo zaradi tega je že ves čas poslušal njegovo trobezljanje o rimskem pesništvu.

Možakar pa je imel z njim očitno nekoliko drugačne načrte:

»Kaj ko bi šla k meni domov, amici... Rad bi postal vaš prijatelj... Tako mladi ste še. Veliko mladih ljudi je bilo že pri meni... Rad imam mlade ljudi. Tudi sam se počutim mladega, kadar sem z njimi. Naši nazori se v marsičem ujemajo.«

»Kakšni nazori? Kako ujemajo?«

»Mislim... V umetnosti... V politiki... Jaz sem komunist, veste.« Iz denarnice je v dokaz svoje razredne zavesti privlekel rdečo izkaznico KPI. »Kaj pa ste vi, bello ragazzo? Izgledate kot kak maoist ali anarhist... Imam dosti mladih prijateljev, ki so maoisti in anarhisti... Simpatični mladi ljudje. Pravi užitek je z njimi konverzirati...«

Fant mu je s stisnjenimi ustnicami obrnil hrbet in se vrnil v čakalnico. »Ti se hočeš buzerirati, jaz hočem žreti, oba pa malitava prazno slamo o komunizmu in o Katulovih (ali Ovidovih — vrag naj jih vzame! Metamorfozah)«

Zdaj je moral stati, ker so mu medtem, ko je zunaj na hodniku slepomišil s

starcem, zasedli sedež. Kakšni topi, mrtvi obrazi, ga je spreletelo, ko je gledal ljudi okoli sebe. Kot posmrtna maske. Še če se je kdo slučajno zasmel, so se zasmela samo usta, oči ne. Samo zožile so se in koža okoli njih se je za nekaj hipov stisnila v drobne gubice. Iz ust pa je zavnel smeh, kot da bi noter v globini grla zaškripalo slabo naoljeno kolesce.

Kaj čakajo ti ljudje tukaj? se je spraševal fant. Tista ženska v kotu, na primer, s šminko HELEN RUBENSTEIN na ustnicah in pod očmi, z zlato uokvirjenimi naočniki na nosu in z modno revijo v orokavičenih rokah? — — — Nekakšen vlak, prav gotovo. V denarnici ima karto prvega razreda za Benetke ali Videm ali Gorico, če ne celo morda za Rim ali Torino. — In potem? Ko bo prišla tja, kamor je namenjena? Jo bo kdo čakal na peronu? Mož, ljubeči otroci? Z zardelimi lički od hitre hoje po hladnem nočnem zraku, zadihani, nasmejani? Ji bo mož rekel: Kako zgubljen sem bil brez tebe, in otroci: Mamica, mamica, ali nam boš skuhalo mlečno kašo za večerjo, tako radi bi jedli mlečno kašo... Ampak ne, ne... Ta ženska je že prestara, da bi imela majhne otroke z rdečimi lički, nobenih otrok ne pričakuje, njeni otroci so že veliki, v kakšnem tujem mestu gledajo televizijo zdaj zvečer in imajo mogoče že sami majhne otroke. Zehajo, ker se dogajajo na ekranu same dolgočasne stvari, kaj drugega pa ne vejo početi ob tem času. Navsezgodaj zjutraj morajo v službo, le kdo bo hodil zdaj ponoči čakati mamo na postajo. Mogoče pa živijo ločeno in sploh ne vejo, da je kam odpotovala. To mogoče ve samo njen mož (če ga še ima) in je vesel, da je ni doma. In ko se bo vrnila, ga bo spraševala: Si zalil rože? Si nahanil kanarčka? Si šel v čistilnico po tisto mojo lila obleko? — On pa bo mogoče užaljen, ker ga nič ne vpraša o njem samem, kako mu je bilo brez nje, in ko ji bo to omenil, mu bo ona zabrusila nazaj: Kaj pa ti, si me ti mogoče kaj vprašal, kako sem potovala? In potem bosta šla spat, vsak v svojo posteljo, in ona bo gledala v temo in ga poslušala — njegovo dihanje, dihanje tega tujega človeka, ki naj bi bil njen mož, in jutri bo tako kot včeraj in že vse dni, vse mesece, že dolga leta nazaj, komaj za malenkost drugače. Za malenkost. Mogoče. Če.

Stražnik je sedel za mizo in s prsti bobnal po lesu. Njegova glava se je odvijala v oblak cigaretnega dima. Fant si je z rokami podpiral težko glavo. Kako čudovito bi se bilo zdaj nekam nasloniti in zaspati, je utrujeno pomislil. In se najesti seveda. Najprej najesti.

Kako me gleda! — kot da sem kakšen Dillinger ali Jack Razparač.

Ah, naj že kdo pride, naj se že kaj zgodi, prekleto!

Vrata so se odprla, vstopil je komisar. Z rokami v bokih se je ustopil pred fanta in ga prebodel s pogledom. Tega se je najbrž učil na kakšnem detektivskem tečaju, je pomislil fant.

»Pokaži dokumente!«

Fant je izvlekel iz žepa potni list in ga položil na mizo.

»Kdo je na tej sliki?«

»Jaz.«

»Nisi ti.«

»Seveda sem.«

»Pojdi k ogledalu in se poglej. Tak si kot da bi ušel iz tujske legije in se cel mesec skrival v afriški džungli. — Kdaj si se zadnjič umil in obrij?«

»Bil sem na poti, nisem imel prilike...«

Komisar je pomignil stražniku.

»Pelji ga na hladno — do jutra.«

Pred fantom so se odprla okovana vrata jetniške sobe.

»Mater mu makaronarsko!« je stisnil skozi zobe.

»Kaj si rekel?« se je zabolščal vanj stražnik, ki je očitno prav dobro razumel psovko, čeprav ni bila izgovorjena v njegovem jeziku.

»Nisem rekel tebi.«

»Komu pa?«

»Onemu tam,« je fant s palcem pokazal na vrata komisarjeve pisarne. »Tvojemu bossu.«

»Njemu, a?«

Stražnikova roka se je bliskovito zganila in še preden je utegnil fant pomisliti na obrambo, je začutil na licu trdo, pekočo klofuto in takoj nato še eno z druge strani.

»Tako, da boš vedel. Mi smo zate signori, SIGNORI.«

Fantu je zavrela kri. Pognal se je proti stražniku, ta pa ga je zaustavil s silovitim udarcem pendreka čez obraz. Pred očmi se mu je rdeče zameglilo. Opo- tek se je na tla. Hotel je vstati, a ni imel moči. Vrata za njim so se zaprla, v ključavnici je zarožljajal ključ.

Dolgo je ležal na mrzlem kazniškem betonu. Hlad mu je pronicala skozi obleko, skozi kosti in meso, prav do srca. Kri, ki mu je tekla iz razbitega nosu, se mu še vedno ni povsem ustavila. Kaplje zgoščene krvi so se strjevale na tleh kot rdeči vosek. Z rokami si je brisal kri z obraza in jo mazal po tleh. Krvav obraz. Krvave roke. Krvava tla. Vse krvavo. Vzdignil se mu je želodec, prav gotovo bi bruhal, če bi imel kaj izbruhati. Požiral je s krvjo in sluzom in solzami pomešano slino. S prstom je segel v požiralnik. V želodcu mu je zaklokotalo, žrelo se mu je nekajkrat krčevito stisnilo in napelo bruhal pa ni. Vse pore v ustni votlini je imel polne sline. Niti toliko moči ni imel, da bi jo izpljunil. S krvjo pomešana slina se mu je vlekla iz ust na tla. Odprl je oči. Nad njim je gorela električna žarnica, premle muhe so lazile po stropu. Na golih stenah so se risale sence plešočih več. Fant se je tiho zasmel — skozi kri in solze, skozi vse te rešetke in zidove — se je zasmel svoji usodi v obraz.

Stal je ob cesti in ustavljal avtomobile. Veter je podil oblake čez izprano sinjino aprilskega neba. Ob cesti je rasla prva pomladna trava in tam spodaj se je ponosno in samo sebi zadostno kodralo morje. Fant pa je vzdignil palec in ustavljal avtomobile. Nobenega ni ustavil. Res da sem suh, si je rekel, in da mi hlače kar mehedrajo okoli nog, toliko pa me je še vseeno skupaj, da me ne bi smeli kar tako spregledati. Prav dobro sem viden na tem ozadju. Vsaj toliko kot tale drevesa ob cesti. Pa mi vseeno nihče ne ustavi. Mogoče mislijo, da sem tu kar tako za dekoracijo. Ali pa za strašilo, da jim podim ptiče, mačke in ježe s ceste... Ampak če bi me imeli za strašilo, bi me vendar kdo pogledal — vsaj kakšen otrok z zadnjega sedeža...

Zdelo se mu je, da že celo večnost stoji ob tej vijugavi obalni cesti in da ni nikdar poznal kaj drugega kot ta zlizan asfalt, ta visoka, v vetru upogibajoča se drevesa, zelenoče aprilsko travo in to morje tam zadaj. Avtomobili so vozili brez predaha, brnenje njihovih motorjev je v neenakomernih intervalih naraščalo in padalo.

Ustavil pa ni nihče.

Fantu je legel na pljuča težak zadah izpušnih plinov. Opoitek se je na polje in legel v travo — poln sovraštva do teh pločevinastih škatal na štirih kolesih, ki so se valile gor in dol po cesti; poln sovraštva tudi do sebe, do vsega, kar se je godilo z njim zadnjih nekaj dni in noči. Dolgo je ležal v travi, prisluškuj ob glasovom svojega izlakotnega želodca. Roke so se mu tresle kot starcu; mraz ga je stresal, pa čeprav je sonce toplo sijalo.

Cesta se je poševno vila čez njegovo vidno polje in ko je od utrujenosti zatisnil

oči, se mu je v polsplanju spremenila v dolgo, ozko mizo. Iz dreves ob cesti so se izoblikovali ljudje; posedli so za mizo kot pri Leonardovi Zadnji večerji. Hotel je sesti zraven, da bi jedel tudi on, a so ga spodili stran. Čez čas se je vrnil, zdaj po vseh štirih, da bi mu — misleč, da je pes — vrgli vsaj kakšno ogledano kost.

Iz teh svojih pasjih blodenj se je predramil v trenutku, ko je — ležeč pod mizo — poželjivo srkal mozek iz velike in še tople goveje kosti. In spet je sijalo sonce, veter je pihal tako kot prej, po cesti so gor in dol drveli avtomobili, on pa je še vedno ležal v travi, odčaran prividov, na milost in nemilost prepuščen gladi, ki mu je črvčil meso in dušo.

Vstal je. Oslabljene noge so komaj vzdržale težo njegovega telesa. Šel je k morju. Pesek na obali je bil poln posušenih alg, školjčnih lupin, naplavljenega lesa in plastičnih steklenic. Pobiral je naplavine in jih obračal v rokah. Lizal je sol s kamnov. Gledal je v morje, v temne sence podvodnih rastlin. Po vsem telesu je drgetal in pri hoji se je spotikal. Spet je moral sesti. »Kaj je res že tako hudo z menoj?« je pomislil.

Galebi so vreščali. Odzvonilo je poldne. Sonce je jedlo oblake na nebu. Morje je nalahno plivkalo. Tam daleč zunaj se je počasi pomikala neka ladja. Kaj bi bilo lahko lepšega kot tak topel aprilski dan na obali? Kdo se ne bi predal takemu razkošju?

Fant pa je spet ležal in sanjal. Kadar je bil lačen so mu zmeraj hodile v misli jedi, ki mu jih je kuhala mama, ko je bil še otrok: bela kava s kruhom, jajčna prežganka, čokoladni puding, z domačo zaseko zabeljena polenta, krompirjev golaž, fižolova mineštra, s cimetom in sladkorjem posuta naribana jabolka: — same take stvari, ki jih že leta ni bil več jedel, pa so se mu zdaj spet vračale nazaj njihove vonjave in okusi.

Potem pa se je kar na lepem pritepel od nekod še nek drug, še bolj oddaljeni spomin: dve ali tri leta je bil star takrat, živel je še na vasi pri očetovih sorodnikih, noč se je delala za zarosenimi kuhinjskimi okni. Sedel je na postelji in se igral z lesenim motkom od sukanca. Mama je klečala na tleh in ribala pod. Bos in v sami srajčki se je skobacal s postelje, se prikradel mami za hrbet in jo gledal, kako riba. »Pamž pamžasti, vse mi boš potacal!« je zavpila mama, ko ga je zagledala za svojim hrbtom. Za lase ga je zvelkala nazaj k postelji, in mu z mokro brisačo zdrgnila umazane noge. Zajokal je od užaljenosti in bolečine. Ko pa so bila tla poribana in so se prej sive deske spet rumeno zasvetile, je prišla mama nazaj k njemu, ga z roko, je bila še rdeča od ribanja in je dišala po milnici, pobožala po obrazu, in zapela: »Ringa ringa raja, muca pa nagaja...« Smehljala se je, ko mu je pela in v koticih ust so se ji lesketale zlate zobne krone.

»Ringa ringa raja, muca pa nagaja...« je zahripelo iz fantovega grla in se žalostno in brez odmeva izgubilo v vršanju vetra in v nenehnem brenčanju avtomobilskih motorjev zgoraj na cesti.

V Koprju, ob štirih popoldne: sklanjal se je čez pomol, gledal je roje švigajočih ribic pod gladino. Gladina je odsevala njegovo shušano obličje. Plunil je. Gladina je za hip vzvalovila, obraz v vodi se je razpršil, ribice

so se razbežele. Na pomol so prihajali objeti pari in stare dame s kužki. Nedaleč od njega so sedele tri pubertetnice. Zvonile so z nogami, se drezale pod rebra in se hihitale. Veter jim je hladil vroča lica in kuštral lase. Fant pa jim je obračal hrbet in še kar naprej pljuval grenko slino v morje.

Zvečer se je sprehajal po mestu. Gledal je izložbe in obraze mimoidočih. Ustavljaj se je pred restavracijami in slaščičarnami

PLANTAN

*Tlel sem — z dahom
zemlje kljuje um
neštetih prič;
božjak med
njimi grem v pepel.*

ZAGREVANJE

KO SE NAM ODPRO OČI, NE MOREMO VERJETI — OČEM. VESELI SE SONCA ŽIVLJENJA. NE TRGAJ ROŽ — ZARADI ŠOPKA! KOT POZNAŠ AVTO — SPOZNAJ VRT. KDOR NIMA ČASA ZA MISLI — JE MRTEV. MNOG UMETNIK KAŽE TIHOŽITJA TAKO, DA VIDIMO NJEGA. KAKO BOŽANSKI, KAKO POCENI JE LUKSUZ — SEŠTI V TRAVO, PRISLUHNITI VETRU — SVETU. NAJVEČJE NASILJE POČNEMO SAMI NAD SEBOJ! »VELIKI VEDO ZA SVOJE MESTO V VESOLJSTVU, ZA »MAJHNE« JE TO BREZPREDMETNO. SAMO POSLEDICE, SAMO ODTISI OSTANEJO IN ČE NISI ZNAL, NE VEDEL ŽIVETI, ČE SE NISI POTRUDIL ŽIVETI, SE NE ZANAŠAJ NA POTOMCE, IN ČEPRAV BOŠ IZSILIL POSLEDNJE SOLZE (KER TE BO STRAH UMRETI), TE BODO POKOPALI KOT BREME.

(1) »SVET« JE IZGUBIL PREDSTAVO O SEBI — KOT STVARNOSTI — IN BESEDA — DEMO(S)KRACIJA JE POSTALA FRAZA KOT: RELATIVNO. ZADNJI ČAS PA MNOŽIČNO UPORABLJAJO FRAZO — EKOLOGIJA.

(2) POVEST O NOETU JE NA RAVNI MODROSTI ČASOV; VENDAR NISO PREPOZNALI BOGA V NIČU?! DA JE NIČ IZ NIČA, KI SE V NIČ POVRČA.

(3) FILOZOFI VEDNO HITE DLJE OD MODRIH, NE VEDOČ, DA JE KROG ŽE ZAKLJUČEN.

(4) TEŽKO JE ŽIVETI V SPOZNANJIH. LAHKO JE MRTVECEM SAMOTARITI VEČNO.

(5) BO NAŠA CIVILIZACIJA ZAŠLA BREZ BITKE (ZA OBSTANEK), NAJBOLJ KLAVRNO?

(6) SISTEMI TEMELJE NA ČLOVEŠKEM ČASU.

(7) KO ČLOVEKA OBREMENE Z VSEM ČASOM, SE UPRE.

(8) VERNIKI IMAJO RAZPELA, STRANKARJI IDEOLOGIE-DEMAGOGIJE... SAMOSTOJNE LJUDI OHRANJAJO LASTNA SPOZNANJA.

(9) UMETNIK-ČLOVEK, NAJ SLUŽI SVOBODI ŽIVLJENJA. (DIVJAKI BODO ODMRLI V VSTAJENJU SVOBODE, MILIJONE NOV BO SIJALO V SPOZNANJE ČLOVEŠTVA, OKOVJE RAZUMA BO LE ŠE SRAMOTNA PRETEKLOST — GORE SPOZNANJ ŽE HRUME NAD NIČEVSTVO.)

(10) SREČA JE ZASTONJ. SPOŠTUV DOBRO V VSEH, SREČA JE SONCE V ČLOVEKU. OROŽJE KORISTI »SISTEMOM«, NE LJUDEM, KI SO JIM ODVZELI ZEMLJO IN JIM PODTAKNILI SISTEM. ODTOD VEČINA GRADI IN ŽIVI ZA SISTEM TER POZABLJA NA »SREČO«.

(11) DOSTOPNOST UMETNOSTI, UMETNOST DOSTOPNOSTI K UMETNOSTI, TAKŠNI, KI NAJ BI SE TIKALA S ČLOVEŠTVOM...? TO DANES NI MOGOČE, KER BITKE ŠE VEDNO DOBIVAJO »POSAMEZNIKI«.

»MANIFEST ZDAJŠNJI CIVILIZACIJI« IZ POETOVE ZABELEŽKE

(12) PRECIZNOST, PIKANTNOST, SPECIALIZACIJA JIM JEMLJE ŠIRINO, PERFEKTNOST, ALI — PRETIRANOST, KI JIH SPODŽIRA V ČASU, JIH POSTAVLJA V OKVIRČKE, KOT SATOVJE ČEBELE... (TO JE PRVA SKRAJNOST!)

(13) DUHOVNE »INSEKTE« NAJ BI ZMOGLI PRIRODNO, RAVNOTEŽNO, NE S PLATONSKO ČISTOSTJO.

(14) STRAHOTNE SO — ZVEZDICE, MOGOČNA JE »STVAR«, KI NAVDIHUJE ŽIVLJENJE.

(15) RAZUM JE DOBER — LEP, A LAHKO JE STRAHOTEN — KOT ZVEZDE.

(16) OBČUTIŠ VRTENJE... ZEMLJINO POT?

(17) NA MNOGOTERE NAČINE OPRAVICUJEMO ZAVESTNE NAPAKE, DUHOVNI ZASTOJ.

(18) NAM JE NARAVA IZ LJUBEGA DOLGOČASJA NAKLONILA RAZUM?

(19) PO KOMU JE ČLOVEK — SABOTER?!

(20) DOSEGALI NAJ BI ŽE DOMIŠLJIVO; TAKO SI PREDSTAVLJAM VRZEL V MERILU, PO KATEREM OCENJUJEM ZAOSTANEK POVPREČJA LJUDI.

(21) NE VZPODBUJAJO REALNEGA RAZVOJA DUŠEVNOSTI V LJUDSTVIH, JE TAKŠNO RAVNANJE (SVETOVNE POLITIKE) NAJVEČJI ZAVESTNI ZLOČIN? JE, TU JE IZVOR ONESNAŽENOSTI DUHA.

(22) ČLOVEK SE ZABUBIL JE KOT SVILOPREJKA...

(23) UMSKO SPANJE SE NE OPRAVIČI PRED NARAVO.

(24) IZ PLANETA DELAJO NORIŠNICO. VEČINA DRŽAV, SISTEMOV... TRPA LJUDI V MODERNA »KONCENTRACIJSKA TABORIŠČA«: DELO, SUGERIRANJE, HRANA, TELEVIZIJA... IZ DNEVA V DAN.

(25) VESOLJE NAS »GLEDA«!

(26) SLEPCI SO SPROTI KAZNOVANI. KADAR RESNIČNI LJUDJE UMIRAJO, ODJEKNE V »SVETU«. KOLIKO DEFEKTOV SE KOPICI V LJUDEH! A PRIRODA SE NI IZGUBILA POTRPLJENJA DO »ZAOSTALIH« OTROK, ČEPRAV JI PLJUJEJO V OBRAZ IN JO SUVAJO V ZADNJO... ZARES SMEŠNO, NEVARNO, NERESNO.

(27) SAMO NEMOGOČE JE NEMOGOČE, ODTOD UPANJE. (NE VEM KDAJ SO BOLJ GRDI; KO UMIRAJO V POMANJKANJU, ALI TAKRAT, KO JIH OBSEDE MAMON, KI JIH — GOLTNE — ZADUŠI V IZOBILJU?)

(28) GENIALNI, SUPERIORNI LJUDJE SO BILI IN SO ŠE — V (VEČINSKO) KORIST POLITIKE, ODTOD JE NJIH PRISPEVEK K »UMSKI« PISMENOSTI »MASE« NEZNATEN. (DOKLER BO »MASA« NA OBSTOJEČEM NIVOJU, TOLIKO ČASA NISO PRIŠLI VSI SKUPAJ? NIKAMOR, PA NAJ SE PLAŽIJO PO MESECU, PA NAJ CAPLJAJO PO MARSU? TO Z »NEPISMENIMI« NIMA NIČ SKUPNEGA.) DOVOLJ JE »VEČNIH« RESNIC, KI TRO RESNICO POSAMEZNIKOV! HUDO MI JE ZA LJUDI, KI BI PRAV KMALU ŠLI DLJE KOT KDAJKOLI.

(29) S PRIRODNIM »PRAVOM« ŠE DOLGO NE BO NIČ; PREVEČ JE MUCILNIC, NORIŠNIC, ČAKALNIC, SO-

DIŠČ... NA TEM MAJHNEM PLANE-TU. ZAKONI ŠE VEDNO SMRDE PO BARBARSTVU...

(30) V VSEH ČASIH SO SE NAJRAJE UKVARJALI S »CIRKUSI«, TAKO JE SE DANES.

(31) ČLOVEK MORA ODGOVARJATI ZA VSE NAZAJ IN V NAPREJ. ČLOVEK MORA BITI POMEMBEN! TEMU PRIMERO NAJ BI BILO NJEGOVO RAZMIŠLJANJE, POČETJE, HOJA...

(32) RASTLINE KULTIVIRAJO, ČLOVEKA PA NE. (PRIMER NEVTRONSKE BOMBE JE NARAVNOST FANTASTIČEN, IZ EINSTEINA DO FRANKENSTEINA RES NI DALEČ!)

(33) ALI MATERIJA ZMORE BITI, ČE JE NOBENA ZAVEST NE ZAZNA, ŽIVI? JE TA NAGIB STVARSTVA PODLAGA ŽIVLJENJU?

(34) KJE STE »IZKLJUČENI«, ZAKAJ BEŽITE PRED JOKOM TRPEČIH!

(35) LJUDJE NARAVNOST HOČEJO, K TEMU SO JIH SILILI TISOČLETJA, DA ONI IZBRANCI! MISLIJO NAMESTO NJIH! STRAHOTA!

(36) PREDPOGOJ LEPOTE JE — SVOBODA.

(37) NAS BO — — — POKVARJENOST ZAVRGLA?

(38) SVOBODA JE NAJPOPOLNEJŠE V NAS, DRUGE »FUNKCIJE« SO ENAKE DRUGIM VRSTAM.

(39) S TEM, DA IZIGRAVAJO »NACE-LA« STVARSTVA, PRIMITIVCI RUŠIJO HARMONIJO ČLOVEŠKEGA SVETA.

(40) »PRIMITIVCI« NAVZLIC VSEMU STVARSTVU NIČ NE POMENIJO, NAJ SE ŠE BOLJ TRUDIJO V RUŠENJU PREDVIDLJIVOSTI NARAVE. PRAV V TEM SMISLU JIM JE ODMERJENO »ŽIVLJENJE« IN — ZOPET — UMIRAJO V STRAHU IN MUKAH.

(41) NE KLASIFICIRAM LJUDI, TO POČNO SAMI, ZELO NATANČNO IN DOGNANO! POSEBNO TAKRAT, KO OPRAVICUJEJO PORABO »KISIKA«! (DEKADENCA) V MNOGIH REZULTANTAH DOKAZUJEJO MOJO TRDITEV IN TO MOJE NE DOPUŠČA NIKAKRŠNIH MOŽNOSTI V IZPELJAN-KAH K SKRIVNEMU TIHOTAPLJE NJU (NA RAČUN ZAVLAČEVANJA Z VSEM!), ALI K NEKAKŠNIM OPTIMISTIČNIM REŠITVAM! S TAKŠNO SVETOVNO GONJO, S TAKŠNIM »VODENJEM«, NE PRIDEMO NIKAMOR.

(42) HUDO JE, KER POZNAMO NAPA-KE, A NAM NE USPE POTEGNITI ČRTO. ZGODITI BI SE MORALO BLISKOVI TO, Z VSEČLOVEŠKIM SODELOVANJEM — A TO JE ŽE UTOPIZEM.

(43) VSI SE ZANAŠAJO NA MATERINSTVO NARAVE, A NIČ NE POSTORE SAMI! (KO BI SAMO Približno DO-JELI VSE TRINOŠKO-ZLOČINSKE KRIVICE, KI SE PRAV TA HIP DOGA-JAJO, BI NAM ZASTALO SRCE!)

(44) PREMISLI, KAJ VSE SI VZEL IN ZA KAJ? PREMISLI, KAJ SI DAL, PA BOŠ VIDEL — NA TEHTNICI SMISLA ŽIVLJENJA — DA SI MANJ KOT NIČ.

(45) OPICE SE DRŽIJO NAČEL — SVO-JIH VEJ — — ČLOVEK JIH NE BI SMEL POSNEMATI (MORDA JE KRIV DARWIN)?

(SE NADALJUJE)

Miha Klinar

Krik v praznini

Prosil si
nebo za pesem.
Nebo
je molčalo.
Prosil si
oblake za pesem.
Oblaki
so odveslali.
Prosil si
veter za pesem.
Veter
je samo vzdihnil.
Prosil si
ptice za pesem.
Ptice
so se poskrile.
Prosil dekle si
za pesem.
Dekle
se je zasmejala:
Hočem biti žena
ne pesem!
In žena
je pesem ubila.
Življenje
se je zdrobilo.
Kriknil si
v bolečini.
Krik
se je začrtal
v praznino.

Udarci

Udarci let
so padali nate
kakor po nakovalu.
V neprobojen oklep
te je vkovalo
življenje.
Ne moreš
ga sleči.
Zaman si prosil
ljubezen
naj ti ga sname.
Ne more
ga sneti:
vlačugam
si razdaljal
svojo dušo!
Nisi videl
plavalase deklice
ki nekje
ob morju joče
za mrtvimi sanjami.
Neka vlačuga
si je prisvojila
tvojo dušo
in jo razbila.
Mojbog
kakšen otrok si bil!
Otrok
kakor usi pesniki.
In ta otrok
zdaj joče
za mrtvimi
plavalasimi sanjami.

Na dnu

Na dnu
sive struge
sivih ulic
utopljenec si
obupa
Ne uprašuješ
kaj bo s tabo
kdo ti poteptal
je sanje
kdo ubil ti
hrepenenje
kdo ohromil
čute v duši
Ne uprašuješ
ne vzdihuješ
in ne tožiš
Kriki tožb
bi v sivem svetu
se kot listi
mrtvi veli
obleteli
brez sočutja
brez odmeva

Brez kruha

Molčal si
in grebel vase.
Kaj
si izgredel?
Poglejte
ranjeno srce!
Skeli!
nekdo
je vprašal.
A ti
le z roko
si zamahnil.
Nihče ni slutil
da trpiš
ker za svojo bolečino
postal si
neobčutljiv.
Zaman
si v sebi jo iskal
in klical
kakor izgubljeno srečo.
Dolga leta
ti bila je bolečina
vsakdanji kruh.
Zdaj si
brez kruha
in veš
da boš poginil.

Mrtva leta

S seboj tovariš
leta
težka
in manj težka
huda
in manj huda
polna
in manj polna
pa tudi
čisto prazna
Zdrsela
so ti skozi prste
ne da bi jih čutil
NE ČUTITI
TO PA JE NAJHUJE
To je
kakor biti mrtev
To je
kakor biti mrtlič
pri živem telesu:
samo dihaš
ješ in piješ
se iztrebljaš
BIVAS
manj koristen
kakor trava
ki vegetira.

BENJAMIN GRACER

Dan človekov

Posrka te dan človekov:
da izžariš vse barve svetlobe
v teminah njegovega stvarstva ...
(Reklamirano življenje za mitizacijo
trenutkov,
ki naj potrjujejo božjost tvojega
postanstva!)
Pa te prestreže med tramami vračajočih
robotov
en sam sončni žarek —
in vzvalovijo sive globine tvoje
notranjosti:
prekrvavijo se zaledenela pobočja telesa,
od božajočih sap dihov vzbrsti srce
z nesmrtnim utripom večnosti ...

Razredni knjižničarki

Dve UČENI ŽENI,
obe rojeni za učenost,
(Če je znanja kdaj
preveč v glavi ene
se prenaša
v glavo druge
čez jezični most ...)
sta odprli
v tretji klopi
tretjega razreda
URAD ZA UČENOST

Ob petkih pridnim zdaj
delita lepe knjige,
a lenuhom: kar po vrsti,
vsem molita fige ...

Tudi jaz grem včasih
k njima po MODROST ...

Mlinaričin portret

Glavo pokriva
streha pšeničnih las.
Usta so klas
nasmejanih zrn ...

in dva velika
cvetova plavic
iznad makovo rdečih lic
zreta v sončen dan ...

IZET SARAJLIČ

Blues

Bilo bi zanimivo vedeti kam bodo šle
po naši smrti naše duše.
Bilo bi zanimivo vedeti se bodo
ko nas ne bo
pod platanami močile naše duše.
Bilo bi zanimivo vedeti bodo tudi potem
kot
v naših življenjih hitele ena k drugi
naše duše.
Bilo bi zanimivo vedeti kaj bodo pomladi
brez nas čutile naše duše.
Bilo bi zanimivo vedeti kako se bodo brez
naših oči
pogovarjale naše duše.

Čez trg svetega Marka
morda nikoli več

Čez trg svetega Marka morda nikoli več.
Po Peti aveniji morda nikoli,
toda po tej poti od mrtvašnice
do pokopališča
bomo šli enkrat, kadarkoli.

Ona nas edina vedno zanesljivo čaka,
naša edina zagotova Avenija Foš.
Toda ne razmišljajva o tem. Glej, reka
teče,
plavejo oblaki, in rad te še imam.

Prev. B. Gracer

20

in vdihaval vonje jedi. Ko je bil še solar je
nekoč našel na ulici denarnico, polno
denarja. Nesel jo je na milico, pohvalili so
ga in lastnik mu je odstopil celo nekaj
drobiža. — Seveda, lahko je biti pošten, če
si sit. Če bi zdaj našel denarnico ... Ah,
zdaj bi bil zadovoljen že z nekaj dinarji za
pasulj, vrečko ocvrtega krompirja ali kos
bureka ...

»Hej, Fijaka!«
Fant je obstal kot vkopan. Fijaka!
Tako so ga pred leti klicali tovariši na ladji
»Goranka«, prvi (in edini) ladji v njegovi
pomorski karieri. Koliko plim in osek se je
že zvrstilo od tedaj! Koliko viharjev, koliko
bonac! Tako neresničen in oddaljen se mu
je zazdel ta glas, ki ga je zdaj poklical s tem
starim vzdevkom, pripadajoč edino njegovi
preteklosti. Kdo je ta človek, ki mi maha z
roko in teče čez cesto proti meni? Ti nazaj
počesani rusi lasje, rdeče zagorela koža s
prekritimi pegami na obrazu, te sinje, sinje
oči? Neznaneva usta so se razprla v
smehu; tam, kjer bi se morali pokazati
sprednji zobje so zazijale gole, rdeče dlesni.
— Saj to je Žorž!

»Žorž!«
»Fijaka!«
»Komaj sem te spoznal. Kaj ne navigaš
več?«

»Ne. Spet sem kopenska podgana. Spet
sem tam, kjer sem bil. Mesar v klavnici.
Puščam kri teličkom in prašičkom.«
»Vraga! Torej zares ne navigaš več?«
»Osemindvajset let imam na grbi.
Oženil se bom. Človek se ne more večno
potikati po svetu ... Morje! Pustolovščine!
Ženske! Morje! Tuje dežele! Ladje!
Pristanišča! Morje! Kakšna sladka muzika
je bila to za moja ušesa, ko mi je bilo
dvajset let. Ha! Kje je zdaj vse to? Vetrček
je zapihal in vse odpihal ... Ali je bilo to
sploh kakšno življenje? Na morju? —
Drek, ti rečem. En velik, usran drek!
»To veš zdaj, ko je minilo. Prej nisi
vedel.«

»Ne!« je vzkliknil Žorž in ga prijel za
komolec. »Nobene besede več tukaj! Nobe-
ne besede več s suhim grlom!«

V flipperjih so se vrtele številke in pri-
žigale lučke. V juke-boxu se je kar naprej
vrtela Oliverova »Malinkolija«. Penzionisti
so v svojem stalnem kotu igrali briškolo in
pili rebulo. Iz kuhinje je dišalo po
kalamarih.

»Brez denarja sem,« je rekel fant.
»Lakota ti sije iz oči. Takoj sem videl.«
»Bil sem v Genovi. Brez ene lire sem se
vrnil.«

»Ančka, sendvič!« je Žorž avtoritativno
zaklical proti šanku.

Videti je bilo, da je domač v tem lokal.
»Pa nikar ne skopari s sirom in pršutom!«
je pribil. In potem proti fantu: »Se zdaj
se spominjam — pravil si, da boš šel
študirat ... Pravil si, da boš napisal roman
o tistem, kar smo takrat doživljali ...
Obljubljal si ...«

»Ah seveda ... Bil sem pijan. Mogoče
sem celo verjel v to ... Ne, ne, to ni zame.
Raje imam žulje na rokah kot na riti. So
ljudje, ki romane pišejo in so tisti, ki jih
živijo. Ne moreš jahati na dveh konjih
hkrati.«

»Midva ne jahava na nobenem.«
»Hotel sem študirati, zares sem
hotel ... En mesec sem hodil na predava-
nja, pa ...«

»Pa ...?«

»Ni mi bilo dobro tam. Dušilo me je.«
»Ha,« se je posmehtil Žorž. »Kaj pa na
barki? Ali ti je bilo tam dobro? Ali ti je bilo
dobro v tistih prekletih tankih in reiverjih,
ali kaj ste imeli že za enega boga spodaj v
mašini? Ali ti je bilo mogoče dobro, ko vam
je takrat sredi Pacifika razneslo obe glavni
pumpi za olje in ste morali štiri dni
pumpati na roko?« se je do zariplosti
razvnel Žorž. »Rad bi že enkrat vedel,
kaj je zate sploh dobro?« — — — Boš še
jedel? — — — Seveda boš! Že po očeh se ti
vidi, da si sestradan kot volk. — — —
Ančka še en sendvič za tega gospoda tu-
kaj!« (Besedo »gospod« je Žorž namerno
spakljivo zategnil) — — — »Ja, tak si ...

Ščetinast, koščen, zbežan — kot volkovi
pozimi. Samo, da ne znaš ugrizniti tam,
kjer bi bilo treba ... Tako je! Ne znaš
ugrizniti!« Žorž je s pestjo udaril klicaj po
mizi. Gostje pri sosednjih mizah so obračali
glave. Natakaraica je z jezikom med zobmi
naredila t—t—t—t. V juke-boxu se je vrtel
»Mississippi« v domači izvedbi, »tam kjer
Krka žubori.«

Po ulicah so brlele zadnje nočne luči.
»A veš, zakaj ne bom napisal romana?«
je rekel fant.

»Zakaj?«
»Zato, ker imam raje žulje na rokah kot
na riti.«

»Če se ne motim, si mi to danes že
enkrat povedal.«

»Dobro, zdaj veš.«

Hodila sta sama po temni obalni cesti.
»Ti, pa veš, zakaj ne bom napisal
romana?« je fant še enkrat zahripal v temo.

»Ti si pijan.«

»Zato!« je zakričal fant in treščil s
pestjo po prometnem znaku ob cesti.
»Zato! — — — Zato! — — — Zato!«

»Ti si nor!« je rekel Žorž.

Fant se je sredi koraka zaustavil in
spustil roke ob telesu.

Pesti so se mu razklenile.

»Sel bom.« je rekel, zroč mimo Žorža v
temo.

»Kam?«

»... Ne vem ...«

Franci Črv: Na paši

13

Vsako otroštvo je en sam velik dogodek. Vsak ga doživi po svoje in za vsakega ali vsaj za večino ljudi je to najlepši čas v življenju. In ko razmišljam, kaj naj zapišem, kateri dogodek naj vzamem iz svojega otroštva, ste me postavili pred veliko vprašanje in ne vem, če bo moj zapis zadostil vaši predstavi in želji. Vsak hip lahko pomislim na tisoč dogodkov, ki jih nosim v sebi od vsega začetka. Enega naj izberem in zaupam mladim bralcem, katerega? So veseli in žalostni, pa tudi taki, o katerih ne bi rad govoril. O, marsikaj se mlademu človeku pripeti, česar ne more kar tako pozabiti. Vse to nosiš v sebi kot pravilni svet, v katerem bi se zdaj večkrat pobegnili in se tako izmuznil nalogam odraslega človeka. Priznam, večkrat to tudi storim, pogreznem se v tiste brezskrbne dni in sanjam, sanjam...

Pri nas doma, kjer se je po domače reklo pri Župku v Zgornji vasi nad Kostanjami, je bila lepa kmetija. Imeli smo veliko hišo in še večji skedenj s hlevoma, v katerih so bile krave, teleta, ovce, svinje in kokoši. Seveda smo imeli tudi konja in vola, s katerima smo vozili gnoj, seno, les in druge stvari ter z njima orali njive. Bili smo velika družina, jaz sem bil najmlajši. Marsikaj se je pri nas zgodilo, kar je ostalo v mojem spominu. Vsega tu seveda ne morem povedati. Starši so z nami in kmetijo imeli veliko dela, zato so starejši bratje in sestre morali pridno pomagati povsod, kjer so bili potrebni. Jaz sem povsod hodil z njimi. Po navadi sem se s sestro Micijo igral pod senco drevesa ob robu njive, včasih sem nosil tudi snope s strnišča, ali šel k izviro po hladno vodo za žejna grla.

Nekoč mi je teta iz mesta prinesla klobuček. Z njim sem imel veliko veselje. Bil je žamet in obrobljen z usnjenim trakom. Odtlej sem nosil klobuček vsak dan, včasih sem z njim šel celo spat. Res, »kvobi« — tako se mu po domače reče — je vedno bil z menoj. Imel je lepo obliko, lahko pa sem ga oblikoval tudi po svojem okusu in želji. Nekoč sem ga obrnil tako, da je notranja stran bila zunaj. Ko sem se tako z njim pogledal v studenec, sem se sam sebi zdel smešen in še oče, ki je bil sicer bolj resen, se je od srca nasmejal. Ko sem šel tak v hlev, je telček v staji čudno poskočil in kure so zakokodajsale, ker me niso spoznale. V tistih časih, ko sem bil majhen, ni vsak otrok imel klobuka. To je bila bolj zadeva odraslih mož, zato sem se s svojim »kvobijem« lahko postavljaj pred svojimi vrstniki.

Tako sem imel svoje veselje s »kvobijem« in užival svobodo malega dečka na vasi. Žuboreči potoček za skednjem, telček v hlevu, storži, ki sem jih nabral v gozdu in še veliko drugih stvari so bili moj brezskrbni svet. Toda čas, v katerem sem preživel svoje brezskrbno otroštvo, je kruto prekinila vojna. Kajti nekega dne so v ranih jutranjih urah prišli po nas gestapovci in nas odgnali od doma. Vse smo morali pustiti kakor je bilo. Vzeli smo smeli le najnujnejše reči. Jaz sem seveda vzel svoj »kvobi«, ga posadil na glavo in se s starši, sestrami in brati podal neznani usodi naproti.

Več dni in noči smo se vozili. Najprej s tovornjakom, potem z vlakom. Pred nami se je odpiral nov, a tuj in hladen svet. Znašli smo se na robu Nemčije, strpani v veliko taborišče, obdano z visoko ograjo. Ves čas so nas pazili moški v uniformah. Govorili so tuj in trd jezik. Njihove mrke oči in mrtvaške glave na kapah so nam vsem vlivale strah in poslušnost. Okoli pasu so ime-

li revolverje, nekateri celo puške. Moj svet se je naenkrat spremenil. Mnogo nas je spalo v eni sobi. Namesto mehkih pernic je na posteljah bila le trda, poležana slama. Grizle so nas uši in stenice. Bili smo lačni. Vsa naša družina in še drugi smo bili strpani med postelje z enim nadstropjem. Vse, kar se je dogajalo z nami, nisem razumel. Vesel sem le, da je naš dom daleč in da tu ni kruha, ne mleka, česar sem si tolikokrat zaželel. Vse to se je zgodilo zaradi vojne, ker smo ostali zvesti svoji materini besedi, ker smo ljubili svojo zemljo. In zaradi tega smo morali od doma. S svojo otroško pametjo tega nisem doumel. Glavno zame je bilo, da sem se lahko držal za mamino krilo in da sem imel pri sebi svoj »kvobi«. Drugo je šlo kakor je šlo, seveda pa je vse, kar sem v teh dolgih letih doživel, vtisnilo v moj spomin mnogo nelepih stvari.

Tedaj sem bil še otrok, star komaj dobrih pet let, ko so nas odgnali. Zato je moje otroštvo prepleteno z mnogimi bridkimi spomini. A zdaj ne bom pisal o strahu, ki sem ga prestajal ob hruljenju letal, padanju bomb in pokanju topov; ne o tistem dolgem večeru, ko smo čakali, da se brat Jožek vrne s težkega dela nazaj v taborišče, pa ga ni bilo nikoli več; tudi ne o tem, kolikokrat smo sredi noči morali zaradi bombnih napadov v črne kleti; in ne, kako hudo je bilo materi, ker ni imela kosa kruha za naša lačna usta. Bil sem otrok med otroci. Naš svet je postal tesno ograjeno dvorišče taborišča. Dogodke okoli nas smo doživljali in dojemali po svoje. Igrač nismo imeli, a smo se kljub vsemu znašli. Igrali smo se slepe miši, ravbarje in žandarje in vse, kar so znali eni ali drugi. Mnogo pa smo govorili o svojem domu in prijateljih, vsi smo zatrjevali, da je doma najlepše, kaj vse bomo počeli, ko spet pridemo domov. Pri vseh teh igrah in pogovorih me je spremljal moj »kvobi«. Igral sem se z njim, ga zvijal na vse mogoče načine, bil je moj ponos. Vanj smo stikali glave in mižali, da so se drugi poskrili. Z njim smo skrivaj nosili krompir ali sadje, če smo kje kaj staknili. Največkrat pa sem ga seveda imel na glavi.

Tako nam je mineval enolični čas in čakanje na dan vrnitve domov. Včasih so prišli tudi po nas otroke, da smo po dolgih njivah, posajenih s krompirjem, pobirali koloradske hrošče in ličinke. Čeprav smo bili veseli, da smo prišli na prosto, tega posla nisem bil vesel. Z velikim gnusom sem prijemal rdeče in lepljive ličinke in jih tlačil v steklenico. Nemaokrat so nad našimi glavami zatulila letala in v nizkem spustu začela napadati tovarne in železniško postajo. V takih primerih smo se morali vleči v brazde med krompirjeve vrste. Tedaj mi je še posebno prav prišel moj »kvobi«. Vsakič sem ga potegnili čez čelo in ušesa, da ne bi nič slišal in videl. Tako stisnjen sem večkrat dolgo ležal na zemlji in v strahu čakal, da divjanje na nebu poneha. Po časi sem se tudi tega navadil. Ob vsakem sumljivem trušču smo se otroci pometali po tleh. Tako so nas naučili. Včasih se mi je vse to zdelo smešno. Še »kvobi« mi je nekajkrat padel z glave, kot da se z mano vred šali. Zakaj tudi otroci smo kmalu zvedeli, da letala na nebu pilotirajo »naši« in nam krajšajo bivanje v taborišču. Dopadlo se nam je, kako so ob takih napadih obrazi naših stražarjev postajali blede in plašni, nič podobni tistim vsakdanjim, s katerimi so nas gonili na apele pod zastavo s kljukastim križem. Teh apelov nisem imel rad. Vedno sem moral snemati »kvobi« z glave

in poslušati kričanje »Lagerführerja«.

Kadar je grmenje letal in pokanje bomb za dalj časa popustilo in če je »Lagerführer« bil dobro razporejen, smo smeli za nekaj ur iz taborišča. Seveda ne daleč. In skupaj smo morali ostati s starejšimi otroci. Najbolj nas je vlekel na obrežje reke Murg, nedaleč od taborišča. Tam smo počeli, kar nam je prišlo na misel in metali vse v vodo, kar nam je prišlo pod roke. Na plitvih mestih smo šli tudi sami v vodo. Najbolj prijetno je bilo pod mostom, kamor pa zaradi nevarnosti, da ga razstrelijo, ne bi smeli hoditi. Kljub temu smo se tam najraje igrali. Ko smo nekega dne spet lezli pod mostom, sem tik nad vodo stopil na spolzki del stebra in v hipu sem se znašel v vodi. Šele ko so me drugi otroci potegnili iz vrtince za stebrom, sem se zavedel, da bi se stvar zame lahko usodno končala. Pošteno me je postalo strah. Okregala me je tudi mati, ker sem bil ves moker. O dogodku pa je zvedel tudi »Lagerführer« in za kazen dolgo nismo smeli ven, pod most pa nikoli več. Odkrito povedano, tja tudi sam nikdar več ne bi šel. Odtlej smo se igrali samo še na mostu. Gledali smo reko, ki je včasih tudi narasla. Tedaj je po vodi plavalo marsikaj. Nekoč smo nekaj predmetov tudi ujeli.

Pri vseh teh malih pohodih sem kajpada imel svoj »kvobi« vedno na glavi. Ko smo nekega sončnega dne zopet stali na mostu, si je moj brat Cencej namislil, da bi z mojim klobučkom metali pesek v vodo. To je bila čudovita zabava. A sredi veselja je Cenceju moj »kvobi« nenadoma zdrnil iz roke in padel v vodo. Močno je čofnilo, ko je »kvobi« potonil v vodo, nato je prišel spet na površje, se obrnil in počasi zaplaval po reki navzdol. Tekli smo na obrežje, da bi dohiteli in ujeli plavajoči klobuk. Cencej ga je z dolgo palico že skoraj zgrabil, pa se mu je spet zmuznil in nadaljeval svojo pot. Vsi poskusi, da bi klobuček ujeli, so bili zaman. Tako je tudi upanje, da bom svoj »kvobi« le še dobil nazaj, postajalo vedno manjše.

Vrnili smo se na most in gledali, kako plava klobuček v daljavo in postaja vedno manjši, nazadnje smo videli le še majhno piko, ki je za vedno izginila izpred naših oči. Tedaj sem postal žalosten in nisem več zdržal solz, ki so napolnile moje oči. Neutolačljivo sem jokal in bil strašno nesrečen, kajti izgubil sem svoje najdražje, svoj klobuček, ki me je spremljal od doma v tuji svet.

Na brata Cenceja sem bil jezen, bil sem prepričan, da mi je »kvobi« nalašč spustil v vodo. Ves dan se nisem pomiril. Šele zvečer me je mati potolažila in prepričala, da Cencej »kvobija« ni nalašč vrgel v vodo, ampak mu je zdrnil iz roke in padel v reko, ker se je gotovo naveličal življenja v taborišču in se mu je stožilo po domu. Odločil se je, da bo sam šel in nas počakal, da se vrnemo. Meni pa je postalo še bolj hudo, hudo, ker se je moj »kvobi« kar tako brez slovesa podal na pot, mene pa samega pustil v taborišču.

Počasi sem se le sprijaznil s tem, da nimam več »kvobija«. Vsem, ki so me spraševali po njem, sem prepričljivo povedal, da je moj »kvobi« šel domov. Isto sem povedal tudi »Lagerführerju«, ko me je prav tako vprašal, kam sem dal svoj klobuček. Porogljivo se mi je nasmejal. Jaz pa sem bil od dneva do dneva bolj ponosen na svoj »kvobi«, ki je šel sam na pot proti domu. Vsak dan sem mamu spraševal, če je že prišel domov. V mislih sem ga spremljal in vedno

Preden odideš

Treba je
še enkrat pregledati
svoje življenje
preden odideš
Treba je
seči vsaj v duhu
vsem stvarjem
ljubim in neljubim
še enkrat v roko
preden odideš
Treba je
premeriti še enkrat
svojo strugo
od izvira do iztoka
preden odideš
Treba je
napisati oporoko
in z zadnjo kapljo krvi
napraviti zadnjo piko
preden odideš

BREZ GEOMETRIJE

Prostor
in daljave
(pravijo)
lahko izmeriš
samo
z geometrijo —
ti pa
si jo
raje
zamenjal
s hrepenjenjem
ki vse
obseže
a ničesar
ne doseže

Poslednji volumen

Sediš
v votlem kvadru
sobe
sam votel
bolj votel
kakor soba
poln
votlih vzdihov
in praznine
v kateri crknil
je celo
strupeni pajek
neme
grenke pesmi
v lastni pajčevini.

Drobiž

Koliko časa še
boš prešteval
drobiž svojih dni
za vsako uro skop
in obenem razsipev
Koliko časa še
boš brskal po listnici
vsak dan bolj drobni
vsak dan bolj revni
in slepo verjel
da izbrskaš
med ničvrednim drobižem
zlatnike
izgubljenih let.
Koliko časa še?

Na slepem tiru

Začutiš
čutiš:
iztirili so te
vrgli iz ravnotežja
v tvoji duši
polomili vse osi
Od besa grizeš
grizeš
besedo za besedo
kot stekel pes
bolan
in popadljiv
grizeš
grizeš
režek
ščemec
zbadljiv
a veš
da zate
se ničesar več
ne spremeni.

Milni mehurček

Odpihnili so te
kakor milni mehurček:
niso mogli gledati
spreminjaste mavrice
ne odsvita sveta
v tvoji duši
resničnega
nepotvorjenega
Moral bi vedeti
da neolepšana
nepotvorjena resnica
ni nikomur, ki jo
javno razkazuje,
v prid
Zato
so te odpihnili
in spravili
s poti

Odšteevanka

Tudi to
kar je danes
danes
bo že jutri
včeraj
in kar je letos
letos
bo kmalu lani
Tako odštevaš
dneve
tedne
mesece
in leta
v svoje
zadnje leto
zadnji mesec
zadnji teden
zadnji dan

Hyperion

V Saturnovo luno
so astronomi
ponizali Hyperiona
očeta Sonca —
Taki smo
sinovi

POSLEDNJI VOLUMEN

Prometej

Nad gorami oblaki
z belimi jadrji:
z njimi bi jadrjal
v daljave
Pod skalami drevje
v njem gnezdiijo ptice:
rad bi bil
njihova pesem
Rad bi z oblaki
rad bi bil pesem
pa kakor Prometej
prikovan si na skalo
Z železnimi kljuni
klevet in posmeha
ljudje
ki si jih ljubil
ti ključajo dušo:
V žgoči bolesti samote
razpokane ustnice
zaman hrepenijo
za kapljo utehe.

Usoda

Noč v tvoji duši
se ne bo razklala
Črna zavesa prihodnosti
je sleherni trenutek
na dotiku
a se sleherni trenutek
izmika
tvojim rokam
in se igra s teboj
slepe miši:
igra zvite mačke
je človekova usoda
bolj kakor vrednim
se nevednim
nasmiha s srečo
in bolj kakor sebične
nesebične
tepe z bičem.

Smetišče

Zaman
nabiraš črke
razbite lepote
s porumenelih papirjev
Se teže
nosiš v srcu
dragocene kamne ljubezni
ki je ne moreš
razdati
Čutiš:
kri
se ti spreminja
v pesek
ki se bo kmalu
v srcu ustavil
Vsak plamen
konča v pepelu
Izrabljeno kolo
se ustavi
Struna
na razbiti kitari
obleži
na smetišču

(Nadaljevanje na 20. strani)

MARINA: V kaj naj bi me prepričal?

NEJC: No ja. Mogoče je to samo tak občutek.

MARINA: Ti ne študiraš?

NEJC: Kje pa. Saj sem prestar. Že precej let sem v službi.

MARINA: Kaj pa delaš?

NEJC: Nič posebnega. Livar sem. Kipe vlivam. Značke. In take reči. To ni tovarna, ampak taka srednje velika delavnica.

MARINA: Čudovito. To me spominja na tisto, kar je Egidij prej rekel: na »fizis«. Namesto, da bi rekel »telo«. Vedno se tako spakuje s tujkami.

NEJC: Nič za to, saj sem uganil, kaj je hotel reči.

MARINA: Prej si rekel, da bi me lahko prepričal. Mogoče bi me lahko prepričal z rokami?

Premolk. V veži se Tanja in Egidij polglasno prerekata.

NEJC: Rekel sem, da ti to pričakuješ. Kaj ni čudno, da se kar tako tikava? Brez bratovščine?

MARINA: Sploh nisem opazila, kdaj sva začela.

Inhibiran gib: kakor da bi ga hotela objeti ali vsaj prijeti za roko.

MARINA: Sicer pa, če si že Egidijev prijatelj... (Egidiju, ki se je prikazal med vrati) Kje pa je Kavka?

EGIDIJ (Nejcu): Kavka, to je Tanja. (Marini) »Kavka« je šla dol. Pravi, da je trudna. (premolke) Izjavila je tudi, da ji je dolgčas, ker si ji ti prevzela partnerja.

MARINA: Prevzela? Je tako rekla?

Vsi se v zadregi smehljajo.

EGIDIJ: No, ne spominjam se točno. Rekla je, da si ga ti okupirala. Sploh pa je rekla, da je že čas...

Še nekaj sekund neprijetnega molka.

NEJC: Kdaj greš pa ti?

EGIDIJ: Jaz?

NEJC: Lahko bi šla skupaj?

EGIDIJ: Jaz bom spal tu.

NEJC: Tako. — Niti pomislil nisem, da vidva...

Nejc se zmedeno nasmehne in s pogledom vpraša Marino. Ona mu vrne nasmeh: vljudno mu daje na znanje, da je predstava končana.

Nejc na stopnicah. Zdaj šele pride do izraza utrujenost in morda tudi alkohol. Ko se v veži nekaj motovili, se mu za hrbtom nenadoma znajde Tanja.

TANJA: Kako? Vas je utrudil ves ta cirkus?

NEJC: (si prižiga cigareto?): Od same utrujenosti sem kar pozabil kaditi. (Premolk.) Mislim, da ste šli domov.

TANJA: Saj sem šla: tu stanujem. (Pokazuje priprta vrata za sabo.) Ne bom vas povabila noter.

NEJC: Vseeno pa ste me počakali.

TANJA: Mislija sem, da bi si morala še kaj reči.

NEJC: Truden sem. Pa sloh ne vem, kaj smo tam zgoraj počeli?

TANJA: Ste sem prišli zato, da bi kaj doživeli? Orgije ali kaj takega?

NEJC: Pa saj nisem prišel sam. Pripeljali ste me, kajne? No, ne vem, če sem mogoče kaj pričakoval... orgij menda že ne. Nekaj časa se gledata v poltemi.

NEJC: Ti, povej: kaj sta počela v tisti zatemnjeni sobi z Egidijem?

TANJA: Nič. Poslušala sva vajin pogovor.

NEJC: No, to res ni moja stvar, kaj sta počela. Vseeno pa lahko rečem, da ne verjamem.

TANJA: Saj lahko povem. Včasih me poljubi ali kaj takega. Brez kakšnih posebnih namenov.

NEJC: Kako brez namenov?

TANJA: No, vse je v tem, da trenutno nimam fanta. Sploh ga ne mislim imeti, dokler ne doštudiram. Drugače pa nimam boljšnega strahu pred moškimi. Tudi pred Egidijem ne.

NEJC: Veš, da ga pravzaprav ne maram?

TANJA: Ja?

NEJC: Sicer pa, kaj ne hodi z Marino? Saj je ostal pri njej?

TANJA: Njuna stvar, a ne?

NEJC (z odporom, precej zaničljivo): Res, njuna stvar.

TANJA: Marina je brezupen primer.

NEJC: Ja, seveda.

TANJA: Kako, da se ti je sploh ljubilo toliko pogovarjat?

NEJC: Kaj jaz vem: mislim sem, da bi jo moral tolažiti...

Polglasno se smejeta. Premolk.

TANJA: Z njo sta se takoj tikala.

NEJC: Ja. Midva pa še zdaj ne veva, kako bi.

TANJA: Kje si zrasel? V domu za najdenčce?

NEJC: Ja, v domu za vojne sirote. To se malo trapasto sliši.

TANJA: Kakšen človek si sploh?

NEJC: Saj me vidiš?

TANJA: Bolj slabo v tej temi. Kakor nehote se približata drug drugemu. Sopenje.

NEJC: Ne vem, kakšen sem. V domu so videli v nas nekakšne teličke. Sicer pa nisem bil dolgo tam.

TANJA: Potem si imel nekakšne nadomestne starše?

NEJC: Ja. Nisem jih imel rad. No... pravzaprav sem. Ampak nisem zaupal, da me onadva marata. Enkrat sem celo skočil skozi okno, v prvem nadstropju. Pa to so neumnosti. Nič hudega mi ni bilo.

Vseeno pa imam povsod občutek, da nisem čisto zaželen, ali pa, da se malce norčujejo iz mene. Na primer, nocoj.

TANJA: Res: zakaj si pustil, da sta te tako izkoristila?

NEJC: Kdo, onadva? Egi in Marina? Kako izkoristila? Ah, saj ti sploh ne veš. Tudi če bi bilo kaj hujšega, me ne bi prizadelo. Nocoj že ne.

TANJA: Kaj pa je nocoj?

NEJC: Nocoj? (Nekaj časa jo gleda, s poudarkom, molče). Katja je v porodnišnici. Ves čas me je strah. Saj vem, da je neumna, pa si ne znam pomagati.

TANJA: Katja, je to tvoja žena? Kdo bi si mislil, da si poročen?

NEJC: Ja, in nocoj... Saj veš, kako je to. Gotovo poznaš kup vicev na račun takih mladih očetov.

TANJA: Ne razumem, vseeno ne razumem, zakaj si pustil, da sta se poigrata s tabo?

NEJC: Kaj bi. Truden sem. Kaj ne razumeš, da se mi v bistvu žvižga vse skupaj?

TANJA: Vse skupaj razen tistega v porodnišnici?

Molčita in se smehljata drug drugemu v poltemi.

NEJC: Tako, zdaj pa odhajam. Ti torej stanuješ tu?

TANJA: Ja, nekakšna pomožna hišnica sem. Za to dobim dobo.

NEJC: Ja. Torej lahko noč.

TANJA: Lahko noč.

Nejc v avtomobilu. Sedi in gleda predse. Poskusi vžgati motor. Zaganjač kilavo zagode.

NEJC (tihoti notranji glas): Preveč smo ga pili.

Sedi v avtu in brezizrazno gleda predse.

Soba v porodnišnici. Polmrak. Katja leži negibno. Druge v sobi spijo.

Katjine beločnice se svetijo v polmraku. Njen obraz od blizu: tiha zbranost. Njena postava pod odejo je zdaj ploska.

Marinina soba. Marina ob oknu, vidimo jo s hrbtne strani. Zunaj je noč.

Naenkrat se obrne k nam. Njen obraz: slaba volja in gnus.

Egidij se nervozno premika po sobi in kadi.

Hodnik v bolnišnici. Snažilka, ki smo jo nekoč prej že videli v sobi pri Katji, pomiva tla z razkužilom.

Drugi dve jo čakata za vrati nekakšne ropotarnice.

Prva snažilka pogleda po hodniku: od tam prihaja nekaj svetlobe in slaboten novorojenčkov jok.

DRUGA SNAŽILKA (pomoli glavo iz za vrat): Čas bo.

Prva snažilka še nekaj hipov lovi na uho, potem vstopi v ropotarnico.

Pomenljivo se spogledajo. Sledi obred: delijo si cigarete in si jih prižigajo.

PRVA SNAŽILKA: Angelčkov nocoj ne bo.

TRETJA SNAŽILKA: Ne, pri nas že ne.

Negibno sedijo na zabojčkih: kakor trije indijanski poglavarji.

DRUGA SNAŽILKA: Pa je kazalo, da bo eden...

PRVA SNAŽILKA: Kaj ti veš.

DRUGA SNAŽILKA: Ja, kazalo je. Tam je bila ena... (vleče dim, zelo pomenljivo molči).

TRETJA SNAŽILKA: No, povej.

DRUGA SNAŽILKA: Nič. Ves dan se je vlekle.

PRVA SNAŽILKA: To se zgodi.

TRETJA SNAŽILKA: Pa otrok?

DRUGA SNAŽILKA: Nič. Pravi slon.

TRETJA SNAŽILKA: Si ga videla?

DRUGA SNAŽILKA: Vsakega si ogledam.

PRVA SNAŽILKA: Pa kaj praviš?

DRUGA SNAŽILKA: Težko je reči.

Težko je reči.

Molče strmijo predse, ne da bi jim bilo mar, kako podobne so Parkam.

Koraki zunaj na hodniku. Ena med njimi z nejevoljno kretnjo zapre vrata.

Molče kadijo.

Katja na porodni postelji. Sredi tišine se oglasi tiha in pomenljiva glasba: flavta ali pikolo. Rjuhe pod Katjo postajajo prozorne in se razblinjajo: Katja pada nekam v globino.

Zdaj sedi na velikem kamnu, pred njo je stara ženska in jo vabi s prstom. Katja ji sledi.

Ženska odgrne nekakšno zaveso. Tam leži lutka, čisto podobna Katji.

Slika se zamegli in spet postane jasna. Spet Katja na kamnu, spet jo vabi starka, spet ji kaže, kaj je tam za zaveso. Katja ji spet sledi in vidi svojo dvojnico.

Katja sprašujoče pogleda starko.

Starka odkimava in še naprej kaže. Zdaj vidimo: poleg tiste lutke leži druga, prav taka, samo čisto majhna.

Slika se spet zamegli.

Katja leži z odprtimi očmi. Okrog ust se ji pojavi čisto nov izraz: nekakšna globoka potešenost.

znova videl, kako kernjžno plava v svobodo. Z njim sem se tudi jaz vlačil v domačo vas, v rojstno hišo, k živini, k potočku in pa polje. In z mano je bil moj klobuček. Tekala sva po domačih poteh in stezah, nabirala sva sladke jagode. Videl sem rumene žgance in toplo mleko, sveže pečen domač kruh, ki ga je mati tako lepo zapekla.

Kadar sem se prebudil iz takih sanj, mi je bilo vedno bolj hudo in dolgčas po »kvobiju« in po domu. Govoril sem le o njem in si vedno bolj želel, da bi se kmalu vrnil na rodno grudo ter zapustili tuji svet poln groze in strahu.

Ta želja je družila nas vse, stare in mlade. Vsi smo čakali trenutka, ko se podamo na pot in krenemo za mojim »kvobijem«, ki je sam šel na pot v svobodo. Naposled je vendar zmagala pravica, prišla je svoboda. Po več kot treh letih življenja v taborišču smo se vrnili domov. Bilo pa je vse drugače, kot sem si bil predstavljal. Dom je bil opustošen, hlev prazen, njive požete. Otroci na vasi so govorili tuj jezik. In tudi mojega »kvobija« doma nisem našel, čeprav sem pretaknil vse prostore in kote. Končno sem le moral verjeti, da je moj »kvobij« ostal nekje na obrežju tiste nemške reke, da nikoli ni prispel domov. A vseeno mi je ostala tista sanja, ko sem se za svojim »kvobijem« nešteto krat vračal v domači kraj, ki je bil pred tistim usodnim jutrom tako lep in neoskrunjen.

Franci Črv: Jeklar

EN DAN ŽIVLJENJA

ODLOMEK IZ TELEVIZIJSKE IGRE

Glavni junak te televizijske igre Nejc je zrasel v slovenskem okolju in ima tudi slovensko ime, vendar je po rodu Bosanec. Po svoje se je pri nas vživel, pa to je le bolj na videz, na dnu srca se čuti včasih izločenega, včasih pa spet meni o sebi, da je nekaj posebnega. Rad gleda za dekleti, sanjari marsikaj, česar si ne upa uresničiti. Ko se je poročil, se je nekam umiril, potem pa je prišel trenutek, ko je nekako zgubil tla pod nogami: namreč, ko je žena šla v porodnišnico. Prav tu se začne igra. Nejc spremi ženo tja, potem pa se ves dan potika po mestu. Ves čas omahuje med različnimi strahovi (da bo s Katjo — ženo — kaj narobe) in erotičnimi željami. V mestu sreča nekdanjega sošolca Egija in ta ga povabi na nekakšno hišno zabavo, kjer bosta onadva in še dvojce deklet: Marina in Tanja.

Nejc kajpak nikomur ne pove niti da je poročen, ne kakšen dogodek je na pomolu. Kajpak ga zato malce peče vest, tudi strahovi niso potihnil. Na drugi strani pa mu tudi oni trije niso povedali vsega: namreč, Nejc ne ve, da je ena izmed deklet, Marina, (to je tista, ki prireja zabavo, ker so starši trenutno odsotni) — dejansko Egijeva ljubica. Zdi se, da bi se Marina in Egi rada razšla z Nejcem, ki se jima zdi kot preprost in naiven fant primeren za kaj takega. Tako Marina malce flirta z Nejcem. Vendar je to samo na površju: v resnici kaže, da se bosta vendarle nekako »našla« — ne kot ljubimca, ampak kot človeka. Medtem, ko se Egi pretvarja, da se zanima za Tanjo, sta se Marina in Nejc znašla za nekaj časa na samem.

Znajdeta se iz oči in omahujeta: bi se držala resno ali bi se nasmehnila drug drugemu.

Nejc se obrne k vitrini, na kateri stoji starinski okrasni predmet, recimo možnar. Iz kuhinje se slišijo glasovi onih dveh.

Nejc vzame možnar. Kakor da si ga ogleduje, potem ga nenadoma dvigne in kakor da ga bo zdaj zdaj treščil v steklo.

Marina stoji za njim in gleda. Mogoče z zanimanjem —

Nejc zamahne —

MARINA: Saj tega ne boš storil. Nejc napravi še nekaj ponesrečeno šaljivih gibov: »saj sploh ni mislil resno«.

Marina se zanj več ne zmeni, gre skozi vrata v drugo sobo —

Nejc pa za njo, ko da ga vse skupaj sploh ni zmedlo.

To je torej Marinina soba. Polno čudnih plakatov, slik, nekakšnih lutk.

Marina se za pisalno mizo in gleda predse.

Tam je pod steklom velik karton, risba v slogu Goyevih capriccirov. Vendar delo diletanta ali morda bolnika. Moška glava; obraz s turobnimi potezami. Lobanja je zgoraj odprta in vanjo vrta ptič z velikanskim kljunom.

NEJC (malce osupel opazuje risbo): Kaj pa to predstavlja?

MARINA: To? Saj sploh nisem gledala tega: včasih sploh ne opazim, kaj je pred mano.

Ja, torej... Človeška zavest. Sodobni Prometej. Samo temu ptiču ne kljuva jeter, ampak možgane.

MARINA: To? Saj sploh nisem gledala tega: včasih sploh ne opazim, kaj je pred mano.

Ja, torej... Človeška zavest. Sodobni Prometej. Samo temu ptiču ne kljuva jeter, ampak možgane.

MARINA: To? Saj sploh nisem gledala tega: včasih sploh ne opazim, kaj je pred mano.

Ja, torej... Človeška zavest. Sodobni Prometej. Samo temu ptiču ne kljuva jeter, ampak možgane.

MARINA: To? Saj sploh nisem gledala tega: včasih sploh ne opazim, kaj je pred mano.

Ja, torej... Človeška zavest. Sodobni Prometej. Samo temu ptiču ne kljuva jeter, ampak možgane.

NEJC: No ja. Lahko bi kaj rekel.

MARINA: Pa ne boš, ne?

Marina še vedno govori, kot bi jo nekaj stiskalo v grlu: tak je pač njen glas. Besede sestavlja počasi. Vendar med njima zdaj ni napetosti.

V kuhinji se udeležujeta Tanja in Egidij.

Nejc ob nekem predmetu, ki visi na steni.

NEJC: Ne vem, kaj bi rekel. Tole tu ni nič boljše.

Zdaj vidimo tisti predmet od blizu. To je majcena lutka z izbuljenimi očmi. Lutka ima v trebuh zadržati miniaturni bajonet. Morda pa ji v spodnjem delu hrbta tiči velikanska injekcijska brizgalka.

MARINA: No, vidiš, s čim se ukvarja človeška zavest.

Nejc jo gleda in si zamišljeno-dobrodušno tare nos.

MARINA: Verjetno si misliš, da sem bolna.

NEJC: Nič si ne mislim.

MARINA: Daj, kar reci, saj me ne moreš prizadeti.

Kamera v bliskoviti vijugi približa tisto risbo na pisalni mizi. Marinina roka nad risbo.

NEJC: Pa ti sama izdeluješ te umetnine?

MARINA: Ja.

NEJC: No, poznal sem fante, ki so bili na to plat usekani. Neki... pa ime ni važno, je govoril podobne stvari, kot jih ti rišeš. S takim dekletom pa še nisem imel opravka.

MARINA: Dekleta navadno bolj skrijejo, če niso čisto po JUS-u.

NEJC: Ti pa ne skrivaš?

MARINA: Kako da ne: sem bolj malo-kdo zaide. Ti si takorekoč izjema.

NEJC: Daj, no —

Risba se spet neprijetno približa —

NEJC: Daj, pokrij to z nečim.

MARINA: To se ne da pokriti.

NEJC: Saj ta obraz zgleda tako, ko da je ta možak čisto pri zavesti.

Je to z medicinskega stališča sploh mogoče? Ti boš že vedela.

MARINA: To je z medicinskega stališča kar lepo mogoče. Ampak ne gre za to. Gre za to, da je tu upodobljena zavest, zavest pa je zmerom budna... kadar te kaj muči.

NEJC: Kakšna kirurgija pa je to? Zakaj ni možak pod narkozo?

MARINA: To je vendar slika.

NEJC: Pa kakaj taka slika? Zakaj ptič ne kljuje nekoga, ki bi bil v nezavesti?

Marina zamišljeno gleda Nejca.

Glasovi iz kuhinje. Egidij in Tanja sta tam še kar živahna.

Ulica. Nekje na samem Nejčev avto. Visoko zgoraj v zvoniku se zganejo kavke in se oglašajo, ko motijo druga drugo v spanju. Čas mineva.

Kuhinja. Egidij s predpasnikom, pravkar je spravil zadnji kozarec v kredenco.

Tanja pobriše še lužico na mizi in mu pomaga odpeti predpasnik. Kamera jima sledi v kopalnico in potem v sobo poleg Marinine.

Tu je tema. Vrata so le napol odprta. Vidimo Marino in Nejca, kako živahno debatirata.

MARINA: Si videl tiste stekleničke v jedilnici? To je stric, on pripravlja take zvarke.

NEJC: Torej stanuješ pri stricu?

Egidij in Tanja sta se medtem pritiho-tapila do vrat.

MARINA: Narobe: stric stanuje pri nas. Stric z dežele. Ranar in mazač. S tistim si zdravi nekakšne vlažne ekceme.

NEJC: No, lahko bi mu pomagala, ko si že medicinka.

Tanja in Egidij tik za vrati.

MARINA (tik ob Nejcu): To je tako, kot tisto o srednjeveških svetnicah. Si slišal, da so lizale rane... bolnikom. Gobavcem. Verjameš? Torej, to so počele verjetno iz nekakšne notranje potrebe.

Tanja hoče stopiti naprej. Egidijeva roka jo zadrži za vrati v temi.

Spet pločnik pred vilo. Samoten folkswagen. Zvonik. Kavke molčijo. Čas mineva.

Tanja in Egidij na kavču. Obraza sta osvetljena ravno toliko, da ju lahko spoznamo. Obrnjena sta v isto smer: ko da gledata televizijo. Telesi sta mogoče tesno skupaj. Svetloba pa ne prihaja z ekrana, ampak iz sosednje sobe. Nejc in Marina še vedno diskutirata, vedno bolj prijateljsko. Od tu se zdi, ko da bi Marina ponujala Nejcu ustnice. Nejc se nagne naprej, vendar je njegov gib inhibiran.

NEJC: Povej torej, kaj te na svetu tako moti... Česa vse ne maraš?

MARINA: Ne maram zlatih kroglic. Ne maram deita, ne maram koka kole, ne maram tistega, kako se mu že reče, tistega »to je ta pravo«... ne, tistega »to je vse«.

NEJC: Ne maraš kolojsa.

MARINA: Kolojs je za otroke. Ne maram sprejeva, ne maram kenta, ne maram biter lemon tonik votra, ne maram mož z zlatim grbom...

Premolk. Zdi se, da iz druge sobe slišimo nekaj kot zdihovanje. Nejc ničesar ne opazi. Marina pa na te glasove reagira tako, da jih skuša preglasiti z vedno bolj hlastnim govorjenjem.

MARINA: Ne maram mož z zlatim grbom. Še nekaj ti bom povedala: ne maram človeškega mesa.

NEJC: Ja, to razumem.

MARINA: Ne maram človeškega mesa, razumeš. Ne v taki, ne v drugačni obliki. Zakaj delajo ljudi?

NEJC: Ja, razumem. Kot medicinka. Vse tisto seciranje, pa anatomija... Nekaj časa sem hodil na likovno akademijo.

MARINA: Sranje pa fakulteta. To nima s tem nobenega opravka. Preprosto ne morem razumeti, zakaj delajo ljudi. To je... nedopustno.

Premolk. Nejc gleda predse, Marina morda vidi, kaj se dogaja v sosednji sobi.

Obriši Tanje in Egidija, ki sedita tam v temi.

Marinin pogled se usmeri spet k Nejcu. Vidi se, da ga je Marinino govorjenje prizadelo. S težavo spregovori.

NEJC: Jaz na te reči gledam drugače. Ne, vic je v tem, da sploh ne gledam... Sploh ne gledam... tako. Tako sploh ne gledam. To so... To so... Težko povem, ne bi rad žalil.

MARINA: Kar povej, saj me ne moreš žaliti.

NEJC: To si že prej rekla. Ampak vprašanje je, če je res.

MARINA: No, povej: bi ti hotel — bi ti hotel zaploditi otroka? Zdaj, danes?

Egidijev obraz v poltemi: rahel nasmeh.

NEJC: Kaj jaz vem.

MARINA: No, povej.

NEJC (se v hipu odtaja): Zdaj že ne, ko si me tako zbegala.

MARINA: Ah. Saj veš, da nisem mislila prav zdaj, ta hip.

Premolk.

NEJC: Kje sta pa onadva?

MARINA: V tisti sobi sedita in naju poslušata.

Pridušni smeh od tam: to je Tanja.

EGIDIJEV GLAS: Nič se ne pustita motiti.

Zdaj je odpadla vsa teža. Nejc in Marina nadaljujeta pogovor: ko da bi hotela pokazati, da sploh ne govorita resno.

MARINA: Takega, ki spravi na svet človeško bitje, bi bilo treba linčati.

NEJC: Torej po tvojem bi morali linčati poročničarje in babice?

MARINA: Nisem mislila teh. Mislija sem starše: roditelje.

NEJC: Pa saj imaš sama starše?

MARINA: Kaj jih ti nimaš?

Nejc v zadregi molči, Marina ga gleda z nerazumevanjem.

NEJC: Pa saj boš tudi ti enkrat — ?

MARINA: Jaz? Hočeš reči, da bom kdaj jaz spravljala na svet otroke?

NEJC: Se ti zdi ta svet tako grd?

MARINA: Ne gre za to, kakšen je svet, gre za to, kakšni smo mi.

NEJC: Grdi?

MARINA: Ne, lepi. Kakor duše v vicah. Glas iz sosednje sobe: Egidija je premagal živčni hehet.

NEJC: Kaj ti zares sovražiš svoje starše?

MARINA: Mislim, da jih ne maram.

NEJC: So ti kaj naredili?

MARINA: Če so mi kaj naredili? Vse, zaboga, vse so mi naredili.

Spet Egidijevo hihitanje.

NEJC: Torej niso starši tvoj problem?

MARINA: Ne, jaz sem sama svoj problem.

NEJC: Sem že mislil, da bojo spet starši krivi.

MARINA: Jaz sem sama svoj problem, dobila sem ga pa od njih. To je kakor štafeta... ali pa kot prehodni pokal.

Franci Črv: Pogled proti Julijcem

NEJC: Potem vseeno...

MARINA: Ne maram jih.

NEJC: Jaz sem problem s starši rešil, ko sem bil sar leto in pol.

MARINA: Res? Ko si nehal sesati?

NEJC: Ne. Triinštiridesetega leta so jih pobili ustaši.

MARINA: Leto in pol si bil star, torej jih sploh še nisi poznal.

NEJC: Takrat je bil problem s starši zame radikalno rešen, kaj praviš?

EGIDIJ (zdaj stoji med vrati): Tega problema ne moreš nikoli rešiti. Za Marino so starši problem, ker jih ima, zate pa spet zato, ker jih nimas.

NEJC: Ne vem. Če so starši res tak problem, potem bi morali vsi...

EGIDIJ: Dobro, dobro. Zate starši niso problem. Ampak za druge?

Tanja vstopi, sede v naslanjač in se začne ukvarjati z nekakšno lutko. Nekaj časa molčijo.

TANJA: Se še vedno posvečate duševnim problemom?

EGIDIJ: Vic je v tem, da duševnih problemov sploh ni. Duša ni problem, problem je fizis. Duševno se lahko brez težav vključiš kāmorkoli, ampak telo je —

TANJA: Kako že gre tisto: duh je voljan, ampak meso je slabo.

EGIDIJ: Ne. Telo je trmasto in se ne da.

MARINA: Ja, trmasto, odvrtno trmasto. Samo poskusi ubiti kako živalco, ni tako enostavno.

EGIDIJ: Lahko pa z njo počenjaš to in ono, lahko delaš eksperimente. Daš morskega prašička v velikansko kletko skupaj s tisoč samsčkami in opazuješ...

MARINA: Najprej bi ga lahko spolno izstradal...

EGIDIJ: Ne bi bilo potrebno. Morski prašički so neznansko pohotni. Njihova spolna zmogljivost je naravnost fantastična.

Vsi se smehljajo. Egidijeve črne obrvi so hudomušno privzdignjene, Nejca spomi-

najo na kavke. Nejc je od njih kakor hipnotiziran.

Nekaj kavk se spreleti po nebu, kakor že večkrat prej —

EGIDIJ: Zadremal nam je. To je bila njegova slaba točka že v gimnaziji. Rad je sanjaril. Včasih je kar tako zaspal v klopi.

NEJC (se zdrami): Kaj niste govorili nekaj o zajcih?

EGIDIJ: O morskih prašičkih.

MARINA: O poskusu, z morskim prašičkom.

EGIDIJ: Povsod koritca s hrano, povsod slastne mlade samsčke...

NEJC: Pa ni to tako, kot zdaje tule pri nas?

MARINA (nedolžno): Kako to misliš?

TANJA (vstane in položi Nejcu lutko v naročje): Izvolite, gospod morski prašiček. Nejc zmedeno opazuje lutko. Vse skupaj postaja mučno. Tanja pretrga zadrego s tem, da brez pozdrava odide.

EGIDIJ: Kam greš, Tanja? Pa ravno zdaj?

Egidij odhaja za Tanjo. Nejc sprašuje človeka Marino.

MARINA: Egidij očitno ne zdrži brez občinstva. Vem, ti hočeš odgovor... na vse to.

NEJC: Ne da bi bil užaljen, ampak čuden občutek imam, da od mene nekaj pričakuješ. Nekakšno reakcijo na vse to?

MARINA: Od tebe?

NEJC: Da nekaj zahtevaš. Mogoče hočeš, da bi te na silo v nekaj prepričal.